STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 11315

TRANSNISTRYE

Matatias Carp

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

מתתיהו קאַרפּ

טראַנסניסטריע

(לעבן, ליידן און אומקום פון בעסאַראַבישע, בוקאָווינער און רומענישע ייִדן)

פון רומעניש:
יצחק וויינשענקער

ביכער-סעריע
„בעסאַראַבער ייִדן"

רעדאַקטאָרן:
יעקב באָטאָשאַנסקי, י. ל. גרוזמאַן

באַנד II

בוענאָס-איירעס, ה'תש"י

משה פיגענבלום

ארויסגעגעבן דורכן
בעסאַראַבער לאַנדסלייט-פאַריין
אין אַרגענטינע

יאַר פון באַפרייער גענעראַל סאַן-מאַרטין 1950.

MATATIAS CARP

TRANSNISTRIA

(SUFRIMIENTOS DE LOS JUDIOS DE BESARABIA, BUCOVINA Y RUMANIA)

Editado por la

EDITORIAL "BESARABER IDEN"

Buenos Aires

Año del Libertador General San Martín, 1950

IMPRESO EN LA ARGENTINA. — PRINTED IN ARGENTINE.

Es propiedad. — Hecho el depósito que marca la Ley Nº 11.723

אינהאלט:

פון רעדאַקציע — — — — — — — — — — — — — — — 7

איכה — ווי אַזוי (ליד) — — — — — — — — — — — — 9

אַלגעמיינער היסטאָרישער איבערבליק — — — — — — — 11

קאַפּיטל איינס

שחיטות אין בעסאַראַביע — — — — — — — — — — — 31

קאַפּיטל צוויי

לאַגערן, געטאָס און דעפּאָרטאַציעס — — — — — — 91

דאָקומענטן — — — — — — — — — — — — — — — 115

קאַפּיטל דריי

לעגאַליזירטער רויב — — — — — — — — — — — — 182

דאָקומענטן — — — — — — — — — — — — — — — 186

קאַפּיטל פיר

בעסאַראַבער ייִדן ווערן דעפּאָרטירט פון אַלט־
רומעניע — — — — — — — — — — — — — — — 210

קאַפּיטל פינף

לעבן און אומקום אין טראַנסניסטריע — — — — — — 212

קאַפּיטל זעקס

יזכור — — — — — — — — — — — — — — — — 306

הוספות — — — — — — — — — — — — — — — 317

רשימה פון בילדער

1) די לעצטע פארוואלטונג פון דער בעלצער קהלה — — — 74
2) דערשאָסענע ייִדישע ערובניקעס — — — — — — — — — 75
3) א גאָרטן מיט ייִדישע מתים — — — — — — — — — — 75
4) באראבעוועט און דערשאָסן — — — — — — — — — — 214
5) א קאָנוואָי איז דורכגעגאנגען — — — — — — — — — 214
6) צו דער ארבעט — — — — — — — — — — — — — — 215
7) צוריק פון דער ארבעט — — — — — — — — — — — 215
8) דער בית־עלמין אין שארגאראד — — — — — — — — 230
9) דער בית־עלמין אין בערשאד — — — — — — — — — 230
10) אין הויף פון א באנק — — — — — — — — — — — 231
11) א ווינקל אין געטאָ — — — — — — — — — — — — 231
12) בריוו אויף ראזיר־מעסערלעך — — — — — — — — — 278
13) דייטשיש געלט — — — — — — — — — — — — — — 278
14) ד"ר פילדערמאן דעפּארטירט קיין מאָהילעוו — — — — 279
15) קינדער אין געטאָ — — — — — — — — — — — — — 279
16) א קינד פון טראנסניסטריע — — — — — — — — — 308
17) אויסגעהונגערטע אין טראנסניסטריע — — — — — — — 308

פון רעדאַקציע

דאָס דאָזיקע בוך איז דאָס ערשטע אין ייִדיש, וואָס דערציילט וועגן דעם לעבן, ליידן און אומקום פון די רומענישע — באַזונדער בעסאַראַבער און בוקאָווינער — ייִדן בעת דעם צווייטן וועלט-קריג. עס איז די ערשטע מצבה, וואָס ווערט געשטעלט אין אונדזער פאָלק-לשון די הונדערטער טויזנטער קדושים פון דערמאָנטן לאַנד.

דער מחבר פון דעם דאָזיקן בוך, מתתיהו (מאַטאַטיאַס) קאַרפּ, איז אַ לאַנגע צײַט געווען סעקרעטאַר פון דער פעדעראַציע פון די ייִדישע קהלות אין רומעניע. ער האָט אַרויסגעגעבן אין רומעניש אַ גאַנצע ריי ביכער א"נ „דאָס שוואַרצע בוך" (קאַרטעאַ נעאַגראַ) מיטן אונטערטיטל: „די לײַדן פון די רומענישע ייִדן". דער דריטער באַנד פון דער דאָזיקער סעריע הייסט „טראַנסניסטריע" און פון אָט דעם באַנד איז אַרויסגענומען דער מאַטעריאַל פאַר אונדזער בוך. דער דריטער באַנד איז אין אָריגינאַל גרויס, ער וואָלט אין ייִדיש געדאַרפט פאַרנעמען מער ווי טויזנט זײַטן. ער איז געשריבן געוואָרן ווי אַ באַשולדיקונגס-אַקט און דער מחבר האָט ניט געקענט מוותר זײַן אויף קיין שום פּרט. אין ייִדיש אָבער זענען אַ סך פּרטים איבעריק און מיר האָבן אַרויסגענומען נאָר די דאָזיקע טיילן, וואָס אַלע ייִדן דאַרפן קענען! אַלע! אויך די ניט-בעסאַראַבישע, בוקאָווינער און רומענישע!

דער באַנד פון וועלכן מיר האָבן אַרויסגענומען דעם גאַנצן מאַטעריאַל פאַר אָט-דעם בוך, האָט אַן אַלגעמיינעם היסטאָרישן איבערבליק און זיבן קאַפּיטלען. מיר האָבן דאָ געגעבן אין אַ פּינקטלעכער איבערזעצונג דעם „אַלגעמיינעם היסטאָרישן איבערבליק", אַ גרויסן טייל פון ערשטן קאַפּיטל, וואָס הייסט „שחיטות אין בעסאַראַ-

ביע, בוקאָווינע און דאָראָהויער זשודעץ" (קרײַז־אויעזר). אַ היפּשן טייל פון צווייטן קאַפּיטל „לאַגערן און געטאָס אין בעסאַראַביע און בוקאָווינע", אייניקע שטעלן פון דריטן קאַפּיטל, וואָס הייסט „דע־פּאָרטירונגען פון בוקאָווינע און דאָרהויער זשודעץ. די געטאָ פון טשערנאָוויץ", איין פראַגמענט פון פערטן קאַפּיטל, וואָס הייסט „אָדעס און די אָרטיקע ייִדישע באַפעלקערונג", עטלעכע פראַגמענטן פון פינפטן קאַפּיטל, וואָס הייסט „דעפּאָרטירונגען פון זומער און האַרבסט 1942" און דאָס גאַנצע זעקסטע קאַפּיטל, וואָס הייסט „לעבן און טויט אין טראַנסניסטריע". די לעצטע דאָקומענטן פון אָט דעם קאַפּיטל זענען איבערגעגעבן געוואָרן נאָר תמציתדיק.

אין זײַנע קלאָרמאַכונגען, וואָס דינען ווי אַ הקדמה, דערציילט מ. ק., אַז זײַן בוך אַנטהאַלט די אַנטוויקלונג פון די פאַקטן און דאָ־קומענטן, וואָס זענען מסוגל צו רעקאָנסטרואירן די רעאַליטעט. די דאָקומענטן זענען רעפּראָדוצירט געוואָרן לויט פאָטאָקאָפּיעס און די מיינסטע טאַקע לויט די אָריגינאַלן. אייניקע דאָקומענטן זענען רע־פּראָדוצירט געוואָרן לויט געוויינלעכע קאָפּיעס, אָבער נאָך אַ פול־שטענדיקער איבערצייגונג וועגן זייער אויטענטישקייט.

די פּשוטע פאַקטן און די דאָקומענטן דעקן אויף דאָס מורא־דיקסטע גהינום־בילד. איבערלייענענדיק די כראָניק, וואָס איז ער־טערווײַז געשריבן שיר־ניט טעלעגראַפיש, זעט מען אַזאַ בילד, וואָס דער טייוול וואָלט ניט געקענט אויסמאָלן.

דאָס ליד „איכה", וואָס מיר דריקן בײַם אָנהויב פון אונדזער בוך, איז געזונגען געוואָרן אין טראַנסניסטריע און מ. שטערנבערג האָט דאָס פאַרצייכנט. ס'איז געדרוקט געוואָרן אין בוך „לידער פון די גע־טאָס און לאַגערן" פון ש. קאַטשערגינסקי. דער מחבר דערפון איז אומבאַקאַנט.

דאָס דאָזיקע בוך אונדזערס, דאָס ערשטע, וואָס שילדערט דעם אומקום פון בעסאַראַבער, בוקאָווינער און רומענישע ייִדן שטעלט אַנידער דעם נאָמען ט ר אַ נ ס נ י ס ט ר י ע נעבן די נעמען מאַידאַנעק, טרעבלינקע, אוישוויץ און פּאָנאַר. ייִדן וועלן פון היינט אָן און ווײַטער דערמאָנען און געדענקען אויך די קדושים פון טראַנסניסטריע.

איכה - ווי אַזוי

פאַרוואָלקנט דער הימל, קיין שטראַל זעט מען ניט —
עס רוישן די ביימער, עס רעגנט מיט בלוט,
עס רוישן די ביימער, ס'פלאַקערט, און ס'ברענט —
קרבנות אָן אַ שיעור פון די מערדערישע הענט.
צוזינג: איכה — ווי אַזוי,

פאַרוואָס שווייגסטו דעם גוי?
פאַרנעם דאָס רחמנות, ראה ה'!
פון דעם הימל גיב איין קוק,
אויף דער אוקראַינע גיב איין בליק,
פאַרלעש שוין דאָס פייַער און לאָז שוין זייַן גענוג.

מיר שרייַען אַריבער פון יענער זייַט טייַך:
האָט רחמנות, ברידער, און נעמט אונדז צו אייַך.
מיר וועלן זיך באַגניגענען מיט אַ טרוקן שטיקל ברויט,
אַבי ניט אָנצוקוקן דעם גרויזאַמען טויט.

איכה, ווי אַזוי...

קליינטשיקע קינדער פון זייער מוטער־ברוסט
צערייסט מען אויף שטיקלעך, מען וואַרפט זיי אויפן מיסט,
אַלע זקנים מיט זייערע לאַנגע בערד
צעשניידט מען אויף שטיקלעך, מען וואַרפט זיי אין דער ערד.

איכה, ווי אַזוי...

מיר האָבן געוואַנדערט בײַטאָג און בײַנאַכט,
די גאַנצע אוקראַינע האָבן מיר דורכגעמאַכט,
אין אטאקי, מאָהילעוו, בריטשאַן, סעקורען —
ווו די וועלט האָט אַן עק, זײַנען מיר ייִדן אויסגעווען.

איכה, ווי אַזוי...

אויף די וועגן געגאַנגען שלאָפן אין די גריבער —
ס'האָט גאָרניט געשאַדט, מען האָט ניט באַקומען דאָס פיבער,
דאָס וואַסער געטרונקען פון די ריטשקעס מיט זאַלץ,
שמוציק, פאַרפעסטעט, געריסן אין האַלדז.

איכה, ווי אַזוי...

שוועסטער און ברידער, מען דערקענט זיך ניט איינס ס'אַנדערע,
מען קריגט זיך, מען רײַסט זיך איבער אַ ביסל זשוועדרע.
אַלע מענטשן זײַנען געגאַנגען אָן יאָרן פון דער וועלט
פאַר שמוציקייט, פאַר הונגער, פאַרפרוירן פון קעלט.

איכה, ווי אַזוי...

אלגעמיינער היסטאָרישער איבערבליק

די צווייטע וועלט־מלחמה האָט אַרייַנגעשריבן אין דער געשיכטע פון דער ציוויליזאַציע קאַפּיטלעך פון דער טיפסטער געפאַלנקייט פון דער מענטשלעכער נשמה. מ׳האָט זיך דערויף געקאָנט ריכטן. יעדע מלחמה טראָגט שוין אין זיך במילא דעם פאַרשאָלטענעם זוימען פון מענטשלעכער ווילדקייט. ס׳איז נאַטירלעך, אַז אַ צו לאַנגער געראַנגל, אָן אַלגעמיינע צע־רייצטקייט, וואָס שטעלט אַוועק פּנים אל פּנים די שנאה פון עטלעכע ציוויליזאַציעס וועלכע קעמפן פאַרן בכורה־רעכט איבער דער וועלט, זאָל דערוועקן אוראַלטע אינסטינקטן, וואָס אַבי זיי ווערן נאָר פרייַגעלאָזט אָן אַ שום קאָנטראָל, זייען זיי אומברחמנותדיק חורבן און פאַרניכטונג. שוין דער ערשטער וועלט־קריג האָט באַוויזן ווי נידעריק עס קען פאַלן דער מענטש פון 20טן יאָרהונדערט, באַזונדערס דער טעווטאָן. ס׳איז גע־נוג צו דערמאָנען ווי עס זענען חרוב געוואָרן די קולטורעלע אוצרות פון לאָוון אָדער ריימס, די רדיפות קעגן דער ציווילער באַפעלקערונג פון די אָקופּירטע געביטן, די דעפּאָרטאַציעס פון בעלגיע און צפון־פראַנקרייך, דאָס אויסהרגענען געפאַנגענע, די מלחמה מיט גאַז און אַזויפיל אַנדערע שיינע מעשים.

מ׳האָט זיך געקענט ריכטן אַז אַ נייַע וועלט־מלחמה, וועלכע וועט האָבן צו דער האַנט אַלע וויסנשאַפטלעכע פּערפעקציאָנירונגען, וועט אי־בערשטייגן מיט איר אכזריות און באַרבאַרישקייט אַלץ וואָס די געשיכטע פון מלחמות האָט ווען עס איז פאַרצייכנט. אַלץ ווערק וואָס ספּעציא־ליסטן האָבן אָנגעשריבן אין דעם קורצן פּעריאָד פון 1920 ביז 1939, האָבן פאָרויסגעזאָגט, אַ טייל מיט שרעק און אַנדערע גאַנץ האַפּערדיק, ווי אומברחמנותדיק עס וועט זייַן די צוקונפטיקע מלחמה. קיין איינער

פון אַט די גרויל־נביאים איז אָבער ניט אַוועק אַזוי ווייַט מיט זייַן פאַנ־טאַזיע אויף צו קענען שילדערן באַצייַטנס די שוידערלעכע ווירקלעכקייט, וואָס די מענטשהייט האָט שפּעטער איבערגעלעבט אין די יאָרן 1939 — 1945.

דער הויפּט־קרבן פון דעם דאָזיקן ווילדקייט־אויסברוך זענען געווען די אייראָפּעיִשע יִדישע מאַסן, וועלכע זענען אַרונטערגעפאַלן אונטער דער אָקופּאַציע אָדער ווירקונגס־ספערע פון די דייַטשן. וועדליק די אַבי־דות פאַרנעמט דאָס יִדישע פאָלק דאָס ערשטע פּלאַץ (63% פון די 9.500.000 אייראָפּעיִשע יִדן)*); לויט דער צאָל אַלגעמיינע קרבנות — דאָס צווייטע פּלאַץ נאָך די סאָוועטישע פעלקער, אָבער די יסורים וואָס דאָס יִדישע פאָלק איז אויסגעשטאַנען האָבן צו זיך ניט קיין גלייַכן אין די געשיכטעס פון אַלע פעלקער פון אַלע צייַטן.

עס איז איבעריק צו באַטאָנען דעם זין פון די געאָגראַפיש אַזוי אומבאַדייטנדיקע באַגריפן, וועלכע ווערן פון איצט און ווייַטער מיט זיך פאָרשטעלן היסטאָרישע קאַפּיטלען: דראַנסי, בעלזען, בוכענוואַלד, טערעזיענשטאַט, אוישוויץ, מיידאַנעק און אַנדערע. צווישן אָט די אַלע פאַרנעמט אַן אָנגעזען אָרט טראַנסניסטריע.

קיין שום מאַפּע אָדער געאָגראַפיע־לערנבוך פון אוקראַינע, פון צאַ־רישן רוסלאַנד אָדער פון ראַטנפאַרבאַנד, דערמאָנט קיינמאָל ניט עפּעס אַ פּראָווינץ, אַ גובערניע, אַן אַדמיניסטראַטיוון קרייַז אָדער ראַיאָן, וואָס זאָל טראָגן אַזאַ מין נאָמען. דער געאָגראַפישער באַגריף „טראַנסניסטריע" האָט קיינמאָל ניט עקזיסטירט פאַר יולי 1941 און ער וועט שוין אודאי אויך אין דער צוקונפט מער קיינמאָל נישט אויפשווימען. פאַר דעם פּרייַז פון אָן אַ שיעור יסורים, וואָס מ'קען גאָר אַזויפיל ניט אויסדער־ציילן און אויף די קברים פון עטלעכע הונדערט טויזנט יִדן, וועט טראַנס־ניסטריע פאַרבלייַבן נאָר אַ שרעקלעך קאַפּיטל געשיכטע.

אונטער דעם דאָזיקן נאָמען איז באַקאַנט געווען במשך פון 3 יאָר צייַט אַ טייל פון אוקראַינע, אַ פעטער און פרוכטבאַרער פּאַס ערד וואָס ציט זיך

---

*) סטאַטיסטישער מעמענטאָ, באַנד 2, ז' 17 (אויסגאַבע פון יִיד. וועלט־קאָנגרעס).

פון שוואַרצן ים אָן צו צפון־צו צווישן די וואַסערן פון דניעסטער פון איין זײַט און פון בוג — פון דער צווייטער זײַט. די דאָזיקע טעריטאָריע איז אָנפאַרטרויט געוואָרן יאָן אַנטאָנעסקוס רומענישער רעגירונג צום אַדמיניסטרירן און עקספּלואַטירן.

אויף דער דאָזיקער ערד האָבן זיך אויסגעוויקלט עטלעכע יאָרהונדערטן ייִדישע לײדן — ייִדיש לעבן. דאָרט איז אויפגעקומען די האָפענונגספולע מיסטיק פון אַ ר׳ ישראל בעל שם טוב, וועמענס שטול עס פלעג אָפּגעהיט ווערן מיט פיעטעט דורך די דעפּאָרטירטע ייִדן אין דער שאַרגאַראָדער שול, אַפילו אין מאָמענטן ווען דער טויט האָט געדראָט פון אַלע זײַטן. פון דאָרט האָט שלום עליכם אויסגעקליבן אַ גרויסן טייל פון זײַנע העלדן. איינער פון זיי, טוביה דער מילכיקער, איז טאַקע געבוירן געוואָרן און האָט געלעבט אין שאַרגאַראָדער געסעלע, וואָס טראָגט נאָך עד־היום זײַן נאָמען. דאָרטן אַרומעט זענען אַדורך די בילויים, וועלכע האָבן דורכגעשניטן דעם ערשטן וועג צום נאַציאָנאַלן ייִדישן רענעסאַנס. אויך דאָרטן, אין אָדעס, די גרעסטע טראַנסניסטריער שטאָט, האָט זיך געהאַט אַנטוויקלט איינער פון די קרעפטיקסטע ייִדישע צענטערן, פון וועלכן עס האָבן אַרויסגעשײַנט חיים נחמן ביאַליק, אחד העם, מענדעלע מוכר ספרים, ש. מ. דובנאָוו, מ. אוסישקין און יענע גאַנצע פּלעיאַדע ייִדישע דענקערס און שרײַבערס, וועלכע האָבן זיך גרופּירט אַרום די זשורנאַלן „השלוח“ און „העולם“. אָבער דאָרט האָבן ייִדן אויך דורכגעמאַכט יאָרצענדליק פון גרויסן לײדן. בײַם סוף פון 19טן יאָרהונדערט האָט די צאַרישע אָליגאַרכיע געזוכט אין פּאָגראָמען און אַנטיסעמיטישע רדיפות אַן אָפּוועג קעגן די דעמאָקראַטישע אידייען און אַקציעס, וואָס האָבן זיך וואָס אַמאָל אַלץ מער געעפנט דעם וועג צו פולער פאַרווירקלעכונג. אָנהייבנדיק פון 1881 איז גאַנץ מערב־רוסלאַנד, באַזונדערס דרום־מערב־רוסלאַנד, געווען אַן אָרט פון פּערמאַנענט־סטימולירטער, ווילדער אַנטיסעמיטישער שנאה. פּאָדאָליע, פון וועלכער אַ טייל וועט אין 60 יאָר אַרום פאַרוואַנדלט ווערן אין פאַרשאָלטענעם טראַנסניסטריע, האָט דעמאָלט פאַרזוכט דעם אָדעסער פּאָגראָם, וואָס איז אין אַ יאָר אַרום (דעם 10טן אַפּריל 1882) פאָרגעזעצט געוואָרן דורכן גרויסן פּאָגראָם אין באַל־

טע, בעת וועלכן עס זענען חרוב געוואָרן איבער טויזנט ייִדישע הײַזער און עטלעכע הונדערט ייִדן זענען צעשלאָגן, צעפּײַניקט און געטייט געוואָרן. אין 1900 איז ווידער אַמאָל פּאָרגעקומען אַ פּאָגראָם אין אָדעס און אין עטלעכע יאָר אַרום (1905) איז אין דער זעלבער שטאָט פאָרגעקומען איינע פון די בלוטיקסטע שחיטות. און אין 1917 האָבן נאָך ייִדן פון די דאָזיקע מקומות געמוזט אויסשטיין די פּאָגראָמען פון פּעטליוראַס באַנדעס (אין אָדעס, באַלטע, קריוואָיע־אָזיערא און אַנד.).

דער מאַרגנרויט פון די נײַע צײַטן האָט זיך, דערנאָך באַוויזן אַ העלער און האָפנונגספולער. כמעט אַ פערטל יאָרהונדערט האָבן די ייִדן פון צווישן בוג און דניעסטער אָפּגעלעבט ווי מענטשן צווישן מענטשן.

עטוואָס גערדיקטער, אין רעלאַטיווער און איבערפלעכלעכער רו, — וואָס איז אַלעמאָל איבערגעריסן געוואָרן דורך העפטיקע און בלוטיקע האַס־אויסברוכן פון המון, וועלכער איז דערצו סטימולירט געוואָרן מצד דער העכערער רומענישער אָנפירערשאַפט — האָבן געלעבט די ייִדן פון דער רעכטער זײַט דניעסטער. אַדאָלף היטלערס און יאָן אַנטאָנעסקוס קרימינעלע מלחמה האָט צוריקגעבראַכט און אומענדלעך פאַרפילפאַכט די אַמאָליקע ווייטיקן. די צוויי דערמאָנטע זענען אָנגעפאַלן אויף דער דאָזיקער ערד, איר אַ נאָמען געגעבן טראַנסניסטריע און זי באַשטימט צו זײַן דער קבר פון דער לאָקאַלער, ווי אויך פון דער גאַנצער רומענישער ייִדישער באַפעלקערונג. זייערע פאַרברעכערישע פּלענער זענען אין אַ גרויסער מאָס פאַרווירקלעכט געוואָרן. די טראַנסניסטריער ערד דעקט הײַנט צו די גאַנצע ייִדישע באַפעלקערונג פון אָדעס, וואָס איז געטראָפן געוואָרן פון אַנטאָנעסקוס אַרמייען אין אָקטאָבער 1941, ווי אויך אַ באַדייטנדיקע טייל פון די דאָרפישע און שטעטלדיקע ייִדן פון דער פּראָווינץ. דאָרט זענען אויך געבליבן די ביינער פון צוויי דריטל פון די ייִדן, וואָס זענען אַהער פאַרטריבן געוואָרן פון רומעניע אין די יאָרן 1941 און 1942, שוין נאָך דעם וואָס אַ העלפט ייִדן פון בעסאַראַביע, בוקאָווינע און דאָראָהויער קרײַז*) זענען געהאַט אויסגעהרגעט געוואָרן נאָך פּאַר סעפּטעמבער 1941.

*) דאָראָהוי געפינט זיך אין צפון פון מאָלדאָווע. — איבערז.

די דאָזיקע שרעקלעכע סך־הכלען, וועלכע זענען אונטערגעצויגן געוואָרן אין פרילינג 1944 מיט דער קיילעכדיקער ציפער פון 350.000 טויטע, זענען דערגרייכט געוואָרן דורך מאָרדן, שחיטות, אויסראָטונגס־אַקציעס, ווילדע רדיפות, פּייניקונגען, רויב, נויט, שלאַפקייטן און הונגער. די מאָרד־מעטאָדן זענען געווען באַזונדערס־פאַרשידנאַרטיק און האָבן אַרומגענומען כמעט אַלץ וואָס דער מענטשלעכער שכל האָט אויף דעם געביט צוגעטראַכט פונעם מיטלאַלטער אָן ביז היטלערן. אָנהייבנדיק פון יוני 1940 ביז מאַרץ 1944 זענען די ייִדן פון בעסאַראַביע, בוקאָווינע און דאָראָהויער קרייז, און שפּעטער די ייִדן פון טראַנסניסטריע, אומגעקומען פון דערשיסונגען, אויף תּליות, פאַרסמטע, געטרונקענע, אויסגעקוילעטע, פאַרברענטע, אויסגעהונגערטע, פון ניט־באַקעמפטע עפּידעמיעס, פון פּראָוואָצירטע אויסשעפּונגען, פאַרפּייניקונגען ביז צום טויט אָדער ביז זעלבסטמאָרד. עס דאַרף אונטערגעשטראָכן ווערן, אַז עס זענען ניט באַנוצט געוואָרן קיין גאַז־קאַמערן אָדער פערפעקציאָנירטע קרעמאַטאָריומס, ניט קיין וויסנשאַפטלעכע ווייויסעקציע־עקספּערימענטן, ניט קיין גיפטשטאָף־אײַנאָימפונגען, ניט קיין אַרויסשטעלונגען אויף מוראַדיקע פּרעסט און ניט קיין אַנדערע ענלעכע מיטלען, אָבער דערפאַר דאַרף אויך דערמאָנט ווערן, אַז רומעניע איז אַ לאַנד מיט אַ גאַנץ יונגער ציוויליזאַציע, אַ נאָך ווייט צוריקגעשטאַנענס אין פאַרגלײַך מיט דער צענטראַל־אייראָפּעיִשער, דײַטשישער קולטור.

הגם זיי האָבן געהאַט די ספּעציפישע סימנים פון דײַטש־פאַשיסטישע אונטערנעמונגען — ציניזם און פּראַט בעת דער פּלאַנירונג, געהיימקייט בעת די צוגרייטונגען און ברוטאַלקייט בײַם אויספירן — זענען אָבער איניציאַטיוועס אין שײַכות מיט דער דעפּאָרטאַציע און ייִדן־אויסראָטונג, געווען דאָס ווערק פון רומענישן פאַשיזם. ס'איז אמת, אַז אַ סך פון אָט די אומגליקלעכע ייִדן זענען געפאַלן אַלס קרבנות פון דער דײַטשישער ווילדקייט. ס'איז אויך ריכטיק אַז עס דאַרפן אונטערגעשטראָכן ווערן אייניקע אונטערשיידן אין די מעטאָדן און עס דאַרפן אָנגעצייכנט ווערן געוויסע צײַט־גרענעצן, וועלכע זענען דורך די רומענישע מאַכטהאָבער, גרויסע אָדער קליינע, מער נישט איבערגעשריטן געוואָרן, סײַדן

אויף זייער אַ ספּאַראַדישן אופן. אָבער די לײַדן פון די 450.000 מענטשן פון וועלכע 350.000 זענען אויסגעשטאָרבן, זענען ניט פאַרגעקומען מחמת דער פאָדערונג אָדער אונטערן דרוק פון די דײַטשן. די שחיטות אין בעסאַראַביע און בוקאָווינע פון יולי און אויגוסט 1941, וועלכע האָבן גע־געבן די גרעסטע צאָל הרוגים, זענען דורכגעפירט געוואָרן דורך די איבער־פאַלערישע ארמייען. צווישן זיי איז אויך געווען די נײַנטע דײַטשישע אר־מיי פון גענעראַל פאָן שאבערט, אָבער זי האָט אוואַנסירט בלויז דורך דער ברייט פון בעלצער קרײַז. אויפן גאַנצן איבעריקן פראָנט, פונעם טשערעמוש ביזן דונײַ, האָבן אָפּערירט נאָר סאָלדאַטן און אָפיצירן פון דער רומענישער ארמיי. דאָס מערדערישע ארומטרײַבן די דעפּאָרטירטע אין צפון־בוקאָווינע און בעסאַראַביע, די אינטערנירונגען אין די לאַגערן פון יעדינעץ, סעקוראַן, ווערטוזשען און מאַרקולעשט, ווי אויך די דעפּאָר־טאַציעס פון האַרבסט 1941, זענען געפּאָדערט געוואָרן מצד די גרויכע איינהייטן פון דער רומענישער פּאָליציי און זשאַנדאַרמעריע. דער רויב־רעזשים און דער טעראָר נאָך פון פאַר די דעפּאָרטאַציעס, ווי אויך דער רעזשים אין טראַנסניסטריע, איז פאַרטראַכט און אָנגעווענדט געוואָרן דורך דער רומענישער מאַכט (גאַווערנאַמענטן, פּרעפעקטורעס, סוב־פּרע־פעקטורעס, מאַגיסטראַטן און דורך דער גאַנצער זשאַנדאַרמישער היע־ראַרכיע). די אַטמאָספער פון אומאויפהערלעכן דרוק און פּערמאַנענטער דראָונג איז אָנגערעגט געוואָרן אין די הויכע רומענישע פענצטער, אויס אַ בפירושן ווילן, אַז צוזאַמען מיט דער מלחמה זאָל אויסברעכן אויך דער אומברענגענדיקער האַס.

נאָך צוויי עטאַפּן פון דער טראַנסניסטריער טראַגעדיע זענען געווען אונטער דער ממשלה פון דײַטשישן ווילן: די גרויסע טראַנסניסטרישע אויכראָטונגס־אַקציעס פון 1942 און 1943 און די דעפּאָרטאַציעס פון האַרבסט 1942.

דאָס יאָר 1942 האָט אָנגעצייכנט דעם אַפּאָגיי פון דער דײַטשישער מיליטערישער און פּאָליטישער קראַפט, אָבער עס האָט אויך פאַרצייכנט דעם גרויסן קער אין דער מלחמה, וואָס האָט באַטײַט דעם אָנהייב פון טאָטאַלן אײַנברוך פון פאַשיסטישן רעזשים. ווען די טעווטאָנישע הער־

שאַפט האָט זיך געהאַט אויסגעשפּרייט פון ברעסט ביז וואָראָניעזש און פון נאַרוויק ביז טאָברוק; ווען דער אַוואַנגאַרד פון די דײַטשישע אַרמייען האָט זיך זיגרײַך דערנענטערט צום קאַספּישן ים, צו דער וואָלגאַ און צום נילוס; ווען די היטלערישע מענטאַליטעט האָט שוין געהאַט טיף אַרײַנגעדרונגען אין אייראָפּעיִשן געדאַנק, איינשפּריצנדיק אומעטום דעם קרענקלעך־באַרבאַרישן פּסיכאָז פון ראַסע־העכערקייט, האָט די נאַציאָנאַל־סאָציאַליסטישע פּירערשאַפט באַשלאָסן מקיים צו זײַן נאָך איין פּונקט פון איר פּראָגראַם: גענצלעך אויסצוראָטן די יִידישע באַפעלקערונג פון אייראָפּע. אין דעם דאָזיקן פּראָגראַם זענען געווען אַרײַנגערעכנט אויך די יִידן פון רומעניע.

גרויסע אַקציעס האָבן געהאַלטן בײַם דורכגעפירט ווערן, און האַרבסט 1942, אין פראַנקרײַך, בעלגיע, האָלאַנד, סלאָוואַקיע, עסטרײַך, אָבער בעיקר אין פּוילן, ווײַסרוסלאַנד און אוקראַינע. די נאָענטסטע פון דער רומענישער גרענעץ איז געווען די אויסראָטונגס־אַקציע פון דער געגנט קאַמענעץ־פּאָדאָלסק, סטאַניסלאַוו־האָראָדענקאָ־קאָלאָמיי, וועלכע האָט געמאַכט אַ סוף צו דער גאַנצער יִידישער באַפעלקערונג פון דעם שטח. די אַקציע האָט זיך אויסגעשפּרייט און דערגרייכט ביז צו די ברעגעס פון טראַנסניסטריע, אין דער געגנט באַר־יאַלטושקאַ, ווו צוזאַמען מיט עטלעכע טויזנט אָרטיקע יִידן זענען אויך אומגעבראַכט געוואָרן אַ סך דעפּאָרטירטע יִידן פון רומעניע. נאָך ווייטיקלעכער פון אַט די לעצטע זענען געווען די אויסראָטונגס־אַקציעס פון דער געגנט פון מיטל־בוג (הייסין, קראַסנאָפּאָלסק, נעמיראָוו, מיכאַילאָווקאַ, טאַראַסיעווקע). אַ טייל פון די קרבנות דאָ, זענען צונויפגענומען געוואָרן דורך די דײַטשן אין לאַגער פון פּעטשיאָראַ, פון דער לאַדיזשינער שטיינהאַקערײַ (300 אין איין טאָג), פון די געטאָס אין טולטשין, בערשאַד און אַנדערע. בײַם אָנהייב איז די גאַנצע געגנט געווען אויסשליסלעך אונטער רומענישער מאַכט, אָבער איבערן וואַנזיניקן אַנטיסעמיטישן האַס, און בעיקר איבערן מינדערווערטיקייטס־קאָמפּלעקס פון די רומענישע רעגירער, האָבן די דײַטשישע פאָדערונגען זיי אַרויסצוגעבן מאַסן יִידן, ניט אָנגעטראָפן קיין שום ווידערשטאַנד. מ׳וואָלט ניט געקענט באַהויפּטן קאַטעגאָריש, אַז עס איז דאָ גע־

וועז א פון פריער פארטראכטע אקציע, אין וועלכער די ראָל פון די רו־מענישע אינסטאנצן איז באשטאנען אין אָנברענגען יידן און די ראָל פון די שטורעם־טרופּן און פון דער „טאָדט"־אָרגאניזאציע — זיי אויס־צוראָטן. די פאקטן זענען אָבער דאָך גראָד אזוי פאָרגעקומען און זייער אויסוויקלונג טראָגט דעם בולטן כאראקטער פון דער טיַיוולאָנישער שות־פות. הויכע רומענישע מאכט־אָרגאנען (דער בוקאָווינער גאָווערנאמענט) האָבן אהער געשיקט די יידן, נידעריקערע רומענישע אינסטאנצן (פּרע־פעקטורעס, סוב־פּרעפעקטורעס און זשאנדארמען־לעגיאָנען) האָבן אָן שום קווענקלעניש איבערגעגעבן די יידן אין דיַיטשישע הענט, און זיי, די דיַיטשן האָבן די דאָזיקע יידן אויסגעראָטן, לויטן נאציאָנאל־סאָציאלים־טישן שטייגער, אין אָרגאניזירטע אקציעס, וועלכע האָבן זיך באלד אָנגע־הויבן און זיך פארצויגן ביזן פרילינג פון יאָר 1944.

אַן אנדערער סעקטאָר פון טראנסניסטריע ווו מחמת דעם זעלבן איני־פעריאָריטעט־קאָמפּלעקס ווערט אויסגעיבט די דיַיטשישע מאכט אויף אַן אומבאגרענעצטן אופן, איז געווען דער קריַיז בערעזאָווקא, אין דער געגנט מאסטאָוואי־וואסילינאָווא־ראשטאדט, ווו עס האָט פונקציאָנירט א וויכ־טיקער גענעראל־שטאב פון די עס־עס־טרופּן. די רומענישע מאכטהאָבער האָבן געהאלטן, אז דאָרט איז דאָס פאסיקסטע אָרט וווּהין צו דעפּאָרטירן די לעבנסגעבליבענע יידן פון אדעס און וווּהין עס זאָל אויך דעפּאָרטירט ווערן די ערשטע פארטיע יידן פון אלט־רומעניע און פון טראנסילוואניע. אויך דאָס מאָל קען מען ניט אָנווײַזן אויף א פון־פריער צוגעגרייטער רו־מעניש־דיַיטשישער בשותפותדיקייט. די געשעענישן זענען אָבער פאָרגע־קומען אויף דעם זעלביקן פארברעכערישן אופן. דער גובערנאטאָר פון טראנסניסטריע האָט דעם 7טן יאנואר 1942 ארויסגעגעבן א באפעל צו אינטערנירן די אדעסער יידן — אַן ערך 20.000 מענטשן — אין געטאָ פון סלאבאדקע און במשך די חדשים יאנואר און פעברואר האָט די רומע־נישע זשאנדארמעריע זיי אלע געהאלטן אין איין עוואקוירן אין דער געגנט מאסטאָוואי. אָנהייבנדיק פון חודש מארץ, האָבן די עס־עס־טרופּן זיי אַלע נאָכאנאנד איבערגענומען, צו גרופּעס פון עטלעכע הונדערט, און זיי אויסגעראָטן אין אקציעס, וואָס האָבן זיך פארצויגן ביזן הארבסט. אזוי

האָט אויך דער פירער פון רומענישן שטאַט, יאָן אַנטאָנעסקו, באַפוילן סוף חודש יולי 1942, צו דעפּאָרטירן פון אַלט־רומעניע אין טראַנסניסטריע קיין טראַנסניסטריע אַ גרופּע פון עטלעכע הונדערט ייִדן, וועלכע האָבן אין דעצעמבער 1940 געהאַט געבעטן בײַ דער סאָוועטישער געזאַנדשאַפט אין בוקאַרעשט וויזעס קיין ראַטנפאַרבאַנד. אָנהייב סעפּטעמבער האָט זיי דאָס אינערן־מיניסטעריום עקספּעדירט אין דער געגנט מאָסטאַוואַי, וווּ זיי זענען באַלד בײַ זייער אָנקום, איבערגעגעבן געוואָרן די ס.ס.־טרופּן, וועלכע האָבן זיי אויסגעהרגעט.

גאָר אַנדערש איז צוגעגאַנגען אין האַרבסט 1942, דער צווייטער דײַטשישער פּרוּוו אָנצווווענדן דאָס נאַציאָנאַל־סאָציאַליסטישע פּראָגראַם אין רומעניע. אויפן נאַצישן סדר־היום איז דעמאָלט געהאַט געשטאַנען די טאָטאַלע אויסראָטונג פון דער ייִדישער באַפעלקערונג, וואָס האָט נאָך געלעבט אונטער דער מאַכט פון דער רומענישער רעגירונג.

די דײַטשישע אינטערווענץ, וועלכע האָבן זיך קודם דורכגערוקט שטיל און באַהאַלטן און שיר־נישט בגניבה, און וועלכע זענען שפּעטער ציניש און חוצפּהדיק צעפּויקט געוואָרן דורך דער דײַטשישער פּרעסע אין בוקאַרעשט און אין אויסלאַנד, האָבן בײַם אָנהייב נישט אָנגעטראָפן קיין שום ווידערשטאַנד. אדרבה! זיי האָבן באַלד געגאָסן פון יאָן אַנטאָנעסקוס הסכמה און גאָר אינגיכן באַקומען די נייטיקע מיטהילף פון די רומענישע מאַכט־אָרגאַנען, וועלכע זענען לויט זייער מהות געווען באַרופן אויסצופירן די אַקציעס: דער גרויסער גענעראַל־שטאַב פון דער אַרמיי און דאָס אינערן־מיניסטעריום. אָבער נאָכן אוועקשיקן די ערשטע פּאַרטיעס, אין סעפּטעמבער און אָקטאָבער, און דווקא דאַן ווען אַלץ איז שוין געווען צוגעגרייט צו דער ערשטער מאַסן־דעפּאָרטאַציע פון די טראַנסליוואַניער ייִדן — האָבן זיך די דײַטשישע פּראָיעקטן אָנגעשטויסן אָן די ספּעציפישע שטריכן פון דער רומענישער ביוראָקראַטיע — אומאַנטשלאָסנקייט, קווענקלעניש, קליינלעכע אינטערעסן און אַ קאַפּעלע מענטשלעכקייט — און אַזוי איז די אַקציע פריער אָפּגעלייגט און שפּעטער אינגאַנצן אויפגעגעבן געוואָרן.

דער דורכפאַל פון דעם דאָזיקן פּרוּוו איז געווען איינע פון די ערשטע

מפּלות וואָס עס האָט געליטן די היטלעריסטישע פּאָליטיק. מען קען ניט זאָגן, אַז די רומענישע רעגירונג האָט געוואָלט די דאָזיקע מפּלה אָבער ס'איז מסכּים, אַז זי איז אויף איר אײַנגעגאַנגען, אַוועקשטעלנדיק דער־מיט, זיך גופא, אין דער ריי פון די באַזיגטע. ס'איז מאָדנע דער פאַקט, אַז דער דאָזיקער מאָמענט פון האַרבסט 1942, דער געפערלעכסטער אין דער געשיכטע פון רומענישן ייִדנטום, האָט אָנגעצייכנט דעם אָנהייב פון נס, וועלכער האָט געראַטעוועט דאָס לעבן פון 350.000 ייִדישע נפשות.

ס'איז אַ סך גערעדט געוואָרן וועגן דעם דאָזיקן נס. עס זענען אָבער געמאַכט געוואָרן בלויז אויבערפלעכלעכע פעסטשטעלונגען, אָנווײַזנדיק אַז בעת אין גאַנץ אייראָפּע איז די ייִדן־אויסראָטונג דורכגעפירט געוואָרן טאָטאַל אָדער כּאָטש אין אַ ריזיקער פּראָפּאָרץ, איז אין רומעניע געבליבן לעבן אַ קאָמפּאַקטע מאַסע. די פעסטשטעלונג איז ריכטיק, אָבער גאָרניט אַזוי ווײַט ניסימדיק, סײַדן אַז מע זאָל רעכענען בלויז די ייִדישע באַפעל־קערונג פון אַלט־רומעניע און טראַנסילוואַניע.

לויט אַזאַ מין חשבון איז די פּראָפּאָרץ פון די קרבנות אַן ערך צען פּראָצענט. אַז מען באַרעכנט אָבער ריכטיק, דאָס הייסט, אַרײַננעמענדיק אין חשבון **אַ ל ע** ייִדן, וועלכע האָבן זיך געפונען צווישן 1941 און 1944 אונטער דער רומענישער מאַכט, איז די פּראָפּאָרץ פון די אויסגע־הרגעטע מער ווי אַ העלפט — און דאָס איז שוין גאָר קיין נס ניט, נאָר איין שטיק שווידערלעכקייט.

די געשיכטלעכע פאָרשונג דאַרף אָבער געמאַכט ווערן ניט לויט פּראָ־צענטן, נייערט לויט אַבסאָלוטע ציפערן. בשעת רומעניע איז באַפרײַט געוואָרן פון דער פאַשיסטיש־טיראַנישער הערשאַפט, זענען געהאַט גע־בליבן לעבן אַן ערך 300.000 ייִדן צווישן די גרענעצן פון לאַנד, אַ חוץ אַן ערך 68.000 — אויסער דער נאַציאָנאַלער טעריטאָריע. דאָס איז דער נס. די פאַקטאָרן וועלכע האָבן גורם געווען צו דערגרייכן אַזאַ מין רעזול־טאַט זענען פילפאַכע און פאַרשיידנאַרטיקע. אָט זענען די וויכטיקסטע:

1. — רומעניע איז ניט געווען קיין לאַנד וואָס איז אונטערגע־וואָרפן געוואָרן דעם דײַטש־מיליטערישן אָקופּאַציע־רע־זשים.

2. — די נאַציאָנאַלע רומענישע עקאָנאָמיק האָט זיך ניט געקאָנט באַגיין אָן די יידישע לייסטונגען.

3. — דער אומגלייבער כאַראַקטער און טעמפּעראַמענט פון די וויכטיקסטע רומענישע מאַכטהאָבער איז געווען עמפּינד־לעך פאַר קוּוענקלענישן און השפּעות.

4. — די רומענישע עפנטלעכע מיינונג האָט זיך צוגעפּאַסט בלויז ספּאָראַדיש און צייטווייליק צו די פאַשיסטישע אידייען און בעיקר — צו די פאַשיסטישע מעטאָדן.

1 — די סוּוערענע מלוכות, וואָס זענען געווען אָפּהענגיק פון, אָדער אונטערגעוואָרפן דער „נייער איירָאפּעישער אָרדענונג" האָבן זיך, נאַטירלעכערווייז, גרופּירט אין צוויי באַזונדערע קאַטעגאָריעס:

א. — מלוכות אונטער דייטש־מיליטערישער אָקופּאַציע, צו וועלכע עס האָבן געהערט פראַנקרייך, בעלגיע, האָלאַנד, נאָרוועגיע, טשעכאָסלאָ־וואַקיע, עסטרייך, יוגאָסלאַוויע, אַלבאַניע, גריכנלאַנד, פּוילן, ווייסרוס־לאַנד, אוקראַינע און שפּעטער איטאַליע (סעפּטעמבער 1943) און אונגאַרן (מאַרץ 1944).

ב. — מלוכות וואָס זענען געשטאַנען אונטער דייטשלאַנדס פּאָליטי־שער השפּעה: רומעניע, פינלאַנד און בולגאַריע. (דענעמאַרק האָט געהאַט א צווישן־לאַגע). אין די לענדער פון דער ערשטער קאַטעגאָריע האָט דער נאַציאָנאַל־סאָציאַליזם געקאָנט אָננעמען דירעקטע באַשלוסן, וועלכע זענען דורכגעפירט געוואָרן סיי דורך זיינע אייגענע מאַכט־אָרגאַנען, סיי דורך די נאַציאָנאַל־קאָלאַבאָראַציאָניסטישע כוחות, וועלכע זענען געווען געצאָלט אָדער סתם אונטערגעוואָרפן די באַפעלן פון דער געשטאַפּאָ. די דעפּאָר־טאַציעס אָדער אויסראָטונגס־אַקציעס זענען דאָ ניט געווען אָפּהענגיק פון קיינעמס הסכמה און האָבן זיך ניט געקאָנט אָנשטויסן אויף קיין שום ווי־דערשטאַנד. דער פּראָגראַם איז דאָ אָנגעווענדט געוואָרן אינטעגראַל, אָן פאַרזוימונגען, אָן אָפּלייגונגען, אָן קוּוענקלענישן און אָן רחמנות. אויס־נאַמען זענען געווען צו פאַרדאַנקען נאָר מוטיקע אינדיווידועלע איניציאַ־

טיוועס, וועלכע זענען גוטוויליק און א צײַט לאַנג געשטיצט געוואָרן מצד די נאַציאָנאַלע ווידערשטאַנד־כוחות. אין איטאַליע און אונגאַרן האָבן די רדיפות קעגן ייִדן געהאַט א בלײַבן, פּלאַטאָנישן אויסזען און זענען ניט געוואָרן לעבנסגעפערלעך, ביז ס'איז ניט פאָרגעקומען די ווירקלעכע דײַטש־מיליטערישע אָקופּאַציע.

רומעניע און בולגאַריע זענען געווען אונטערגעוואָרפן דער דײַטשישער פּאָליטישער השפעה, כמעט ביז דער מדרגה פון וואַסאַלן, אָבער זיי האָבן נאָך דאָך אויפגעהיט געוויסע סימנים פון סוווערעניטעט. אויפן עקאָנאָמישן געביט, ווי אויך אויפן געביט פון ראַסן־פּאָליטיק, איז מעגלעך געווען צו שטעלן א ווידערשטאַנד. אַמאָל פלעגן אפילו צוגעטיילט ווערן ראַסיסטישע קאָמפּענסאַציעס פאַר עקאָנאָמישע אָפּזאָגן. דערפאַר זענען די רדיפות און ייִדן־אויסראָטונגען אין רומעניע בלויז געווען אַן ענין פון רומענישער איניציאַטיוו, מיט ספּאָראַדישע דײַטשישע מיטבאַטייליקונגען. אויב עס זענען דערגרייכט געוואָרן אַזעלכע שרעקלעכע רעזולטאַטן און גרויזאַמע סך־הכלען, איז עס פון איין זײַט צוצושרײַבן דער פּסיכאָלאָגישער צוגרייטונג, במשך צוויי יאָרצענדליק, פון א קראַנקן דור, וואָס איז אין זײַנע בלאָנדזעניש געמוטיקט געוואָרן מצד דער רומענישער פּסעוודאָדעמאָקראַטיע און פון דער אַנדערער זײַט, די שנאהדיקע העצערייען וואָס די דיקטאַטאָרישע פירערשאַפט פון רומענישן שטאַט האָט פאַרשפּרייט בכדי מיט זיי צו באַפּוצן דעם אָנהייב פון „הייליקן קריג". אין בולגאַריע, וווּ עס זענען ניט געווען די דאָזיקע גורמים, האָבן די אַנטיסעמיטישע רדיפות פון נאַצישן כאַראַקטער געבראַכט ערנסטע צרות, אָבער גאַנץ ווייניק קרבנות.

2. —די נאַציאָנאַלע רומענישע עקאָנאָמיק פון פאַר 1940 האָט געהאַט א סך צו פאַרדאַנקען דער ייִדישער אונטערנעמערישקייט, גענייטקייט און ענערגיע. פאַראַן א גרויסער חלק אמת אין די דעמאָלטיקע אַנטי־סעמיטישע באַהויפּטונגען, אַז אויף די וויכטיקסטע עקאָנאָמישע פּאָסטנס, סײַ פון טעכנישער ספּעציאַליטעט, סײַ פון געוויינלעכער אַרבעט, האָבן די ייִדן פאַרנומען אַן ערנסט פּלאַץ. זייער אַרײַנדרינגונג איז אָבער ווײַט ניט געווען דער רעזולטאַט פון פאַרכאַפּערישקייט, נײַערט פון שעפּעריש־

קייט. א חוץ אויפן געביט פון ערד־ארבעט, ווו עס איז פאר זיי געווען פארבאָטן דער צוטריט, ביז נאָך דער עמאַנציפּאַציע פון 1919, זענען ייִדן געווען פּיאָנערן אויף אַלע עקאָנאָמישע געביטן, — פינאַנציעלן, אינ־דוסטריעלן און קאָמערציעלן — אויף וועלכע זיי האָבן אייניקע מאָל גאַנץ טייַער באַצאָלט פאַר זייער איניציאַטאָרישער איַינשטעלערישקייט און אַנ־דערע מאָל — געשניטן די פּירות פון אויסדויער. ס'איז געווען נאַטירלעך, אַז בייַ אַזאַ מין לאַגע זאָל דער נאָרמאַלער גאַנג פון עקאָנאָמישן לעבן זיך ניט קענען באַגיין אָן זיי. די העכערע רומענישע מאַכט האָט דעם דאָזיקן פאַקט ניט גענומען אין אַכט בעת דעם שגעון-אויסברוך פון דער אייַזער־נער גוואַרדיע, זי האָט עס אָבער געפילט ערב און בעת דער מלחמה, באַ־זונדערס נאָכן פאַרלירן בוקאָווינע. דערפאַר האָט אַנטאָנעסקוס רעגירונג, הגם זי האָט דעם דאָזיקן אמת קיינמאָל ניט אָנערקענט און אָנגייענדיק מיט איר ייִדן־באַזייטנדיקער געזעצגעבונג, דאָך אויפגעהאַלטן אַ טייל ייִדן אין עקאָנאָמישן אַפּאַראַט און זיך געקווענקלט אָנצונעמען באַשלוסן פון טאָטאַלער אויסראָטונג.

3. — די רומענישע מושלים אין וועמענס הענט עס איז געלעגן דאָס לעבן פון די רומענישע ייִדן, זענען געווען יאָן אַנטאָנעסקו, דער שטאַטס־פירער; מיכאַי אַנטאָנעסקו, דער צייַטווייליקער אָבער פאַקטישער פּרעמיער און גענעראַל ק. ז. וואַסיליו, סובסעקרעטאַר פאַר פּאָליציי און עפנטלעכער אָרדענונג.

אַלע האָבן זיי זיך שווער פאַרזינדיקט קעגן לאַנד און קעגן די ייִדי־שע מאַסן, אָבער אַ חוץ זינד האָבן זיי ניט פאַרמאָגט די אייגנשאַפטן, וועלכע עס באַדאַרפן האָבן פאָלקס־פירערס, בשעת די געפירטע פעלקער שטייען אויף היסטאָרישע קרייַצוועגן. בעיקר האָט זיי געפעלט דער גלויבן אין אַן אידעאַל און גלויבנס-אויסדויער.

יאָן אַנטאָנעסקו איז געווען אַ מאַניאַק פון היטלער־מוסאָליני־שניט. ער האָט אָבער ניט פאַרמאָגט די אייגנשאַפטן פון אַ פירער ווי עס האָט זיי פאַרמאָגט דער ערשטער און ניט דעם שטאַלענעם ווילן פון צווייטן. ער איז געווען אַ שלעכטער מענטש און אַ מענטשן־פייַנד. באַזונדערס האָט

ער פּײַנט געהאַט ייִדן. ניט אויס איבערצייגונג, נאָר ווײַל אין אַנטיסעמי־טיזם האָט ער געטראָפן אַ מיטל אויסצוגיסן זײַן האַס. די דײַטשן האָט ער אויך ניט ליב געהאַט. ער איז מיט זיי געוואָרן אַ שותּף, האָט זיי מקריב געווען דאָס בלוט, דאָס פאַרמעגן און דעם כּבֿוד פון זײַן לאַנד, זיי געדינט מיט פאַרברעכערישער געטרײַיקייט, נאָר דערפאַר ווײַל מיט זייער הילף האָט ער געקענט באַפרידיקן זײַנע גראַנדאָמאַנישע מאַכט־אַמביציעס.

ער איז געווען אַן איבערפלעכלעכער מענטש מיט אַ זייער באַשרענק־טער דענק־פעיִקייט, אַן אייטעלער און אימפּולסיווער. דערפאַר האָט ער געקאָנט באַווירקט ווערן צו גוטן און צו שלעכטן, און דערפאַר האָט ער אַזוי לײַכט געקאָנט איבערגיין פון איין באַשלוס צו אַ צווייטן, אויב אַפילו דער צווייטער איז געווען אין פולער סתּירה צום ערשטן.

בײַ זײַן פּראָצעס, האָט יאַן אַנטאָנעסקו דערקלערט: „אויב די רומע־נישע ייִדן לעבן נאָך, לעבן זיי אַ דאַנק מאַרשאַל אַנטאָנעסקו". די דאָזיקע באַהויפּטונג איז ווינציקסטנס ניט קיין גאַנצע. זי קען מיט זיך פאָרשטעלן דעם היסטאָרישן אמת, נאָר אין אָט דער פאָרם: פון די רומענישע אָדער סאָוועטישע ייִדן, וועלכע האָבן זיך געפונען אונטער זײַן ממשלה, האָט יאַן אַנטאָנעסקו געלאָזט לעבן אַ 300.000, נאָך דעם וואָס ער האָט געטייט כּמעט, אָדער איבער 350.000.

מיכאַי אַנטאָנעסקו איז געווען אַ מזלדיקער קאַריעריסט, ווען די אומשטענדן האָבן אַוועקגעזעצט אויפן שפּיץ פון דער פּיראַמידע. און ווייל עס האָבן אים אויסגעפעלט אי די נייטיקע צוגעגרייטקייט אי די געהעריקע נשמה־דיקע אייגנשאַפטן, האָט ער פון דאָרט געמוזט זיך אַראָפּקײַקלען ביז פאַרן הינריכטונגס־פּלוטאָן. ווייניקער לאָיאַל ווי יאַן, ראַפינירטער ווי ער, האָט ער די דײַטשן פאַרקויפט אי זײַן נשמה אי דאָס לאַנד און זיי געדינט געטרײַ, כּל זמן ער האָט געגלייבט אין זייער אומבאַזיגלעכקייט. אין מאָמענט ווען ער האָט אָנגעהויבן אײַנזען, אַז זיי זענען ניט אומבאַ־זיגלעך, האָט ער זיי ביסלעכווייז אָנגעהויבן צו פאַרלאָזן.

עס איז אפשר אמת דאָס וואָס ער האָט דערקלערט סײַ בעת דער מלחמה, סײַ נאָך דער באַפרײַונג, אַז ער איז קיינמאָל ניט געווען קיין

אנטיסעמיט. אין דעם פאל איז זיין שטעלונג בעת דער ערשטער טייל פון דער מלחמה געווען נאך נידעריקער, היות ער איז דעמאלט געווען איינער פון די הויפט-מיטווירקער, אז עס זאל אפגעלאזט ווערן פון דער קייט די ווילד-מערדערישע שנאה — דער קוואל פון אן אנרעג צו די דעמאלטיקע שחיטות. ער האט די דעמאלטיקע זינד ניט געקענט אויסקויפן שפעטער ווען — נאך זיין באזוך ביים וואטיקאן אין הארבסט 1943, בעת עס זע־נען אים קלאר געווארן די פערספעקטיוון — און ער האט געפרווט זיך לייכטער מאכן דאס געוויסן און אראפווארפן פון זיך די פאראנטווארטלעכ־קייט דערמיט, וואס ער האט אויסגעמיטן אייניקע אנטיסעמיטישע פאר־פאלגונגס־אקטן, נישט דערלאזט אז אייניקע פון זיי זאלן פארקומען, און אפילו גערעטעוועט א געוויסע צאל יידן, באזונדער פון די, וועלכע זענען אנטלאפן פון אונגארן.

גענעראל ק. ז. וואסיליו (פיקי), דער וואכזאמער פאליציי־מיניסטער, איז געווען א באנאלער מענטש, מיט די אייגנע זינדיקע שוואכקייטן פון יעדן בשר ודם. א ווייבערניק און בעל־עברהניק, א געלט־גיריקער, האט ער צוגעפאסט דעם גראד פון זיינע געפילן און שטעלונג צו יידן, באמיענדיק זיך צו גיין אויפן מיטלוועג צווישן לאיאלקייט צו יאן אנטאנעסקון און צווישן זיינע פערזענלעכע אינטערעסן. אזוי ווי ער איז געווען ווייניקער גרויזאם ווי זיין פארגייער, דער גענעראל יאן פאפעסקו (זשאק), — ווע־מענס מעשים ווערן שוין פארגעסן מחמת זיין טויט — האט גענעראל וואַ־סיליו די ערשטע צייט באדעכטיקט די האפענונגען וואס די גערודפטע האבן געהאט בנוגע אים, ווען ער איז געקומען צו דער מאכט אין יאנואר 1942. אין עטלעכע חדשים ארום, אין הארבסט 1942, איז ער געווען דער אומבויגזאמער אויספירער פון נאציישן פלאן טאטאל אויסצוראטן די יידן פון רומעניע.

4. — די רומענישע עפנטלעכע מיינונג — וועלכע איז סיי בעת דער פסעוודא־דעמאקראטיע, סיי בעת דער דיקטאטור, געווען רעדוצירט בלויז צו דעם שטאטישן קליינבירגערטום, היות די פויערים און די ארבע־טער זענען אינגאנצן געווען אויסגעשלאסן — האט דורכגעמאכט א מאד־

נע און ספּעציפישע עוואָלוציע במשך דעם פּעריאָד פון 6טן סעפּטעמבער 1940 ביזן 23טן אויגוסט 1944. זי האָט אויפגענומען, א באַגייסטערטע, אַנטאָנעסקון, זי האָט אין אַלגעמיין צוגעזען גלייכגילטיק און מיט א גע־וויסן ווידערווילן דעם שגעון-אויסברוך פון דער אייזערנער גוואַרדיע; זי האָט ניט געוואָלט קיין מלחמה, אָבער זי האָט זיך קעגן איר גאָרניט קעגנ־געשטעלט. דער רומעניששער אַנטיסעמיטיזם, וועלכער איז א טראַדיציאָ־נעלער אָבער אַן אויסשליסלעך פּאָליטיקאַנטישער, וואָלט קיינמאָל ניט גע־ווען באַקומען די שרעקלעך־געפערלעכע פאָרם, טראָץ דער 20יעריקער אַר־בעט פון א דעזאָריענטירטן דור, וועלכער איז אָנגערעגט געוואָרן פון דרויסן און דערמוטיקט געוואָרן פון אינעווייניק, מצד אַלע פּאָליטישע ריכטונ־גען, וועלכע האָבן אָנגעפירט דאָס לאַנד נאָר א געוויסע צייט.

די מלחמה האָט פאַרכאַפּט די דאָזיקע עפנטלעכע מיינונג, איידער זי האָט געהאַט פאַרוואַנדלט אירע אַנטיסעמיטישע נייגונגען אין האַס. געשען איז עס אָבער בעת דער מלחמה און גאָר גיך. פון יוני ביז נאָוועמ־בער זענען די שנאה־מאַניפעסטאַציעס געוואָרן וואָס אַמאָל אַלץ בולטערע. קיין שום ווידערווילן ביים צוזען די ווילדע שחיטות — אַפּט אפילו אַן אַקטיווער אַנטייל — סאָציאַלער און עקאָנאָמישער באָיקאָט, פאַראַכטונג צו די קאָנוואָיען עוואַקוירטע, פאַראַכטונג צו די גרופּעס יידן, וואָס פלעגן געטריבן ווערן מיט לאַפּעטעס און רידלען אויף די אַקסלען, צו שווערער אַרבעט, זידלערייען און איזדיעקעוועען זיך איבער די יידן מיט די געלע לאַטעס, גלייכגילט אָדער טאַקע באַגייסטערונג פאַר די דעפּאָרטאַציעס פון הארבסט 1941. אָבער די דאָזיקע איבערפּליסיקע שנאה איז געווען א קינסטלעך־אויפגעשרויפטע. זי האָט געגרייכט צו איר הויכפּונקט אין אָק־טאָבער 1941, ווען אַנטאָנעסקו האָט געהאַט געלאָזט אין גאַנג זיין גאַנצן פּראָפּאַגאַנדע־אַפּאַראַט, בכדי צו באַרעכטיקן זיינע ביז־דעמאָלטיקע פאַר־ברעכנס און בכדי אָנצוזרייטן צו וויטערדיקע. אין יענעם מאָמענט האָט די עפנטלעכע מיינונג געגלייבט אַלע פּוסטע רייד, די לעצטע קווענקלעניש זענען אַוועקגעפאַלן און די שנאה איז כמעט געווען אַן איינשטימיקע.

אָבער אין צוויי חדשים אַרום פלעגן די גרופּעס יידן, וואָס מע האָט אַלעמאָל אַרויסגעפירט צו רייניקן דעם שניי אויף די גאַסן, אויפגענומען

ווערן מיט ברויט און ווארעם וואסער. דער שנאה־אָפּפלוס איז אודאי צו־געגאַנגען לאַנגזאַמער ווי דער צופלוס, אָבער אויף אַזוי ווײַט אַז אין האַרבסט 1942 זאָל די עפנטלעכע מיינונג שוין ניט בלײַבן גלײַכגילטיק צו די אַקציעס פון טאָטאַלער אויסראָטונג. דאָס רעאַגירן פון פאָלקס־שכל הישר האָט גורם געווען צו קווענקלעניש און אפילו צו אַן אָפּלייג אויף דער באַנאַלער אָבער דאָך היסטאָרישער קאַבינעט־זיצונג פון 13טן אָקטאָבער 1942. די אַליאירטע אַרמייען האָבן שוין געטון דאָס איבעריקע, אין אַ חודש אַרום, בײַם אַלאַמיין, אין אַלזשיר און אין סטאַלינגראַד.

אָבער בעת פון ביידע זײַטן קאַרפּאַטן איז פאָרגעקומען דער „נס", האָט זיך ליידער דאָרט, אין גאָט־געבענטשטן און פון מענטשלעכער רשעות פאַרדאַרבענעם לאַנד, אין אָט דעם ריזיקן לאַנגער וואָס צווישן דניעסטער און בוג, אָפּגעשפּילט די ווייטיקלעכע געשיכטע פון די ייִדן וואָס זענען דעפּאָרטירט געוואָרן פון רומעניע. עס זענען אַהין פאַרטריבן געוואָרן כמעט אָדער איבער 120.000 מענטשן. די טראַנסניסטריער ערד האָט פאַר זיי אַלע געזאָלט זײַן אי ס'געלעגער, אי שפּײַז, אי דער קבר. פון ערשטן ביזן לעצטן טאָג האָבן דאָרט נישט אויפגעהערט אָפּצוהילכן די מערדערישע לאָזונגען.

„מיר האָבן אײַך אַנגעבראַכט אַהער, כדי איר זאָלט דאָ אויסשטאַרבן, אָבער מיר פאָדערן פון אײַך, אַז איר זאָלט מאַכן אַ סוף צו די עפּידעמיעס" — פלעג זיך רעדן אַקאַדעמיש דער דאָקטער וואָס איז מצדן גאָווערנאַ־מענט צוגעשיקט געוואָרן אַהער, קיין מאָהילעוו.

„עס לעבן נאָך עפּעס ייִדן אין טראַנסניסטריע?", פלעג אַמאָל אַ פרעג טון אומשולדיק דער גובערנאַטאָר פון דער פּראָווינץ בײַ זײַנע אונ־טערגעאָרדנטע.

„נאָר די אויסראָטונג פון אַזעלכע פאַרברעכער און פאַנאַטישע קאָמו־ניסטן וואָלט געקענט באַפרײַען די מענטשהייט פון דער קאָמוניסטישער געפאַר", פלעג ראַפּאָרטירן צו די העכערע אינסטאַנצן דער זשאַנדאַר־מען־אינספּעקטאָר פון טראַנסניסטריע, בעטנדיק אינסטרוקציעס וואָס ווײַטער צו טון.

„אַט דאָ וועט זײַן אײַער קבר!", פלעגן רעוועון די אָפיצירן, פּלוטאָניערן און סאָלדאַטן פון אַלע זשאַנדאַרמען-לעגיאָנען.

פון די גאָר-גרויסע רעדל-פירערס ביז די נידעריקסטע יוצר-משרתימלעך, האָט קיינער חלילה ניט דורכגעלאָזט קיין געלעגנהייט אויף צו באַווײַזן מיט רייד און מעשים, אַז זייער מיסיע איז געווען צו פאַרניכטן יעדע שפור פון ייִדיש לעבן.

די אונטערדריקונגס-מיטלען וואָס האָבן געדאַרפט דערפירן צו אָט דעם ענד-ציל זענען געווען פאַרשידענע און אויב טראַנסניסטריע אַסאָציִירט ניט אין אונדזער מוח די אַפּאָקאַליפּטישע פלאַמען פון די קרעמאַטאָריומס, האָט זיך עס אָבער אויסגעצייכנט מיט אַ לאַנגזאַמען אויסראָטונגס-פּראָצעס, וואָס האָט גײַסטיק פאַרשאַפט אָן אַ שיעור מער ליידן ווי פיזיש. אין די דײַטשישע לאַגערן איז די פאַרטעמפּונג מיט אַזאַ מין גהינומדיק-גיכן טעמפּאָ, אַז ניט נאָר פלעג מען באַלד בײַם אָנהייב אויפגעבן יעדע האָפענונג, נאָר אויך דער מוט פלעג דאָרט בײַם מענטשן גענצלעך זינקען. אין טראַנסניסטריע אָבער טליעט נאָך אומאויפהערלעך די האָפענונג, דער באַוווּסטזײַן פון דער שטופנווײַזער דעגראַדירונג פון דער מענטשלעכער חשיבות האַלט פּערמאַנענט אָן און מע פילט דעריבער נאָך פיל שרעקלעכער די גרויזאַמע ווירקלעכקייט.

די שרעק פאַר קראַנקייטן, וועלכע האָבן געלויערט פון יעדן ווינקעלע. די זאָרג וועגן שפּײַז פאַר זיך און בעיקר פאַר די ליבסטע, דאָס אייביקע ציטערן פאַר קלעפּ און פּײַניקונגען, וועלכע האָבן געקאָנט אויסגעגאָסן ווערן אין יעדער רגע אויף וועמען ס'ניט איז, מיט אָדער אָן אַ מאָטיוו, די אַנגסט אין אָנבליק פון דער פּערמאַנענטער באַדראָטקייט פאַרטריבן צו ווערן סײַ אין אַנדערע טראַנסניסטריער לאַגערן, סײַ אויף יענער זײַט בוג, פלעגן פּשוט פאַראַליזירן די חושים און אַטראָפירן די פיזישע ווייטיקן, אָבער נאָך מער פאַרטיפן, אָן אַ שום גרענעץ, די מאָראַלישע.

פון די פאַקטאָרן וואָס האָבן גורם געווען צו דער פיזישער און גײַסטיקער פאַרניכטונג פון די דעפּאָרטירטע ייִדן אין טראַנסניסטריע, זענען די אויבן-אויסגערעכנטע — שלאָפקייטן, הונגער, פּײַניקונגען, די אַרויסטרײַבונגען אָדער די שרעק פאַר זיי — די וויכטיקסטע. אויב זיי אַלע

איניינעם האָבן ניט באַוויזן צו דערפירן ביזן סוף די טאָטאַלע פאַרניכ־טונג, איז דאָס צוצושרײַבן אַן אַנדערן „נס" וואָס איז געשען א דאַנק דער ריזיקער וויטאַליטעט און אומאויסשעפּלעכער ייִדישער ענערגיע. א גרופּ־קעלע מענטשן — אַמאָל אפילו בלויז א יחיד — וואָס האָט פאַרמאָגט אי־ניציאַטיוו, מוט, ווילן, אַרבעטס־קראַפט און אויטאָריטעט, אַמאָל סתם אַנגערעגטע פון אויפהיטונגס־אינסטינקט און אַמאָל פון מענטשלעכן אָדער ייִדישן סאָלידאַריטעט־גייסט, פּלעג באַווײַזן צו שאַפן א פורעם פון א קהליש לעבן פאַר דער מאַסע אויסגעוואָרצלטע, אויסגעמאַטערטע און גע־רודפטע מענטשן.

די מנהיגים פּלעגן אויפקומען פון זיך אַליין, הגם עס האָט זיי קיינער נישט אויסגעקליבן און אָפטמאָל אויך קיינער ניט באַשטימט אָדער באַ־שטעטיקט.

אַזוי ספּאָנטאַן זענען אויך אויפגעקומען די אינסטיטוציעס, וועלכע זענען אויף א נאַטירלעכן אופן אַרויסגעוואַקסן פון די צרות און אומגליקן.

די ווילדע רעקרוטיר־מעטאָדן פאַר אָבליגאַטאָרישער אַרבעט, האָבן באַשאַפן די ערשטע קעמערלעך, די אַזוי־גערופענע „אָרגאַניזיר־ביוראָען פון ייִדישער אַרבעט". הגם זיי האָבן געהאַט אַזאַ מין מיאוסן שם בײַ די ייִדישע מאַסן, וועלכע האָבן אין זיי געזען — אַמאָל מיט רעכט — דעם שונאס אַן אינסטרומענט, זענען אָבער די דאָזיקע „אָרגאַניזיר־ביוראָען" געווען א מין נייטיק שלעכטס, כדי צו פאַרמיידן אומרעכטן און דורך זיי צו צוימען די ברוטאַלקייט פון די נוגשים. דער מאַסן־הונגער האָט גע־צוווּנגען צו גרינדן די קאַנטינעס און פאָלקס־קיכן, אַפּראָוויזאַציע־מאַגאַ־זינען און וואַנדערלעכע אַרטעלן (בעל מלאכהשע וואַרשטאַטן). די עפּידע־מיעס, באַזונדערס די פון פלעק־טיפוס, האָבן געצוווּנגען אַז פון חרובע בנינים זאָלן אַרויסשפּראָצן שפּיטאָלן און ממש פון גאָרנישט זאָל אַנט־שטיין אַן אויסגעצייכנטע סאַניטאַרע אָרגאַניזאַציע, וועלכע, האָט להכעיס די בייזוויליקע מושלים אונטערגענומען א גיגאַנטישע מלחמה קעגן די שלאַפקייטן, וועלכע זיי האָבן סוף כל סוף באַזיגט. דאָס האַרצרייסנדיקע בילד פון די אָפּגעריסענע און אָפּגעשליסענע יתומים, וועלכע פּלעגן זיך אַרומדרייען עלנטע, שמוציקע און אָן כוחות בעטלען אויף די גאַסן אָדער

אויסגיין ביי די וועג־ראנדן, האט געבראכט, אז ס'זאלן געגרינדעט ווערן די בתי־יתומים, די קינדער־גערטנער און אפילו די פאלקס־שולן.

און אזוי־א איז ביסלעכוויין, פאר דעם פרייז פון מענטשלעכע קרבנות, מיט פרימיטיווע און עמפירישע מיטלען, פון שטויב, בלוט און אש, אויפגעבויט געווארן דער סאציאלער „נס" פון טראנסניסטריע, וואס האט פארוואנדלט א דעזאריענטירטע און פארטעמפטע טשערעדע אין אן ארגאניזירט קהל. אין וויניקער ווי 6 חדשים, חדשים פון כל־הקרענק, הונגער און נויט, האט יידישע ארגאניזירטקייט אין טראנסניסטריע דערגרייכט ביז צו שטאטלעכע פארמען, וועלכע האבן ארויסגערופן ביי די פארפאלגער נישט נאר באוואונדערונג, נאר האבן אמאל באוויזן אויך צו ענדערן זייער מענטאליטעט און אפילו צו מינערן זייער אויטאריטעט. אין שארגאראד, למשל, פלעגן זיך די דייטשישע סאלדאטן דארפן אוועקדרייען און שפאצירן אין זייטיקע געסלעך, בשעת דער יידישער פאליציאנט האט א פייף געטון אלס צייכן, אז דאס געטא ווערט אפגעשלאסן. אין זשמערינקע האט מען געקאנט זען אין ווארט־צימער פון יידישן ראש הקהל דייטשישע אפיצירן וועלכע זענען געקומען נאך אויטאריזאציעס צו באזוכן דאס געטא.

אזוי האט די יידישע ענערגיע באוויזן צו רעאליזירן דעם „נס" פון טראנסניסטריע, ארויסרייסנדיק פון די נעגל פון הונגער, שלאפקייטן און מענטשלעכער רשעות, א 60.000 יידישע לעבנס, צווישן וועלכע עס זענען בעת דער באפרייונג געווען אויך א 15.000 ארטיקע יידן. די רויטע ארמיי האט באפרייט טראנסניסטריע אין דער צווייטער העלפט פון חודש מארץ 1944. די סאוועטישע פאנען וועלכע האבן זיך ארויסגעלאזט דעם 10טן מארץ פון דער אומאנער געגנט, זענען אריבער דעם בוג אין דער נאכט פון 16טן און אין נישט מער ווי טעג האבן זיי שוין אנגעשפארט אויף די ברעגעס פון דניעסטער. די שנעלקייט פון אנגריף, וועלכע האט דעזארגאניזירט די פאשיסטישע ארמייען און זיי געטריבן אין אומארדענונג, האט באזייטיקט די סכנות פון לעצטן מאמענט. די יידישע גופים און צעבראכענע ביינער פון די וועלכע האבן איבערגעלעבט דאס טראנסניסטריער גהינום — זענען געראטעוועט געווארן. זייערע נשמות זענען אבער געבליבן צעריסן אויף שטענדיק.

קאַפּיטל 1

שחיטות

געשיכטלעכע כראָנאָלאָגיע

פון 29טן יוני 1940 ביזן 15טן נאָוועמבער 1941

יוני 1940.

אין דעם גרויס־רומעניע פון פאַר דער מלחמה האָבן געלעבט אַן ערך 800.000 ייִדן. די לעצטע אָפיציעלע ציילונג פון 29טן דעצעמבער 1930 האָט פעסטגעשטעלט 756.930 נפשות. מער ווי אַ דריטל פון זיי (314.933), האָט געלעבט אין בעסאַראַביע, בוקאָווינע און דאָראָהויער זשודעץ (אָר־יעזד, קרייַז).

באַמ.: לויט אַן „אינוועטאַר" וואָס עס האָט דורכגעפירט דער צענ־טראַלער סטאַטיסטישער אינסטיטוט דעם 1טן סעפּטעמבער 1941, איז פון אָט דער גאַנצער צאָל ייִדן מער נישט געהאַט געבליבן ווי 156,121 נפשות.

בעת דער ראַסיסטישער ציילונג וואָס איז דורכגעפירט געוואָרן דעם 20טן מאַי 1942, האָט מען שוין אין די דאָזיקע פּראָווינצן געטראָפן נישט מער ווי 19.576 ייִדן. צו דער זעלבער צייַט האָבן זיך נאָך געפינען 60 טויזנט לעבנגעבליבענע ייִדן אין די געטאָס און לאַגערן פון דער אַזוי גע־רופענער טראַנסניסטריע.

29טער יוני 1940.

לויטן הסכם וועגן מוותר זײַן אויף בעסאַראַביע, צפון־בוקאָווינע און עטלעכע ישובים פון דאָראָהויער קרײַז, הייבט זיך אָן צוריקצוציען פון די דאָזיקע מקומות דאָס רומענישע מיליטער, אויף דער גאַנצער לענג פון דער גרענעץ, פונעם טשערעמוש ביזן דונאי. די מיליטערישע אייגהייטן וואָס זענען אַריבערגעקומען פון בעסאַראַביע, איבער די בריקן פון פּרוט, פון גאַלאַץ אָן ביז הערצא, האָבן, זעט אויס, זיך אויפגעהאַלטן רויִק און ווירדיק. אויף יעדן פאַל האָט זייער אַריבערגאַנג נישט גורם געווען קיין שום באַזונדערע געשעעניש. יענץ מיליטער, אָבער, וואָס איז אַרײַנגעקו־מען אין לאַנד אַרײַן צווישן פּרוט און סערעט אין בוקאָווינע, איז באַגאַנ־גען שרעקלעכע פאַרברעכנס און שחיטות, וועמענס קרבנות עס זענען גע־ווען אַ סך ייִדן פון די שטעט און דערפער, פאַזע די וועגן אויף וועלכע דאָס דאָזיקע מיליטער האָט זיך צוריקגעצויגן.

20טער יוני 1941.

אין אַ באַפעל פון העכסטן גענעראַל־שטאַב, אין וועלכן די ייִדן ווערן באַצייכנט אַלס מיטשולדיקע אין שפּיאָנאַזש, סאַבאָטאַזש און אָנפאַלן אויף איזאָלירטע מיליטערלײַט, ווערט געהעצט צו פּאָגראָמען און עס ווערט באַ־פוילן די קאָמאַנדאַנטן פון די גרעסערע מיליטערישע אייגהייטן, אַז זיי מיט זייערע אונטערגעאָרדנטע זאָלן אַלע זײַן „אומברחמנותדיק".

2טער יולי 1941.

פאַרן אָנהייבן די אַלגעמיינע אָפענסיווע אויפן גאַנצן פראָנט, פירט דאָס רומענישע חייל דורך אַ מערדערישן איבערפאַל אויפן שטעטל נאָ־וואָסעליץ, מיטן אויסרייד אַז עס איז מכלומרשט געשאָסן געוואָרן אויפן מיליטער, ווערן דאָרט אויסגעהרגעט 800 ייִדן.

3טער יולי 1941.

פּראָפעסאָר מיכאַי אַנטאָנעסקו, דער וויצע־פּרעזידענט פון מיניס־

טאָרן־ראַט, פאַררופט צו אַ געהיימער קאָנפערענץ אין אינערן־מיניסטע־ריום אַלע אַדמיניסטראַטיווע אינספּעקטאָרן און סובפּרעפעקטן, וועלכע האַלטן ביים אַוועקגעשיקט ווערן קיין בעסאַראַביע און בוקאָווינע.

אין די דירעקטיוון און אָנווייזונגען וואָס ער גיט זיי ביי דער דאָזי־קער געלעגנהייט, — און וועלכע זענען שפּעטער פאַרעפנטלעכט געוואָרן אין אַ בראָשור — ווערט באַזונדערס זיך אָפּגעשטעלט אויפן קאַפּיטל „עט־נישע און פּאָליטישע רייניקונג", וועגן דער שטרענגער און אומבייגזאַמער האַלטונג וואָס די מאַכט דאַרף האָבן לגבי דער ייִדישער באַפעלקערונג, אין די דאָזיקע פּראָווינצן. די אָנווייזונגען זענען פול מיט העצע־סם צו פּאָ־גראָמען, ווי אויך מיט קאָנקרעטע פאַראָרדענונגען, וועלכע דאַרפן באַטראַכט ווערן ווי דער קוואַל פון די שפּעטערדיקע מעשי־דעפּאָרטאַציע.

6טער יולי 1941.

דאָס רומענישע חייל וואָס האָט נאָך נעכטן אין אָוונט אָקופּירט דאָס שטעטל יעדינעץ, הייבט אָן אויסהרגענען די ייִדישע באַפעלקערונג. אין צוויי טעג זענען אויסגעהרגעט געוואָרן אַ 500 ייִדן. ייִדישע מיידלעך און פרויען זענען געשענדעט געוואָרן, און עטלעכע פון זיי האָבן זיך, דעריבער, גענומען דאָס לעבן.

6טער יולי 1941.

אין נאָוואָסעליץ, דאָס שטעטל וואָס איז אָקופּירט געוואָרן דורך אַן איבערפאַל נאָך פאַרן אָנהייבן די אַלגעמיינע אָפענסיווע, אינסטאַלירט זיך די רומענישע מאַכט. לויט דעם באַפעל ווערן ארויסגענומען 60 ייִדן פון לאַגער, וואָס איז באַלד געשאַפן געוואָרן אין דער ספּירט־פאַבריק, און זיי ווערן דערשאָסן.

7טער יולי 1941.

אין יעדינעץ ווערן צונויפגענומען אַלע הרוגים פון דער נעכטיקער שחיטה און זיי ווערן באַגראָבן אין 3 געמיינזאַמע גריבער. די

ק ב ר נ י ם, א ל ע י ִ ד ן, ז ע נ ע ן ד ע ר נ אָ ך א ל ע ד ע ר ש אָ ס ן ג ע ו ו אָ ר ן.

דער יִדישער באַפעלקערונג איז פאַרבאָטן געוואָרן אַרויסצוגיין אויפן מאַרק אָדער בכלל צו האָבן קאָנטאַקט מיט דער קריסטלעכער באַפעלקערונג.

7טער יולי 1941.

נאָך די דײַטשישע מיליטערישע איינהייטן, וועלכע האָבן פאַרנומען דאָס שטעטל פערליץ (בעלצער קרײַז), זענען אַרײַנגעקומען עטלעכע רומעניש סאָלדאַטן פון דער 5טער פוסגייער־דיוויזיע. זייער ערשטע דאגה איז געווען צו אידענטיפיצירן די יִדישע הײַזער און זיי צו באַראַבעווען. אין הויז פון גדליה פעלדער אויף דער הויפּטגאַס (סטראַדאַ פּרינטשיפּאַלא) נומער 22 האָבן זיי געפונען אין אַ קעלער 10 יִדן, בײַ וועמען זיי האָבן געפאָדערט געלט און ווערטפולע חפצים. נאָכן פאַרענדיקן דעם רויב, האָבן די סאָלדאַטן, טאַקע דאָרט אין קעלער, דערשאָסן די צען יִדן, פון וועלכע 4 זענען געשטאָרבן אויפן אָרט און צוויי — שפּעטער. זעט אויס אַז די איבעריקע פיר זענען אויך געשטאָרבן. נאָך דעם וואָס עס זענען אַוועק די רומענישע סאָלדאַטן, פון וועלכע איינער איז אידענטיפיצירט געוואָרן דורך צוויי אָפיצירן, האָט די באַפעלקערונג באַראַבעוועט די איבעריקע יִדישע הײַזער.

באמ.: ווענן דער דאָזיקער שחיטה און רויב־איבערפאַל האָט דער קאָמענדאַנט פון דער 11טער דײַטשישער אַרמיי מיטגעטיילט דעם העכסטן גענעראַל־שטאַב. עס איז באַפוילן געוואָרן דורכצופירן אַן אויספאָרשונג. די דאָזיקע אויספאָרשונג איז דורכגעפירט געוואָרן דעם 7טן אויגוסט דורך דער בעלצער זשאַנדאַרמען־לעגיאָן און עס איז אַנטדעקט געוואָרן א ז ע ס ז ע נ ע ן ג ע ה ר ג ע ט ג ע ו ו אָ ר ן נ אָ ך אַ נ ד ע ר ע י ִ ד ן, אָבער די לעצטע שוין דורך דעם דײַטשישן מיליטער. פאַרשטייט זיך, אַז די אויספאָרשונג איז אַזוי געפירט געוואָרן, אַז עס איז נישט געפונען געוואָרן קיין שום שולדיקער און עס זענען נישט אָנגענומען געוואָרן קיין שום באַשטראָף־מיטלען קעגן קיינעם.

7טער יולי 1941.

פויערים־באַנדעס פון דאָרף וולאַד, בעלצער קרייז, באַוואָפנטע מיט שטעקענעס און קאָסעס, באַפאַלן די יידישע וווינונגען פון דאָרף, וווּהין עס זענען נאָך דעם 26טן יוני געהאַט אַנטלאָפן אַ טייל יידן פון דער שטאָט בעלץ. די יידן זענען אַרויסגעשלעפּט געוואָרן פון די הייזער, מע האָט זיי אַלע צעשלאָגן, אייניקע פון זיי — געטייט און די הייזער — אונטערגעצונדן.

8טער יולי 1941.

בריטשאַן און ליפּקאַן, שטעטלעך מיט אַלטע יידישע ישובים, ווערן חרוב און פּאַרוויסט דורך די האָרדעס וואָס גייען דאָרט דורך. עס איז נישט באַקאַנט און מע וועט קיינמאָל נישט וויסן, וויפל יידן עס זענען דאָרט דערהערגעט געוואָרן אין יענעם טאָג.

8טער יולי 1941.

אַן איזאָלירטע איינהייט פון דער פּערצנטער רומענישער פוסגייער־דיוויזיע, אין באַשטאַנד פון אַן ערך 20 זעלנער אונטער דער קאָמאַנדע פון אַ קאַפּראַל, האָט, מאַרשירנדיק אויפן שאָסיי פאַלעשט־קישקאַרען (בעלצער קרייז), באַגעגנט צווישן די דערפער טאַורא־וועקע און טאַוראַנאָוע, אַ גרופּע יידן פון אַ 42 דערוואַקסענע און אַ 6 - 8 קינדער. נאָך דעם ווי די יידן זענען באַרויבט געוואָרן פון אַלעמען, וואָס זיי האָבן געהאַט אויף זיך, אַפילו פון די קליידער און שיך וואָס זיי האָבן געטראָגן, זענען זיי אַריינגעשטופּט געוואָרן אין אַ זומפּ, וווּ זיי זענען געצוווּנגען געוואָרן זיך אויסצולייגן מיט די פּנימער צו דער ערד און אַזוי זענען זיי דערשאָסן געוואָרן. די קינדער זענען געטייט געוואָרן דורך קלעפּ. עס זענען ניצל געוואָרן נאָר צוויי פרויען, וועלכע זענען געפונען געוואָרן דורכן דייטשישן מיליטער, וואָס האָט זיי אַוועקגעשיקט אין קישקאַרענער שפּיטאָל.

ב אַ מ. : עס זעט אויס משונהדיק וואָס די דאָזיקע בעסטיאַלע

שחיטה האָט אויפגעבראַכט אַפילו דאָס דײַטשישע מיליטער, וועלכעס איז נאָכגעקומען נאָכן רומעניש. די קאָמאַנדאַטור פון דער נײַנטער דײַטשישער אַרמיי האָט צוויסן געטון דעם גרויסן רומענישן גענעראַל־שטאַב וועגן דער דאָזיקער שחיטה, אָנווײַזנדיק אַז „אַזאַ מין האַלטונג פון פאַרשטייער פון רומענישן חייל, דינט נאָר אויף צו דעספּרעסטיזשירן די רומענישע אַרמיי און גלײַכצײַטיק אויך די דײַטשישע פאַר דער אַלוועלטלעכער עפנטלעכער מיינונג".

לויטן באַפעל פון העכסטן גענעראַל־שטאַב האָט די בעלצער „לעגיאָנע דע זשאַנדאַרמי" דעם 9טן אויגוסט 1941 דורכגעפירט אַן אויספאָרשונג, אָבער דאָס איז שוין געמאַכט געוואָרן אויף אַזאַ מין ספּעציעלן אופן, אַז זי זאָל צו גאָרנישט דערפירן.

8טער יולי 1941.

דאָס רומענישע מיליטער וואָס האָט פאַרנומען מאַרקולעשט (סאָראָקער קרײַז), נעמט צונויף אין עק שטעטל אַלע ייִדישע אײַנוווינער, מענער, פרויען און קינדער. אין די ערשטע שעהן ווערן דערקלערט אַלס ערובניקעס און באַלד דערשאָסן 18 ייִדן פון די אָנגעזעענסטע אין שטעטל, בתוכם דער רב פון דער קהילה. דערנאָך האָט זיך אָנגעהויבן די מאַסן־שחיטה, בעת וועלכער עס זענען הערהרגעט געוואָרן טויזנט ייִדן. זיי זענען אַלע באַגראָבן געוואָרן אין די אַנטי־טאַנק־קאַנאַלן וואָס אַרומען שטעטל.

אין אַוונט, נאָכן צוריקציען זיך פון סאָוועטישן מיליטער און פאַרן אַרײַנקום פון רומעניש, האָבן די אָרטיקע אײַנוווינער צוזאַמען מיט די פון די שכנותדיקע דערפער, פאַגראָמירט און באַרויבט די ייִדישע הײַזער.

ענלעכע שחיטות האָט דאָס רומענישע מיליטער דורכגעפירט אין פלאָרעשט, גוראַקאַמענקאַ און גורא קאַינאַרי.

באמ.: מאַרקולעשט איז געווען אַ ייִדישע קאָלאָניע וועלכע איז געגרינדעט געוואָרן דורך דער יק"אַ. אין נאָרמאַלע צײַטן האָבן געוווינט

אין שטעטל א 2.300 יידן און א 200 רומענער — וועלכע האָבן דאָרט פאַרגעשטעלט די מאַכט־אָרגאַנען: די פרימאַריע (אינטענדענץ), שטייערן־אמט, זשאַנדאַרמען־פּאָסטן אא״וו.

8טער יולי 1941.

אין א רעדע אויף א זיצונג פון מיניסטאָרן־ראַט גיט יאָן אַנטאָנעסקו אַרויס דירעקטיוון און העצט אָפן צו פּאָגראָמען.

11טער יולי 1941.

אין ליפּקאַן (כאָטינער קרייז) האָט די מיליטערישע פּאָליציי ד ע ר־ שאָסן נאָך 12 יידן, וועלכע זענען פריער גענומען געוואָרן אַלס ערובניקעס.

אויך אַלס ערובניקעס זענען דערשאָסן געוואָרן 40 יידן אין לינקאוץ, (כאָטינער קרייז). זיי זענען באַגראָבן געוואָרן הינטערן דאָרף מושאַנעץ.

אין טשעפּעלעוץ־כאָטין, זענען אויסגעהרגעט געוואָרן אַלע יידן (אַן ערך 160 נפשות).

11טער יולי 1941.

אין דער שטאָט בעלץ, וועלכע איז אָקופּירט געוואָרן דעם 9טן יולי, האָבן זיך אָנגעהויבן צוריקצוקערן צו זייערע הייזער די יידן וועלכע זענען געהאַט אַנטלאָפן איבער די באָמבאַרדירונגען. זיי ווערן אָבער צונויפגענו־ מען דורך דייטשישע פּאַטרולן און פאַרמאַכט אין א לאַגער. אין דעם זעלבן טאָג ווערן אויסגעקליבן 10 יידן, וועלכע מען דערקלערט אַלס ערובניקעס און מען דערשיסט זיי אין גערטנדל אקעגן אַלטן סאָבאָר.

12טער יולי 1941.

אין קלימאוץ-סאראקע ווערן געטייט 300 יידן, מענער, פרויען און קינדער. די הרוגים ווערן באגראבן אין א געמיינזאמען גרוב, אין עק דארף.

15טער יולי 1941.

די בעלצער געשטאפא פאדערט ביי דער יידישער קהילה, אז מע זאל איר ארויסגעבן 20 קאמוניסטן צום דערשיסן. היות די קהילה האט זיך אפגעזאגט עס צו טון, זענען צונויפגענומען געווארן אלע פארוואלטונגס־מיטגלידער פון דער קהילה און נאך 44 יידן — סך הכל 56 מענטשן, וועלכע מ'האט פריער געפייניקט, זיך איבער זיי איזדיעקעוועט און זיי פאטאגראפירט (ביילד נ' 1). דערנאך האט מען זיי אוועקגעפירט קיין סלאבאזיא־בעלץ, וווּ נאכן אויסגראבן זיך אליין די קברים, זענען זיי דערשאסן געווארן. א דאנק די באמיונגען פון עטלעכע אנגעזעענע רומענער — איז ניצל געווארן בלויז דער פארזיצער פון דער קהילה־פארוואלטונג.

16טער יולי 1941.

אויפן באפעל פון דער געשטאפא ווערן דערשאסן נאך 20 יידישע ערובניקעס אין בעלץ.

17טער יולי 1941.

דייטשיש און רומעניש חייל קומט אריין קיין קעשענעוו. אויף די ביידע וועגן פון זייער אריינמארש, פון סקולען אין צפון־זייט און פון האטשעשט אין דרום־זייט, ווערן דורכגעפירט מוראדיקע שחיטות. עס איז נישט און עס וועט שוין קיינמאל נישט באקאנט זיין די גענויע צאל פון די קרבנות, אבער רעכענענדיק לויט וויפל יידן עס זענען געבליבן לעבן כדי

אין עטלעכע טעג ארום איינגעשלאָסן צו ווערן אין געטאָ, ווערט געשאָצט אַז ביים אָקופּירן די שטאָט זענען געטייט געוואָרן אַן ערך צען טויזנט ייִדן.

25טער יולי 1941.

א קאָנוואָי פון אַן ערך פינף און צוואַנציק טויזנט ייִדן איז אַריבער־געפירט געוואָרן איבערן דניעסטער קיין אוקראַינע. א טייל פון קאָנוואָי איז אָנגעקומען קיין קאַסלאַר, וווּ די מענטשן שטייען צונויפגעדריקט אויף א פרייַ פּלאַץ. קיינעם איז ניט דערלויבט געוואָרן אַוועקצוגיין פון דאָרט. איין ייִד האָט זיך אַביסל דערוואַרעמט מיט זייַנע דרייַ קינדער און זיי זע־נען אַלע דערשאָסן געוואָרן.

1טער אויגוסט 1941.

אויפן באַפעל פון דער געשטאַפּאָ ווערן אַרויסגעפירט פון קעשענעווער געטאָ 450 ייִדן, באַזונדערס אינטעלעקטואַלן און שיינע פרויען. זיי ווערן אַרויסגעפירט פון דער שטאָט, קיין ווייסטערניטשען, און דאָרט ווערן 411 פון זיי דערשאָסן. די איבעריקע 39 זענען צוריקגעבראַכט געוואָרן אין געטאָ אַרייַן, כדי זיי זאָלן דערציילן וואָס עס איז פאָרגעקומען. (נומ. 19). צווישן די דערהרגעטע זענען געווען: אינזש. יצחק קראַסניאַנסקי, אינזש. סאַשאַ שוואַרצמאַן, יוזיאַ מילשטיין, פרוי האָרנשטיין; זיי האָבן געלאָזט אין געטאָ יתומים: אַן אַכט־יעריק קינד און אַנדערע.

2טער אויגוסט 1942.

נאָך דעם וואָס די בעסאַראַבער ייִדן, וועלכע זענען אַריבערגעפירט געוואָרן איבערן דניעסטער האָבן אַרומגעוואַלגערט אויף אוקראַאינער וועגן, לעבנדיק אין שרעקלעכער נויט, ווערן זיי אָנגעבראַכט קיין מאָהילעוו. פון די פינף און צוואַנציק טויזנט וואָס האָבן זיך אַרויסגעלאָזט אין וועג אַרייַן פעלן פיר טויזנט. מעגלעך אַז א טייל זענען פאַרבליבן אין די אוקראַאינער

דערפער, אָבער זייער אַ סך זענען אויסגעשטאָרבן פון הונגער און נויט, אָדער דערשאָסן געוואָרן.

6טער אויגוסט 1942.

דער קאָנוואָי מיט בעסאַראַבער ייִדן, וועלכע זענען אַריבערגעפירט געוואָרן איבערן דניעסטער, איז אָנגעבראַכט געוואָרן קיין סקאַזינעץ. עס ווערט דורכגעפירט אַ סעלעקציע. עס ווערן אַוועקגענומען די אַלטע לייַט, די קראַנקע און די סתם אויסגעמאַטערטע מענטשן — אַן ערך טויזנט נפשות. מען זאָגט זיי, אַז זיי וועלן אַרייַנגעגעבן ווערן אין אַן אַזיל. א ל ע זענען דערשאָסן געוואָרן. באַערדיקט האָט מען זיי אין אַנטי־טאַנק־קאַנאַל.

6טער אויגוסט 1942.

די זשאַנדאַרן פון דער 23טער פּאָליציי־קאָמפּאַניע, דערשיסן צוויי הונדערט ייִדן, וועלכע זיי וואַרפן אַרייַן אין דניעסטער.

ב אַ מ . : דער פאַקט ווערט לאַקאָניש מיטגעטיילט מצד דעם קע־שענעווער זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאָראַט (ראַפּאָרט נומ. 80 פון 13טן אוי־גוסט). עס ווערן נישט אָנגעגעבן נישט די אומשטענדן, נישט דאָס אָרט וווּ די שחיטה איז פאָרגעקומען. צו יענעם טאָג האָט די 23טע פּאָליציי־קאָמפּאַניע געהאַט די מאַכט איבערן לאַפּושנאַער קרייַז ((קעשענעוו).

אויף דעם אויבנדערמאָנטן ראַפּאָרט האָט דער גרויס־פּרעטאָר, גענע־ראַל טאַפּאַר, אויפגעשריבן די רעזאָלוציע: „צום אַרכיווירן”.

7טער אויגוסט 1941.

די רומענישע מאַכט — אַן אינספּעקטאָר פון די וועגן — נעמט אַרויס פון קעשענעווער געטאָ פינף הונדערט ייִדן, בכדי זיי אַוועקצושיקן אויף אַרבעט אין די ווערפטן פון גידיגיטש. עס זענען אויך אַרויסגענומען געוואָרן 25 פרויען, וועלכע זאָלן פאַר זיי קאָכן עסן. אין אַ וואָך אַרום האָבן זיך צוריקגעקערט בלויז צוויי הונדערט פון זיי, אינגאַנצן אויסגעשעפּטע

און מער נישט ארבעטספעיִקע. די איבעריקע דריי הונדערט פינף און צוואנציק האבן זיך שוין מער קיינמאל נישט צוריקגעקערט. (נומ. 19).

ב א מ . : לויט א ראפארט פון 10טן זשאנדארמען־באטאליאן האט זיך נאך די יידישע ארבעטס־גרופּע געפונען דעם 25טן אויגוסט אין די שטיינהאקערייען פון גידיגיטשער באן־סטאציע. אין דעם זעלבן טאג האט זיך אויף דער דאזיקער סטאנציע געפונען אויך אן אינפאנטעריע־אפטיילונג; ווארטנדיק אויפן צוג האט די דאזיקע אפטיילונג דערוויַל פּראוואָצירט א געשלעג מיט די יידישע ארבעטער, מיטן תירוץ, אז איינער פון די יידן זאל האבן געשלאגן א רומענישן סאלדאט בעת די רומענער האבן זיך צוריקגעצויגן אין 1940. „דאס געשלעג — זאגט זיך אין ראפּארט — האט זיך פארענדיקט מיט עטלעכע לייכט־פארוואונדעטע זשידאנעס".

דער ענין איז קיינמאל ערנסט נישט אויסגעפארשט געווארן, מחמת דער גרויס-פּרעטאר, גענעראל טאפאר, האט דעם ענין געהאלטן פאר „דערלייזדיקט".

וועגן די 300 יידן ווייסט מען, אן גענויע פּרטים, אז זיי זענען געטייט געווארן. נאך דעם דאזיקן טאג האט מען שוין אפילו וועגן קיין איינעם פון זיי מער גארנישט געהערט.

9טער אויגוסט 1941.

אין א פּראטאקאל וואס עס האבן געמאכט די ס.ס.־אונטערשטורמפירער פליייליך און קאפּיטאן יאן ג. וועטו פון דער קיליער זשאנדארמען־לעדזשיונע, ווערט פעסטגעשטעלט, אז דער ערשטער האט, אין נאמען פון גענעראל אנטאנעסקו, צוגעשיקט דעם צווייטן א באפעל — באלד צו דערשיסן אלע יידן (פיר הונדערט און פופצן), וועלכע געפינען זיך אונטער זיַין באפעל, אין א לאגער פון דארף טאטארעשט, קיליער קריַיז.

דער קאפּיטאן באשטעטיקט, אז ער האט אויסגעפירט דעם באפעל.

ב א מ . : חוץ דעם דערמאנטן פּראטאקאל, זענען נאך פאראן אויך אנדערע דאקומענטן, וועלכע באשטעטיקן די דאזיקע הריגה, ווי, למשל,

דער ראַפּאָרט פון אַ קאָמיסיע, וועלכע האָט אין אַנטאַנעסקוס צײַטן אויס־געפאָרשט אייניקע מאָמענטן אין די באַרבאַרישע שחיטות. (נומ. 19). דער דאָזיקער ראַפּאָרט גיט אויך אָן די ציפער פון 451 דערהרגעטע ייִדן. דאָך רעדט זיך אין אַנדערע דאָקומענטן נאָר פון 115 קרבנות. זיכער איז, אַז דער וואָס האָט דורכגעפירט די דאָזיקע שחיטות, דער קאַפּיטאַן יאַן ג. וועטו, איז איבערגעגעבן געוואָרן צו אַ געריכט, אָבער נישט ווײַל ער האָט דערהרגעט אַזויפיל הונדערטער אומשולדיקע מענטשן, נאָר ווײַל בײַ דער דאָזיקער געלעגנהייט, האָט ער באַרויבט זײַנע קרבנות, צונעמענדיק בײַ זיי עטלעכע זייגערס, עטלעכע רינגעלעך און אַ געוויסע סומע געלט.

17טער אויגוסט 1941.

דאָס דײַטשישע חייל שיקט צוריק אַריבער איבערן דניעסטער, בײַ יאַמפּאָל, דעם קאָנוואָי בעסאַראַבער ייִדן, וואָס איז סוף יולי אַריבערגע־בראַכט געוואָרן קיין אוקראַינע דורכן רומענישן מיליטער. דער קאָנוואָי באַשטייט פון צוועלף טויזנט מיט פינף הונדערט ייִדן, וועלכע שטעלן זיך אָפּ אָפּצורוען אין אַ פּאָליאַנע פון קאַסעוצער וואַלד. לויט די דאַטן וואָס עס אַנטהאַלטן אייניקע דאָקומענטן, זעט אויס, אַז עס זענען אַריבערגע־פירט געוואָרן אויף דעם מערב־ברעג פון דניעסטער 13.500 און נישט 12.500 ייִדן. אויף יעדן פאַל זענען צוריקגעקערט געוואָרן העכסטנס 16.500 פון כמעט 25.000, וואָס עס האָט געהאַט אַריבערגעטריבן דאָס רומענישע מיליטער. מעגלעך אַז פון די איבעריקע 8.000 מענטשן זאָל אַ טייל זיך האָבן אַרויסגעגנבעט און זיך אויסבאַהאַלטן אין אוקראַינע. די מערסטע פון די וואָס פעלן זענען, אָבער, אומגעקומען פון הונגער, נויט, אויסשעפּונג אָדער זענען דערשאָסן געוואָרן. זיי האָבן געוואָגלט כמעט במשך אַ גאַנצן חודש צײַט; אַלעמאָל האָט מען זיי געטריבן, אָט קיין מזרח און אָט צוריק קיין מערב. בעת די דאָזיקע וואָגלענישן זענען זיי געשלאָגן, געפּײַניקט און באַרויבט געוואָרן אויף יעדן טראָט. אַ סך מיידלעך און פרויען זענען פאַרגוואַלטיקט געוואָרן און אַ סך מענטשן וועמען עס האָבן זיך אויסגעלאָזט די כוחות — זענען געבליבן ליגן בײַ

די וועגן. פאַרן אַריבערגיין דעם דניעסטער, דעם 13טן אויגוסט, אויפן וועג צווישן סקאַזינעץ און יאַמפּאָל, אויפן ברעג טײַך — האָבן די דײַטשן דערשאָסן 150 ייִדן, ווײַל זיי זענען געבליבן זיך אָפּרוען הינטער אַ וואַלד. שוין אין לעצטן מאָמענט, האַרט פאַרן אַריבערגיין דעם דניעסטער, האָבן נאָך די דײַטשן דערשאָסן 800 ייִדן, וועלכע זענען נישט אַריבער ס׳וואַסער ביז דער באַשטימטער שעה, ווען דער אַריבערגאַנג האָט געדאַרפט זײַן פאַרענדיקט.

1טער סעפּטעמבער 1941.

לויט אַ באַפעל פון דער רומענישער מאַכט און אונטער דער אויפזיכט פון צענטראַלן סטאַטיסטישן אינסטיטוט ווערט דורכגעפירט אַ ציילונג פון די אײַנוווינער אין בעסאַראַביע און צפון־בוקאָווינע. עס ווערט פעסט־געשטעלט אַז אין ביידע פּראָווינצן זענען נאָך דאָ בסך הכל 126.434 ייִדן. אויף דער זעלבער טעריטאָריע זענען בעת דער לעצטער ציילונג געהאַט רעגיסטרירט געוואָרן 274 036 ייִדן.

דאָס הייסט אַז נאָך צוויי חדשים מיליטערישע אָפּעראַציעס, בײַם סוף פון ערשטן עטאַפּ פון „הייליקן קריג", נאָכן אָקופּירן די פּראָווינצן וואָס זענען אָוועקגעגעבן געוואָרן אין 1940, ווערט פעסטגעשטעלט, אַז עס פעלן אָן ערך 150.000 ייִדן. זיי זענען אויסגעהרגעט געוואָרן, אָדער זיי זענען אויסגעשטאָרבן איבער די ווילדע רדיפות, אָדער פון הונגער, דורשט און נויט; פון שלאָפלאָזיקייטן און פון נישט־געהיילטע וווּנדן, אָדער מחמת אויס־געמאַטערטקייט.

16טער סעפּטעמבער 1941.

עס הייבן אָן דעפּאָרטירט צו ווערן קיין טראַנסניסטריע די ייִדן, וועל־כע זענען געווען אינטערנירט אין די לאַגערן פון צפון-בעסאַראַביע. מיט אַ חודש צוריק, בײַם שאַפן די לאַגערן, זענען מיט באַזונדערער זאָרגפע־ליקייט געציילט געוואָרן אַלע אינטערנירטע. אין אַ טייל לאַגערן, (סעקו־ראַן און יעדינעץ) זענען אַפילו דורכגעפירט געוואָרן צוויי ציילונגען: איינע

מצד דער מיליטערישער מאַכט און אַ צווייטע — מצד די אָרטיקע געמיינ־דעס („קאָמונעס"). ווען די קאָנוואָיען האָבן זיך ארויסגעלאָזט אין וועג אַרײַן האָט זיך קיינער נישט דערוועגט צו ציילן די לעבנגעבליבענע.

אין די לאַגערן פון סעקוראַן, יעדינעץ, ווערטוזשען און מאַרקולעשט, בעיקר אין די צוויי לעצטע, זענען אויסגעשטאָרבן זייער אַ סך ייִדן. עס זענען געווען פאַרשידענערליי ספּעציעלע סיבות, אָבער אַלע קענען זיי צוגעשריבן ווערן דעם ווילדן רעזשים אונטער וועלכן די קרבנות זענען אונ־טערגעוואָרפן געוואָרן. נאָך פײַנפולע וואָגלענישן, וואָס האָבן זיך פאַר אייניקע געצויגן כמעט צוויי חדשים, איז די פיזישע און גייסטיקע ווידער־שטאַנדס־קראַפט בײַ די מענטשן צעקרישלט געוואָרן. שוין בײַם אָנהייב זענען פאָרגעקומען זעלבסטמאָרדן און פריגעבורטן, פאַלן פון מאַפּלען זע־נען געשטיגן פון טאָג צו טאָג. עס האָבן זיך באַלד באַוויזן די אַלע שלאַפּ־קייטן, וואָס האָבן שטענדיק אַ שליטה דאָרט וווּ עס הערשט די נויט: טי־פוס, פלעק־טיפוס, הויט־אויסשיטן, דיזענטעריע און אַנדערע. הגם צווישן די אינטערנירטע זענען געווען אַ סך דאָקטוירים, האָבן אָבער געפעלט מעדיקאַמענטן און פּראָפילאַקטישע מיטלען (זייף, פּעטראָל, וואַסער), די שלאַפּקייטן האָבן זיך געהאַלטן אין איין אויסשפּרייטן און די שטערבלעכ־קייט איז זייער געשטיגן.

פון די, וועלכע זענען נישט פאַרשלאָפּט געוואָרן זענען אַ סך גע־שטאָרבן פון הונגער און דורשט. אין אַ טייל ערטער איז אינגאַנצן נים גע־ווען וואָס צו עסן. אין אַנדערע — איז געווען שפּײַז בשפע, אָבער צו טײַער פאַר געגנצלעך באַרויבטע מענטשן. עס איז געקומען דערצו, אז מען האָט געצאָלט מיט אַ זייגער פאַר אַ ברויט, מיט אַ קאָלדרע פאַר צוויי ברויט, מיט 10 העמדער פאַר אַ קעסל וואַסער. אייניקע מאָל פלעגן די לאַגער־שעפן פאַרבאָטן זיך אײַנצושאַפן שפּײַז, נישט־דערלויבנדיק די פּויערים אַרײַנצוקומען אין לאַגער און די ייִדן — ארויסצוגיין פון אים.

דער מאַנגל אין וואַסער האָט בכלל פאַרשאַפט גרויסע יסורים און אַ סך מאָל — אויך דעם טויט. אין יעדינעצער לאַגער איז געווען איין און איינציקע קערנעצע מיט גוט וואַסער; די צווייטע איז פאַרסמט געוואָרן. די מערסטע אינטערנירטע דאָרטן, פלעגן טרינקען רעגנוואַסער, וואָס פלעג

אָנגעזאַמלט ווערן אין צוויי גריבער. איין קאָנוואָי וואָס איז געבליבן שטיין אויף 8 טעג אין בירנאַוואַ־וואַלד, אין סאַמע מיטן אויגוסט, האָט אינגאַנצן נישט געהאַט קיין שפּײַז, ווײַל די פּויערים איז פאַרבאָטן געוואָרן צוצוברענגען. צום טרינקען איז געווען נאָר רעגנוואַסער. אין יעדינעץ פלעגן אָנהייב סעפּטעמבער שטאַרבן פון 70 ביז 100 ייִדן אַ טאָג. אַ טייל זענען געשטאָרבן פאַר דורשט, ווי: פּאַול גרין (פון סטאַנעשט), חיים כהן (פון זשאַדאָווע), איצי בירקענפעלד (פון סעלעטין), מלכה מנשהס און אַנדערע.

אין די לאַגערן — באַזונדערס אין ווערטוזשען און מאַרקולעשט — זענען ייִדן אויך אויסגעשטאָרבן איבער דער צו שווערער אַרבעט, אָבער בעיקר — פון די קלעפּ און פּײַניקונגען. אַ טייל זענען אויסגעהרגעט געוואָרן, דערשאָסן געוואָרן אויפן אָרט, סתם ווײַל אַזוי האָט זיך געגלוסט די לאַגער־פירער.

15טער נאָוועמבער 1941.

עס פאַרענדיקט זיך די ערשטע פאַזע פון די דעפּאָרטאַציעס. די בעסאַראַבער לאַגערן, אײַנשליסלעך דער קעשענעווער, זענען אויסגעליידיקט געוואָרן. אין די בוקאָווינער שטעט און דערפער איז קיין איין ייִד נישט פאַרבליבן, חוץ אין טשערנאָוויץ, וווּ עס איז דערלויבט געוואָרן צו בלײַבן אַן ערך צוואַנציק טויזנט ייִדן. בײַ די אַרײַנגאַנגס־טויערן קיין טראַנסניסטריע (מאָהילעוו, יאַמפּאָל, ריבניצע, טיראַספּאָל, יאַסקאַ) זענען די דעפּאָרטירטע איבערגעציילט געוואָרן. לויט די אינפאָרמאַציעס פון זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאָראַט פון חודש דעצעמבער, זענען ביז דאַן אַריבער דעם דניעסטער 118.847 ייִדן. אין דער דאָזיקער צאָל זענען אַרײַנגערעכנט אויך אַן ערך פינף און דרײַסיק טויזנט דעפּאָרטירטע ייִדן פון דרום־בוקאָווינע און דאָראָהויער קרײַז. לויט דער אָפיציעלער ציילונג פון 1טן סעפּטעמבער זענען געווען אין בעסאַראַביע און צפון-בוקאָווינע 126,434 ייִדן, אײַנשליסלעך די 20.000 וועלכע זענען שוין נישט דעפּאָרטירט געוואָרן פון טשערנאָוויץ. אַז מען באַרעכנט לויט די דאָזיקע ציפערן קומט אויס, אַז אין די לעצטע צוויי חדשים זענען אויסגעשטאָרבן אין בעסאַראַביע אַריבער 22 טויזנט ייִדן.

א טייל זענען אומגעקומען פון הונגער, דורשט, נויט, שלאָפקייטן און פון די יסורים, וואָס זיי זענען אויסגעשטאַנען אין די לאַגערן.

ביי אַנדערע האָבן זיך אויסגעלאָזט די כוחות, בעת זיי האָבן זיך אָנגעשטרענגט נאָכצוהאַלטן די קאָנוואָיען, וואָס זענען געטריבן געוואָרן צום דניעסטער. איינער פון אָט די קאָנוואָיען, וואָס האָט זיך אַרויסגעלאָזט פון יעדינעץ האָט פאַרלוירן אין איין און איינציקער נאַכט, אויף דער סטאַנציע קארבו, לעבן אטאקי, 860 מענטשן. הגם עס איז ערשט געווען דער 15טער אָקטאָבער, האָט אָבער געהאַט געגומען אַ שטאַרקער פראָסט און ס'איז אַיבער נאַכט אויסגעפאַלן דער ערשטער שניי. די מענטשן זענען געווען כמעט נאַקעט, אייניקע — אָנגעטון אין שמאַטעס, אַנדערע — אין פאַפיר, אַלע מיט אַ פאַרקלענערטער ווידערשטאַנדס־קראַפט, אַזוי אַז דער פראָסט האָט זיי גאַנץ לייכט געקאָסעט. צווישן די אומגעקומענע אין יענער שרעקלעכער נאַכט זענען געווען: מענדל קאַץ און לעקער פון באַנילאַ, ה. יער, אַן אַפּטייקער פון סעלעטין, ז. גאַבאַר, ה. דרוקמאַן און אַנדערע.

די מערסטע זענען אָבער דערהרגעט געוואָרן דורך די זשאַנדאַרן און פּרימיליטאַרן, וועלכע האָבן באַגלייט די קאָנוואָיען.

אַלע וועגן, וועלכע האָבן געפירט פון די לאַגערן קיין טראַנסניסטריע, אָבער באַזונדערס די וועגן פון ווערטוזשען קיין קאָסעוץ, פון מאַרקולעשט קיין רעזינע און פון קעשענעוו קיין אורהיעוו, זענען פשוט געווען פאַרזייט מיט מתים. אין די דעפּאָרטאַציע־באַפעלן איז געווען אַ באַזונדערע אָנווייזונג צו דערשיסן די אַלע, וועלכע שטייען אָפּ פון די קאָנוואָיען. מיטן תירוץ פון אָט דער אָנווייזונג האָבן די קאָנוואָי־שומרים דערשאָסן יידן, סתם מחמת קאַפּריזן, אָדער סאַדיזם, סיי כדי זיי צו באַראַבעווען, סיי ווען עס האָבן עס געפאָדערט די פויערים, וואָס פלעגן אָפּוואַרטן אויף די שאָסייען. די דאָזיקע פויערים פלעגן קויפן פאַר 1.500־2.000 לעי אַ לעבעדיקן מענטשן, וועלכן זיי פלעגן זיך אויסקלויבן און די זשאַנדאַרן פלעגן אים איבערגעבן דעם קונה אַ פּאַרטיק־דערשאָסענעם, כדי ער זאָל פון אים אַראָפּנעמען די קליידער.

פון דער גרופּע בוקאָווינער יידן, וועלכע זענען אויסגעשטאַנען די גהינומדיקע וואָגלענישן במשך צוויי חדשים און דערנאָך די יסורים פון

יעדינעצער לאַגער, זענען דערשאָסן געוואָרן, לעבן אַטאַקי, 100 אויסגע־שעפּטע, צווישן וועלכע עס זענען געווען: הרב יהשוע פרענקל פון סעלעטין מיט זײַן גאַנצער משפחה, הרב פרענקל פון נעפּאָלאָקעוץ, עטי בירנבוים, עטי וואַגנער, שרה שערצער, ערנאַ סין, זלאַטשאָווער, רייניס און אַנדערע.

נאָכן 15טן נאָוועמבער 1941 האָט מען שוין מער קיין איין ייִדן נישט געהרגעט אין גאַנץ בעסאַראַביע, ווײַל ס'האָט שוין דאָרט קיין איינער פון זיי נישט געלעבט.

קאַפּיטל 1

דאָקומענטן

די ייִדישע באַפעלקערונג אין בעסאַראַביע.

נומער 1.

סטאַטיסטיק פון די יאָרן 1930,		1941	און 1942
אין גאַנץ בעסאַראַביע	206.958	72.625	227
אין די שטעט	99.392	13.065	
אין די דערפער	107.566	59.560	
בעלצער זשודעץ	31.916	2.923	
קאַהולער זשודעץ	4.448	47	
טשעטאַטעאַ אַלבאַער זשודעץ (אַקערמאַן)	6.938	55	
קיליער זשודעץ	6.658	130	
כאָטינער זשודעץ	36.132	21.468	126
שטאָט כאָטין	5.786	559	126
סעקוראַן און יעדינעץ	9.565	20.909	
אין רעשט זשודעץ	20.781		
איזמאַילער זשודעץ	4.231	1.259	1
לאַפּושנער זשודעץ	50.690	10.957	100
שטאָט קעשענעוו	41.405	10.742	99
אין רעשט זשודעץ	9.285	215	
אורהיעווער זשודעץ	19.566	360	
סאָראָקער זשודעץ	29.510	36.014	
שטאָט סאָראָקע	5.452	1.277	
מאַרקולעשט	2.337	10.737	
ווערטושען	1.834	24.000	
אין רעשט זשודעץ	19.887		

טראַנסניסטריע

דער העכסטער גענ. שטאַב מאַכט פאַרברעכערישע העצעס און ווי סם געפערלעכע אינסינואַציעס.

נומער 4.

צירקולאַר־באַפעל פון גענ.־שטאַב פון דער פערטער אַרמיי

נומ. 206798 פון 30טן יוני, 1941:

מיט רעספעקט ווערט באַקאַנט געמאַכט אַז אין באַפעל נומ. 193-941 מעלדעט דער העכסטער גענ.־שטאַב:

„דעם שונאס אַגענטן אַרבעטן הינטערן פראָנט אויספירנדיק סאַבאָטאַזש־אַקטן, צושטעלנדיק דעם שונא אָנווייזונגען און אינפאָרמאַציעס, אָדער אַפילו באַפאַלנדיק איזאָלירטע זעלנער.

די יידישע באַפעלקערונג האָט אַ חלק אין די דאָזיקע אַקציעס.

בעת זיין באַזוך אויפן פראָנט האָט דער ה' גענעראַל אַנטאָנעסקו צוגעצויגן די אויפמערקזאַמקייט פון די קאָמאַנדאַנטן פון די גרויסע איינהייטן וועגן אַ וואַכזאַמער שמירה **הינטערן** פראָנט און האָט באַפוילן אַז די אַלע, וועלכע ווילן אַקטואירן אויף אַ וואָס פאַר אַ ס'ניט איז אופן קעגן דער אַרמיי און קעגן די אינטערעסן פון לאַנד, זאָלן דערשאָסן ווערן אויפן אָרט.

מיר בעטן אייך צו זיין אַזוי גוט און צו באַפעלן אַלע קאָמאַנדאַנטן און זייערע אונטערגעאָרדנטע אָרגאַניזמען אַז **זיי זאָלן זיין אומברחמנותדיק** קעגן די יעניקע וואָס וועלן געפינען ווערן אַלס שולדיקע אין סאַבאָטאַזש־אַקטן, שפּיאָנאַזש, אומאָרדענונג אָדער אַנדערע אַקטן וואָס זענען קעגן דער אַרמיי און קעגן לאַנד".

די שחיטה וואָס עס האָט דורכגעפירט דײַטשיש און רומעניש מיליטער אויף יידן פון שטעטל פערליץ, בעלצער קרײַז.

נומער 5.

בסוד

ארייננ. נומ. 132
16טער סעפטעמבער 1941
נומ. 881
26טער אויגוסט 1941
פון: קעשענעווער זשאַנדאַרמען־אינספעקטאָראַט
צום: גרוים־פרעטאר
מיליט. פאָסט־אַמט נומ. 85
צו אייער באַפעל נומ. 227/941

האָב איך דעם כבוד דאָ בײַצולייגן אַן אַקטן־העפט מיט די פּראָטאָקאָלן וואָס עס האָט צוזאַמענגעשטעלט דער רעזערוו־סובלאָקאַטענענט סטינאַ לאורענציו פון דער בעלצער זשאַנדאַרמען־לעדזשיונע, וועגן דער־שיסן און באַרויבן עטלעכע יידן פון שטעטל פערליץ מצד רומענישע זעל־נער.

דעם רעזולטאַט בעטן מיר אײַך צו זען אין בײַגעלייגטן ראַפּאָרט נומ. 1941־1502 פון דער לעדזשיונע.

קעשענעווער זשאַנדאַרמען־אינספעקטאָר
קאָלאָנעל מעקולעסקו.

נומער 6.

נומ. 1500
14טער אויגוסט 1941 — אייננ. נומ. 881
בעלצער זשאַנדאַרמען־לעדזשיונע — 20.8.1941
פון: ערשטן פּאָליציי־ביוראָ און קאָמאַנדאַמענט

צום: קעשענעווער זשאנדארמען־אינספעקטאראט

פאליציי־ביורא

צו אייער באפעל נומ. 65 פון 18טן יולי 1941, בייגעלייגט:

כ'האב דעם כבוד אייך ביצולייגן אן אקטן־העפט מיט די פראטאקאלן וואס ס'האט געמאכט דער רעזערוו־קאפיטאן סטינא לאורענציו אין שייכות מיטן אויסמארדן עטלעכע יידן אין שטעטל פערליץ, פון וועלכן עס ווערט פעסטגעשטעלט:

דעם 17טן יולי 1941, איז דורכגעגאנגען דורכן שטעטל פערליץ דייטשיש און רומעניש מיליטער. יידן האבן דאן געשאסן פון זייערע הייזער אויף די זעלנער.

נאך דעם וואס דאס חייל איז דורכגעגאנגען, איז א טייל פון דער רומענישער באפעלקערונג פון די שכנותדיקע דערפער אריין אין די יידישע הייזער פון פערליץ און גערויבט. ס'איז נישט באוויזן געווארן אז די רומענישע זעלנער האבן בארויבט און דערהרגעט די יידן.

דאס אויפהאלטן די ארדענונג האט צו יענער צייט געהערט צום פרעטאריאלן אמט, היות די איינהייטן פון דער בעלצער זשאנדארמען־לעדזשיונע זענען נאך נישט געווען אינסטאלירט.

קאמאנדאנט פון דער בעלצער זשאנדארמען־לעדזשיונע

מאיאר מ. באולעסקו.

נומער 7.

בעלצער זשאנדארמען־לעדזשיונע.

אקטן־העפט

מיט די פראטאקאלן וועגן אייניקע מעשים וואס עס האבן אפגעטון עטלעכע סאלדאטן אין שטעטל פערליץ, בעלצער קרייז.

בעלצער זשאנדארמען־לעדזשיונע

אריינג. נומ. 1500 נומ. 24

8טער אויגוסט 1941. 8טער אויגוסט 1941

פון: רעזערוו־קאפיטאן סטינא לאורענציו
צו דער: בעלצער זשאנדארמען־לעדזשיונע

אויף אייער באפעל אין דער רעזאָלוציע וועגן באפעל נומ. 941-65 פון קעשענעווער זשאנדארמען-אינספעקטאראט און באפעל נומ. 941-227 פון גרויס־פרעטאָרס אמט;

האָב איך דעם כבוד צוצושיקן אן אקטן־העפט וועלכער באשטייט פון 9 בלעטלעך און אנטהאלט די אויספאָרשונגען וואס איך האָב דורכגעפירט דעם 7טן אויגוסט אין שטעטל פערליץ — פון וועלכן עס ווערט פעסטגעשטעלט ווי אזוי עס זענען פאָרגעקומען די געשעענישן וועגן וועלכע די 11טע דייטשישע ארמיי האָט אויפמערקזאם געמאכט דעם גענ. שטאב פון דער רומענישער ארמיי.

רעזערוו-קאפיטאן
לאורענציו סטינא

נומער 8

העכסטער גענ.־שטאב
2טע סעקציע
נומ. 227
17.7.1941
קעשענעווער זשאנדארמען־אינספעקטאראט
אויספאָרשונג און באריכט וועגן פאָרגעקומענעם.

אריינג. נומ. 227
18טער יולי 1941
נומ. ב/1411, 17-7-1941
פון: העכסטן גענ.־שטאב,
צווייטע סעקציע
צום: אמט פון גרויס־פרעטאר.
גענעראל טאָפאָר

איך האָב דעם כבוד אייך צוצושיקן א קאָפּיע פון דער ווענדונג פון

דער 11טער דײַטשישער ארמיי און בעט אײַך צו זײַן אזוי גוט און צו פֿאַר־אָרדענען, אז דאָס אָנגעגעבענע זאָל אויסגעפֿאָרשט ווערן, ווי אויך באַלד צו אַרעסטירן דעם סאָלדאַט, בכדי אויסצופֿאָרשן ווער עס זענען געווען די מיטשולדיקע.

ד. א.

שעף פֿון דער צווייטער סעקציע
לייטנאַנט־קאָלאָנעל
ר. דינולעסקו

ביוראָ־שעף
לייטנאַנט־קאָלאָנעל
ג. נ. פּעטרעסקו

נומער 9.

ווענדונג פֿון דער 11טער דײַטשישער אַרמיי צו דעם העכסטן רומענישן גענעראַל־שטאַב.

11טע ארמיי
סעקט. 1

קאָנסטאַנאַמענט
2טער יולי 1941

צו דעם רומענישן גענעראַל־שטאַב

אין שייכות מיט: עקסצעסן וואָס עס האָבן פּראָוואָצירט רומענישע סאָלדאַטן און ציווילע פּערזאָנען אויף די אָקופּירטע טעריטאָריעס.

בײַגעלייגט ווערן צוגעשיקט די קאָפּיעס פֿון א פֿעסטשטעלונג אויפֿן אָרט און א פּראָטאָקאָל פֿון דער זיצונג וואָס עס האָט אָפּגעהאַלטן די דײַטשישע פֿעלד־געהיים־פּאָליציי וועגן די עקסצעסן פֿון רומענישע סאָל־דאַטן און ציווילע פּערזאָנען אויף דער ניי־אָקופּירטער טעריטאָריע.

דער מאַיאָר דאגנער, פֿאַרבינדונגס־אָפֿיציר פֿון דער 4טער רומעני־שער ארמיי האָט פֿעסטגעשטעלט די פּערזענלעכע דאַטן פֿון געכאַפּטן רו־מענישן סאָלדאַט, ווי עס ווערט דאָ ווײַטער אָנגעגעבן:

אַלעקסאַנדרו טיטו, נומ. פֿון דער ביקס 14951, 5טע אויסשפּיר־גרופּע, 5טע אינפֿאַנטעריע־דיוויזיע.

מיר בעטן אייך, פון אייער זייט אנצונעמען די איבעריקע מאסמיט־לען אויף צו אידענטיפיצירן די איבעריקע שולדיקע און זיי צו באשטראפן.

בכדי צו פארמיידן אנדערע ענלעכע פאלן בעטן מיר אייך איינצופירן פאליציי־כוחות אויף די אקופירטע טעריטאריעס, וועלכע זאלן האבן די נייטיקע פולמאכטן אויף צו קענען אינטערוועניר אויך קעגן רומענישע מיליטערישע פערזאנען. נעמענדיק אין אכט די דרינגענדיקייט פון דעם ענין, בעטן מיר אייך צו פארארדענען אלדעם נייטיקע וואס גיכער.

פארן ארמיי־קאמאנדאנט שעף פון גענ.־שטאב

ר א נ ק — מאיאר פון גענ.־שטאב

נומער 10.

קאנטאנאמענט, 7טער יולי 1941.

דעם 7טן יולי 1941, צווישן 9 און 10 אזייגער, האבן זיך באוויזן רומענישע סאלדאטן צוזאמען מיט א פרוי, וועגעא בוגא, פון שטעטל פעריִיץ, הויפט־גאס נומ. 8, און נאך אנדערע פערזאנען וועמענס נעמען זענען ניט אידענטיפיצירט געווארן און זיי זענען געגאנגען פון הויז צו הויז, בכדי צוצונעמען פאר זיך אן שום רעכט ווערט־זאכן, און אויב זיי האבן באגעגנט ציווילע פערזאנען, האבן זיי געפאדערט אזעלכע ווערט־זאכן, דראענדיק מיט געווער.

די באוואפנטע באנדע האט זיך אזוי־א דערנענטערט אויף דער הויפט־גאס צום הויז נומ. 22. אין דעם דאזיקן הויז האבן זיך געפונען די וויטער־אויסגערעכנטע לעבעדיקע פערזאנען: 1, 2, 3, ...10 (זע דייטשישער טעקסט). אלע זענען געווען יידן. א טייל זענען געווען איינוווינער פון הויז נומ. 22 און די איבעריקע — פערזאנען וועלכע זענען אהין געהאט אנטלאפן ביים אנהויב קריג. די רומענישע סאלדאטן האבן געפאדערט ביי די דאזיקע יידן געלט און ווערט־זאכן. די יידן זאלן האבן געגעבן די סאלדאטן א געוויסע צאל אזעלכע זאכן. דאס איז זיי אבער

הפנים נישט געווען גענוג, ווײַל זיי האָבן אַלע 10 פּערזאָן אַרויסגעוואָרפן אויף דער גאַס. דערנאָך האָבן זיי אַליין געגישטערט אין הויז, אין אַלע צימערן, און געזוכט געלט און ווערט־חפצים. צי זיי האָבן נאָך עפּעס גע־פונען — קען מען נישט פעסטשטעלן. דערנאָך האָבן זיי אויפגעפאָדערט די ייִדן אַרײַנצוגיין אין קעלער. דאָרטן האָבן זיי געדאַרפט דערשאָסן ווערן. טאַקע אויף די טרעפּ פון קעלער, האָבן די רומענישע סאָלדאַטן דערשאָסן די ייִדן. דערהערנדיק די שיסערייען, האָט די דײַטשישע פעלד־בעקערײַ וואָס איז געווען אינסטאַלירט אין שטעטל, צוגעשיקט עטלעכע סאָלדאַטן צום אָרט, אָדער די סאָלדאַטן זענען אהין אַליין געלאָפן. אַ רו־מענישער קאַלאָנעל, דומיטרעסקו, און אַ רומענישער מאַיאָר, דאַגנער, ביידע פאַרבינדונגס-אָפיצירן, האָבן זיך אויך געפונען נאָענט פון פּלאַץ און ווען זיי האָבן געהערט די שיסערייען זענען זיי אַרײַן אין הויז.

די רומענישע סאָלדאַטן זענען אַנטלאָפן. נאָר איינער פון זיי איז פאַרהאַלטן און אידענטיפיצירט געוואָרן דורך די רומענישע אָפיצירן און זיי האָבן אים אָפּגעלאָזט, כדי ער זאָל קענען גיין זײַן וועגס צו דער מי־ליטערישער אײנהײַט צו וועלכער ער האָט געהערט. דער דאָזיקער סאָל־דאַט, וועמענס פערזענלעכע דאַטן און וועמענס מיליטערישע אײנהײַט גע־פינט זיך מן־הסתם ביים ה' קאַלאָנעל, האָט אָנערקענט דאָס אָפּגעטוענע.

די סאָלדאַטן פון דער דײַטשישער בעקערײַ האָבן געבראַכט די פאַר־ווונדעטע ייִדן, וועלכע האָבן נאָך געלעבט, אין קעלער פון דער וווינונג. די מתים זענען געבליבן אין קעלער, 2 פרויען און 2 מענער. די איבעריקע זעקס פאַרוווּנדעטע זענען געבליבן אין שטוב. דערווײַל זענען נאָך צוויי פון זיי געשטאָרבן. אַ ציווילער ייִדישער דאָקטער און אַ מיליטערישער רומענישער דאָקטער האָבן דערווײַל דערלאַנגט די ערשטע מעדיצינישע הילף.

ווען דער דאָזיקער געשעעניש זענען עדי־ראיה די צוויי פאַרבינ־דונגס-אָפיצירן. ווען עס איז וועגן דער מעשה באַקאַנט געוואָרן און די אָפיצירן פון דײַטשישן גענ.־שטאַב האָבן זיך וועגן איר דערוווּסט, זענען תיכף אָנגענומען געוואָרן מיטלען אויף צו פאַרמײַדן אַנדערע בעסטיאַ־לישקייטן. די וואַך פון גענ.־שטאַב, די פעלד־זשאַנדאַרמעריע און די פעלד־

געהיים־פּאָליציי, האָבן באַלד צעשיקט פּאַטרולן איבער די פאַרשידענע גאַסן פון שטעטל בכדי צו מאַכן אומעגלעך, אַז דאָס פאַרבײַמאַרשירנ־דיקע רומעניש מיליטער זאָל זיך אַרײַנרײַסן אין די באַוווינטע הייזער. די דאָזיקע מיטלען זענען אָנגענומען געוואָרן דורך די אָפיצירן — קאַפּי־טאַן שאַבעדיסען און מאַיאָר ווייסהאַאר.

די דאָזיקע צוויי דײַטשישע אָפיצירן, צוזאַמען מיט אַנדערע, ווי אויך דײַטשישע סאָלדאַטן, האָבן פערזענלעך באַטראַכט די טויטע, די פאַרוווּנדעטע, דעם קעלער און דאָס הויז. די פאַרוווּנדעטע האָבן מצד די דײַטשישע זעלנער באַקומען די הילף, וואָס עס קומט אַ שונא.

מען האָט אָנגעהויבן דורכצופירן די אידענטיפיצירונג פון די ציווי־לע, וועלכע זענען געווען מיטבאַטייליקט מיט די רומענישע סאָלדאַטן. ס׳איז אַזוי אַרום געפונען געוואָרן די פרוי פעניא בוגא פון הויפּט־גאַס נום. 8; אין איר וווינונג איז געפונען געוואָרן אַ גרויסע קוואַנטיטעט מעל אין זעק, אַ חוץ קישנס, פוך־בעטגעוואַנט, טעפּיכער, טעלער און אַנדערע זאַכן, וועלכע קענען אָן שום ספק באַצייכנט ווערן אַלס צוגערויבט אייגנ־טום.

אויף אַ פראַגע האָט די פרוי געענטפערט, אַז איר מאַן איז אין דער רוסישער אַרמיי. זי האָט געלייקנט אַז זי זאָל האָבן אַרויסגעגנבעט די אַלערליי זאַכן, וואָס מען האָט בײַ איר געפונען פון אַנדערע הייזער.

נומער 11.

פּראָטאָקאָל

הײַנט, 7טער אויגוסט, 1941.

מיר, רעזערוו־קאַפּיטאַן סטינאַ לאָורענציו, געהילף־קאָמאַנדאַנט פון דער בעלצער זשאַנדאַרמען־לעדזשיונע. נעמענדיק אין אַכט דעם באַפעל נומער 227 פון 1941, פון גרויס־פּרעטאָר־אַמט און דעם באַפעל נומער 941-65 פון קעשענעווער זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאַראַט.

בין איך געקומען אין שטעטל פּערליץ ווי איך האָב אויסגעפּאָרשט און צוזאַמענגעשטעלט די אַקטן אין שייכות מיט חרוב מאַכן די הייזער און דעם צעשיסן עטלעכע יידן, דורך דעם חייל וואָס האָט דורכגעמאַר־שירט דורך דעם דאָזיקן שטעטל.

פון די פּערזאָנען וועלכע ווערן דערמאָנט אין דעם אָנקלאָג־אַקט פון דער 11טער דייטשישער אַרמיי, האָב איך בלויז געקענט אידענטיפיצירן און אויספאָרשן די פרוי פעניא בוגא, מחמת דער סאָלדאַט טיטו אַלעק־סאַנדרו, ביקס נומ. 14951, 5טע אויסשפּיר־גרופּע, 5טע אינפאַנטעריע־דיוויזיע, איז אַוועק פון שטעטל נאָך דעם 12טן יולי, צוזאַמען מיט דער מיליטערישער איינהייט צו וועלכער ער געהערט.

וועגן די מעשים אין וועלכע דער דאָזיקער סאָלדאַט ווערט באַשול־דיקט, גלויב איך, אַז די בעסטע און גענויסטע דאַטן וואָלט געגעבן דער ה׳ מאַיאָר דאַגנער, אַ פאַרבינדונגס־אָפיציר פון דער 4טער רומענישער אַרמיי און דער ה׳ קאַלאָנעל דומיטרעסקו, אַ פאַרבינדונגס־אָפיציר, וועל־כע האָבן אידענטיפיצירט דעם סאָלדאַט, בעת זיי האָבן זיך געפונען נאָענט פון דער וווינונג ווי דער דאָזיקער סאָלדאַט זאָל האָבן דערשאָסן געוויסע יידן.

אַזוי האָב איך אויך נישט געקענט אידענטיפיצירן און כ׳האָב אויך נישט געטראָפן אין שטעטל קיין איין ייד, כדי אים אויסצופרעגן, מחמת זיי, די יידן, זענען טיילווייז פאַרשוווּנדן איינייגעם מיט דעם סאָוועטישן מיליטער און די איבעריקע זענען אינטערנירט געוואָרן אין אַ לאַגער.

בכדי פעסטצושטעלן אויף וויפל ס׳ניט איז דעם אמת וועגן דעם וואָס איז איבערגעגעבן געוואָרן דורך דער 11טער דייטשישער אַרמיי (היות עס פעלן הויפּט־אינפאָרמאַטאָרס), האָב איך אויסגעפרעגט עטלעכע חשובע פערזאָנען פון שטעטל פּערליץ.

אויספרעגנדיק שטעפאַן דראַשקעוויטש, האָט ער אָט וואָס דער־קלערט: „דאָס ערשטע מיליטער וואָס איז אָנגעקומען דעם 7טן יולי, ד.י. קיין פּערליץ, איז געווען דאָס דייטשישע; דעם צווייטן טאָג איז אָנגעקו־מען אויך דאָס רומענישע. ווען זיי זענען אַריינגעקומען אין שטעטל האָבן זיי געפרעגט ווי עס זענען די יידן. איך האָב געענטפערט, אַז זיי זענען

אַנטלאָפן פון שטעטל און אַז אַ טייל האָט זיך באַהאַלטן אין די קעלערס. איך האָב געהערט, אַז די דײַטשישע סאָלדאַטן האָבן געשאָסן עטלעכע ייִדן, דערפאַר ווײַל ווען זיי זענען אַרײַנגעקומען קיין פערליץ, האָבן ייִדן — באַהאַלטענע אויף בוידעמער און אין גערטנער — געשאָסן אויף זיי.

איך האָב נישט געזען, אַז דײַטשיש און רומעניש מיליטער זאָל האָבן חרוב געמאַכט און באַרויבט ייִדישע הייזער. כ'האָב אָבער געזען אַ סך מענטשן, באַזונדערס פון די שכנותדיקע דערפער, וועלכע זענען אַרײַן אין די ייִדישע הייזער, נאָך דעם וואָס עס איז אַוועק דאָס דײַטש־רומענישע מיליטער, און זיי האָבן פון דאָרט צוגענומען פאַרשידענע זאַכן, באַזונדערס עסנוואַרג.

דאָס איז מײַן דעקלאַראַציע וועלכע איך דערקלער און שרײַב אונטער אײַגנהענטיק".

שטעפאַן דאַראַשקעוויטש

וואַסילי טעגאַי פון שטעטל פערליץ, וועלכער איז אויסגעפרעגט געוואָרן, האָט דערקלערט: „ווען דאָס דײַטשישע מיליטער איז אַרײַנגעקומען אין שטעטל פערליץ, זענען צוויי דײַטשישע סאָלדאַטן דערשאָסן געוואָרן דורך ייִדן, פון זייערע באַהעלטענישן. איך בין דערנאָך גענומען געוואָרן דורכן דײַטשישן מיליטער אַלס וועגווײַזער, כדי איך זאָל זיי ווײַזן דעם וועג קיין קעשענעוו. איך האָב זיי באַגלייט ביז בומבעטאַ און אויפן וועג האָט אַ דײַטשישער סאָלדאַט דערשאָסן אַ ייִדן, וועלכן זיי האָבן באַגעגנט, — דערפאַר ווײַל די פערליצער ייִדן האָבן דערשאָסן צוויי דײַטשישע סאָלדאַטן.

אין 3-2 טעג אַרום ווען עס איז אַרײַנגעקומען אַנדער דײַטשיש מיליטער קיין פערליץ, האָבן די מיליטערלײַט געפרעגט וווּ עס זענען די ייִדן, וועלכע האָבן אין די ערשטע טעג געשאָסן אויף דײַטשישע זעלנער. ווען זיי האָבן זיך גענומען זוכן, האָבן זיי געפונען אין אַ קעלער אַ 3-4 ייִדן מיט געווער און

גראנאדעס ביַי זיך, וועלכע זיי האָבן דערשאָסן; און די ייִדן וועלכע זיי האָבן געטראָפן אויסבאַהאַלטן האָבן זיי צונויפגענומען און אַוועקגעשיקט אין אַן אומבאַקאַנטן אָרט.

איך האָב נישט געזען, אַז דײַטשיש מיליטער זאָל האָבן פּראָוויסט און באַרויבט ייִדישע הײַזער. זיי זענען אַרײַן אין די הײַזער, אויפברעכנדיק די טירן, כדי צו געפינען ייִדן.

אַזוי האָט אויך געהאַנדלט דאָס רומענישע מיליטער ווען ס'איז אַרײַן קיין פּערליץ. איך האָב נישט געזען קיין רומעניש מיליטער וואָס זאָל באַרויבן אָדער שיסן ייִדן. אין 2-3 טעג אַרום האָב איך געהערט אַז אין גדליה פעלדערס הויז זאָלן רומענישע סאָלדאַטן האָבן דערשאָסן אַ 10 ייִדן. דעם ייִדן גדליה פעלדער האָט מען פון יענעם טאָג אָן מער נישט געזען אין פּערליץ. אייניקע מענטשן זאָגן אַז דער דאָזיקער ייִד זאָל האָבן פאַרוווּנדעט און אַוועקגעפירט געוואָרן אין אַ שפּיטאָל אַרײַן קיין יאַס. איך קען נישט דעם סאָלדאַט אַלעקסאַנדרו פון דער 5טער דיוויזיע.

דאָס איז די דערקלערונג וואָס איך דערקלער און שרײַב אונטער אײַגנהענטיק.

וואַסילע טעפּאַי

בײַם אויספרעגן די פרוי אַנאַ אַנדראַסיו פון שטעטל פּערליץ, האָט זי דערקלערט: „איך ווייס אויך אַלץ וואָס עס האָט דערקלערט שטעפאַן דאַראַשקעוויטש, חוץ דעם ווייס איך אויך, אַז דײַטשישע סאָלדאַטן האָבן געשאָסן 4 רומענישע איינוווינער — אַ שומר פון אַ באַן־סטאַנציע, אַ בוי־אויפזעער, אַ באַן־אַרבעטער און אַן אומבאַקאַנטן ציוויליסט פון דאָרף ניקולען, — וועלכע האָבן נישט אויסגעפירט די באַפעלן וואָס עס האָט זיי געגעבן די דײַטשישע אַרמיי.

בײַ מיר האָבן די דײַטשישע סאָלדאַטן געוואָלט צונעמען איין חזירטע מיט 6 חזירימלעך, נאָר איך האָב זיי געבעטן, אַז זיי זאָלן זיי מיר לאָזן,

ווײַל כ'בין אַן אָרעמע פרוי. האָבן זיי מיר געלאָזט די חזירטע מיט די חזירימלעך און נאָר צוגענומען אַ חזיר פון אַ 50־60 קילאָ פאַר וועלכן זיי האָבן מיר באַצאָלט. דעם חזיר האָבן זיי געקאָלט אויפן אָרט, אים ארויפ־געלייגט אויף אַ לאַסט־אויטאָ און אַוועקגעפירט.

איך קען נישט די סאָלדאַטן.

דאָס איז די דערקלערונג וואָס איך דערקלער און שרײַב אונטער אײַגנהענטיק".

אַ נ אַ   אַ נ ד ר אַ ס י ו

בײַם אויספרעגן דעם פּלוטאָניער פּאַזדאַרקאַ טאַמאַ, דער שעף פון זשאַנדאַרמען־פּאָסט פון שטעטל פּעריליץ, האָט ער דערקלערט: „איך האָב זיך אינסטאַלירט אַלס „שעף דע פּאָסט" מיט 4 זשאַנדאַרן אין שטעטל פּעריליץ, דעם 19טן יולי, דאָס הייסט, נאָכן דורכמאַרש פון דײַטשישן און רומענישן מיליטער און נאָך די רויבערייען און צעשטערונגען וואָס זענען פּאָרגעקומען אין דעם דאָזיקן שטעטל דעם 7טן און 8טן יולי.

פון די אינפאָרמאַציעס וואָס איך האָב באַקומען פון די איינוווינער, וועגן דעם פאָרגעקומענעם אין שטעטל פּעריליץ בשעתן פאַרבײַמאַרש פון רומענישן און דײַטשישן חייל, האָב איך זיך דערוווּסט, אַז עס זאָלן האָבן דערשאָסן געוואָרן ייִדן, ווײַל זיי זענען געווען אַגרעסיוו און האָבן געשאָסן אויף די סאָלדאַטן. די ייִדן וועלכע האָבן זיך אויפגעהאַלטן פרידלעך זענען פרייגעלאָזט געוואָרן. איך האָב געהערט, אַז אין דעם הויז נומ. 22, וואָס געהער צו ג ד ל י ה   פ ע ל ד ע ר , זאָל מען האָבן געשאָסן אויף מערערע ייִדן וואָס האָבן זיך דאָרט באַהאַלטן, פון וועלכן אייניקע זענען געשטאָרבן אויפן אָרט און אַנדערע זענען פאַרוווּנדעט און אַוועקגעפירט געוואָרן קיין יאַס.

איך בין נאָך אויך אינפאָרמירט געוואָרן, אַז נאָכן פאַרבײַמאַרש פון דײַטשיש־רומענישן מיליטער, האָבן אייניקע איינוווינער פון שטעטל און פון די שכנותדיקע דערפער, צוגערויבט זאַכן און עסנוואַרג פון די פאַרלאָזטע ייִדישע הײַזער.

אַ טייל פון די דאָזיקע זאַכן האָבן מיר געפונען און צוגענומען ביי פאַרשידענע איינוווינער און זיי איבערגעגעבן מיט אַן אינווענטאַר דער לאָקאַלער פּרימאַריע (אינטענדענץ).

דאָס איז די דעקלאַראַציע וואָס איך דערקלער און שרייב אונטער אייגנהענטיק.

פלוט. פּאזדארקא.

ביים אויספרעגן די פרוי פּעניא בוגא, וועלכע ווערט דערמאָנט אין אָנקלאָג־אַקט פון דער 11טער דייטשישער־אַרמיי, אַז זי זאָל געווען זיין דערביי אין מאָמענט ווען דאָס רומענישע מיליטער האָט באַרויבט און דערשאָסן די ייִדן פון הויז נומ. 22, האָט זי דערקלערט:

„איך אַנערקען נישט, אַז איך האָב באַגלייט די רומענישע סאָלדאַטן ביים באַרויבן ייִדישע הייזער פון שטעטל פּערליץ און איך האָב אויך נישט געקאַנט דעם סאָלדאַט אַלעקסאַנדרו טיטו פון דער 5טער אויסשפּיר־גרופּע.

אויפברעכנדיק די טירן זענען צוערשט אַריין אין די ייִדישע הייזער דייטשישע מיליטער־לייט, און דערנאָך, אין אַ טאָג־צוויי אַרום, רומענישע מיליטערלייט, זוכנדיק ייִדן וועלכע האָבן, לויט איך האָב געהערט, גע־שאָסן מיט ביקסן און מאַשינגעווער אויף רומענישע און דייטשישע סאָל־דאַטן, מחמת וועלכן די דאָזיקע האָבן, פון זייער זייט, געשאָסן עטלעכע ייִדן, באַזונדערס די יעני־קע וועלכע זיי האָבן געטראָפן באַהאַלטן מיט געווער און גראַנאַדעס ביי זיך. בעת דאָס רומענישע מיליטער איז אַוועק פון שטעטל פּערליץ, האָב איך געהערט ווי עטלעכע רומענישע סאָלדאַטן האָבן געזאָגט צו די איינוווי־נער וואָס זענען געשטאַנען אויף די גאַסן, אַז זיי זאָלן זיך נעמען פון די ייִדישע הייזער די זאַכן און דאָס עסנ־וואַרג וואָס זיי דאַרפן. אַזוי ווי איך בין געווען דערביי

און אזוי ווי איך האָב געזען, אז אַ סך איינוואוינער, באַזונדערס פּרויען, האָבן גענומען פון די דאָזיקע זאַכן, האָב איך אויך גענומען איין קאָלדרע, איין דעק, 2 קליידלעך, אַ טעפּיך, אַ מאַטראַץ, און עטלעכע קיך־זאַכן, וועלכע איך האָב אַוועקגעטראָגן.

די דאָזיקע זאַכן האָב איך גענומען פון הויז פון דעם ייִדן פעלדער גדליה פון הויפּט־גאַס נומ. 22, וווּ אין יענעם מאָמענט האָט זיך געפונען דער הויז־אייגנטימער מיט זיין משפּחה, און אין צווייטן צימער, מערערע ייִדן, אַ 6־8, גדליה פעלדערס פרוי האָט מיר געזאָגט: „נעם זיי דיר, זאָלסט זיי האָבן פאַר אַן אָנדענק".

ווי איך בין נאָך אַהיימגעקומען מיט די זאַכן וואָס איך האָב גענומען ביי פעלדער גדליה, האָב איך דערהערט שיסערייען אין זיין הויז. אין דעם מאָמענט איז געווען ביי מיר אין שטוב אַ רומענישער אָפיציר, וועלכער איז איינגעשטאַנען אַ 2־3 שעה אויף אָפּצורוען זיך. שפּעטער האָב איך געהערט פון מענטשן, אַז אין פעלדער גדליהס הויז זענען דערשאָסן גע־וואָרן 4 ייִדן און 6 זענען פאַרווונדעט געוואָרן און שפּעטער זאָלן זיי אויך האָבן געשטאָרבן. צווישן די דאָזיקע זענען אויך געווען פעלדערס בני־בית.

איך ווייס נישט פּונקטלעך ווער עס האָט געשאָסן די דאָזיקע ייִדן, רומענישע צי דייטשישע סאָלדאַטן.

נאָכן דערהערן די דאָזיקע שיסערייען אין פעלדערס הויז, זענען באַלד געקומען צו מיר אין שטוב אַריין דריי דייטשישע אָפיצירן וועלכע האָבן געפאָדערט ביי מיר מיינע דאָקומענטן און זיך געפרעגט אויף מיין מאַן. איך האָב זיי געענטפערט, אַז ער איז מאָביליזירט געוואָרן אין דער סאָוועטישער אַרמיי פון 23טן יוני, 1941 אָן. פון דער היים בין איך געגאַנגען צו פעלדערס הויז ווו איך האָב צוגענומען די זאַכן און פון דאַנען בין איך געגאַנגען צום דטשישן קאָמאַנדאַנט, ווו איך בין אויסגעפאָרשט געוואָרן וועגן די צוגענומענע זאַכן און וועגן דעם וואָס איך ווייס וועגן דער דער־שיסונג פון די ייִדן, וועלכע האָבן זיך געפונען אין פעלדער גדליהס הויז. איך האָב זיי געזאָגט, אַז די זאַכן האָב איך צוגענומען, פּונקט ווי עס האָבן עס געטון אויך אַנדערע פערזאָנען און ווער עס האָט געשאָסן די

ייִדן — ווייס איך ניט — איך גלויב אַז אפשר האָבן זיי געשאָסן רומע־נישע סאָלדאַטן, אָבער כ׳בין נישט זיכער. פון דײַטשישן קאָמאַנדאַמענט בין איך באַפרײַט געוואָרן, און עס איז מיר באַפוילן געוואָרן אַז איך זאָל צוריקטראָגן אין פעלדערס הויז די צוגענומענע זאַכן און איך האָב דאָס געטון און בין געבליבן אָן איין צוגענבעטער זאַך. נאָך דעם וואָס דאָס דײַטשישע און רומענישע מיליטער איז אוועק פון שטעטל פערליץ, זענען געקומען מענטשן פון די שכנותדיקע דערפער און האָבן צוגענומען פון די ייִדישע הײַזער זאַכן און עסנוואַרג און זיי אוועקגעפירט מיט פורלעך.

דאָס איז די דעקלאַראַציע וואָס איך דערקלער און שרײַב אונטער אייגנהענטיק".

פ ע נ י א ב ו ג א.

אויף וועלכן גרונט איך האָב אָפגעשלאָסן דעם דאָזיקן פּראָטאָקאָל — וועלכן איך וועל אוועקשיקן צוזאַמען מיטן באַריכט פון אונטערגע־חתמעטן צו דער בעלצער זשאַנדאַרמען־לעדזשיונע, בכדי עס זאָל צוגע־שטעלט ווערן וווּהין עס געהער צו זײַן.

זשאַנדאַרמען געהילפס־קאָמאַנדאַנט
רעזערוו־קאַפּיטאַן — לאורענציו סטינא

דאָס באַרויבן און דערמאָרדן 42 דערוואַקסענע ייִדן און 6־8 ייִדישע קינדער אין דאָרף טאורע נאָוע, בעלצער קרײַז.

נומער 12.

בעלצער זשאַנדאַרמען־לעדזשיונע
אַקטן־העפט

מיט די פּראָטאָקאָלן וואָס זענען געמאַכט געוואָרן וועגן די ייִדן וואָס זענען דערמאָרדעט געוואָרן אין די דערפער טאורא וועקע און טאורע נאָוע. בעלצער קרײַז.

24טער יולי 1941, נומ. 132.
פון: קעשענעווער זשאנדארמען־אינספיקטאראט
צו דער: בעלצער זשאנדארמען־לעדזשיונע.

מיר זענען אינפארמירט געווארן דורך דער דייטשישער געהיים־דינסט, אז אין טאורא וועקא און טאורא נאוע — בעלץ — זענען דער־הרגעט געווארן 40 ייִדן און באערדיקט געווארן אין שלעכטע באדינגונ־גען; צווײ סאוועטישע ייִדישקעס זענען ניצל געווארן און איבערגעגעבן אינפארמאציעס וועגן דער סצענע.

היות די דאזיקע אקציע איז צו פארדאנקען נאר א צעשטערערישער באוועגונג, וועט איר פעסטשטעלן די אומשטענדן בײַ וועלכע עס זענען פארגעקומען די דאזיקע פראוואקאטארישע מעשים און איר וועט באלד ראפארטירן דעם אינספעקטאראט.

קעשענעווער זשאנדארמען־אינספעקטאראט
קאלאנעל ט. מעקולעסקו

שעף פון פאליציי־ביורא
מאיאר וו. סטאיענעסקו

נומער 13.

העכסטער גענ. שטאב	ארייננ. נומ. 228
2טע סעקציע	19טער יולי 1941
בסוד — דרינגענדיק	נומ. 1665 ב. 19טער יולי, 1941
קאמאנדאנט פון בעלצער	פון: העכסטן גענ.־שטאב
זשאנדארמעי־לעדזשיונע	צו דעם: ה׳ גענעראל טאפאר.

פארשט פערזענלעך אויס דעם פאל און
ראפארטירט דרינגענדיק וועגן רעזולטאט.
גענ. טאפאר.

איך האב דעם כבוד צוצושיקן א קאפיע פון דער ווענדונג פון דער 11טער ארמיי וועגן דער דערמארדונג פון עטלעכע ייִדן אין טאורא וועקע

און טאורא נאוע (בעלץ) דורך עטלעכע רומענישע זעלנער, וועלכע זאָלן פריער האָבן באַרויבט די דאָזיקע ייִדן. מיט רעספּעקט בעטן מיר אײַך, אַז איר זאָלט באַוויליקן דרינגענדיק צו פאַראָרדענען אויסצופאָרשן דעם פאַל און אויפצודעקן די שולדיקע, כּדי זיי צו באַשטראָפן.

מיר בעטן צו ראַפּאָרטירן דרינגענדיק דעם רעזולטאַט, וועלכער דאַרף מיטגעטיילט ווערן דער 11טער אַרמיי.

סובשעף פון העכסטן גענ.־שטאַב
גענ. טאַטעראַנו

שעף פון דער 2טער סעקציע
לייטענאַנט-קאָלאָנעל דינולעסקו

נומער 14.

ווענדונג פון דער 11טער דײַטשישער אַרמיי.

קאָמאַנד. פון דער 11טער אַרמיי
ערשטע סעקציע

קאַנט. 14טער יולי 1941

צו דעם רומענישן גענעראַל־שטאַב

אין שייכות מיט דער ייִדן־דערמאָרדונג אין טאורא נאוע, ווערט דאָ בײַגעלייגט אַ ראַפּאָרט פון די עדי־ראיה און אַ ראַפּאָרט פון דער דײַטשישער פעלד־געהיים־פּאָליציי, אין שייכות מיט דער דערמאָרדונג פון אַ גרעסערער צאָל ייִדן אין מאורע נאוע. די האַלטונג (אויפירונג) וואָס ווערט אָנגעוויזן אין ראַפּאָרט מצד רעפּרעזענטאַנטן פון רומענישן מיליטער, דינט נאָר אויף צו מינערן דעם פּרעסטיזש פון דער רומענישער

אַרמיי און גלייכצייטיק אויך דעם פּרעסטיזש פון דער דײַטשישער, אין די אויגן פון דער אַלוועלטלעכער עפנטלעכער מיינונג.

מיר בעטן נאָך אַמאָל און זייער דרינגענדיק, צו זאָרגן, דורכן אָננעמען די שטרענגסטע מיטלען צווישן די קאַדרען פון רומענישן מיליטער, אַז קיין פּאַל זאָלן מער נישט פאָרקומען קיין אַנדערע אינצידענטן.

פאַרן קאָמאַנדאַנט פון דער 11טער אַרמיי
שעף פון גענ.־שטאַב אויף באַפעל
מאַיאָר פון גענ.־שטאַב ראַנק

10.7.1941

אינהאַלט: דעקלאַראַציעס פון די עדי־ראיה וועגן דער דערמאָרדונג פון 40 ייִדן לעבן טאורא נאוע.

ראַפּאָרט:

די לעצטע פאַרוווּנדעטע וועלכע זענען געבליבן לעבן. — דינה פרענקעל, 34 יאָר אַלט, אַ חתונה־געהאַטע און לייקע לאַמבערט, 32 יאָר אַלט, אַ חתונה־געהאַטע, ביידע פון בעלץ, האָבן דערקלערט וועגן פאַל פון טאורא נאוע:

דעם 24טן יולי 1941 האָבן די ייִדן געדאַרפט פאַרלאָזן בעלץ און זיי זענען, טיילווײַז אַנטלאָפן אין דאָרף וולאַד וווּ זיי זענען אָנגעקומען דעם 26טן יוני 1941 און וווּ זיי זענען פאַרבליבן ביזן 7טן יולי, 1941.

אין יענעם אָוונט האָבן פּויערים־יונגען פון 16 ביז 18 יאָר, באַוואָפנטע מיט שטעקענעס און קאָסעס, פאַרטריבן די ייִדן פון די הײַזער וווּ זיי האָבן געוווינט, צעשלאָגן און דערהרגעט ייִדן און אונטערגעצונדן די הײַזער. אַן ערך 40 בעלצער ייִדן האָבן זיך געפּרוּווט אומצוקערן קיין

בעלץ דורך זײַטיקע וועגן, ווײַל זײ האָבן נישט געוואוסט צי דער וועג ביז אהין איז פרײַ פון שונא. אויפן וועג האָבן זײ באַגעגנט דײַטשישע סאָל־דאַטן, וועלכע האָבן באַטראַכט זײערע פּערזענלעכע דאָקומענטן און זײ דערלויבט צו גײן ווײַטער.

צווישן טאָורא וועקע און טאָורא נאָוע האָבן זײ אָנגעטראָפן אַן ערך 20 רומענישע סאָלדאַטן, אָן אַ שום קאָמאַנדע. דער העכסטער גראַד צווי־שן זײ איז געווען אַ קאַפּראַל. די ייִדן זענען דורך זײ אָפּגעשטעלט גע־וואָרן און אויספּאָלגנדיק זײער באַפעל האָבן זײ זײ אַוועקגעגעבן געלט, ווערט־זאַכן, די פערד־און־וועגעלעך מיט די אָנגעלאָדענע קלײדער און קאָלדרעס. דערנאָך האָבן די סאָלדאַטן זײ באַפוילן זיך אויסצושטעלן אין רײען און אַזוי־אַ, כמעט אין גלײַכע רײען, זאָלן זײ אַרויפגײן אויף אַ זומפּיקן באָדן. אין אַן ערך 30 מינוט אַרום האָבן זײ באַקומען אַ באַפעל זיך אויסצולײגן אין זומפּ. דערנאָך איז געשאָסן געוואָרן אויף אַלע ייִדן אָן אונטערשיד.

דאָס דאָזיקע איז פאָרגעקומען דעם 7טן יולי 1941, צווישן 18 און 19 אַזײגער.

די סאָלדאַטן זענען זיך געגאַנגען ווײַטער זײער וועג און האָבן זיך גאָרנישט געקימערט וועגן די פאַרווונדעטע און טויטע. די צוויי איבער־געבליבענע פּרויען האָבן נאָך געהאַט כוח קוים אַרויסצוקריכן פון זומפּ און זײ האָבן באַגעגנט אויפן שאָסײ אַ רומענישן אָפיציר וועלכער האָט באַאויפטראַגט אַ פויער אַוועקצופירן די פרויען קײן קישקאַרען אין שפּי־טאָל אַרײַן. נאָכן דורכפירן די אָפּעראַציע האָט דער פויער זײ אַוועקגע־פירט צום אַרמײ־קאָמאַנדאַנט, וווּ די אויסגעפרעגט פרויען האָבן אָפּגע־געבן די דאָזיקע דעקלאַראַציעס.

דער פויער האָט באַקומען אַ באַפעל אויך ווײַטער זיך אָפּצוגעבן מיט די צוויי פרויען. די טויטע וועלן במשך דעם הײַנטיקן טאָג צונויפ־גענומען ווערן דורך די אײַנוווינער פון דאָרף טאָורא נאָוע.

בכדי צו פאַרמײַדן נאָך ענלעכע פאַלן וועלן די אײַנוווינער פון די דערפער טאָורא נאָוע און טאָורא וועקע אויסקלויבן צו אײן עלטערן מענ־טשן פון יעדן דאָרף אַלס פּראָוויזאָרישן פּרימאַר (אינטענדענט), וועלכער

וועט אָנפירן מיט די אַדמיניסטראַציע־ענינים ביז עס וועט זיך אײַנשטעלן א רומענישע מיליטערישע אָדער ציווילע מאַכט.

(—)

אומלייענבאר

לשם הסכמה:

(—) לייטענאַנט־קאָלאָנעל

פענעסקו

ראפּאָרט

דורכפירנדיק אַן אמטלעכע נסיעה פון טשאאלאַקול וועקיו קיין קיש־קארעו, האָב איך געפונען דערשאָסענע יידן, פון ווײַבלעכן און מענלעכן געשלעכט און קינדער, נאָענט פון דאָרף טאורא נאוע, אין א טאָל. לויט מײַן אייליקער איבערציילונג זענען געווען אַן ערך 42 דערוואַקסענע יידן און אַן ערך 6‏-8 קינדער. בײַ פארשידענע מתים האָב איך געקאָנט פעסטשטעלן וווּנדן פון קוילן, בײַ אייניקע, באַזונדערס בײַ די קינדער, צעשפּאָלטענע קעפּ.

א טייל פון די דערשאָסענע מענער זענען געווען באָרוועס; איך דרינג דערפון אַז מען האָט זיי אַראָפּגעצויגן די שטיוול אָדער שיך. לויט איך האָב זיך געקאָנט דערוויסן פון די פּויערים, וועלכע האָבן זיך דאָרט געפונען דעם 8טן יולי 1941, האָבן די רומענישע סאָלדאַטן צונויפגענומען אין יענעם טאָלעכל, די יידן וועלכע האָבן מער פאַרבראַכט די צײַט אונטערן פרײַען הימל, בעיקר אויס מורא פאַר דערשיסונגען, און נאָך דעם וואָס זיי האָבן בײַ זיי צוגערויבט געלט, ווערט־זאַכן און צירונג, האָבן זיי זיי דערשאָסן.

בכדי צו פאַרמײַדן אַז פאַרבײַגייער זאָלן צוזען דאָס שרעקלעכע בילד און נישט צו דערלאָזן, אַז עס זאָל אויסברעכן עפּעס א קרענק, איז

דרינגענדיק נייטיק צו באַפעלן, אַז די מתים זאָלן באַערדיקט ווערן.
(—)
אומלייענבאַר

מסכים:

לייטענאַנט־קאָלאָנעל
(—) פענעסקו

נומער 15.

פּראָטאָקאָל

טאורא נאוע, 9טער אויגוסט, 1941.

מיר, מאַיאָר באַולעסקו מיכאַי, קאָמאַנדאַנט פון דער בעלצער זשאַנ־דאַרמען־לעדזשיונע, שטעלן פעסט דורך דעם דאָזיקן פּראָטאָקאָל, אַז מיר האָבן באַקומען דעם באַפעל נומ. 258 פון 20טן יולי 1941 פון גרויס־פּרעטאָר־אַמט, אויסצופאָרשן דעם פאַל פון די ייִדן וואָס זענען דערמאָר־דעט געוואָרן דורך רומענישע סאָלדאַטן אין אָוונט פון 8טן יולי 1941 צווישן די דערפער טאורא וועקע און טאורא נאוע.

און אָט וואָס מיר האָבן געטון

מיר האָבן צו זיך גערופן דעם דעלעגאַט פון דאָרף טאורא וועקע, וועל־כער האָט, ביַים אויסגעפרעגט ווערן, דערקלערט:

1. דער אינפאָרמאַנט לופאַן גריגאַרע, 51 יאָר אַלט, אַ רומענער, דעלעגאַט פון דאָרף טאורא וועקע, האָט בשעתן אויסגעפרעגט ווערן דערקלערט: אין די טעג פון 7טן און 8טן יולי 1941, זענען דורך אונדזער דאָרף דורכגעגאַנגען רומענישע און דײַטשישע חילות, וועלכע האָבן מאַרשירט פאָרויס. עס זענען אויך אַדורך דורך אונדזער דאָרף אַנטלאָפענע ייִדן, אויפן וועג קיין פאַלעשט־צו. איך ווייס ניט פון דעם, אַז רומענישע סאָלדאַטן זאָלן האָבן געהרגעט די ייִדן וועלכע זענען

דאָ אַרומעט דורך, ווײַל איך האָב נישט געזען און נישט געהערט וועגן אַזוינעם.

דאָס איז מײַן דעקלאַראַציע וואָס איך שרײַב אונטער אייגנהענטיק.

(—) גריגאָרע לופּאַן

2. דער אינפאָרמאַנט לעאָן דאַנילאָוו, 62 יאָר אַלט, אַ רומענער, דעלעגאַט פון דאָרף טאורא נאָוע, האָט בשעתן אויסגעפרעגט ווערן, דערקלערט:

איך ווייס, אַז אין די טעג פון 7טן און 6טן יולי 1941 איז דורך אונדזער דאָרף דורכגעגאַנגען דאָס רומענישע מיליטער, אויפן וועג קיין קישינעוו צו. איך ווייס אויך, אַז דורך אונדזער דאָרף זענען אַדורך אַנטלאָפענע ייִדן, וועלכע האָבן געצויגן קיין פּאַלעשט.

איך האָב נישט געזען און נישט געהערט אַז רומענישע סאָלדאַטן זאָלן האָבן דערהרגעט ייִדן בײַ אונדז אין דאָרף.

דאָס איז מײַן דעקלאַראַציע וואָס איך שרײַב אונטער אייגנהענטיק.

(—) לעאָן דאַנילאָוו.

איך האָב ווײַטער אויסגעפאָרשט אין דאָרף טאורא נאָוע און טאורע וועקע, אויפנעמענדיק אינפאָרמאַציעס בײַ פאַרשידענע איינוווינער און קיינער האָט מיר גאָרניט געקענט איבערגעבן וועגן דער דערמאָרדונג פון די ייִדן און אַלע האָבן באַהויפּטעט, אַז זיי ווייסן גאָרניט וועגן אַזאַ מין פאַל. אויף דעם גרונט האָב איך צוזאַמענגעשטעלט דעם דאָזיקן פּראָטאָקאָל, וועלכער וועט איבערגעשיקט ווערן צום גרויס־פּרעטאָר, מחמת לעגאַלע טעמים.

קאָמאַנדאַנט פון דער בעלצער זשאַנדאַרמען־
לעדזשיונע, מאַיאָר (—) באָולעסקו מיכאַיל

נומער 16

ב ס ו ד

ארייננ. נומער 880
20.8.1941

נומ. 258

14טער אויגוסט 1941

פון: בעלצער זשאַנדאַרמען־לעדזשיונע

ערשטער פּאָליציי־ביוראָ און קאָמאַנדאַמענט

צו דעם: קעשענעווער זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאָראַט

פּאָליציי־ביוראָ.

אויפן באַפעל נומ. 258/941 פון גרויס־פּרעטאָר־אַמט און פון בײַ־געלייגטן באַפעל נומ. 132-941 פון קעשענעווער זשאַנדאַרמען־אינספּעק־טאָראַט,

האָב איך דעם כבוד צוצושיקן אַן אַקטן־העפט וועלכער באַשטייט פון 7 בויגנס, מיט די אַקטן וואָס דער אונטערגעשריבענער האָט צוזאַמענ־געשטעלט וועגן דערמאָרדונגס־פאַל פון אַ צאָל ייִדן אין דאָרף טאורא נאוע, פון וועלכן עס ווערט פעסטגעשטעלט:

אין די טעג פון 7טן און 8טן יולי 1941, זענען דורך די דערפער טאורא וועקע און טאורא נאוע דורכגעגאַנגען אייגנהייטן פון דער 14טער רומענישער דיוויזיע.

אין דער צײַט איז באַמערקט געוואָרן אַ גרופּע אַנטלאָפענע ייִדן, וועלכע האָבן געצויגן דורך די דאָזיקע דערפער קיין פּאַלעשט־צו, און מען האָט נישט געקענט פעסטשטעלן גענוי ווער זיי זענען און פון וואַנען זיי שטאַמען.

עס איז נישט באַוויזן געוואָרן, אַז די ייִדן זאָלן האָבן דערהרגעט געוואָרן דורך רומענישע סאָלדאַטן, ווײַל קיינער ווייסט נישט פון דעם דאָזיקן פאַל.

אין יענער צײַט איז דאָס אויפהאַלטן די אָרדענונג אין יענע געגנטן — געווען אין די הענט פון פּראַטער־אַמט פון דער 14טער דיוויזיע, מחמת די פאָרמאַציעס פון דער בעלצער זשאַנדאַרמען־לעדזשיונע זענען נאָך נישט געווען אינסטאַלירט.

קאָמאַנדאַנט פון בעלצער זשאַנדאַרמען־לעדזשיונע

מאַיאָר (—) מ. באולעסקו.

די שחיטה פון מארקולעשט און פון אנדערע ערטער אין סאראקער קרייז

נומער 17

אויסצוג פון באשולדיקונגס־אקט וואס איז פארפאסט געווארן און איז פארעפנטלעכט געווארן דורכן עפנטלעכן שעף־באשולדיקער ביים פאלקס־טריבונאל, וואסילע י. סטאיקאן, קעגן די גרויסע קריגס־פארברעכער, יאן אנטאנעסקו און זיינע מיניסטארן

„דעם 8טן יולי 1941 זענען אין שטעטל מארקולעשט, סאראקער קרייז, צונויפגענומען געווארן אלע יידישע איינוווינער: מענער, פרויען און קינדער; זיי זענען ארויסגענומען געווארן ארויסן שטעטל, דערשאסן און באגראבן געווארן אין די קאנאלן וואס געפינען זיך דארטן. עס זענען אזוי אויסגעהרגעט געווארן 1000 מענטשן.

„אין די וויטערדיקע טעג איז אזוי אויך געטון געווארן מיט די יידן פון די ישובים פלארעשט, גורא קאמענקא און גורא קאינארי.

אין דעם ישוב קלימאוץ פון סאראקער קרייז זענען צונויפגענומען געווארן דריי הונדערט יידישע קינדער, פרויען און מענער, און דעם 12טן יולי 1941 זענען זיי דערשאסן און באגראבן געווארן אין א געמיינזאמען קבר ביים עק דארף.

נומער 18

שחיטות אין דער שטאט בעלץ

אויסצוג פון דעם וואס עס האט אויסדערציילט א לעבנס־געבליבענער — דער לעצטער פארזיצער פון דער בעלצער יידישער קהילה, בערנארד וואלטער.

די שטאט בעלץ איז חרוב געווארן דורך די כמעט טאג־טעגלעכע באמבארדירונגען פון דער רומענישער און דייטשישער אוויאציע. זיי

האָבן פאַרוואַנדלט אין חורבות כמעט דריַי פערטל פון די וווינונגען. אַזוי ווי די שטאָט איז נישט פאַרטיידיקט געוואָרן, פלעגן דעם שׂונאס אַוויאָנען לייכט צוקומען יעדן נאָכמיטיק, צווישן 4 און 5 אַזייגער, און אַראָפּ־וואַרפן צינד־באָמבעס. היות די היַיזער זענען אַממערסטן געווען געדעקט מיט שינדל, פלעגן זיי זיך באַלד אָנצינדן און די שרפות פלעגן זיך אויס־שפּרייטן און זיך פאַרציען ביז בײַנאַכט, און באַליַיכטן ווי ריזיקע פּאַק־לען די טעטיקייט פון די באָמבאַרדיר־אַוויאָנען, וועלכע פלעגן געוויינלעך קומען אַרום 8־9 אַזייגער און אָנמאַכן שרעקלעכע שאָדנס.

נעמענדיק אין אַכט די דאָזיקע סכנות, וואָס האָבן געדראָט פון דער לופטן, און נאָך דעם וואָס אַ סך ייִדן זענען שוין געפאַלן קרבנות פון די באָמבאַרדירונגען, איז די ייִדישע באַפעלקערונג זיך צעלאָפן אין די אַרו־מיקע דערפער און יעדער איינער האָט מיט זיך מיטגענומען אין די פּעק־לעך דאָס טיַיערסטע פון זיַין פאַרמעגן. אין די דאָזיקע דערפער זענען זיי אָנגעיאָגט געוואָרן פון די רומעניש־דיַיטשישע חיילות, וועלכע האָבן אומעטום גערויבט, געפּיַיניקט, געשענדעט די פרויען און מיידלעך און געהרגעט מענטשן.

די שטאָט בעלץ איז אָקופּירט געוואָרן דעם 9טן יולי דורכן חייל פון דער 11טער דיַיטשישער אַרמיי, וואָס איז אָנגעפירט געוואָרן פון גענע־ראַל פאָן שאָבערט, וועלכער האָט דאָ אויך אינסטאַלירט זיַין גענעראַל־שטאָב.

אַזוי ווי דער פראָנט האָט זיך באַלד דערוויַיטערט, האָבן די ייִדן, וועלכע זענען לעבן־געבליבן פון די שחיטות אין די דערפער, אָנגעהויבן צוריקצוקומען אין שטאָט אַריַין, אָבער אויף וויפל זיי זענען צוריקגעקומען, זענען זיי אַלץ צונויפגענומען געוואָרן — לויט אַ באַפעל פון דער דיַי־טשישער מיליטערישער פּאָליציי, וואָס איז אָנגעפירט געוואָרן דורכן פעלד־קאָמאַנדאַנט, קאָלאָנעל קאָללער און זיַין געהילף, קאַפּיטאַן פּראָסט — אין צוויי לאַגערן, וועלכע זענען אינסטאַלירט געוואָרן, איינער אין הויף פון דער באַנק — „מאָלדאַוואַ” און דער צווייטער אין הויף פון ציַיטוויי־ליקן אַרעסט־הויז.

דעם 11טן יולי אין אָוונט, האָבן די דיַיטשן אָנגעגעבן אַ תירוץ אַז

יידן זאָלן האָבן געשאָסן אויף א דײַטשישן לאַסט־אויטאָ און אַרויסגענומען פון לאַגער 10 ייִדן וועלכע זענען דערשאָסן געוואָרן אין הויף פון גערטנדל קעגן אַלטן סאָבאָר.

דערווײַל האָט זיך, לויטן באַפעל פון קאַפּיטאַן פּראַסט, פאָרמירט א געטאָ־קאָמיטעט אין באַשטאַנד פון 12 פון די אָנגעזעענסטע ייִדן, אונטערן פאָרזיץ פון בערנאַרד וואַלטער, געוועזענער געהילפס־פּרימאַר (אינטענדענט) און פאָרזיצער פון דער קאָמערץ־ און אינדוסטריע־קאַמער. דער קאָמיטעט האָט געהאַט די אויפגאַבע צו זאָרגן וועגן באַשפּײַזונג און וועגן דער סאַניטאַרער לאַגע פון די ייִדן אין די 2 לאַגערן.

דעם 15טן יולי, 5 אַזייגער פאַרנאַכט, זענען אַלע קאָמיטעט־מיטגלידער געבראַכט געוואָרן אין הויז פון דער דײַטשישער פּאָליציי ווו דער קאַפּיטאַן פּראַסט האָט בײַ זיי געפאָדערט, אַז זיי זאָלן אויסאַרבעטן א ליסטע פון 20 ייִדישע קאָמוניסטן, כדי זיי זאָלן דערשאָסן ווערן. די בעסטיע האָט צוגעגעבן, אַז אויב די ליסטע וועט נישט צוגעשטעלט ווערן, וועלן אויסגעשאָסן ווערן א ריי ייִדן און די ערשטע צום דערשאָסן ווערן וועלן זײַן די קאָמיטעט-מיטגלידער גופא.

בײַ דער גאַנצער געפאַר האָט דער קאָמיטעט זיך נישט געוואַקלט און דורכן פאָרזיצער מיטגעטיילט דעם קאַפּיטאַן פּראַסט דעם אָפּזאָג צו באַגיין אַזאַ מין נידערטרעכטיקייט. באַלד נאָך דעם זענען אַרעסטירט געוואָרן אַלע קאָמיטעט־מיטגלידער. נאָך דעם וואָס זיי זענען באַזוכט און באַרויבט געוואָרן פון זייער גאַנצן פאַרמעגן, ווײַל בײַ דער אומזיכערקייט פון יעדער רגע, האָבן אַלע ייִדן געטראָגן בײַ זיך אַלץ וואָס האָט געהאַט עפּעס אַ ווערט, זענען זיי אַוועקגעפירט געוואָרן — אין א ריי, איינציקווײַז און באַגלייט דורך דײַטשישע זשאַנדאַרן — אין לאַגער אַרײַן וואָס אין הויף פון דער באַנק „מאָלדאַוואַ”.

דאָ זענען זיי דורך שומרים אַוועקגעפירט געוואָרן צום פּלויט וואָס אין עק הויף, פאַר די אויגן פון זייערע צום־טויט־דערשראָקענע בני־בית און די איבעריקע ייִדן, וועלכע האָבן דאָס אַלץ צוגעזען צעווייטיקטע און פאַרצווייפלטע ווי עס ווערן געפירט צום קבר, די וועלכע האָבן נאָך געקענט פאַר זיי זײַן די איין און איינציקע שטיצע. בײַם פּלויט

שחיטות אין בעסאַראַביע

די לעצטע פאַרוואַלטונג פון דער בעלצער קהלה, איין שעה איידער זיי זענען הינגעריכטעט געוואָרן. פון לינקס צו רעכטס: זומער ציטערמאַן, יוסף ברויטמאַן, בערנאַר וואַלטער, סאַשא דיאַגאָט, אייזיק שעכטמאַן, שמערל שוחט, ברוך בלאַנק, שכר רויטמאַן, סימאָן גרינבערג, קריפּס, לייביש גאַלאַוואַטאַ, יאַנקל טענענבוים.

פּיטאַן פראסט און ארויסגענומען דעם קרבן פון פּאַרטיקן קבר, דאָס הייסט מיט אַ 2־3 מינוט פאַרן דערשאָסן ווערן.

אין דער נאַכט פון 5טן אויפן 6טן יולי זענען נאָך דערשאָסן געוואָרן 20 ייִדן פון די ערובניקעס אויך דורך געשטאַפּאָ־סאָלדאַטן און אויך מיטן תירוץ, אַז עס זאָל האָבן געשאָסן געוואָרן אויפן דײַטשישן מיליטער. אויך דאָס איז פאָרגעקומען אין גערטנדל פון אַלטן סאָבאָר.

דערנאָך איז דאָס דײַטשישע מיליטער און די געשטאַפּאָ אוועק פון בעלץ. דאָס לעבן פון די בעלצער ייִדן איז איצט איבערגעקומען אין די הענט פון אַן אַנדערער בעסטיע דעם מאַיאָר יאַן גראַדו פון טעריטאָריעלן קרײַז („טשערקול טעריטאָריאַל"). אונטער זײַן אויפזיכט זענען די ייִדן אוועקגעפירט געוואָרן אין אַ לאַגער פון וואַלד רעוצעל, 12 קילאָמעטער פון דער שטאָט. זיי זענען פאַרשפּאַרט געוואָרן אין עטלעכע צעבראָכענע ערד־הײַזקעס, ארומגערינגלט געוואָרן מיט שטעכל־דראָט, אונטער מיליטערישער שמירה, האָבן די ייִדן דאָ געלעבט אין הונגער און אין אַ שרעקלעכער נויט, וועלכע האָט אוועקגעהרגעט אַ טייל פון זיי.

שפּעטער זענען די ייִדן פון רעוצעלער לאַגער איבערגעפירט געוואָרן אין לאַגער אַרײַן פון מאַרקולעשט און פון דאָרט זענען זיי דעפּאָרטירט געוואָרן קיין טראַנסניסטריע.

שחיטות אין קעשענעוו

נומער 19

אויספאָרשונגס־באַריכט נומ. 2 פון דער קאָמיסיע וואָס איז געשאַפן געוואָרן לויטן באַפעל פון ה' מאַרשאַל יאָן אַנטאָנעסקו, דער פירער פון שטאַט, כּדי אויסצופאָרשן די אומרעגלמעסיקייטן פון קעשענעווער געטאָ (דעצעמבער 1941)

בעת די אויספאָרשונגען, וואָס עס האָט דורכגעפירט די קאָמיסיע, זענען פעסטגעשטעלט געוואָרן אייניקע ספּעציעלע פאַקטן, וועלכע מיר האָבן

געהאַלטן פאַר נייטיק זיי דאָ אָנצוגעבן באַזונדער, אין דעם ביַיגעלייגטן ראַפּאָרט, דערפאַר ווײַל זיי קענען ניט אײַנגעשלאָסן ווערן אין אינהאַלט פון אַלגעמיינעם באַריכט.

דאָס זענען די פאַקטן:

I. די יורידישע לאַגע פון די עוואַקואירטע ייִדן און פון זייער אומבאַוועגלעכן פאַרמעגן

א) די צאָל פון די עוואַקואירטע און אינטערנירטע ייִדן.

לויט אַ קאָנדענסירטער סטאַטיסטיק, וואָס עס האָט צוגעשטעלט דער קאָמיסיע דער לייטענאַנט־קאָלאָנעל פּאַלאַדע, דעלעגאַט פון העכסטן גענ.־שטאַב, בכדי צו גרינדן די לאַגערן און עוואַקואירן די ייִדן, באַקומט זיך, אַז עס זאָלן האָבן אינטערנירט געוואָרן: אין ווערטוזשען — 23.000 ייִדן, אין מאַרקולעשט — 11.000 ייִדן, אין יעדינעץ און סעקוראַן — 25.000 ייִדן און אין קעשענעווער געטאָ — 11.252 ייִדן. צו די דאָזיקע קומען נאָך צו די ייִדן פון אורהיעוו, קאַהול, איזמאַיל, ניַי־קיליע און באַל־גראַד ווו עס זענען נישט געווען מער ווי צו 1000 אינטערנירטע אין יע־דער שטאָט צי שטעטל.

בסך הכל זענען געווען אַן ערך 80.000 ייִדן.

פון די ראַפּאָרטן וואָס זענען צוגעשטעלט געוואָרן דער קאָמיסיע מצד דעם קעשענעווער זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאַראַט, וועלכער איז גע־ווען באַאויפטראַגט דורכצופירן די עוואַקואַציע פון די ייִדן, קומט אויס אַז דורך פאַרשידענע אַריבערגאַנג־פונקטן, וואָס זענען צוליב דעם צוועק פיקסירט געוואָרן, זענען אַריבערגעפירט געוואָרן פון בעסאַראַביע 55,847 ייִדן און פון בוקאָווינע 45,538 ייִדן.

סך הכל: 101.405 ייִדן.

וואָס שייך די בעסאַראַבער ייִדן קומט אויס, אַז צווישן דער צאָל פון די אינטערנירטע פון אַן ערך 80.000 - 75 ייִדן און צווישן דער צאָל

פון די עוואַקואירטע 55.867 ייִדן איז דאָ אַ חילוק פון אַן ערך 25.000 ייִדן, וועלכע זענען אויסגעשטאָרבן פון אַ נאַטירלעכן טויט, זענען אַנטלאָפן אָדער זענען דערשאָסן געוואָרן, לויט די מעטאָדן וואָס מיר וועלן דאָ ווײַטער אָנווײַזן.

ב) אידענטיפיצירונגס־סיסטעמען פאַר די עוואַקואירטע און אינ־טערנירטע ייִדן.

פאַר זייער אידענטיפיצירונג אין די לאַגערן, אָדער אין קעשענעווער געטאָ, איז נישט געווען קיין שום ספּעציעלע מינדלעכע אָדער שריפטלעכע פאַראָרדענונג.

דער איינציקער נומערישער קריטעריום איז געווען דער, וועלכער האָט באַשטימט די קאַפּאַציטעט פון די לאַגערן, ווי אויך דאָס פאָרמירן די קאָנוואָיען פון עוואַקואירטע.

נאָר אין קעשענעווער געטאָ איז געמאַכט געוואָרן אַ פּרווו דורכצו־פירן אַ נאָמינעלע סטאַטיסטיק וועגן די ייִדן וואָס זענען דאָרט געווען אינ־טערנירט, אָבער ער איז נישט פאַרענדיקט געוואָרן.

אַ ערשטער רעזולטאַט פון דער דאָזיקער לאַגע, איז געווען די אומעגלעכקייט צו אידענטיפיצירן די ייִדן וואָס זענען אַנטלאָפן פון די לאַגערן און איינשליסלעך, דעריבער, אויך אומעגלעך צו אַנטדעקן, סײַ די וועלכע האָבן דערמעגלעכט, ווי אויך די וועלכע האָבן פאַרלייכטערט צו באַגיין אָט די עוולה.

אין די אינסטרוקציעס וואָס זענען אַרויסגעגעבן געוואָרן דעם 7טן סעפּטעמבער 1941, בעת דער עוואַקואַציע, פון גרויס־פּרעטאָר, גענ. טאָ־פאַר, ווערט אויסדריקלעך רעקאָמענדירט אַז דער אַריבערגאַנג פון די ייִדן איבערן דניעסטער זאָל געמאַכט ווערן אָן שום פאָרמאַליטעטן.

אַלס רעזולטאַט פון דער דאָזיקער פּראָצעדור זענען די ייִדן עוואַקו־אירט געוואָרן אין שטרענג נומערישע פּאַרטיעס; אַזוי האָבן זיי אויך דורכגעמאַכט אַלע שטרעקעס און אַריבערגעפירט געוואָרן איבערן דניעס־טער. בײַ די אַריבערגאַנג־פּונקטן זענען אַרויסגעגעבן גע־

ווערן באפעלן טאקע פונעם דעלעגאט פון גענעראל־שטאב, מאיאר טארלעפ, אז מען זאל ביי די יידן צונעמען יעדער דאקומענט וואס עס זאל ביי זיי ניט געפינען ווערן (דעקלאראציעס פון לייטענאנט־קאפיטאנעל פאפאיו און לייטענאנט־קאלאנעל פאלאדע). אזוי האט אונדז אויך דערקלערט דער קאלאנעל עמיל בראשטעאנו, זשאנדארמעריע־אינספעקטאר פון טראנסניסטריע, אז די יידן פלעגן דארט אויפגענומען ווערן אן א שום אידענטיפיקאציע.

ג. די קאנסעקווענצן וואס באקומען זיך פון דער דאזיקער סיטואציע.

1. דאס פעסטשטעלן דאס אייגנטום־רעכט אויף פארשידענע אומבאוועגלעכע פארמעגנס פון בעסאראביע.

אין הסכם מיטן דעקרעט נומ. 2507 פון 3טן סעפטעמבער 1941, אין שייכות מיט אייניקע לעגיסלאטיווע מאסמיטלען פאר בעסאראביע און צפון־בוקאווינע, און לויט די רומעניזירונגס־געזעצן וואס זענען ארויסגעגעבן געווארן נאכן 28טן יוני 1940, ווערט די רומענישע מלוכה די אייגנטימערן פון די פארמעגנס וואס געפינען זיך אויף דער בעסאראבער טעריטאריע, וועלכע האבן געהערט צו יידן אדער צו יידישע יורידישע פערזאנען דעם 28טן יוני 1940, אדער די אלע וואס זענען דורך יידן אדער דורך יידישע יורידישע פערזאנען פאראייגנט געווארן נאך דער דאזיקער דאטע.

פון דעם דאזיקן געזעץ באקומט זיך, אז דאס עקספראפריאציע־סיסטעם פון אומבאוועגלעכן פארמעגן וואס געהער צו בעסאראבער יידן, ווערט געמאכט לויט דעם זעלבן קריטעריום ווי פאר די יידן פון אלט־רומעניע און פאלגלעך, וועלן דארפן פעסטגעשטעלט ווערן פארגיטיקונגס־סיסטעמען און אלע וויטערדיקע יורידישע פראצעדורן וואס געהערן צו אזא מין אפעראציע.

די דאזיקע פראצעדור וועט אבער נישט קענען דורכגעפירט ווערן איבער דער לאגע פון אומאידענטיפיצירטקייט אין וועלכער עס געפינען

זיך איצט די עוואַקואירטע ייִדן. פון דער אַנדערער זײַט קען נישט די געצוווּנגענע עוואַקואַציע פון די ייִדן איבערן דניעסטער פאָרשטעלן מיט זיך די לאַגע וואָס ווערט געפאָדערט דורכן געזעץ, דאָס הייסט: געפינען פ אַ ר ל אָ ז ט פאַרמעגן — ווײַל די באַלעבאַטים האָבן די דאָזיקע פאַרמעגנס נישט פאַרלאָזט אויס זייער פרײַען ווילן, נײַערט זיי זענען געצוווּנגען געוואָרן צו דער עוואַקואַציע.

בײַ אַזעלכע אומשטענדן, האָט דער געזעצגעבער געמוזט אינטער־ווענירן אויף אַ ספּעציעלן אופן און לייזן דאָס פּראָבלעם אַזוי ווי עס איז אַנטשטאַנען לויט די פּאַקטישע באַדינגונגען.

2. עווענטועלע קאָנסעקווענצן.

אויף יעדן מעגלעכן פאַל אין דער צוקונפט, בײַ וועלכן עס וואָלטן ווידער אַמאָל געקאָנט צוליב העכערע מלוכה־אינטערעסן אַנטשטיין דיס־קוסיעס וועגן באַזעצן די ייִדן, וועלכע האָבן געוווינט אין בעסאַראַביע און בוקאָווינע אין מאָמענט פון דער רעאַנעקסירונג, וועט בכיוון קענען איבערגעטריבן ווערן, מצד די פאַראינטערעסירטע, די צאָל זייערע. ווי זי איז בעצם און מחמת עס זענען אויך ניט פאַראַן קיין שום אידענטי־פיצירונגען און סטאַטיסטיקעס, וועט אויך מעגלעך זײַן, אַז עס זאָלן פּרעַ־טענדירן אויף אַזעלכע פאַרמעגנס מענטשן, וועלכע זענען דערצו אין דער אמתן ניט באַרעכטיקט.

מיר דערמאָנען נאָך דאָס מחמת די זעלביקע סיבות וועט זיך די מלוכה אָנשטויסן אויף די זעלבע שטערונגען בײַ יעדער אַנדער מין גע־זעצגעבערישער אָדער אַדמיניסטראַטיווער אַרבעט, איידער עס וועלן דיס־קוטירט ווערן די אויבן־אָנגעמערקטע פּראָבלעמען.

II יידן-דערשיסונגען

א. בעת דער אינטערנירונג.

1. אין קעשענעווער געטאָ.

דעם 1טן אויגוסט 1941 איז געקומען צום קהילה־פּאָרזיצער פון קעשענעווער געטאָ א דײַטשישער לייטענאַנט, וועלכער האָט בײַ אים געפּאָדערט, אַז עס זאָלן אים ארויסגעגעבן ווערן אויף אַרבעט, אין עטלעכע שעה אַרום, 250 מענער און 200 פרויען.

די יידן זענען צונויפגענומען געוואָרן און אין דער באַשטימטער צײַט איז געקומען דער דײַטשישער אָפיציר באַגלייט פון 3 סאָלדאַטן און נאָך דעם, וואָס ער האָט די יידן סעלעקציאָנירט, אויסקלויבנדיק בעיקר אינטעלעקטואַלן און שיינע פרויען — צוליב וועלכן עס איז לויט א דעקלאַראַציע אין דעם דאָזיקן אַקטן־העפט באַנוצט געוואָרן אפילו א שפּאַקטיוו — איז די גרופּע פון 450 יידן אַוועק. אין דעם זעלבן אָוונט זענען פון די אַוועקגעגאַנגענע צוריקגעקומען 39 עלטערע יידן, וועלכע האָבן דערקלערט, אַז די איבעריקע 411 יידן זענען דערשאָסן געוואָרן לעבן וויסטערניטשען און אַז זיי זענען ספּעציעל געשיקט געוואָרן כדי מודיע צו זײַן וועגן דער דאָזיקער געשעעניש. אויפן צווייטן טאָג איז געקומען אין געטאָ ארײַן דער דײַטשישער לייטענאַנט אַליין און באַשטעטיקט דעם דאָזיקן פאַקט.

איבעריקנס האָט דאָס פעסטגעשטעלט דער קהילה-פּאָרזיצער גופא, וועלכער איז געשיקט געוואָרן מיט נאָך 20 יידן צום ברידער־קבר ווּ די מתים זענען באַגראָבן געוואָרן, כדי זיי זאָלן אַליין פאַרדעקן דעם קבר, מחמת די באַערדיקונג איז געהאַט געמאַכט געוואָרן זייער אויבערפלעכלעך.

דער דאָזיקער פאַקט איז אויך פעסטגעשטעלט געוואָרן מצד דעם קאָלאָנעל טודאַסע, קעשענעווער מיליטערישער קאָמאַנדאַנט.

מיר דערמאָנען דאָ, אַז ביי דער דאָזיקער געלעגנהייט איז אויך דער־הרגעט געוואָרן דער קריסט יאָן קארמען פון פלאָיעשט, וועלכער האָט זיך געפונען אין געטאָ צוזאַמען מיט זיין יידישער פרוי, פעניא קארמען; זיי זענען ביידע געהאַט צוריקגעקומען קיין בעסאראביע נאָך אין דעצעמ־בער 1940 צו דער פרוים עלטערן, וועלכע זענען געהאַט געבליבן אונטער די רוסן.

אַן אַנדער פאַל איז פאָרגעקומען דעם 7טן און 8טן אויגוסט 1941, ווען אַן אינספעקטאָר פון די ווענן איז געקומען אין געטאָ אריין און גע־פאָדערט 500 מענטשן אויף אַרבעט אין די גידיגיטשער ווערפטן. עס זענען אים געגעבן געוואָרן די דאָזיקע יידן און אַ חוץ נאָך 25 פרויען, כדי זיי זאָלן פאַר זיי קאָכן ס'עסן. אין אַ וואָך אַרום זענען פון זיי צוריק־געקומען 200 יידן, וועלכע זענען אינגאַנצן געוואָרן אומפעיק צו אַרבעט און די איבעריקע 325 האָבן זיך עד־היום נישט צוריקגעקערט.

2. אין לאַגער טאַטארעשט, טשעטאַטעאַ אלבאַער (אַקערמאַנער קרייז).

דעם 9טן אויגוסט 1941 איז געקומען צום טשעטאַטעאַ-אַלבאַער לאַ־גער־קאָמאַנדאַנט, רעזערוו־קאַפּיטאַן וועטו ג. יאַאַן, דער דייטשישער אונ־טערלייטנאַנט פרייליך פון דער הויך־קאָמאַנדאַטור פון קעשענעווער דייט־שישן גאַרניזאָן און האָט אים מיטגעטיילט אַז אויפן באַפעל פון מאַר־שאַל אַנטאָנעסקו, דאַרפן אַלע 451 יידן, וועלכע געפינען זיך אין דעם אויבנדערמאָנטן לאַ־גער באַלד דערשאָסן ווערן.

דער קאַפּיטאַן וועטו איז מודיע וועגן דעם פאַקט דעם קאָמאַנדאַ־מענט פון דער לעדזשיונע און זי באַפעלט אים אויסצופירן די דאָזיקע פאַראָרדענונג, נאָך וועלכן די יידן זענען אויס־געשאָסן געוואָרן.

ס'איז געמאַכט געוואָרן אַ פראָטאָקאָל צווישן דייטשישן אָפיציר און זשאַנדאַרמען־קאַפּיטאַן. אַ קאָפּיע פון דעם דאָזיקן פראָטאָקאָל ווערט בייגעלייגט צו די דאָקומענטן.

מיר דערמאָנען, אַז בעת דער דאָזיקער דערשיסונג האָט דער קאַפּי־טאַן וועטו צוגענומען פאַר זיך פון די דערהרגעטע ייִדן, די ווייטער־אויס־גערעכנטע חפצים: דריי זייגערס, אַ גאָלדן פינגערל, פיר גילדענע חתונה־רינגען, אַ מעטאַלן קייטל און די סומע פון 20.000 לעי. דער ראַיאָנע זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאַראַט האָט אינטערוועניִרט ביים אַלגעמיינעם זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאַראַט, אַז דער אָפיציר זאָל געשיקט ווערן צום רעפּאָרט־ראַט („קאָנסיליו דע רעפּאָרמע").

עס דאַרף נאָך באַשלאָסן ווערן:

א) צי דער אָריגינאַל פון דעם דאָזיקן פּראָטאָקאָל דאַרף אויפגעהיט ווערן ביים זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאַראַט, אָדער ערגעץ אַנדערש.

ב) צי ס'איז געוווּנטשן אַז דער אָפיציר וועלכער איז שולדיק פאַר באַרויבן די מתים, זאָל געשיקט ווערן צו אַ קריגס־געריכט, וווּ עס וואָלט דורכגעפירט געוואָרן אַן עפנטלעכער משפט, אָדער עס איז גענוג די „רעפּאָרמע".

ב. במשך דער עוואַקואַציע.

וואָס שייך דעם אופן ווי עס האָבן זיך באַדאַרפט באַגיין מיט יענע ייִדן וועלכע זענען נישט גענוג געהאָרכזאַם, די אָרגאַנען וועלכע זענען באַאויפטראַגט געוואָרן דורכצופירן די עוואַקואַציע, אַנטהאַלטן גענעראַל טאַפּאַרס אינסטרוקציעס פון 7טן סעפּטעמבער 1941 די דאָזיקע אָנווייַ־זונג: „ווי אַזוי זיך צו באַגיין מיט די יעניקע וועלכע וואַרפן זיך ניט אונטער" (אַלעקסעאַנו).

די דעקלאַראַציע פון לייטנאַנט ראַשקאַ אויגוסטין פון דער ראַמאַ־נער זשאַנדאַרמען־לעדזשיונע, וועלכער איז געווען באַאויפטראַגט צו עוואַ־קואירן די ייִדן פון סעקוראַן און יעדינעץ, קלערט אויף דעם זין פון דער אויבנדערמאָנטער פּאַראָרדענונג:

אין דער אמתן דערקלערט דער אָפיציר — בעיקר — אָט וואָס:

„אַזוי ווי איך בין גערופן געוואָרן פון לייטנאַנט־קאָלאָנעל פּאַלאַדע, דעלעגאַט פון העכסטן גענ.־שטאַב, אַז איך זאָל אים געבן אינסטרוקציעס

וועגן די עוואַקואַציע־אופנים, האָב איך אים ביי דער דאָזיקער געלעגנהייט מיטגעטיילט, אַז ער וועט נאָך באַקומען, אָדער דורך דער זשאַנדאַרמעריע, אָדער דורכן קאַפּיטאַן פּאַפּעסקו, אַן אַטאַקיער אָפיציר־אינפאָרמאַטאָר, אַ ספּעציעלע אָנווייזונג".

די דאָזיקע ספּעציעלע אָנווייזונג איז אים איבערגעגעבן געוואָרן דורכן קאָמאַנדאַנט פון דער כאַטינער לעדזשיונע, מאַיאָר דראַגולעסקו, וועלכער האָט אים געזאָגט, אַז לויטן באַפעל פון העכסטן גענ.־שטאַב, דאַרפן דערשאָסן ווערן אַלע ייִדן וועלכע וועלן ניט קענען נאָכהאַלטן די קאָנוואָיען, סיי ווייל די כוחות וועלן זיי ניט קלעקן, סיי ווייל זיי וועלן קראַנק ווערן.

דעריבער האָט ער אים באַפוילן, אַז מיט צוויי טעג פריער איידער עס לאָזט זיך אַרויס אין וועג אַריין יעדער קאָנוואָי, זאָל ער אַרויסשיקן אויף דער שטרעקע אַ סאָלדאַט, וועלכער זאָל מיט דער הילף פון די זשאַנדאַרמען־פּאָסטנס פון די אַלע ישובים ווו מען דאַרף דורכגיין, מאַכן אויף יעדע צען קילאָמעטער אַ קבר פאַר אַן ערך הונדערט פּערזאָן, ווו עס זאָלן צונויפגענומען ווערן די אַלע, וואָס וועלן בלייבן אַרונטער פון די קאָנוואָיען און דאָרט דערשאָסן און באַערדיקט ווערן. צום גראָבן די קברים און צום באַערדיקן די דערשאָסענע האָבן געדאַרפט העלפן אויך די פּרעמיליטאַרן פון די דערפער וואָס אויף דער גאַנצער לענג פון דעם עוואַקואַציע־מאַרשרוט.

דער לייטנאַנט ראַשקאַ האָט פּינקטלעך אויסגעפירט די אַרויסגעגעבענע פאַראָרדענונגען און אַלס רעזולטאַט זענען דערשאָסן געוואָרן אַן ערך 500 ייִדן פון די עוואַקואירטע אויף דער שטרעקע סעקוראַן־קאָסועץ.

דאָס אייגענע סיסטעם איז אָנגעווענדעט געוואָרן אויך פאַר די קאָנוואָיען פאַר דער שטרעקע יעדינעץ־קאָסעוץ, ווו דאָס דערשיסן די עוואַקואירטע האָט געדאַרפט אויספירן דער לייטנאַנט פּאָפּאָוויטש פון דעם

זעלבן רעגימענט ווי עס איז געווען פאראנטווארטלעך פארן אויספירן די באפעלן דער לייטנאנט ראשקא אויגוסטין.

איבערן גראבן באציַיטנס די קברים האבן זיך די פויערים פון דער גאנצער לענג פון די וועגן דערוווּסט וועגן דעם, וואס עס דארף פארקומען און זיי פלעגן דעריבער אפווארטן ביַי די וועגן, אין די פאפשויעס, אדער אזוי אין באהעלטענישן ביז עס פלעגן אויסגעפירט ווערן די דערשיסונגען, כדי זיך ארויפצו־ווארפן אויף די מתים און זיי צו בארויבן.

פון לייטנאנט ראשקאס מינדלעכער דעקלאראציע קומט ארויס, אז בעת די צוגריַיטונגען און דער עיקר ביַים אויספירן די באפעלן זענען פארגעקומען אזעלכע דראמאטישע סצענעס, אז די, וועלכע האבן זיך דער־רין באטייליקט, וועלן א סך ציַיט זיַין אונטער זייער איינדרוק.

פרעזידענט פון דער קאמיסיע
(—) גענעראל ג. ניקולעסקו
(—) ל. פרעוצעסקו
פרעז. פון אפעלאציע־טריבונאל
(—) ל. פאונעסקו
גענ. אינספעקטאר פון דער נאציאנאל־באנק.
גענעראל־מאגיסטראט
(—) סט. סטראיע
(—) טראיאן ניקולעסקו
גענעראל־פראקוראר
לייטנ. קאלאנעל מאגיסטראט
(—) א. מעדערזשאק

נומער 27

נאָך אַ שחיטה ביים דניעסטער

אריינג. נומ. 395, 13-8-1941
נומ. 80 פון 13טן אויגוסט 1941
קעשענעווער זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאַראַט.

טעלעפאָניש
14/8
עס וועט מיטגעטיילט ווערן דער צווייטער סעקציע קאָלאָנעל (—) אומלייענבאַר עס איז געגעבן געוואָרן דער טע־לעפאָנישער באַפעל נומ. 2136 פון 15/8 בייגעלייגט אַקטן־העפט
געצ. ה.

מיר ראַפּאָרטירן, אַז דעם 12טן אויגוסט 1941, 12 אַזייגער, האָט דאָס קריגס־געריכט פאַרמשפּט צו טויט 4 טעראָריסטן, וועלכע זענען געכאַפּט געוואָרן דורך דער אַר־היעווער זשאַנדאַרמען ־ לעדזשיונע אין דער שטאָט אורהיעוו, דעם 21טן יולי 1941 און דאָס זענען זייערע נעמען: ראַמאַנטיענקאָ אַנאַטאָליע, גערופענער אַלעקסאַנדער, אַ אינזשעניער פון פאַך; סאַפּקו וואַסילע, גערופענער קאַלעאַ, אַן אַנגעשטעלטער פון פאַך; מענדל פרוים יעקב, גערופענער מאַרין, פון פאַך אַ לערער און זאַדאַוו גריגאָרע, גערופענער יאַשו, פון פאַך אַ שערער, וועגן וועלכע עס איז צו אייך ראַפּאָרטירט גע־וואָרן אונטערן נומער 39 פון 3טן אויגוסט 1941.

— די יידן פון לאַגער טאַטאַרעשט־קיליע וואָס זענען אַרויסגענומען געוואָרן צו פעלד־אַרבעט, האָבן זיך אָפּגעזאָגט צו אַרבעטן און געוואָרן אַגרעסיוו און זענען דעריבער אויסגעשאָסן געוואָרן.

— דעם זעקסטן אויגוסט, ד. י., 18 אַזייגער, האָבן די זשאַנדאַרן פון דער 23טער פּאָליציי־קאָמ־פּאַניע דערשאָסן 200 יידן און זיי אַריינגעוואָרפן אין דניעסטער.

— באקומענדיק די אינפארמאציע, אז אין דער נאכט פון 11טן אויגוסט, ד. י. 1 אזייגער, האבן אומבאקאנטע אטאקירט מיט רעוואלווערשאסן און רויטע ראקעטן דעם זשאנדארמען־פאסטן פון דומבראווען, האב איך געשיקט זשאנדארן כדי צו פארשטארקן די וואך און צו פארפאלגן די אנגרייפערס.

קאלאנעל (—) מעקולעסקו

נומער 28

די שחיטה אויף דער סטאנציע גידיגיטש

אינפארמאציע־נאטע.

נומער 7

28טער אויגוסט 1941 זאל ראפארטירט ווערן דעם גרויס־פרעטאר און דער אנפירונג פון בעסאראביע.

קאלאנעל (—) אומלייענבאר

אקטן-העפט

גענעראל (—) טאפאר.

לייטנאנט פאארפעקאס 7טע קאמפאניע האט דעם 27טן אויגוסט 1941 דורכגעפירט די פאלגנדיקע אויפגאבעס:

זי האט אריבערגעפירט אין וואסלויער לאגער 1300 געפאנגענע.

לייטנאנט אודרעאס קאמפאניע: קיין שום באזונדער וויכטיקס צום פארצייכענען.

דעם 25טן אויגוסט איז אויף דער סטאנציע גידיגיטש פארגעקומען אן אינצידענט צווישן אן אינפאנטעריסטן־אפטיילונג, וואס האט געזאלט אפפארן קיין קעשענעוו און צווישן די יידן וואס האבן געארבעט אין דער שטיינהאקעריי.

אט ווי אזוי עס איז אנטשטאנען דאס געשלעג:

די מיליטערישע אפטיילונג איז באשטאנען פון מענטשן, וועלכע האבן זיך צוריקגעצויגן פון בעסאראביע אין יאר 1941.

בעת דעם צוריקצי איז דאָן אַ סערדזשענט פון דער דאָזיקער אָפּטיי־לונג שטאַרק צעשלאָגן געוואָרן דורך די ייִדן.

ווען דער דאָזיקער סערדזשענט איז איצט אַרומגעגאַנגען צווישן די ייִדן, האָט זיך אים אויסגעדאַכט, אַז ער דערקענט יענעם ייִדן וועלכער האָט אים דאַן געשלאָגן און דערפון איז אַרויסגעקומען דאָס איצטיקע געשלעג.

די זשאַנדאַרן, וועלכע האָבן געהיט די ייִדן זענען געווען אין אַ קליי־נער צאָל און זיי האָבן זיך נישט געקאָנט קעגנשטעלן די אָנגרייפערס, ביז עס זענען זיי ניט געקומען צו הילף די אָפיצירן פון דער מיליטערישער אָפּטיילונג.

דאָס געשלעג האָט זיך פאַרענדיקט דערמיט וואָס איין סאָלדאַט און עטלעכע ייִדן זענען לייכט פאַרווונדעט געוואָרן.

קאָמאַנדאַנט פון 10טן זשאַנדאַרמען־באַטאַליאָן
מאַיאָר (—) אַלעקס. פּאָפּעסקו

נומער 29

די שחיטה אין טאַטאַרעשט

(טשעטאַטעא אַלבאַער זשודעץ)

פּ ר אָ ט אָ ק אָ ל

(זע פאָטאָקאָפּיע אויף בילד נומ. 4)

היינט 9טער אויגוסט 1941.

מיר, אונטערלייטנאַנט היינריך פרייליך, אונטערשטורמפירער פון הויף־קאָמאַנדאַמענט ביים קעשענעווער גאַרניזאָן, האָבנדיק אונטער אונ־דזער באַפעל דעם סעקטאָר טשעטאַטעא אַלבאַ, בין איך געקומען אין דאָרף טאַטאַרעשט ווו עס געפינט זיך אַ לאַגער מיט 451 (פיר הונדערט איין און

פופציק) ייִדן אונטער דער קאָמאַנדע פון קאַפּיטאַן וועטו ג. יאָאַן פון דער נײַ־קיליער זשאַנדאַרמען־לעדזשיונע, ווען איך האָב מיטגעטיילט דעם באַפעל פון גענעראַל אַנטאָנעסקו זיי באַלד אויסצושיסן.

דער אונטערגעשריבענער קאַפּיטאַן וועטו יאָאַן האָט גענומען צו קענטעניש דעם אויבן־איבערגעגעבענעם באַפעל, אים מיטגעטיילט דעם ה׳ קאָמאַנדאַנט פון דער לעדזשיונע, וועלכער האָט מיר באַפוילן אויסצופילן דעם דאָזיקן באַפעל און שפּעטער ראַפּאָרטירן.

צוליב דעם צוועק האָבן מיר געמאַכט דעם דאָזיקן פּראָטאָקאָל.

אונטערשטורמפירער (—) פרייליך קאַפּיטאַן (—) יאָאַן ג. וועטו

נומער 30

בסוד

נום. 289 פון 17.12.1941
פון: קעשענעווער זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאָראַט
צום: דיוויזיע־גענעראַל ניקאָלעסקו, פּרעז. פון דער אויספאָרשונגס־קאָמיסיע.

איך האָב דעם כּבֿוד אײַך צוצושיקן בײַגעלייגט אַ קאָפּיע פון פּראָטאָקאָל פון 9טן אויגוסט, וואָס עס האָבן געמאַכט דער אונטערלייטנאַנט היינריך פרייליך אונטערשטורמפירער פון הויכן קאָמאַנדאַמענט פון קעשענעווער גאַרניזאָן און דער רעזערוו־קאַפּיטאַן וועטו יאָאַן, וועגן דער דערשיסונג פון ייִדן אין דאָרף טאַטאַרעשט, זשודעץ טשעטאַטעאַ אַלבאַ.

דורך די אויספאָרשונגען וואָס זענען בײַ דער דאָזיקער געלעגנהייט געמאַכט געוואָרן דורך מאַיאָר מיכאַלאַקע, קאָמאַנדאַנט פון דער נײַ־קיליער לעדזשיונע, איז פעסטגעשטעלט געוואָרן, אַז דער קאַפּיטאַן וועטו יאָאַן האָט צוגענומען פאַר זיך בײַ די ייִדן די ווײַטער־אויסגערעכנטע חפצים:

— איין גילדענעם מענער־זייגער מיט דרײַ דעקלעך, מאַרקע „פּאַוועל בורע״.

— איין קעשענע־זייגער, מארקע „בעאטא".
— איין גאָלדן פינגערל מיט א רויטן שטיין.
— פיר גילדענע חתונה־רינגען.
— איין קייטעלע פון פשוטן געלן מעטאַל און עס איז נאָך פאַראַן א חשד, אז ער האָט נאָך צוגענומען אויך 30.000 לעי.

אויפן גרונט פון די דאָזיקע פאָרשונגען האָבן מיר עס געבראַכט צו קענטעניש דעם גענעראַל־אינספעקטאָראַט פון דער זשאַנדאַרמעריע און מיר האָבן פאָרגעשלאָגן אָנצווענדן דעם אָפיציר דעם ארטיקל נומער 1 פון געזעץ וועגן „אָפיצירן־אויפפירונג" און דער גענעראַל־אינספּעקטאָראַט האָט באַשטעטיקט דאָס אָננעמען דאָס דאָזיקע מיטל.

גלייכצייטיק מיטן אָננעמען דאָס דאָזיקע מיטל האָט דער גענעראַל־אינספּעקטאָראַט פון דער זשאַנדאַרמעריע באַפוילן, אז דער באַטרעפנדי־קער אקטן־העפט זאָל צוגעשיקט ווערן צום קריגס־געריכט.

נעמענדיק אין אכט דעם אינהאַלט פון פּראָטאָקאָל און די באַדינ־גונגען ביי וועלכע די דאָזיקע ייִדן זענען דערשאָסן געוואָרן, בעטן מיר אייך צו זיין אזוי גוט און צו באַטראַכטן און באַשליסן, צי דאָס דורכ־פירן דעם דאָזיקן פּראָצעס אויף אן עפנטלעכן אופן וואָלט נישט פוגע גע־ווען די הויכע מלוכה־אינטערעסן און אונדז מיטטיילן אייערע ווייטערדיקע באַפעלן.

ביז מיר וועלן אים באַקומען, וועלן בלייבן אויפגעהיט ביי דעם דאָ־זיקן אינספּעקטאָראַט אי דער אקטן־העפט מיט די דאָקומענטן, די קאָרפּ־דעליקטן און דער אָריגינאַל פון פּראָטאָקאָל.

קעשענעווער זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאָראַט
קאָלאָנעל (—) ט. מעקולעסקו.

קאַפּיטל 2

לאַגערן, געטאָס און דעפּאָרטאַציעס

געשיכטלעכע כראָנאָלאָגיע

פון 21טן יוני ביזן 10טן נאָוועמבער 1941.

2טער יולי 1941

דאָס רומענישע חייל האָט דורכגעפירט אַן איבערפאַל און אָקופּירט דאָס שטעטל נאוואסעליץ. נאָך דעם, וואָס אַ טייל פון די באַגעגנטע ייִדן זענען דערשאָסן געוואָרן, זענען די לעבנסגעבליבענע פון דער גאַנצער געגנט פאַרשפאַרט געוואָרן אין אַ לאַגער, אין דער ספּירט־פאַבריק סי־לישטעא.

3טער יולי 1941

דער וויצע־פּרעזידענט פון קאַבינעט, מיכאי אַנטאָנעסקו, האָט פאַר־רופן אין בוקאַרעשט, אין אינערן־מיניסטעריום, צו אַ געהיימער קאָנפע־רענץ, אַלע אַדמיניסטראַטיווע אינספּעקטאָרן און סובפּרעפעקטן, וועלכע דאַרפן געשיקט ווערן קיין באַסאַראַביע און בוקאָווינע.

אין די אָנווייַזונגען און דירעקטיוון, וואָס ווערן בייַ דער דאָזיקער געלעגנהייט אַרויסגעגעבן און וועלכע זענען שפּעטער פאַרעפנטלעכט גע־

וואָרן אין אַ בראָשור, ווערט באַזונדערס זיך אָפּגעשטעלט אויפן קאַפּיטל „עטנישע און פּאָליטישע רייניקונג", וועגן דער שטרענגער און אומבויגזאַמער שטעלונג, וואָס די מאַכט־אויספירער דאַרפן האָבן צו דער ייִדישער באַפעלקערונג אין די דאָזיקע פּראָווינצן. די דאָזיקע אָנווייזונגען זענען פול מיט העצעס צו פּאָגראָמען, ווי אויך מיט קאָנקרעטע פאַראָרדענונגען וועלכע דאַרפן באַטראַכט ווערן אַלס דער קוואַל פון די שפּעטערדיקע אינטערגירונגען אין געטאָס און דעפּאָרטאַציעס קיין טראַנסניסטריע.

3טער יולי 1941

עס הייבט זיך אָן די אָפּענסיווע אויפן גאַנצן רומענישן סעקטאָר פון פראָנט, פון טשערנאָוויץ ביזן דונאַי. גלייכצייטיק מיטן אָנהייבן דעם אָנגריף, הייבט זיך אָן אויך אַ ברייטע אַקציע פון צעראַבירן ייִדיש האָב־און־גוטס און אַ שרעקלעכע אויסמאָרדונג פון די ייִדן וואָס וווינען לענגאויס די ריכטונגען וווּ עס מאַרשירן די אַרמייען. די לעבנגעבליבענע פון די שחיטות ווערן צונויפגענומען און פאַרשפּאַרט אין פּראָוויזאָרישע לאָקאַלע לאַגערן.

5טער יולי, 1941

פון לאַגער וואָס איז געשאַפן געוואָרן אין דער ספּירט־פאַבריק פון סעלישטעאַ לעבן נאָוואָסעליץ, זענען באַפרייט געוואָרן די אַלטע לייט, די פרויען און די קינדער; די מענער זענען פאַרהאַלטן געוואָרן אַלס ערובניקעס.

6טער יולי, 1941.

די ייִדישע ערובניקעס פון נאָוואָסעליץ, וועלכע זענען פאַרשפּאַרט געוואָרן אין דער ספּירט־פאַבריק פון סעלישטעאַ, ווערן געבראַכט אין שטעטל אַריין און ווידער איינגעשפּאַרט אין געטאָ.

7טער יולי, 1941.

אין וואסקאוץ ווערט פאַרמירט אַ לאַגער פון 1500 ייִדן, וועלכן זע־נען איינגעטיילט אין דריי קאַטעגאָריעס: נישט־געוווּנטשענע עלעמענטן, פאַרדעכטיקע און קאָמוניסטן.

8טער יולי 1941.

אויף אַ קאַבינעט־זיצונג גיט יאָן אַנטאָנעסקו אַרויס דעקלאַראַציעס וועלכע זענען אייגנטלעכע שנאה־אָנרעגונגען און מעלדעט וועגן דער כוונה צו דעפּאָרטירן אַלע ייִדן פון בעסאַראַביע און בוקאָווינע.

11טער יולי 1941.

די לעבנגעבליבענע ייִדן פון בעלץ ווערן צונויפגענומען דורך דײַ־טשישע פּאַטרולן און פאַרשפּאַרט אין אַ לאַגער, אין הויף פון דער באַנק „מאָלדאַוואַ".

17טער יולי, 1941.

לויטן באַפעל פון די רומענישער מאַכטהאָבער אין בעלץ, וועלכע פאַר־נעמען איצט ס'אָרט פון דער געשטאַפּאָ, ווערן די ייִדן פון שטאָטישן געטאָ איינגעשפּאַרט אין אַ לאַגער, אין וואַלד רעוצעל.

18טער יולי 1941.

דער גרויס־פּרעטאָר פון דער אַרמיי אינספּעקציאָנירט דעם בעלצער קרײַז. אויף דער גאַנצער טעריטאָריע פון זשודעץ ווו לויט דער לעצטער ציילונג זענען רעגיסטרירט געוואָרן 31695 ייִדן און ווו דער עודף פון די געבורטן און פון די מיגראַציעס האָט באַדייטנדיק געמוזט האָבן פאַרגרע־סערט די דאָזיקע ציפער, זענען מער איצט נישטאָ ווי 3481 ייִדן אין דרײַ לאַגערן. מען גלויבט אָבער דאָך, אַז עס זאָלן נאָך זײַן אַן ערך 500 ייִדן אין גאַנצן קרײַז.

20טער יולי 1941.

אַז ערך 4000 ליפּקאַנער ייִדן ווערן אַוועקגעשיקט קיין יעדינעץ אין לאַגער אַרײַן.

20טער יולי 1941.

די לעבנגעבליבענע ייִדן פון נאָוואָסעליץ ווערן עוואַקואירט און גע־טריבן אין אַ קאָנוואָי קיין מזרח־צו.

22טער יולי 1941.

דער גרויס־פּרעטאָר באַפעלט, אין נאָמען פון אינערן־מיניסטעריום, אַז די ייִדן אין די לאַגערן פון בעלצער קרײַז, זאָלן געשטעלט ווערן צו געצוווּנגענער עפנטלעכער אַרבעט.

24טער יולי 1941.

אַ קאָנוואָי פון אַן ערך 25.000 ייִדן, וועלכע זענען צונויפגענומען גע־וואָרן אין די שטעטלעך און דערפער פון צפון־בעסאַראַביע (בריטשאַן, קעלמעניץ, באַהין, טרינקע, קאַרזשעוו, יאַנעוועץ און אַנדערע) זענען צו־נויפגענומען געוואָרן אין קאַסלאַר און אַריבערגעטריבן געוואָרן איבערן דניעסטער.

24טער יולי 1941.

די לעבנגעבליבענע ייִדן פון קעשענעוו, אַן ערך 11.000 נפשות, ווערן אַרויסגענומען פון די הייזער מיט אַזויפיל פון זייער פאַרמעגן וויפל זיי קענען טראָגן אויף די פּלייצעס און זיי ווערן צונויפגעטריבן אויף אַ מאַרק־פּלאַץ, אַרומגערינגלט מיט סאָלדאַטן און אָנגעלאָדן מאַשינגעווער. אַ גאַנצן טאָג מאַכט מען פון זיי חוזק און מע איזדיעקעוועט זיך איבער זיי. אין אָוונט ווערט זיי דערלויבט צו וווינען אין דעם קוואַרטאַל וואָס צו דרום־צו פון דעם פּלאַץ. דאָס געטאָ ווערט אָפּגעשלאָסן און געהיט און קיינער טאָר ניט אַריבערטרעטן די אָפּצוימונגען.

25טער יולי 1941.

א קאַנוואָי פון 814 בעלצער ייִדן קומט אָן קיין דזשיורדזשיו אַלס צוגעטיילטע אויף אַרבעט. די מענטשן לעבן דאָ אין שרעקלעכער נויט. עס איז די איינציקע גרופּע ייִדן פון דער פּראַנט־זאָנע, וואָס זענען גע־בראַכט געוואָרן אין לאַנד אַריין.

26טער יולי 1941.

דער לאַגער פון וואַסקעוץ ווערן עוואַקוּאירט און אַלע ייִדן ווערן גע־טריבן קיין מזרח־צו.

27טער יולי 1941.

דער שטח פון קעשענעווער געטאָ ווערט רעדוצירט צו בלויז עטלע־כע גאַסן אין אַ שטאָט־געגנט וואָס איז צעשטערט געוואָרן בעת די באָמ־באַרדירונגען, ווו קיין איין שטוב איז נישט געבליבן גאַנץ און ווו די מערסטע הײַזער האָבן נישט קיין טירן און נישט קיין פענצטער. פון די 50.603 קעשענעווער ייִדישע איינוווינער, וועלכע זענען רעגיסטרירט געוואָרן בעת דער לעצטער ציילונג און צו וועלכע עס איז אין 1940 זיכער צוגעקומען פון געבורטן און מיגראַציעס אָן עודף פון ווינציקסטנס אזוי־פיל וויפל עס איז געלונגען צו אַנטלויפן אין די ערשטע טעג פון דער מלחמה, זענען איצט נישט געבליבן מער ווי 10,311 נפשות.

זיי ווערן צונויפגעדריקט צו 25, 30 און 40 נפשות אין אַ צימער און הייבן אָן פירן אַ לעבן פון נויט, היות עס ווערט זיי נישט דערלויבט צו פאַרלאָזן דאָס געטאָ, אפילו בכדי זיך צו באַזאָרגן מיט שפּײַז.

די גאַנצע צײַט האָבן זיי אויסצושטיין דאָס אײַזדיעקוועטן זיך איבער זיי פון די סאָלדאַטן און געטאָ־וועכטער און בעיקר דאָס אָפּחוזקן פון די אָפיצירן, פאַר וועלכע דאָס באַזוכן דעם געטאָ איז געוואָרן אַ געווייַנלעכע פאַרווײַלונג.

באַלד בײַם אַרײַנקום אין געטאָ, זענען זייערע וווינונגען — אַמאָל

אויך דער באַגאַזש וואָס זיי האָבן מיט זיך געקענט מיטנעמען — צעראַ־
בירט געוואָרן אויף אַן אומפאַרשעמטן אופן. בשעת אַ זוכונג, וואָס מ'האָט
דורכגעפירט ביי אַן אָפיציר, קאַפּיטאַן פאַראַסקיוועסקו יאָן, קאָמאַנדאַנט
פון דער 23טער פּאָליציי־קאָמפּאַניע, וועלכער איז געווען דער מושל אי־
בער געטאָ נישט מער ווי 15 טעג, האָט מען ביי אים געפונען אַן אמתן
באַזאַר, וועלכער האָט אַנטהאַלטן חוץ מעבל און טעפּיכער, צענדליקער
גלעזערנע און פּאָרצעלייענע סערוויזן און עטלעכע טויזנט פאַרשידנערליי
גלעזער און קריגלעך פון אַלערליי גרויסן, מוסטערן און פאַרבן, וואָס
זענען בכלל נישט געווען ענלעך איינס צו ס'אַנדערע.

אייניקע מאָל, גאַנץ זעלטן, פּלעגט אויך קומען צום אויסדרוק אויך אַ
גוטוויליקע כוונה אָבער די ווירקונג פון די דאָזיקע אַרויסווייזן פון מענטש־
לעכקייט האָט געקענט זיין בלויז זייער קורץ און גיך־פאַרגענגלעך. ס'האָט
זיך אַמאָל געקאָנט טרעפן, אַז אַ העכערער אָפיציר זאָל זיך דערוויסן אַז
סאָלדאַטן האָבן צוגערויבט אַ שאַכטל מיט טייער צירונג. האָט ער אויס־
געפאָרשט, אַנטדעקט דאָס שאַכטל און עס צוריק אָפּגעגעבן דעם בעל־
אבידה. דעם צווייטן טאָג האָבן עס אַנדערע בעסטיעס ווידעראַמאָל צוגע־
נומען און דאָס מאָל שוין אויף תמיד.

29טער יולי 1941.

נאָך דעם וואָס די בעסאַראַבער יידן וועלכע זענען אַריבערגעטריבן
געוואָרן איבערן דניעסטער ביי קאַסלאַר, זענען אויסגעהונגערט געוואָרן
במשך עטלעכע טעג, בעת וועלכע זיי האָבן זיך דערנערט מיט צו 100
גראַם אַרבעס וואָס איז געהאַט באַשטימט געוואָרן אויף פּוראַזש, ווערן זיי
צעשיקט גרופּעסווייז צו 4־500 מענטשן איבער אוקראַינער דערפער
און קאָלכאָזן.

1טער אויגוסט 1941.

די לעבנגעבליבענע יידן פון כאָטין ווערן עוואַקוּאירט און געטריבן
קיין מזרח־צו. אויפן וועג ווערן זיי געפּייניקט דורך זייערע וועכטער —

סאָלדאַטן און פּרעמיליטאַרן — וועלכע שטעלן ספּעציעל אָפּ דעם גאַנצן קאָנוואָי אין ראַמאַנקאַוץ, כדי דאָרט צו פאַרגוואַלטיקן די מיידלעך און פרויען.

1טער אויגוסט 1941.

אַלע פּאָסט־אַמטן פון לאַנד הערן אויף אָנצונעמען געלט־איבער־ווייזן צו ייִדן אין בעסאַראַביע און בוקאָווינע.

אויך די נאַציאָנאַל־באַנק און די פּריוואַטע בענק הערן אויף אָנ־צונעמען געלט־איבערווייזן צו די ייִדן פון די דאָזיקע פּראָווינצן.

2טער אויגוסט 1941

די בעסאַראַבער ייִדן וועלכע זענען געהאַט אריבערגעפירט געוואָרן איבערן דניעסטער און צעשפּרייט געוואָרן איבער אוקראַינער דערפער און קאָלכאָזן ווערן צוריקגעקערט און צונויפגעזאַמלט אין מאָהילעוו, פון וואַ־נען זיי ווערן אוועקגעשיקט קיין סקאַזינעץ.

פון די 25.000 נפשות, וואָס זענען געהאַט אריבער דעם דניעסטער פעלן איצט א 4000, וועלכע זענען אומגעקומען פון הונגער, נויט און בעת דערשיסונגען.

4טער אויגוסט 1941.

דער קאָנוואָי מיט ייִדן, וואָס זענען אָנגעטריבן געוואָרן פון וואַס־קאַוץ איז זיך צונויפגעקומען אין ליפּקאַן מיט די ייִדן וואָס זענען פאַר־טריבן געוואָרן פון סטאַראַזשינעץ און זיי ווערן איצט איינינעם געיאָגט אין צרות און אין לייד קיין בריטשאַן, וווּ עס ווערט זיי נישט דערלויבט אַרײַנצוקומען אין שטעטל אַרײַן און זיי מוזן איבערנעכטיקן אויפן פרײַען פעלד.

5טער אויגוסט 1941.

די בעסאַראַבער ייִדן, וואָס זענען געטריבן געוואָרן דורכן רומענישן

מיליטער און אריבערגעפירט געוואָרן איבערן דניעסטער סוף יולי, ווערן איצט צוריקגעטריבן דורכן דײַטשישן מיליטער צום מערב־ברעג פון טײַך. דער ערשטער קאָנוואָי פון 3000 נפשות גייט אריבער איבערן דניעסטער פון מאָהילעוו קיין אטאקי.

6טער אויגוסט 1941.

קיין אטאקי, אויפן ברעג פון דניעסטער, האָבן אָנגעהויבן אָנקומען די קאָנוואָיען בעסאראבער און בוקאָווינער ייִדן. די ערשטע אָנגעקומענע זענען די ייִדן פון נאָוואָסעליץ און פון סטאראזשינעצער קרײַז. זיי שטעלן זיך אָפּ אויפן רעכטן ברעג פון טײַך איבער ווענטס וואסערן עס הייבן זיך אָן וואָס אמאָל אַלץ מער צו באַווײַזן דערטרונקענע ייִדן. די דײַטשן דערלויבן מער נישט אריבערצוגיין קיין אוקראינע, אזוי אז די ייִדן ווערן צוריקגעטריבן קיין סעקוראן.

7טער אויגוסט 1941.

די דײַטשן פּרוּוון אריבערצושטעלן נאָך אַ קאָנוואָי פון 4.500 ייִדן קיין אטאקי אָבער דאָס רומענישע מיליטער דערלויבט עס ניט. די ייִדן ווערן צוריקגעקערט קיין מאָהילעוו און די רומענישע מאכטהאָבער פּאָדערן אַז מען זאָל צושיקן חייל אויף דרום־צו, קיין יאמפּאָל, בכדי דאָרט עווענטועל צונישט צו מאכן דעם דײַטשישן פּלאן פון צוריק אריבערפירן ייִדן קיין בעסאראביע דורך אן אנדערן פּונקט.

8טער אויגוסט 1941.

אין דעם קאָנפליקט צווישן די דײַטשישע און רומענישע לאָקאלע מיליטערלײַט, פירן די דײַטשן אוים זייערס: דער גרויס־פּרעטאר פון דער אַרמיי באַפעלט, אז מען זאָל דערלויבן אריבערצופירן אויף דער מערב־זײַט פון דניעסטער די אַלע ייִדן־קאָנוואָיען, וואָס ווערן צוריקגעטריבן דורך די דײַטשן. עס ווערט, פאַרשטייט זיך, צוגעגעבן, אז די אַלע וועלכע וועלן

צוריק אַריבערגעפירט ווערן אויף דער זײַט, זאָלן אינטערנירט ווערן אין לאַגערם.

9טער אויגוסט 1941.

א מאַסע פון א 2.000 בעסאַראַבער ייִדן וועלכע זענען געהאַט אַנט־לאָפן בעתן צוריקציען זיך פון סאָוועטישן מיליטער, — צונויפגעזאַמלט אויף די וועגן פון אוקראַינע — קומט אָן אין אַ שרעקלעכער לאַגע צו דער לינקער זײַט פון דניעסטער בײַ ראַשקעוו, אַקעגן דער בריק פון וואַ־דו־ראַשקו. די רומענישע מיליטערישע מאַכט שיקט אַהין צו אַן אָפיציר מיט 20 סאָלדאַטן מיטן באַפעל „צוריקצושטויסן" דעם קאָנוואָי צוריק וואָס מער קיין טיף־אוקראַינע.

11טער אויגוסט 1941.

די קאָנוואָיען בעסאַראַבער און בוקאָווינער ייִדן וועלכע זענען נאָך לאַנגע וואָגלענישן אין צפון־בעסאַראַביע אָנגעקומען צום דניעסטער, שטעלן זיך אָפּ אויף אָפּצורוען אין דעם לאַגער וואָס איז געשאַפן גע־וואָרן אין סעקוראַן. זיי זענען איבער 20.000 וועמען עס האָבן זיך שוין אויסגעלאָזט די כוחות נאָך 5 וואָכן אַרומגעטריבן ווערן אַהין און אַהער, באַרויבטע פון זייער גאַנצן האָב און גוטס, די מערסטע — נאַקעט און באָרוועס. זייער אַ סך קראַנקע, זייער אַ סך אַלמנות און אַ גרויסע צאָל קינ־דער, וועלכע זענען געבליבן יתומים נאָך דעם וואָס זייערע עלטערן זענען אויסגעהרגעט געוואָרן אויף די וועגן. אַ טייל פון זיי וואַרט אויף אָוועק־געשיקט צו ווערן אין אַן אַנדערן לאַגער וואָס זאָל מוזן געשאַפן ווערן אין יעדינעץ, ווײַל ווי שטאַרק זיי זאָלן דאָ ניט צונויפגעדריקט ווערן, קע־נען זיי פאָרט אַלע ניט באַזעצט ווערן אין סעקוראַן.

14טער אויגוסט 1941.

די דײַטשישע מיליטער־פּאָליציי פאָדערט אַז עס זאָלן איר צוגע־שטעלט ווערן 27 ייִדן — אַ טייל מיט זייערע גאַנצע משפחות — פון

סעקוראַנער לאַגער. לויט אַ באַפעל פון הויכן גענעראַל-שטאַב ווערט די פאָדערונג נישט אויסגעפירט.

17טער אויגוסט 1941.

טראָץ דעם גרויס-פרעטאָרס באַפעל פון 8טן אויגוסט צו דערלויבן אַריבערצוגיין דורכן דניעסטער קיין בעסאַראַביע דעם ייִדן־קאָנוואָי וואָס איז פאַרטריבן געוואָרן דורך די דײַטשן פון אוקראַינע, שטעלן זיך אָבער נאָך אַלץ אַקעגן דערינען די רומענישע מאַכטהאָבער. די ייִדן ווערן דעריבער געטריבן זיג־זאַגיש, אָט קיין מאָהילעוו, אָט קיין סקאַזינעץ און אָט ווידער קיין יאַמפּאָל, און שטייען דערבײַ אויס אמתן חיבוט הקבר. סוף־כּל־סוף ווערט דערלויבט אַז עס זאָל אַריבערקומען קיין בעסאַראַביע אַ קאָנוואָי פון 13.500 מענטשן, וועלכע רוען זיך אַ ווײַלע אָפּ אין קאַסעוצער וועג און ווערן באַלד אינטערנירט אין ווערטושענער לאַגער.

18טער אויגוסט 1941.

דאָס רעשט ייִדן פון ליפּקאַן — אַן ערך 4000 נפשות — ווערט אָנגעבראַכט אין אַ וואַלד אַרײַן לעבן ווערטושען.

18טער אויגוסט 1941.

דער העכסטער גענ.־שטאַב באַפעלט דעם גרויס־פּרעטאָר אים צוצושטעלן אַ גענויעם באַריכט וועגן אַלע שטעטלעך און דערפער וואָס זענען פריער געווען באַוווינט נאָר פון ייִדן (ייִדישע קאָלאָניעס), אָנגעבנדיק וועגן יעדן איינעם:

— צי די דאָזיקע ישובים זענען עוואַקואירט, אָדער באַוווינט און אויב יאָ — פון וועמען.

— צי די הײַזער זענען אין אַ צושטאַנד אויף צו קענען וווינען אין זיי און וויפל נפשות קענען בסך הכל אין זיי וווינען.

— וואָס פאַר אַ ייִדיש אַגריקולטור-פאַרמעגן געהער יעדן באַזונדערן

ישוב, דער שטח פון דעם דאָזיקן פאַרמעגן, וויפל גאָרטן און וויפל אַקער־לאַנד.

— וויפל אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען זענען דאָ אין יעדן באַזונדערן ישוב.

19טער אויגוסט 1941.

עס ווערט אַרויסגעגעבן אַ דעקרעט לויט וועלכן די גאַנצע טעריטאָריע צווישן דניעסטער און בוג (טראַנסניסטריע) מיטן אויסנאַם פון דער אָדעסער געגנט גייט איבער אונטער רומענישער אַדמיניסטראַציע. אין טאָג ווען דער דעקרעט איז אַרויסגעגעבן געוואָרן איז נאָך די געגנט פון אַרום אָדעס געווען אין די הענט פון סאָוועטישן מיליטער, וועלכעס איז נאָך דאָרט געשטאַנען גאַנצע צוויי חדשים.

פּראָפעסאָר ג. אַלעקסיאַנו ווערט באַשטימט אַלס גובערנאַטאָר פון טראַנסניסטריע.

19טער אויגוסט 1941.

עס דערגרייכן ביז בוקאַרעשט די ערשטע ידיעות וועגן דער שרעקלעכער לאַגע פון בוקאָווינער און בעסאַראַבער ייִדן אין די לאַגערן פון סעקוראַן און יעדינעץ. די פעדעראַציע פון אַלע רומענישע קהילה־פאַרבאַנדן וויל שיקן הילף, אָבער אַלע פּרוּוון זענען אומזיסט. אַ ביטע וואָס ווערט וועגן דעם געשיקט צום אינערן־מיניסטעריום, ווערט צוריקגעשיקט מיט דער אָנווייזונג, אַז נאָר דער פּרעזידיום פון דער רעגירונג קען וועגן דעם אַנטשיידן. די ביטע ווערט אַוועקגעשיקט צום פּרעזידיום און בלייַבט אומבאַענטפערט. אויף אַ צווייטער ביטע צום העכסטן גענעשטאַב באַקומט זיך אַן אומקלאָרער ענטפער, לויט וועלכן עס איז נישטאָ קיין פּלאַץ פאַר קיין שום לייזונג.

20טער אויגוסט 1941

גרופּעס בעסאַראַבער ייִדן בלאָנדזשען נאָך אַרום איבער די צפון־

גענגטן פון דער פראָווינץ. אין וואַלד בירנאַוואַ זענען דאָ עטלעכע טויזנט מענטשן, וועלכע ווערן שוין אַכט טעג געהאַלטן אונטערן פרייַעם הימל. זיי ווערן בכלל נישט דערנערט ווייַל די פויערים טאָרן צו זיי נישט צוקומען מיט קיין שפייז. דעם דאָרשט לעשן זיי מיט רעגן־וואַסער, וואָס ווערט אָנגעזאַמלט אין גריבער. זיי ווערן אומאויפהערלעך געפּייַניקט פון די סאָלדאַטן און אפילו דורך די אָפיצירן וועלכע היטן זיי.

21טער אויגוסט 1941.

דער ווערטוזשענער לאַגער ווערט דערגאַנצט — חוץ מיט די ייִדן וועלכע זענען צוריקגעבראַכט געוואָרן פון יענער זייַט דניעסטער — אויך מיט ייִדן פון קלענערע לאַגערן: אַלעקסאַנדרו טשעל בון, רעדיו (1600), רובעלניצע (אַן ערך 5500).

24טער אויגוסט 1941.

דער גרויס־פּרעטאַר פון דער אַרמיי פאָדערט בייַ די זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאָרן פון קעשענעוו און טשערנאָוויץ, אַז זיי זאָלן אויסאַרבעטן אַ סטאַטיסטיק וועגן די לאַגערן און וועגן די אינטערנירטע ייִדן.

27טער אויגוסט 1941.

דער מיליטערישער קאָמאַנדאַנט פון דער שטאָט יאַס פאָדערט בייַ דער ייִדישער קהילה פון דער דאָזיקער שטאָט, אַז זי זאָל צושטעלן אַן אָנגעזעענע סומע געלט אויף צו העלפן די ייִדן פון ווערטוזשענער לאַגער. די פעדעראַציע פון די קהילה־פאַרבאַנדן שיקט צו 300.000 לעי און די ייִדישע קהילה פון יאַס דערלייגט נאָך דערצו 200.000 לעי.

באַמ.: ס'איז ניט באַקומען געוואָרן קיין שום צייכן, וואָס זאָל דערלויבן אָנצונעמען אַז דאָס דאָזיקע געלט איז פאַרווענדעט געוואָרן פאַר דעם ציל צוליב וועלכן ס'איז געגעבן געוואָרן.

פון באַשולדיקונגס־אַקט קעגן קאָלאָנעל אַגאַפּיע וואַסילע, קאָמאַנדאַנט פון ווערטוזשענער לאַגער, באַקומט זיך אַז אַ סומע פון 300.000 לעי איז

איבערגעגיבן געוואָרן דעם 9טן סעפּטעמבער, דורך אַ דעלעגאַט פון לאַ־גער, דעם קאָמאַנדאַנט, וועלכער קען מיט גאָרניט באַווייזן אַז ער האָט דאָס געלט אויסגעגעבן אויף הילף פאַר די אינטערנירטע, פּאַרקערט, דער דעלעגאַט גופא, וועלכער האָט געבראַכט דאָס געלט פון יאַס, דער־קלערט אַז באַלד נאָכן איבערגעבן די סומע זענען געגעבן געוואָרן 50.000 לעי אַלס הלוואה אַן אונטערגעאָרדנטן אָפיציר פון לאַגער.

אַ נײַער מעמאָראַנדום פון קהילות־פאַרבאַנד צום רעגירונגס־פּרע־זידיום, אין וועלכן דער פאַרבאַנד טײלט מיט זײַן גרייטקייט צו אָרגאַני־זירן די הילף פאַר די דאָזיקע ייִדן, איז געבליבן אומבאַענטפערט.

28טער אויגוסט 1941.

די לעצטע גרופּעס ייִדן וועלכע וואַגלען אַרום אין צפון־בעסאַראַביע (בירנאָווא־וואַלד) ווערן צונויפגענומען און אינטערנירט אין סעקוראַנער לאַגער.

31טער אויגוסט 1941.

עס זענען שוין אינגאַנצן קאָנסטיטואירט די ייִדן־לאַגערן אין בעסאַראַביע. אין בעלצער קרײַז זענען אינטערנירט געוואָרן, אין 3 לאַ־גערן, 8941 ייִדן און אין סאָראָקער קרײַז — אין ווערטוזשען — 22.269 ייִדן. הגם די אָפיציעלע ראַפּאָרטן דערמאָנען עס נישט — זעט אָבער אויס אַז אין דעם דאָזיקן זשודעץ געפינען זיך נאָך אַ 10.000 ייִדן אין מאַרקו־לעשטער לאַגער.

1טער סעפּטעמבער 1941.

אין כאָטינער קרײַז, וועלכער געהער אַדמיניסטראַטיוו צו בוקאָווי־נע, פונקציאָנירן צוויי לאַגערן: איינער אין יעדינעץ מיט 12.248 ייִדן און אַ צווייטער אין סעקוראַן מיט 10,201 ייִדן.

1טער סעפטעמבער 1941.

אין ווערטוזשענער לאגער, אין וועלכן די מערסטע אינטערנירטע שטאַמען פון די קאָנוואָיען, וועלכע זענען געטריבן געוואָרן איבערן דניעס־טער און צוריק, קומען נאָך צו רעשטלעך פון די ליפקאנער ייִדן, וואָס זע־נען אָפּגעטשעפּעט געוואָרן פון די איבעריקע ייִדן פון שטעטל, וועלכע זענען אינטערנירט געוואָרן אין סעקוראַן.

2טער סעפטעמבער 1941.

דער גרויס־פּרעטאר פון דער ארמיי, גענעראל יאן טאָפּאָר, באַפעלט דעם טראַנסניסטריער זשאַנדארמען־אינספּעקטאָראט צוצוגרייטן אלץ צום דעפּאָרטירן איבערן דניעסטער אלע ייִדן פון די לאַגערן. די דעפּאָרטאַציע זאָל זיך אָנהייבן דעם 6טן סעפּטעמבער, גרופּעסווייז צו טויזנט מענטשן, דורך די פּונקטן קריולען־קאַראַנטין און רעזינע־ריבניצע.

3טער סעפטעמבער 1941.

דער טראַנסניסטריער זשאַנדארמען־אינספּעקטאָראט ענטפערט אויפן דעפּאָרטאַציע־באַפעל אין אַן אומקלאָרן סטיל, פון וועלכן עס באַקומט זיך אָבער דאָך, אַז יאן אַנטאָנעסקו האָט באַפוילן, אַז די דעפּאָרטאַציע זאָל זיך אָנהייבן דעם 15טן סעפּטעמבער.

4טער סעפטעמבער 1941.

דער העכסטער גענ.-שטאַב פאָדערט בײַם גרויס־פּרעטאָר אַ באַריכט וועגן די ייִדן־לאַגערן און וועגן די געטאָס פון בעסאַראַביע און בוקאָווינע.

זעט אויס אַז דער באַריכט ווערט געפאָדערט אין שייכות מיט די דעפּאָרטירונגען און אַז עס איז אַ דרינגענדיקער ענין, ווײַל ער ווערט באַלד אויסגעאַרבעט און צוגעשטעלט דעם העכסטן גענ.־שטאַב דורכן גע־נעראל יאן טאָפּאָר בכבודו ובעצמו.

5טער סעפטעמבער 1941.

דער צווייטער טעריטאָריעלער קאָמאַנדאַמענט באַפעלט דעם פאַר־באַנד פון יידישע קהילות צונויפצוזאַמלען און איבערצוגעבן דער מיליטערישער מאַכט 5000 מלבושים און שיך־קאָמפּלעטן (יעדער קאָמפּלעט זאָל באַשטיין פון אַ קאָסטיום, אַ מאַנטל, אַ פּאָר שיך, אַ הוט, העמדער, אונטערהויזן און שקאַרפּעטקעס) פאַר די יידן פון די בעסאַראַבער לאַגערן און געטאָס.

באַמ.: הגם דער באַפעל איז אינגאַנצן אויסגעפירט געוואָרן און אפילו אויך איבערגעשריטן געוואָרן אויפן גרונט פון אַ ספּעציעלן געזעץ וואָס איז שפּעטער דעקרעטירט געוואָרן, איז דאָך אַזוי אפילו קיין איין שטיקל בגד נישט איבערגעגעבן געוואָרן צו די נאַקעטע און באָרוועסע יידן פון בעסאַראַביע אָדער טראַנסניסטריע.

11טער סעפטעמבער 1941.

דער רעזשים און דער מצב פון די יידן אין די דריי גרויסע בעסראַבער לאַגערן (סעקוראַן, יעדינעץ און ווערטוזשען) איז שרעקלעך.

אין יעדינעץ האָט מען באַזעצט אריבער 12.000 יידן אויף 5 גאַסן. 2.500 אין 26 פּויערישע הייזער. די מערסטע אינטערנירטע שטאַמען פון סטאַראַזשינעצער ראַיאָן, פון וואַנען זיי האָבן מיטגענומען אַזויפיל וויפל זיי האָבן געקענט טראָגן אויף די פּלייצעס און נאָך וואָכנלאַנגע וואַגלע־נישן האָבן זיי אַלץ פאַרצערט, אָדער מען האָט ביי זיי צוגענומען אַלץ וואָס זיי האָבן פאַרמאָגט. זיי האָבן אפילו נישט אויף צו באַצאָלן די 10 לעי, וואָס מען מאָנט דאָ פאַר אַ ברויט. דאָס ברויט לאָזט מען גיכער פאַר־שימלט ווערן אין לאַגער־דעפּאָזיט, איידער עס צו פאַרטיילן צווישן די הונגעריקע. זייער אַ סך זענען אינגאַנצן באָרוועס. אַ סך זענען כמעט נאַקעט. אַ טייל זענען איינגעהילט אין צייטונגס־פּאַפּיר אָדער פּאַק־פּאַפּיר. הגם אַלע זענען שוין געבליבן אָן כוחות איבער די אומענדלעכע וועגן, הונגער און נויט, ווערן די מענטשן דאָך גענומען צו דער אַרבעט. אין די אַרבעטס־פּאַרטיעס ווערן זיי אויסגעשעפּט און געפּייניקט דורך די וועכ־

טער, זשאנדארן און פרעמיליטארן. באזונדערס האט געהאט אויסצושטיין א גרופע ייִדן, אין וועמענס שפיץ עס איז געשטאנען הרב יהושע פרענקעל פון סעלעטין. די דאָזיקע ייִדן זענען געהאט געשיקט געוואָרן צו פאַריכטן דעם שאָסיי כאטין־טשערנאָוויץ.

אין סעקוראן זענען דאָ 10.200 מענטשן וועלכע שטאמען בעיקר פון דער געגנט ארום כאטין. זיי זענען אויסגעשטאנען ווייניקער ליידן ווי די יעדינעצער און דער עיקר מחמת זייער וועג איז געווען א קורצערער — זענען זיי אויך ניט בארויבט געוואָרן אזוי גרינגלעך. א טייל קענען זיך נאָך איינשאפן אויף צו עסן, אָבער זייער א סך האָבן שוין נישט קיין קליידונג. זיי ווערן באנוצט צו ארבעט: צום ריייניקן די גאסן, צום פאַריכטן די וועגן (אין בריטשאן און אין ליפקאן), צום דרעשן און צו אנדערע ארבעטן.

אין ווערטוזשען איז דער שוידערלעכסטער לאגער. דאָ הערשט דער קאלאנעל אגאפיע און די קאפיטאנען בוראדעסקו און ראדולעסקו. אריבער 20.000 מענטשן וווינען אויף א שטח וואס וואלט קוים געקלעקט פאר א צענטל פון זיי. די מערסטע וווינונגען זענען אָן דעכער, ווייל די בלעך איז אראפגענומען געוואָרן לויט א באפעל פון קאלאנעל אגאפיע כדי צו מאכן פון איר פושקעלעך אויף פעטס און זייף. די מענטשן זענען אויסגעשעפט, נאָך קארגע צוויי חדשים ארומגעיאָגט ווערן פון איין זייט דניעסטער צו דער אנדערער. זיי פארמאָגן שוין מער גארנישט, אפילו ניט צום פארקויפן פון זיך, ניט צום אויסטוישן אפילו, ווייל אלץ איז ביי זיי צוגערויבט געוואָרן אויפן וועג אָדער אין לאגער. ביי זייער גאנצער אָרעמקייט מוזן זיי נאָך צאָלן א טעגלעכע טאקסע פון 2 לעי פאר יעדער פערזאָן וואס גייט ארויס פון לאגער עפעס איינצוקויפן. אפילו דאס לעשן דעם דורשט קומט זיי אויך אָן זייער שווער, ווייל ביי די עטלעכע ברונעמער שטייט מען אין דער ריי שעהן־לאנג צוליב א קענדעלע וואסער. אויסגעהונגערטע, געשלאגענע און צעפייניקטע, מוזן די מענטשן דערפילן שווערע און אומזיסטיקע ארבעטן, ווי למשל אויסשטיינערן דעם לאגער מיט שטיינער, וואס ווערן געבראכט פון דניעסטער. די קאפיטאנען בוראדעסקו און ראדולעסקו פאר וועלכע עס ציטערט דער גאנצער לאגער, פאר־

גוואַלטיקן ייִדישע מיידלעך און פרויען. פאַר קעלט, פאַר הונגער און פון אַן אָ שיעור יסורים, שטאַרבן טעגלעך אויס צענדליקער מענטשן.

11טער סעפּטעמבער 1941.

דער בעסאַראַבער זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאָר ראַפּאָרטירט דעם גרויס־פּרעטאָר פון דער אַרמיי וועגן די מיטלען וואָס זענען אָנגענומען געוואָרן אויף צו דעפּאָרטירן אַלע ייִדן פון װערטוזשען איבערן דניעסטער. בעיקר באַשטייען די דאָזיקע מיטלען אָט אין וואָס:

די דעפּאָרטאַציע וועט זיך אָנהייבן דעם 12טן סעפּטעמבער, 8 אַזייגער, לויט צוויי פאַרשידענע מאַרשרוטן: איינער קיין צפון־צו, דורך קרעמעניע־גורא קאַמענקאַ־סאַראַקע־קאָסועץ און דער צווייטער קיין מזרח־צו, דורך טעמעלעוץ־וואַסקעוץ־טעפּענדע־קרעזמירקע־מאַטעוץ־רעזינע. עס וועלן דעפּאָרטירט ווערן צו 1.600 ייִדן יעדע 2 טעג, צו 800 אויף יעדן מאַרשרוט. זיי וועלן מוזן דורכמאַכן אַ מאַרש פון דרײַסיק קילאָמעטער אַ טאָג, אין דרײַ עטאַפּן אויף יעדן איינעם פון די מאַרשרוטן. צו יעדן קאָנוואָי וועלן צוגעטיילט ווערן 50 פורלעך אויף צו טראַנספּאָרטירן דעם באַגאַזש און די מענטשן וואָס וועלן נישט האָבן קיין כוחות צו גיין. די זשאַנדאַרמען־לעדזשיונעס וועלן זאָרגן פאַר דער באַערדיקונג פון די טויטע און פאַר דער איינקוואַרטירונג, אין עק פון יעדן דאָרף, אין שאָפּעס און ענלעכע געביידעס. עס ווערט רעקאָמענדירט די קאָנוואָי־וועכטער נית צו באַרויבן די ייִדן און ווער עס וועט דערויף עובר זײַן — וועט דערשאָסן ווערן.

באַמ.: פּינקטלעך איז אויסגעפירט געוואָרן נאָר די פּײַנטלעכע טייל פון די דאָזיקע אָנווײַזונגען. דאָס צוזאַמענשטעלן די קאָנוואָיען איז געמאַכט געוואָרן סתם אין דער וועלט אַרײַן, אַזוי אַז עס זענען צעריסן געוואָרן משפחות (מענער פון פרויען, עלטערן פון קינדער) און צעשיקט געוואָרן אויף פאַרשידענע מאַרשרוטן. מעגלעך אַז די דאָזיקע גורל־צעשיידונג — ווײַל די קאָנוואָיען האָבן זיך מער נישט געזאָלט און זענען זיך מער ניט צונויפגעקומען — האָט געבראַכט צו די דראַמאַטישע מאָמענטן אין דער דעפּאָרטאַציע, ווייטיקלעכערע ווי די רויבערייען און קלעפּ, טראַגישערע ווי דער טויט אַליין. אויב מען האָט יאָ מקפּיד געווען אויף דורכ־

צופירן געגוי די אינסטרוקציעס — איז נאָר למשל דערויף, אַז עס זאָלן דורכגעמאַכט ווערן די 30 קילאָמעטער אַ טאָג, הגם די מענטשן זענען שוין געווען אויסגעמאַטערט פון צוויי חדשים ארומוואַנדערן, פון הונגער און פון נויט, און הגם עס זענען צווישן זיי געווען קראַנקע, קאַליקעס, אַלטע לײַט, און פרויען מיט קינדער אויף די הענט. אנשטאָט פּופּציק פּורלעך זענען צוגעשטעלט געוואָרן יעדן קאָנוואָי נישט מער ווי 4־5 אָדער העכסטנס 7־8, פּאָר וועלכע עס האָבן געמוזט באַצאָלן די יידן גופא פון זייער אָרעמקייט. אַזוי ווי עס האָבן נישט געקלעקט קיין פורלעך האָבן די שוואַכע, וועמען די סאָלדאַטן און פּרעמיליטאַרן האָבן געיאָגט מיט קלעפּ און ווילדע געשרייען, פאַרלוירן די לעצטע כוחות און, דעריבער זענען ביידע וועגן, באַזונדערס דער קיין קאַסעוץ, פאַרזייט געוואָרן מיט טויטע. די אָנווײַזונג און די דראָונג צו דערשיסן די וואָס וועלן באַרויבן די קרבנות איז אפילו נישט איבערגעגעבן געוואָרן די וואַך־אָרגאַנען און אויב זי איז אפילו יאָ דערמאָנט געוואָרן איז אויך קיין שום מיטל נישט אָנגענומען געוואָרן קעגן די רויבערס, אַזוי אַז די צעיושעטע בעסטיעס, וועלכע האָבן אויף זיך ניט געהאַט קיין שום השגחה אָדער סאַנקציע, האָבן צוגערויבט ביז אַ פאָדים אַלץ, וואָס די דעפּאָרטירטע האָבן נאָך געהאַט באַוויזן אויפצוהיטן. אויפן וועג קיין קאַסעוץ האָט עס געגרייכט אַזוי ווײַט, אַז מען האָט פאַרקויפט די פויערים וועלכע פלעגן אָפּוואַרטן דעם קאָנוואָי צו 1200 — 1500 לעי אַ געזונטן ייִדן, וואָס איז געווען עטוואָס בעסער אָנגעטון און מען פלעגט אים איבערגעבן דעם קונה אַ פּאַרטיק־דערשאָסענעם, כדי עס זאָל אים זײַן לײַכטער פון אים אָראָפּצוציען די קליידער.

אויפן וועג האָבן זיך די מענטשן נישט געטאָרט אָפּשטעלן, אפילו ניט אויף צו טון אַ טרונק וואַסער. אַמאָל פלעג דאָך געלונגען צו באַקומען אַ קענדעלע וואַסער פאַר דעם פּרײַז פון אַ זייגער, אַ פינגערל אָדער אַן אַנדערן ווערטפולן חפץ.

12טער סעפּטעמבער 1941.

פון יעדינעצער לאַגער ווערן אַרויסגענומען 500 מענער און אַוועקגעשיקט אויף אַרבעט.

20טער סעפטעמבער 1941.

אין יעדינעצער לאַגער ברעכט אויס פלעק־טיפוס. דער לאַגער־קאָמאַנ־דאַנט איז מתרה אַז אויב די מגפה וועט זיך אויסשפּרייטן וועט ער אויס־שיסן די גאַנצע מענטשן־מאַסע פון געטאָ.

21טער סעפטעמבער 1941.

די דעפּאָרטאַציע פון ווערטוזשענער לאַגער, וואָס האָט זיך אָנגע־הויבן דעם 16טן סעפטעמבער, גייט אָן ווײַטער לויטן פּראָגראַם. טאָג־טעגלעך ציען זיך די טרויעריקע קאָנוואָיען אויף די צוויי מאַרשרוטן. וואַרטנדיק אויף זייער ריי דעפּאָרטירט צו ווערן, ווערן די ייִדן געצוווּנגען דורכצופירן אויסשעפּנדיקע אַרבעטן ווי למשל: אויסשטיינערן דעם לאַגער מיט מצבות פון בית-עולם, אָדער פאַריכטן די וועגן פון שטעטל מיט שטיינער, וואָס מען מוז ברענגען פון דניעסטער.

אין דעם דאָזיקן טאָג פון ראש השנה ווערן ספּעציעל אַרויסגענומען אויף אַרבעט די רבנים.

28טער סעפטעמבער 1941.

עס ווערן אויפגעלייזט די לאַגערן אין בעלצער קרײַז: לימבען, רעוצעל, און רישקאַן. די ייִדן וואָס זענען דאָרט געווען פאַרשפּאַרט ווערן איצט קאָנצענטרירט אין מאַרקולעשט, בכדי פון דאָרט דעפּאָרטירט צו ווערן.

2טער אָקטאָבער 1941.

דער סעקוראַנער לאַגער ווערט צעטיילט אויף צווייען, כדי דעפּאָר־טירט צו ווערן קיין טראַנסניסטריע. עס ווערן פאָרמירט קאָנוואָיען פאַר די צוויי מאַרש־ריכטונגען. פּונקט ווי אין ווערטוזשען, זענען אויך דאָ אָפּ־געריסן געוואָרן איינס פון ס'אַנדערע משפּחה־מיטגלידער און מען שיקט אַוועק איין טייל אין איין ריכטונג און די אַנדערע — אין אַ צווייטער.

איידער דער ערשטער קאָנוואָי לאָזט זיך אַרויס אין וועג אַרײַן, ווערן די מענטשן אויסגעלייגט אויף דער ערד און באַזוכט. זיי ווערן געמאַ־טערט אויף פאַרשידענערליי אופנים און באַרויבט פון לעצטן ביסל האָב-און־גוטס.

4טער אָקטאָבער 1941.

עס הייבט זיך אָן די עוואַקואַציע פון קעשענעווער געטאָ. דער ערש־טער קאָנוואָי, וואָס איז פאָרמירט געוואָרן פון א 1.600 מענטשן, לאָזט זיך אוועק צום דניעסטער־צו אויפן שאָסיי אורהיעוו־רעזינע.

5טער אָקטאָבער 1941.

דער צווייטער קאָנוואָי פון סעקוראַנער לאַגער לאָזט זיך אוועק קיין אטאקי.

8טער אָקטאָבער 1941.

עס ווערט פאַרענדיקט דאָס דעפּאָרטירן די יידן פון ווערטוזשענער לאַגער. די לאַגער־קאָמאַנדאַנטן, וועלכע האָבן זיך אויסגעצייכנט בייב פּייניקן די יידן, קאָלאָנעל אגאפּיע וואסילע און קאַפּיטאַן בוראַדעסקו סעווער, ווערן געשיקט אָנצופירן מיט דעם לאַגער, וואָס איז אויף א פּראָוויזאָרישן אופן געשאַפן געוואָרן אין מארקולעשט, אַלס צענטער ווו עס זאָלן פאָרמירט ווערן די דעפּאָרטאַציע־קאָנוואָיען קיין טראַנסניסטריע.

10טער אָקטאָבער 1941.

די ערשטע קאָנוואָיען, וואָס האָבן זיך אַרויסגעלאָזט פון ווערטוזשען אויפן וועג קיין רעזינע, זענען אַריבער דעם דניעסטער ביי ריבניצע, גע־טריבן געוואָרן וויַיטער־צו קיין בירזולאַ, ווו זיי האָבן זיך אָפּגערוט אין שטאַלן און דערנאָך געיאָגט געוואָרן וויַיטער קיין גראַזדאַווקע. דאָס גע־טאָ וואָס איז דאָרטן געשאַפן געוואָרן, געפינט זיך אונטער דער מאַכט פון א קאַפּראַל. ער „נעמט איבער" דעם ערשטן קאָנוואָי ציילנדיק די מענטשן מיט קלעפּ פון א דרענגל יעדן איינעם איבער די פּלייצעס.

10טער אָקטאָבער 1941.

לויט דעם זעלבן סיסטעם, צו צוויי קאָנוואָיען דורך פאַרשידענע

ריכטונגען, ווערט דורכגעפירט די צעטיילונג פון יעדינעצער לאַגער, כדי צו דעפּאָרטירן די ייִדן, וואָס זענען נאָך דאָרט אינטערנירט.

11טער אָקטאָבער 1941.

די קאָנוואָיען מיט דעפּאָרטירטע פון סעקוראַן, גייען אריבער דעם דניעסטער לעבן אטאקי. פון יעדינעץ לאָזט זיך אַרויס דער ערשטער קאָנוואָי, וועלכער באַשטייט דער עיקר פון בוקאָווינער ייִדן — פון סטאַ־ראזשינעצער געגנט. א טייל פון זיי גייט פריער דורך דאָס מאַרקולעשטער גהינום. א צווייטער טייל — דורך אטאקי.

13טער אָקטאָבער 1941

עס לאָזט זיך אַרויס אין וועג אַרײַן דער צווייטער קאָנוואָי פון יעדי־נעצער לאַגער. ער באַשטייט בעיקר פון בוקאָווינער ייִדן. דאָס מאָל פון די געגנטן — באַנילאַ, סעלעטין, פוטילאַ, בערהאמעט, זשאדאווא און אַנ־דערע. דער קאָנוואָי האָט צו זײַן דיספּאָזיציע עטלעכע פורלעך, פאַר וועל־כע עס באַצאָלן, נאַטירלעך, אַלץ די ייִדן. אָבער אַזוי ווי די וועגן זענען שרעקלעך בלאָטיק־צעווייקט, האָט דער קאָנוואָי־קאָמאַנדאַנט באַפוילן, אַז אַלע זאָלן אַראָפּ פון די פורלעך, אפילו די אַלטע לײַט און די וועמען עס האָבן זיך שוין אויסגעלאָזט די כוחות — בכדי צו שוינען די פערד.

14טער אָקטאָבער 1941.

דער וויצע־פּרעזידענט פון דער רעגירונג באַפעלט אָפּצושטעלן די דעפּאָרטאַציעס פון טשערנאָוויץ און קעשענעוו, כדי נאָכן דורכפירן א סע־לעקציע זאָלן באַפרײַט ווערן פון דעפּאָרטאַציע די אינטעלעקטואַלן, גע־שעפטס־לײַט, בעלי־מלאכות און די, וועלכע האָבן אַמאָל באַזיצט שטאָ־טיש, אָדער דאָרפיש פאַרמעגן.

דער באַפעל איז נישט אָנגעווענדעט געוואָרן אין קעשענעוו, ווו עס איז דערלויבט געוואָרן צו פאַרבלייבן נישט מער ווי הונדערט משומדים.

20טער אָקטאָבער 1941.

פון אָנהייב חודש אָן פונקציאָנירט אין מארקולעשט אַ צונויפזאַמלונגס־לאַגער פאַר די יעניקע קאָנוואָיען, וואָס דאַרפן דעפּאָרטירט ווערן איבערן דניעסטער, לעבן רעזינע. אין דער אמתן איז דער מארקולעשטער לאַגער אַ צענטער פאַר פּייניקונגען און רויבערייען.

סײַ די רויבערייען, סײַ די פּייניקונגען, ווערן אָנגעפירט פון קאָמאַנדאַנט, קאָלאָנעל אגאפּיע וואַסילע גופא, וועלכער ווערט געהיט פון די קאַפּיטאַנען בוראַדעסקו און ראַדולעסקו, ווי אויך פון אַן אינספּעקטאָר פון דער נאַציאָנאַל־באַנק, — יאַן מיכאַיעסקו — וועלכער איז דעלעגירט געוואָרן כדי אויסצובײַטן די רומענישע לעיעס און אַלע ווערטפולע חפצים אויף רובלס. אַלע פלעגן זיך ארומדרייען איבערן לאַגער באַוואָפנטע מיט שטעקענעס און פּיסטוילן און שלאָגן און פּייניקן ווען עס איז זיי נאָר געקומען צו דער האַנט: מענער, פרויען, אַלטע לײַט, אָדער ווען ס'איז זיי נאָר איינגעפאַלן. אַ טייל מענטשן זענען אַזוי צעשלאָגן געוואָרן, אַז אין עטלעכע טעג אַרום פלעגן זיי שטאַרבן פון די קלעפּ. מיט דעם אייגענעם ווילדן צאָרן ווי די קאָמאַנדאַנטן האָבן אויך געשלאָגן די קלענערע מלאכי חבלהניקעס און די סאָלדאַטן.

מיטן תירוץ, אַז מ'דאַרף באַזוכן אין נאָמען פון צאָל־אַמט און אויסבײַטן די וואַלוטע, זענען די ייִדן באַרויבט געוואָרן פון אַלץ וואָס זיי האָבן געהאַט אָפּגעראַטעוועט פון די פריערדיקע גהינומס. עס איז צוגערויבט געוואָרן אַלץ וואָס איז געקומען צו דער האַנט: קליידונג, וועש, געלט, צירונג (פינגערלעך פלעג מען „אַראָפּנעמען" אויסדרייענדיק די פינגער; אוירינגלעך — אַראָפּרײַסן אינײנעם מיטן פלייש פון די אויערן), קישנס, קאָלדרעס, גאָפּל־לעפל־מעסער און אפילו קינדער־וועגעלעך. מען האָט קאָנפיסקירט און פאַרניכטעט אַלע פּערזענלעכע דאָקומענטן און אידענטיטעט־קאַרטעלן, וואָס די דעפּאָרטירטע האָבן בײַ זיך געהאַט.

שפּײַז האָט מען זייער שווער געקראָגן, ווײַל קיינער האָט ניט געהאַט קיין רעכט צו קויפן. און אויב עמיצער האָט עס געפּרוּווט טון און געכאַפּט געוואָרן, האָט מען אים געהרגעט־געשלאָגן. אין גאַנצן לאַגער

איז געווען איין־און־איינציקער ברונעם, אין וועלכן עס פלעגן פון צייט צו צייט ארומשווימען מתים.

פון הונגער, פון אזויפיל נויט און קלעפ, זענען א סך אויסגעשטארבן נאך אין לאגער, ווו מען האט אומעטום געקאנט טרעפן מתים: אין די קעלערן, אין די קאנאלן, אין די הייף און ווו ס'ניט איז.

יעדן טאג זענען פון לאגער אפגעגאנגען קאנוואיען פון צו 3000—2 מענטשן, כדי אריבערגעשטעלט ווערן איבערן דניעסטער ביי רעזינע.

31טער אקטאבער 1941

במשך דעם גאנצן חודש אקטאבער האבן אנגעהאלטן די יידן־דעפאר־טירונגען פון קעשענעווער לאגער. אין א רעגנדיקער צייט — צום סוף, שוין ביי א פריציייטיקן ווינטער — פלעגן טעגלעך ארויסגעיאגט ווערן לאנגע קאנוואיען פון צו 700 — 1000 מענטשן, אויפן אורהיווער שאַ־סיי. א גאנצן וועג פלעגן די זשאנדארן פון זיי חוזק מאכן און זיי שלאגן. אייניקע מאל פלעגן די קאנוואיען אפגעשטעלט ווערן, כדי בארויבט צו ווערן אדער פון די זשאנדארן אליין, אדער פון די פויערים וועלכע פלעגן ספעציעל לאקערן אין די פאפעשויעס כדי צו באפאלן און צו בארויבן די דעפארטירטע. די אלע וואס פלעגן בלייבן ארונטער, אויסגעשעפטע, פלעגן דערשאסן ווערן.

די לעצטע קאנוואיען זענען אוועק: דעם 29טן אקטאבער — 1004 יידן; דעם 30טן אקטאבער — 882 יידן; דעם 31טן אקטאבער — 257 יידן.

אין געטא האט די גאנצע צייט געהערשט טעראר, פאניק און פאר־צווייפלונג. א טייל מענטשן זענען משוגע געווארן, אנדערע — האבן זיך גענומען ס'לעבן. אבער גאר אנדערע האבן, טראץ אלעמען, זיך דווקא גע־קלאמערט מיט אלע כוחות אין אט דעם אומגליקלעכן לעבן. הונדערטער טעלעגראמעס, אין א קינדעריש־נאיווער און פארשטעלטער שפראך, פלעגן טאג־טעגלעך אוועקגעקלאפט ווערן קיין בוקארעשט.

איינער אן אונטערנעמערישער בלל־טוער, א געוויסער אדוואקאט שאפירא, האט זיך איינגעשטעלט דאס לעבן און אנגעטון אן אפיצירסקע אוניפארם און געקומען צו פליען מיט א מיליטערישן אוויאן קיין בוקא־

רעשט. ער האָט אויסגעפרוווט אַלערליי מיטלען, געקלאַפּט ווי ערגעץ אַ טיר און זיך באַמיט אַרויסצורייסן פון פאַרשיקונג און טויט וויפל עס וועט זיך נאָר לאָזן פון דער אומגליקלעכער קעשענעווער ייִדישער קהילה. ער האָט אָבער גיך איינגעזען, אַז אַלץ איז אומזיסט. ער האָט געקאָנט פאַר־בלייבן אין בוקאַרעשט און זיך ראַטעווען ס׳לעבן. ער האָט זיך אָבער צו־ריקגעקערט און זיך אַריינגעשטעלט אין די רייען פון ערשטן קאָנוואָי. קיינער האָט פון דעמאָלט אָן מער קיינמאָל גאָרניט ניט געהערט וועגן אים.

די פעדעראַציע פון די קהילות־פאַרבאַנדן האָט געשיקט קיין קעשע־נעוו אַ קריסטלעכן אַדוואָקאַט, אַן אייגענעם מענטשן (אַדוואָקאַט מו־שאַט), אַז ער זאָל נאָך דאָרט פרוּוון עפּעס ראַטעווען. אויך זיינע באַ־מיִונגען זענען געווען אומזיסט. זיין טעלעגראַפישער ראַפּאָרט פון 30טן אָקטאָבער 1941, דריקט אויס לאַקאָניש און קאַלט די טרויעריקע ווירק־לעכקייט און שטעלט מיט זיך פאָר אַן איינדרוקפולן פינאַל פון אַ טראַ־געדיע: „פאַרלוירן פּראָצעס, אַלע קליענטן פאַרמשפּט. מען מוז הייבן אַן אַפּעל אין בוקאַרעשט, אַדוואָקאַט מושאַט".

8טער נאָוועמבער 1941.

די דעפּאָרטירונג פון די וואַרטוזשענער, סעקוראַנער און יעדינעצער לאַגערן איז אינגאַנצן פאַרענדיקט. אַלע לעבנגעבליבענע זענען אַריבער דעם דניעסטער, די מערסטע דורך אַטאַקי, און זענען באַזונדערס צע־שפּרייט געוואָרן איבערן מאָהילעווער קרייז.

עס האַלטן ווייטער אָן די פאַרשיקונגען פון מאַרקולעשט. נאָכן אַרי־בערגיין דעם דניעסטער ביי ריבניצע, ווערן די דעפּאָרטירטע געטריבן צום בוג־צו, אין די באַלטאַ׳ער און טולטשינער קרייזן.

10טער נאָוועמבער 1941.

אין מאַרקולעשט האָט זיך פאַרענדיקט דאָס דעפּאָרטירן די ייִדן וועל־כע שטאַמען פון די בעסאַראַבער לאַגערן. עס גייען נאָך דורך די לעצטע קאָנוואָיען, וואָס זענען אָנגעקומען מיט דער באַן פון בוקאָווינע. עס ווערט טאַקע געפּאָדערט, אַז די דאָזיקע צוגן זאָלן שוין מער ניט געשיקט ווערן קיין מאַרקולעשט.

קאַפּיטל 2

דאָקומענטן

די איניציאַטיווע צו רודפן בעסאַראַבער און בוקאָווינער יידן

נומער 31

אויסצוג פון מיכאי אַנטאָנעסקוס רעדע, וואָס ער האָט געהאַלטן אויף דער קאָנפערענץ וואָס איז פאָרגעקומען דעם 3טן יולי 1941 אין אינערן-מיניסטעריום און וועלכע איז שפּעטער דערשינען אין אַ בראָשור, אונטערן טיטול: „דירעקטיוון און אָנווייַזונגען וואָס זענען אַרויסגעגעבן געוואָרן צו די אַדמיניסטראַטיווע אינספּעקטאָרן און סוב-פּרעפעקטן פון בעסאַראַביע און בוקאָווינע.

10. „עטנישע און פּאָליטישע רייניקונג"

עס איז איצט פאַר אונדז דער גינסטיקסטער היסטאָרישער מאָמענט פאַר אַ טאָטאַלער עטנישער באַפרייַונג, פאַר אַ נאַציאָנאַלער רעוויזיע און פאַר אויסרייניקן אונדזער נאַציע פון די אַלע עלעמענטן, וועלכע זענען פרעמד איר נשמה און וועלכע זענען אויף איר אָנגעוואַקסן ווי קלעפּיקע פּאַראַזיטישע פּלאַנצן, כדי צו פאַרטונקלער איר צוקונפט.

בכדי נישט צו פאַרלירן דעם דאָזיקן איינציק-גינסטיקן מאָמענט, דאַרפן מיר זייַן אומברחמנותדיק.

זאָל זיך קיינער ניט לאָזן פאַרנאַרן פון עפּעס אַן הומאַניטאַרער פּי־לאָזאָפיע. די טרויעריקע דערפאַרונג פון דער פאַרגאַנגענהייט האָט אונדז געלערנט, אַז אונטער איר באַהאַלט זיך דער שאַרפסטער ראַסן־אינטערעס. אינטערעס פון אַ ראַסע, וועלכע האָט געוואָלט זײַן באַלעבאָס אויף אַלע־מען, נעמענדיק דערצו צו איר דינסט אַבסטראַקטע פּרינציפּן, הינטער וועלכע עס האָט זיך געפונען אַ פּראָפּיטירערישע רעליגיע אויפן חשבון פון אַ נאַציע, וואָס איז געווען שווער־באַלאַסטעט מיט דחקות און נויט.

די עטנישע רייניקונג וועט דורכגעפירט ווערן דורך דערוויַיטערן אָדער איזאָלירן אין אַרבעטס־לאַגערן, אויף ערטער וווּ זיי זאָלן ניט קע־נען אויסאיבן זייערע אומגליקלעכע השפּעות, אַלע ייִדן, ווי אויך אַלע אי־בעריקע פאָלקס־פרעמדע עלעמענטן, וועמענס שטעלונג איז אַ צווייפל־האַפטע.

אויב עס וועט נייטיק זײַן בכדי צו דערגרייכן די עטנישע רייניקונג, וועלן די פּראָווינץ־גובערנאַטאָרן מעלדן און דורכפירן די געצוווּנגענע מיגראַציעס פון די ייִדן און פון אַלע איבעריקע פרעמדע עלעמענטן, וועל־כע דאַרפן אַריבערגעטריבן ווערן איבערן גרענעץ, וויַיל זיי האָבן ניט וואָס צו טון אין בעסאַראַביע און בוקאָווינע אין דעם דאָזיקן מאָמענט ווען עס ווערן רעסטאַווירט די נאַציאָנאַלע רעכטן פאַר די דאָזיקע טע־ריטאָריעס.

נומער 32

אויסצוג פון אַ רעדע וואָס יאָן אַנטאָנעסקו האָט געהאַלטן דעם 8טן יולי 1941, אויף אַ קאַבינעט־זיצונג.

„ביַי דער גאַנצער ריזיקע נישט פאַרשטאַנען צו ווערן פון אַ טייל טראַדיציאָנאַליסטן, וואָס קענען זיך נאָך געפינען צווישן אײַך, בין איך פאַר אַ געצוווּנגענער אויסוואַנדערונג פון גאַנצן ייִדישן עלעמענט פון בעסאַראַביע און בוקאָווינע, וועלכער דאַרף אַרי־

בערגעוואָרפן ווערן איבער דער גרענעץ. איך בין אויך פאַר אַ געצוווּנ־גענער מיגראַציע פון אוקראַינישן עלעמענט, וועלכער האָט דאָ ניט וואָס צו טון אין איצטיקן מאָמענט.

עס גייט מיך גאָרניט אָן אויב מיר וועלן אַרייַנגייַן אין דער געשיכטע אַלס באַרבאַרן. די רוימישע אימפּעריע האָט אָפּגעטון אַ גאַנצע רײי באַרבאַרישע מעשים פאַרן מיטצײַטלערישן האָריזאָנט און איז דאָך געווען די גראַנדיעזסטע פּאָליטישע אינסטיטוציע.

עס איז נאָך אין אונדזער געשיכטע ניט געווען קיין גינסטי־קערער מאָמענט.

אויב עס וועט נייטיק זײַן, זאָלט איר שיסן מיטן מאַשינגעווער".

דאָס אַרעסטירן אַלע יידן פון די בעסאַראַבער דערפער

נומער 33

קעשענעווער זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאָראַט

צירקולאַר־באַפעל נומער 1
פון 8טן יולי 1941

לויטן באַפעל פון גענעראַל־אינספּעקטאָראַט בײַ דער זשאַנדאַרמע־ריע און בײַם אינערן־מיניסטעריום, האָב איך איבערגענומען די אָנפירונג פון קעשענעווער זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאָראַט און איך פאָדער בײַ אַלע אָפיצירן, אונטער־אָפיצירן און בײַם גאַנצן חייל, אַז די ערד וואָס איז ווי־דער־דעראָבערט געוואָרן פאַרן פרײַז פון מקריב זײַן דאָס בלוט פון אונ־דזערע ברידער, זאָל אַדמיניסטרירט און אָפּגעהיט ווערן מיט ווירדע, כבוד און מענטשלעכקייט לגבי אַלע אַנשטענדיקע מענטשן און מיט שטרענגקייט און אומברחמנותדיקייט קעגן די וואָס זענען עובר אויפן געזעץ.

מתתיהו קארפ

פון אַמטלעכן שטאַנדפּונקט

עס וועלן אידענטיפיצירט און ארעסטירט ווערן אַלע ייִדן פון וועלכן ס'ניט איז געשלעכט און עלטער, וואָס זאָלן זיך נאָך געפינען אין די דערפער, און עס זאָל ראַפּאָרטירט ווערן מצד די באַטרעפנדיקע לעדזשיור־נעם צום אינספּעקטאָראַט, בכדי עס זאָלן ארויסגעגעבן ווערן די ווײַטער־דיקע באַפעלן.

קעשענעווער זשאַנד־־אינספּעקטאָראַט
קאָלאָנעל (—) מעקולעסקו

די לאַגערן פון בעלצער קרייז

נומער 34

אַמט פון גרויס-פּרעטאר

נומ. 223 פון 17טן יולי 1941
פון: גרויס־פּרעטארס אמט
צום: העכסטן גענעראַל־שטאַב
2טע סעקציע

17.7.941
די קהילה זאָל זיי אויסהאַלטן.
זיי וועלן געגעבן ווערן צו ארבעט.
גענעראַל טאטאראנו

איך האָב דעם כבוד צו ראַפּאָרטירן:
בעת די אינספּעקציעס וואָס זענען געמאַכט געוואָרן אין בעלצער קרײַז, דעם 16טן און 17טן יולי ה. י., האָב איך פעסטגעשטעלט, אַז די 8טע ראַיאָן־דיוויזיע האָט אָוועקגעשיקט קיין:
— פאַלעשט־בעלץ, 1546 ייִדן;
— בעלץ, 1235 ייִדן;
נײַ-לימבען, אַן ערך 700 ייִדן אין לאַגער אַרײַן. לויט אינפאָרמאַציעס

18.7.941
באַפעל צום קעשענעווער און טשערנאָוויצער אינספּעקטאָראַט.
גענעראַל יאָאַן טאָפּאָר

זאָל נאָך די 8טע דיוויזיע שיקן קיין בעלץ־צו אַן ערך 5000 ייִדן.
— עס האָט זיי ניט ווער צו היטן.
— עס האָט זיי ניט ווער צו דער־נערן.
מיר בעטן אונדז צו באַפעלן וואָס צו טון מיט זיי.

גרויס־פּרעטאָר
גענ. (—) יאָאַן טאָפּאָר

נומער 35

17,25 18/7 1904
דורך: ה ו ג ע ס

483
געזען: 17,30 18/7
(—) אומלייענבאַר

ט ע ל ע ג ר אַ מ ע

אינערן־מיניסטעריום בוקאַרעשט

איך ראַפּאָרטיר אַז אין שטעטל פֿאַלעשט, בעלצער קרײַז, געפינען זיך 1546 ייִדן, אין דאָרף ניי־לימבען פון דעם זעלבן קרײַז 700, און אין דער שטאָט בעלץ 1.300 ייִדן, מענער, פרויען און קינדער, וועלכע זענען צונויפגענומען געוואָרן פון דער פּראָנט־זאָנע דורך דער גרויסער אייניקייט, סטאָפּ. זיי האָבן ניט וואָס צו עסן און אויך ניט ווער עס זאָל זיי היטן, סטאָפּ. זייער פאַרבלײַבן אין בעסאַראַביע איז ניט אויפן פּלאַץ, סטאָפּ. איך בעט אײַך צו באַפעלן אַז זיי זאָלן איבערגעפירט ווערן טיפער אין לאַנד אַרײַן אויף אַרבעט, סטאָפּ. איך בעט אויך אונדז צו געבן אַ ווײַטערדיקן באַפעל, סטאָפּ. נומ. 229 .18.7.941

גרויס־פּרעטאָר
גענ. יאָאַן טאָפּאָר

נומער 36

טעלעגראַמע נומ. 305 פון 22טן יולי 1941

קעשענעווער זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאַראַט

לויטן באַפעל פון ה' סובסעקרעטאַר פון אינערן־מיניסטעריום, וועלן די יידן פון בעלץ, פאַלעשט און ניי־לימבען אַוועקגעשיקט ווערן אויף אַר־בעט כדי זיי זאָלן זיך דערפון קענען דערנערן; דאָס דאָזיקע — ביז עס וועלן אָנגענומען ווערן אינטערנירונגס־מיטלען.

גענעראַל יאָאַן טאָפּאָר

די אַרומוואַנדערונגען אויף דער מזרח־זייט און אויף דער מערב־זייט פון דניעסטער.

נומער 39

טעלעפאָניש

נומ. 71 פון 5טן אויגוסט 1941
פון: פּרעטאַריאַלן אַמט פּלאַמורא 2
צום: גרויס־פּרעטאַר־אַמט

די סאַראַקער זשאַנדאַרמען־לעדזשיונע ראַפּאָרטירט, אַז זי האָט אַרויסגעגעבן אַ באַפעל אומצוקערן די 20.000 יידן, פון 4טן אויגוסט אין אָוונט, גלייכצייטיק מיטן ראַפּאָרט צום פּרעטאַראַט.

גיט אַרויס אַ באַפעל דעם טשערנאָוויצער אינספּעקטאַראַט, אַז ער זאָל פון זיין זייט פאַראָרדענען דער כאָטינער לעדזשיונע, זיי צו פאַר־האַלטן אין אַ פּראָוויזאָרישן לאַגער ביז נייע אינסטרוקציעס.

לייטנ. קאָלאָנעל
(—) פּאיטעווין

נומער 40

טעלעפאָניש · אריינג. נומ. 487
5.8.1941

נומ. 814 פון 5טן אויגוסט 1941
פון: טשערנאָוויצער זשאַנדאַרמען־אינספעקטאָראַט
צום: גרויס־פּרעטאָר־אַמט

איך ראַפּאָרטיר אַז אַ טייל קאָנוואָיען זענען אָנגעקומען קיין אַטאַקי, סאָראָקער קרייַז, און אַ טייל איז פאַרהאַלטן געוואָרן דורכן קאָמאַנד. פון דער סאָראָקער לעדזשיונע, איידער זי איז אָנגעקומען קיין אַטאַקי.

די באַשפּייַזונג קען ניט געמאַכט ווערן אַפילו ניט פאַר די זשאַנדאַרן וואָס היטן די קאָנוואָיען.

מיר בעטן אייַך צו באַוויליקן און אויפקלערן די דאָזיקע אומקלאָרע סיטואַציע און אַרויסגעבן די פאָלגלעכע באַפעלן.

איך, דער אונטערגעחתמעטער, פאַר קיין כאַטין ווו עס איז פאַראַן אַ שאַרפער קאָנפליקט צווישן קאָמאַנדאַנט פון דער לעדזשיונע און צווישן קרייַז־פּרעפעקט.

היות איך בין קראַנק, קען איך ניט אָנקומען ביז אַטאַקי.

איך בעט אייַך אויפצוקלערן די האַלטונג פון די זשאַנדאַרן פון דער פּאָליציי־קאָמפּאַניע און פון דער סאָראָקער לעדזשיונע, וועלכע דערלויבן ניט די קאָנוואָיען צו גיין ווייַטער.

קאָלאָנעל (—) מאַנועקוצאַ

נומער 41

טעלעפאָניש · נומ. 72 פון 6טן אויגוסט 1941
פון: פּרעטאָריאַן אַמט פלאַמורא 2
צום: אַמט פון גרויס-פּרעטאָר

די סאָראָקער זשאַנדאַרמען־לעדזשיונע ראַפּאָרטירט אַז דעם 5טן אויגוסט האָבן די דייַטשן צוריק אַריבערגעשטעלט איבערן דניעסטער, ביי

אטאקי, 3000 ייִדן פון די 12.000 וואָס זענען געהאַט אַריבערגעפירט געוואָרן קיין מאָהילעוו.

עס ווערט דערוואַרט, אַז אויך די איבעריקע זאָלן צוריקגעשיקט ווערן.

גיט אַרויס אַ באַפעל וועגן פאַרהאַלטן זיי שפּעטער אין אַ לאַגער.

לייטנ. קאָלאָנעל

(—) פּאיטעווין

נומער 42

טעלעפאָניש

אַרײַנג. נומ. 486

5.8.1941

נומ. 86 פון 5טן אויגוסט 1941

פון: פּרעטאָריאַלן אַמט פלאַמורא 2

צום: אַמט פון גרויס-פּרעטאָר

5-8-1941

עס איז אַרויסגעגעבן געוואָרן אַ טעלעפאָנישער באַפעל דעם קאָלאָנעל מאַנעקוצא אַז אַלע זאָלן פאַרהאַלטן ווערן אויפן אָרט.

(—) גענעראַל טאָפּאָר.

בהמשך צום ראַפּאָרט נומ. 956 פון 3טן אויגוסט 1941:

די סאַראַקער זשאַנדאַרמען-לעדזשיונע ראַפּאָרטירט טעלעגראַפיש, אַז אין דער נאַכט פון 4טן אויפן 5טן אויגוסט ה. י. געפינען זיך אויפן שאָסיי ליפּניק-אַטאַקי אַן ערך 20.000 ייִדן, וועלכע זענען געבראַכט געוואָרן פון כאָטין און סטאַראָזשינעץ.

קיין מאָהילעוו קענען זיי מער נישט אַריבערגעפירט ווערן, מחמת די דײַטשן זאָגן זיך אָפּ זיי אַריבערצולאָזן. עס איז אַרויסגעגעבן געוואָרן אַ באַפעל זיי צוריקצוקערן צו די באַטרעפנדיקע לעדזשיונעס.

מיר בעטן אײַך ארויסצוגעבן אַ באַפעל צום טשערנאָוויצער אינספּעק־טאַראַט, אז ער זאָל אָפּשטעלן די עוואַקואַציע פון די ייִדן.

לייטנ. קאָלאָנעל

(—) פּאיטעווין

נומער 43

אַרײַנג. נומ. 528

8.8.941

נומ. 838, 8-8-941

פון: טשערנאָוויצער זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאַראַט

צום: אַמט פון גרויס־פּרעטאָר

די כאָטינער לעגיאָנע ראַפּאָרטירט אַז צווישן סעקוראַן, כאָטינער קרײַז, און אַטאַקי, סאָראָקער קרײַז, זענען אָנגעזאַמלט מאַסן ייִדן, וועלכע זענען עוואַקואירט געוואָרן פון די ווײַטער־אויסגערעכנטע קרײַזן: פון כאָטין — 3340 ייִדן, פון ראַדעוויץ — 4113 ייִדן, פון סטאָראָזשינעץ — 13,852, פון וויזשניצער לאַגער — 1820, פון טשערנאָוויץ — 15,324, ס"ה — 27,849 ייִדן.

חוץ אָט די, זענען שוין פון כאָטינער קרײַז אַריבערגעשטעלט געוואָרן איבערן דניעסטער 20.000 ייִדן. דאָס דײַטשישע מיליטער דערלויבט מער נישט צו עוואַקואירן איבערן דניעסטער ניט די ייִדן און ניט די אוקראַינער וועלכע שטאַמען פון אוקראַינע און וועלכע זענען געקומען קיין בעסאַראַביע בעת דער סאָוועטישער אָקופּאַציע.

פון 17טן אויגוסט אָן האָט דאָס דײַטשישע מיליטער אָנגעהויבן צו־ריקצושיקן פון אוקראַינע קיין בעסאַראַביע די אַלע פּאַרשוינען וועלכע שטאַמען פון בעסאַראַביע און צפון־בוקאָווינע, אָפּגעזען פון זייער עטנישן אָפּשטאַם.

דורכן פּונקט אַטאַקי־כאָטין זענען צוריקגעקערט געוואָרן 570 ייִדן, וועלכע זענען אייגנ־וויליק געהאַט אַנטלאָפן פון בעסאַראַביע ווי אויך 50 אומגעוווּנטשענע אוקראַינער.

פון דער אנדערער זײַט האָבן זיי פאַרבאָטן אַריבערצופירן 2 געפאַנגענע, וועלכע שטאַמען פון אוקראַינע און זענען דורך די דײַטשן באַפרײַט געוואָרן פון לאַגער, ווי אויך נאָך 8 פאַרשוינען וועלכע שטאַמען פון רוסלאַנד און וועלכע זענען געקומען קיין בעסאַראַביע נאָכן 28טן יוני 1940. די זשאַנדאַרן וועלכע האָבן זיי געוואָלט אַריבערפירן זענען געדראָט געוואָרן מיט די ביקסן.

מיר זענען אינפאָרמירט, אַז צווישן די ייִדן וועלכע זענען מאַסנהאַפט צונויפגעזאַמלט אין סעקוראַן (כאָטין) און אַטאַקי (סאָראָקע), האָבן זיך באַוויזן פאַלן פון פלעק־טיפוס. קיין שפּײַז האָבן זיי נים. זיי קלאָגן זיך פאַר מיר, אַז זיי האָבן שוין 5־6 טעג נים געגעסן. עס זענען פאָראַן פאַלן פון זעלבסטמאָרד און פון פריגעבורטן. די סאָראָקער לעגיאָן באַמיט זיך צוריקצושטויסן די דאָזיקע ייִדן צוריק אין כאָטינער קרײַז אַרײַן. מיר בעטן אײַך צו אינטערווענירן ווו עס איז נייטיק בכדי דער ענין זאָל וואָס גיכער געלייזט ווערן.

קאָלאָנעל (—) מאַנעקוצאַ

נומער 44

טעלעפאָניש

אָרײַנג. נום. 518

8טער אויגוסט 1941

נום. 74 פון 8טן אויגוסט 1941

פון: פּרעטאָריאַלן אַמט פּלאָמורא

צום: גרויס־פּרעטאָר

אויפן באַפעל נום. 518/941. איך האָב אַרויסגעגעבן אַ באַפעל דער סאָראָקער לעגיאָנע צום אויספירן. איך ראַפּאָרטיר אַז די לעגיאָנע

האָט אַנגעצט אין דער צפֿון־טייל פֿון קרײַז (ליפּניק־אַטאַקי) אַן ערך 25.000 ייִדן, וועלכע שטאַמען פֿון די קרײַזן פֿון טשערנאָוויצער אינספּעק־טאָראַט, וועלכער האָט מער ניט קיין ייִדן אויף זײַן טעריטאָריע.

די סאָראָקער לעדזשיונע האָט נישט קיין מעגלעכקייטן, ניט צו שפּײַזן און ניט צו אָרגאַניזירן קיין לאַגערן פֿאַר די דאָזיקע פּאַרשוינען, מחמת עס זענען דערצו נייטיק איזאָלירטע בנינים, און זי קען זיי ניט אינטערנירן און היטן מחמת עס סטײַען איר ניט דערצו די זשאַנדאַרן.

פֿאַרשאַפֿן שפּײַז דורך די קהילות איז אומעגלעך, מחמת די קהילות זענען אויפֿגעלייזט געוואָרן, דורך דעם וואָס אַלע ייִדן זענען צונויפֿגע־זאַמלט געוואָרן.

איך בעט אײַך אַרויסצוגעבן אַ באַפֿעל דעם טשערנאָוויצער אינ־ספּעקטאָראַט אַרויסצונעמען פֿון ליפּניק־אַטאַקי אַלע ייִדן וועלכע געהערן אים, אָרגאַניזירן לאַגערן אין כאָטינער קרײַז און זיי צו באַשפּײַזן מיט די בײַטראָגן פֿון אַלע קרײַז־פּרעפֿעקטורעס פֿון וואַנען די ייִדן שטאַמען.

גלײַכצײַטיק ראַפּאָרטיר איך, אַז דעם 7.8.941 האָט די דײַטשישע פּאָליציי געפּרוּווט אַריבערשטעלן איבער דער אַטאַקער בריק אַן ערך 4.500 ייִדן; אַזוי ווי די רומענישע מאַכט האָט זיי אָפּגעשטעלט, האָט די קאָלומנע זיך געמוזט צוריקקערן און וועט מן הסתם געשיקט ווערן קיין יאַמפּאָל, בכדי אַריבערגעפֿירט צו ווערן קיין סאָראָקע. באַפֿעלט אַז עס זאָל פֿאַראָרדנט ווערן דער סאָראָקער לעדזשיונע, אַז זי זאָל זיי נישט אויפֿ־נעמען, מחמת קיין יאַמפּאָל קומט אָן דײַטשיש חייל און עס קענען אַנט־שטיין קאָנפֿליקטן.

לייטנ. קאָלאָנעל פּאָיטעווין

נומער 45

טעלעפֿאָניש

נומ. 528 פֿון 8טן אויגוסט 1941
פֿון: גרויס־פּרעטאָראַט־אַמט
צום: טשערנאָוויצער זשאַנדאַרמען־
אינספּעקטאָראַט.

צום נומ. 738 פון 8טן אויגוסט 1941.

ביז נײַע באַפעלן וועלכע וועלן אינגיכן ארויסגעגעבן ווערן: נעמט אָן מיטלען אז אַלע עוואַקואירטע ייִדן זאָלן בלײַבן שטיין ווו זיי געפינען זיך אין לאַגערן, וועלכע איר וועט אָרגאַניזירן בהסכם מיט די פּרעפעק־טורעס.

— די לאַגערן וועלן באַקומען מעדיצינישע הילף פון די ייִדישע לאַגער־דאָקטוירים.

— די באַשפּײַזונג זאָל געמאַכט ווערן מיט פרעמדע געלט־פאָנדן, וואָס זאָלן געזאַמלט ווערן בײַ די פון די לאַגערן, אָדער אויב ניט, זאָל די (מיליטערישע) אײנהײַט זיי העלפן.

— די וואַך זאָל אַזוי אָרגאַניזירט ווערן, אַז קיינער זאָל מער ניט אַרויסגיין, נייערט אַלע זאָלן בלײַבן אויף די ערטער, אין די באַשטימטע לאַגערן.

— דער דאָזיקער פּראָוויזאָרישער מצב זאָל אָנהאַלטן עטלעכע טעג, ביז עס וועלן אַרויסגעגעבן ווערן נײַע פאַראָרדענונגען.

— די ייִדן וואָס וועלן צוריקגעשיקט ווערן דורך די דײַטשן פון יענער זײַט דניעסטער, זאָלן אויך צונויפגענומען און אינטערנירט ווערן אין לאַגערן.

— די פאַרשוינען וועלכע שטאַמען פון בעסאַראַביע און בוקאָווינע, און וועלכע דאָס דײַטשיש חייל שיקט צוריק קיין בעסאַראַביע, ווי אויך די פאַרשוינען וועלכע זענען אריבער דעם דניעסטער אינײנעם מיטן סאָוועטישן מיליטער, וועלן אינטערנירט ווערן אין לאַגערן, אָפּגעזונדערט פון די ייִדן־לאַגערן, מחמת זיי זענען קאָמוניסטיש געשטימט און זענען שעדלעכע עלעמענטן פאַר דער זיכערקייט פון דער מלוכה.

— אויב דאָס דײַטשישע חייל וועט בשום אופן מער ניט דערלויבן די עוואַקואַציע איבערן דניעסטער, וועט די לאַגע פאַרבלײַבן אַזוי ביז נײַע פאַראָרדענונגען.

פּינקטלעכע דורכפירונג.

פאַרן גרויס־פּרעטאָר	באַקומען פון
קאָלאָנעל (—) א. האדזשיקירעא	סערזשאַנט (—) ברעאַבו

נומער 46

קאָמאַנדאַנט פון דער דריטער אַרמיי, 2טער עש.

פרעטאַריאַלער אַמט — אַרײַנג. נומ. 587

מיליטערישער פּאָסט־אַמט 30 — 13-8-1941

ראַפּאָרט צום — נומ. 1108

הויכן גענ.־שטאַב ס. 2 — 10טער אויגוסט 1941

קאַל. (—) א. האַדזשיקירעאַ — צום: אַמט פון גרויס־פּרעטאָר

מיליט. פּאָסט־אַמט 85

איך האָב דעם כבוד אײַך צו ראַפּאָרטירן, אַז דעם 9טן אויגוסט ה. י. איז אָנגעקומען קיין ראַשקעוו, בײַם עק פון דער בריק וואַדו־ראַשקו, קיין אוקראַינע־צו, אַ גרופּע פון אַן ערך 2000 ייִדן פון די וועלכע זענען געהאַט אַנטלאָפן אינײַנעם מיט די סאָוועטישע חיילות. די דאָזיקע ייִדן זענען צונויפגענומען געוואָרן אין דער זאָנע דורכן רומענישן מיליטער און זענען דורך די סובפּרעפעקטורעס אָפּגעשיקט געוואָרן אין דער ריכטונג פון זייערע היימען. דער קאָנוואָי אין וועלכן עס הערשט די גרעסטע נויט, איז אָפּגעשטעלט געוואָרן אויף דער לינקער זײַט פון דניעסטער. איך האָב געשיקט אַן אָפיציר מיט 20 זשאַנדאַרן בכדי זיי צוריקצושטויסן וואָס טיפער קיין אוקראַינע.

איך האָב פאַראָרדנט די פּרעטאַריאַלע אַמטן, אַז די ייִדן זאָלן געשטויסן ווערן פאָרויס קיין מזרח־צו און ניט צוריק.

דעם 10טן אויגוסט ה. י. זענען אָנגעקומען קיין בעלץ 14 אוקראַינער, וועלכע זענען אַרעסטירט געוואָרן אין אוקראַינע דורך דעם פּרעטאַריאַלן אַמט פון דער 13טער דיוויזיע (מאַיאָר מאַרעאַנו) און זענען איבערגעשיקט געוואָרן קיין בעלץ, כדי אויסגעפאָרשט צו ווערן, מחמת זיי זענען פאַרדעכטיק. איך האָב פאַראָרדנט דער בעלצער זשאַנדאַרמען־לעגיאָן, אַז זי זאָל זיי צוריקברענגען קיין אוקראַינע. איך האָב באַפוילן די פּרעטאַריאַלע אַמטן, אַז זיי זאָלן אָפּשטעלן אַזעלכע אַקציעס. די פאַר-

דעבטיקע אוקראינער זאָלן אויסגעפּאָרשט ווערן אויפן אָרט און עס זאָל געהאַנדלט ווערן לויט יעדן פאַל נאָך.

איך בעט אָבער צו אינטערווענירן ביים העכסטן גענ.־שטאַב, אַז עס זאָל ארויסגעגעבן ווערן אַ באַפעל אויך צו אַלע גרויסע איינהייטן, אַ באַ־פעל וואָס זאָל פאַרשפּרייט ווערן אויך אין רעגימענט, אַז דאָס חייל זאָל בעתן דורכמאַרשירן מער ניט צונויפנעמען קיין יידן און זיי ניט צוריק־שיקן, נייערט עס זאָל ז יי ש ט ו י ס ן א ל ץ ו וי י ט ע ר קיי ן מ ז ר ח ־ צ ו , ו ו י י ל א ו י ב נ י ט ו ו ע ל ן מ י ר א נ פ י ל ן ד ע ם א ו ק ר א י נ י ש ן ד נ י ע ס ט ע ר ־ ב ר ע ג מ י ט ן ג א נ צ ן ב ע ס א ר א ב ע ר א ו ן ב ו ־ ק א ו י נ ע ר י י ד נ ט ו ם .

פרעטאר פון דער 3טער ארמיי, 2טער עש.
לייטנאַנט־קאָלאָנעל (—) זשעאַן פּאיטעווין
ל. ס.

דאָס שאַפן די לאַגערן פון סעקוראַן און יעדינעץ

נומער 47

3טע ארמיי, 2טער עש.
פרעטאַריאַלער אַמט
מיליטערישער פּאָסט־אַמט נומ. 30

אריינג. נומ. 546
9.8.941
נומ. 1080 פון 9.8.941
צום: אַמט פון גרויס־פרעטאַר

9.8.1941

דער ענין איז זייער באַקאַנט און שוין עטלעכע מאָל ראַפּאָרטירט געוואָרן.
ערשט היינט, 18 אזייגער, האָב איך באַ־נייט די פאַראָרדענונג וועגן דעם בייגע־לייגטן, בנוגע דעם קאָלאָנעל מאַנעקוצאַ.
קאָל. (—) א. האַדזשיקירעאַ

איך האָב דעם כבוד צו באריכטן אַז אין שטעטל יעדינעץ, כאטינער קרייז, געפינען זיך אַן ערך 10.000 ייִדן. זיי לעבן אין די פארלאָזטע הײַזער, אין גרעסטן שמוץ.

זיי האָבן נישט קיין זייף, זיי האָבן נישט קיין מעגלעכקייטן זיך צו וואַשן זיך צו באַרייניקן פון די פּאראַזיטן. עס זענען צווישן זיי פאראַן אַ סך קראַנקע.

די באַשפּײַזונגס-מעגלעכקייטן זענען מינימאַלע.

די ייִדן זענען נישט איזאָלירט און זיי ווערן ניט געהיט און שטעלן מיט זיך פאָר אַן אינפעקציע-צענטער און אַ פּערמאַנענטע געפאַר פאַר דער באַפעלקערונג און פאַר דער דורכמאַרשירנדיקער אַרמיי.

היות פון בעלץ קען מען נישט רעדן ניט מיט טשערנאָוויץ און ניט מיט כאָטין האָב איך דעם כבוד אײַך צו בעטן, אַז איר זאָלט באַווויליקן צו פאַראָרדענען דעם טשערנאָוויצער אינספּעקטאָראַט, אַז ער זאָל אַהין אַרויסשיקן דעם קאָמאַנדאַנט פון דער כאָטינער לעגיאָן בכדי צו אָרגאַניזירן די לאַגער-וואַך און גלײַכצײַטיק אויך אָרגאַניזירן דעם אופן פון זייער באַשפּײַזונג.

היות עס זענען נישטאָ קיין קאָמוניקאַציע-מעגלעכקייטן, איז שווער פעסטצושטעלן די רעאַלע לאַגע, וועלכע דאַרף פעסטגעשטעלט און ראַפּאָרטירט ווערן דורכן קאָמאַנדאַנט פון דער לעגיאָן.

פּרעטאָר פון דער 3טער אַרמיי, עס. 2

(—) זשעאַן פּאַיטעווין.

נומער 48

טעלעפאָניש

אַרײַנג. נום. 569

11.8.1941

נום. 858 פון 11טן אויגוסט 1941

פון: טשערנאָוויצער זשאַנדאַרמען-אינספּעקטאָראַט

צום: אַמט פון גרויס-פּרעטאָר

בהמשך פון אונדזער טעלעפאָנישן ראַפּאָרט נום. 802 פון 11טן

אויגוסט 1941, בעטן מיר אײַך צו באַוויליקן אָנצונעמען דרינגענדיקע מיטלען פאַרן לייזן די ייִדן־פראַגע אין סעקוראַנער לאַגער, ווײַל עס איז דאָרט דאָ אַ געפאַר פון אַן עפּי־דעמיע־אויסברוך, מחמת דעם מאַנגל אין שפּײַז און היגיענע. די עפּידעמיע וואָלט זיך געקאָנט אויסשפּרייטן איבער דער גאַנצער געגנט.

קאָלאָנעל (—) מאַנעקוצאַ

נומער 49

טעלעפאָניש

אַרײַנג. נומ. 555

10-8-1941

נומ. 858 פון 10טן אויגוסט 1941

פון: טשערנאָוויצער זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאָראַט

צום: אַמט פון גרוים-פּרעטאָר

איך האָב דעם כבוד צו ראַפּאָרטירן אַז איך האָב אָנגענומען מיטלען אויף צו אינטערנירן די ייִדן אין לאַגערן, אויף אַזאַ מין אופן:

אין סעקוראַן אַן ערך 17.000 ייִדן.

אין בירנאַווא אַן ערך 3.000 ייִדן.

אין בערבען אַן ערך 2.000 ייִדן.

דאָס אַלץ אין כאָטינער קרײַז.

די איבעריקע ייִדן געפינען זיך אין ראַיאָן פון דער סאָראָקער זשאַנ־דאַרמען־לעדזשיונע אין אַטאַקי, און אַן ערך 10.000 פון יענער זײַט דניעסטער. טראָץ אַלע מיטלען וואָס עס האָבן אָנגענומען די באַטרעפנ־דיקע אַדמיניסטראַטיווע און קאָמונאַלע מאַכט־אָרגאַנען און טראָץ אַלע באַמיִונגען פון דער זשאַנדאַרמעריע אויף צו אָרגאַניזירן די באַשפּײַזונג פאַר די דאָזיקע לאַגערן, קענען אָבער די באַדערפענישן דאָך נאָך ניט נאָכגע־קומען ווערן, אין פאַרפּאַרץ מיט דער גרויסער צאָל ייִדן וואָס איז צונויפ־געזאַמלט געוואָרן אין יענער געגנט.

דער דוחק אין עסנוואַרג איז אויסערגעוויינלעך און עס פעלט באַזונ-דערס אויס ברויט. אַ סך ייִדן האָבן ניט קיין געלט און זענען א ו י ס-ג ע ש ט ע ל ט צ ו ש ט אַ ר ב ן פ אַ ר ה ו נ ג ע ר.

עס זענען אָנגענומען געוואָרן מיטלען אַז די פויערים פון די שכנות-דיקע דערפער זאָלן ברענגען עסנוואַרג אויף צו פאַרקויפן די ייִדן, הן פאַר געלט, הן דורך אַן אויסטויש.

קאַפּיטאַן אַפּרעסקו פון דער כאַטינער לעדזשיונע געפינט זיך אויפן פּלאַץ, בכדי אָנצונעמען די נייטיקע מיטלען.

קאָלאָנעל (—) מאַנעקוצאַ

נומער 50

ט ע ל ע פ אָ נ י ש

11-8-941

עס זאָל ראַפּאָרטירט ווערן די 1200 ייִדן, וועלכע די דייַטשן קערן צוריק אויף דער זייַט דניעסטער.

קאָל. (—) אַ. האַדזשיקירעאַ

אַרייַנג. נום. 568

11-8-1941

נום. 862 פון 11טן אויגוסט 1941

פון: טשערנאָוויצער זשאַנדאַרמען-אינספּעקטאָראַט

צום: אַמט פון גרויס-פּרעטאָר

צום באַפעל נום. 528/941 ראַפּאָרטירן מיר אַז אין שטעטל סעקור-ראַן-כאָטין איז געשאַפן געוואָרן אַ לאַגער אין וועלכן עס זענען אינטער-נירט די וויַיטער-אויסגערעכנטע ייִדן:

שטאָט כאטין — — — — — — — —	3.800	יידן
שטעטל נאוואסעליץ — — — — —	2.800	"
כאטינער קרייז — — — — — —	6.625	"
שטאָט סטאראזשינעץ — — — — —	1.100	"
סטאראזשינעצער קרייז — — —	3.180	"
הערצא־דאראהוי — — — — — —	1.200	"
שטאָט ראדעוץ — — — — — —	520	"
ראדעוצער קרייז — — — — — —	580	"
טשערנאָוויצער קרייז — — — — —	977	"

ס"ה 20.782 יידן

עס איז פאַר זיי פאַרזיכערט געוואָרן מעדיצינישע הילף.

נעמענדיק אין אכט זייער צו גרויסע צאָל, איז אומעג־לעך זיי צו באַשפּייזן.

פאַר דעם דאָזיקן צוועק שלאָגן מיר פאָר צו שאַפן אַ צווייטן לאַגער אין יעדינעץ, כאטינער קרייז, אין מאָהילעוו זענען נאָך דאָ 12.000 יידן, וועלכע די דייטשן האַלטן אין צוריקשיקן קיין רומעניע.

דער אינספּעקטאָראַט קען אויף זיך ניט נעמען די פאַראַנטוואָרט־לעכקייט פאַר זייער צוריקקום.

קאָלאָנעל (—) מאנעקוצא

נומער 51

בסוד

נומ. 619 פון 13טן אויג. 1941
פון: גרויס־פּרעטאריאַט אַמט
צום: העכסטן גענ.־שטאַב
צווייטע סעקציע

צום באפעל נומ. „ב"/3803 פון 15טן אויגוסט 1941;
איך האב דעם כבוד צו ראפארטירן, אז מחמת דער צו גרויסער צאל יידן, אן ערך 20.000, זענען זיי איינגעטיילט געווארן אין צוויי לאגערן; א העלפט אין סעקוראנער לאגער און א העלפט — אין יעדינעצער לאגער.
אונטערן נומ. 518/941 איז פאראָרדנט געווארן דעם טשערנאָוויצער זשאנדארמען-אינספעקטאראט אז עס זאלן אנגענומען ווערן מיטלען פאר זייער באשפייזונג און היטונג.

פארן גרויס-פרעטאר
קאלאנעל (—) א. האדזשיקירעא

די דייטשן פאָדערן אַז עס זאָלן זיי אַרויסגעגעבן ווערן אינטערנירטע יידן פון די לאַגערן.

נומער 52

טעלעפאניש	
אינטערווענץ ביים	אריינג. נומ. 610
העכסטן גענ.-שטאב	14-8-1941
2טע ס. קאל. האדזשיקירעא	נומ. 895 פון 14טן אויגוסט, 1941
	פון: טשערנ. זשאנד.-אינספעקטאראט
	צום. אמט פון גרויס-פרעטאר

דער דייטשישער קאמאנדאמענט פון דער זיכערהייטס-פאליציי און די ס. ד. איינזאצקאמאנדא „ב"/10, פאדערן, אז עס זאלן געשטעלט ווערן צו זייער דיספאזיציע, ניט-אנגעבנדיק דעם מאטיוו, א צאל פון 27 יידן פון סעקוראנער לאגער.
עס איז כדאי צו באמערקן, אז צווישן די דאזיקע זענען פאראן א טייל מיט זייערע גאנצע משפחות.
מיר בעטן — פאראָרדנט. קאלאנעל (—) מאנעקוצא

נומער 53

טעלעפאָניש

16-8-1941

2טע ס. קאָל. האדזשיקירעא

נומ. 909 פון 16טן אויגוסט 1941

פון: טשערנאָוויצער זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאָראַט

צום: אַמט פון גרויס־פּרעטאָר.

בהמשך צום ראַפּאָרט נומ. 895 פון 14טן אויגוסט 1941.

מיר בעטן — פאַראָרדנט, היות דער דײַטשישער קאָמאַנדאַמענט האָט איבערגעחזרט די פאָדערונג.

קאָל. (—) מאַנעקוצא

נומער 54

העכסטער גענ.-שטאַב

2טע סעקציע

ביוראָ נומ. 2

בסוד

אַרײַנג. נומ. 696

21-8-1941

נומ. 3823 „ב" פון 21טן אויגוסט 1941

פון: העכסטן גענ.־שטאַב

2טע סעקציע

צום: אַמט פון גרויס־פּרעטאַר

צום נומ. 610/1941;

איך האָב דעם כבוד אײַך צו בעטן, אַז איר זאָלט באַוויליקן צו פאַראָרדענען, אַז עס זאָל מיטגעטיילט ווערן דעם באַטרעפנדיקן דײַטשישן קאָמאַנדאַמענט, אַז בכדי עס זאָל נאָכגעקומען ווערן זײַן פאָדערונג, מוזן מיר געניי קענען די מאַטיוון.

שעף פון דער צווייטער סעקציע

לייטנ. קאָלאָנעל (—) דינולעסקו

שעף פון צווייטן ביוראָ

לייטנ. קאָל. (—) פּעטערעסקו

ט ר אַ נ ס נ י ס ט ר י ע

די שאַפונג פון ווערטוזשענער לאַגער

די אינטערנירונג פון די יידן וועלכע זענען אַריבער־געבראַכט געוואָרן פון יענער זייט דניעסטער

נומער 55

העכסטער גענ.־שטאַב	ז י י ע ר ד ר י נ ג ע נ ד י ק
2טע סעקציע, ביוראָ 2	אַריינג. נומ. 641
ד ר י נ ג ע נ ד י ק	17.8.941
ב ס ו ד	נומ. 3856 ב. פון 17.8.1941
17/8	העכסטער גענ.־שטאַב
באַפעל לייטנאַנט	2טע סעקציע
פאַיטעווין ־דרינגענדיק	צום: אַמט פון גרויס־פרעטאָר
גענ. טאַפאַר	

כ׳האָב דעם כבוד מודיע צו זיין:

די אַן ערך 13.000 יידן וואָס זענען דורך די דייטשן אַריבערגעפירט געוואָרן אויף דער מערב־זייט פון דניעסטער, קיין קאַסעוץ (אַקעגן יאַמ־פאָל) וועלן אינטערנירט ווערן אין ווערטוזשענער לאַגער (20 קמ. אויף דרום־מזרח־צו פון סאָראָקע).

דער לייטנאַנט־קאָלאָנעל פּאַלאַדע, שעף פון יאַסער מיליטעריש־סטאַ־טיסטישן ביוראָ, איז באַאויפטראַגט דורכצופירן די דאָזיקע אָפּעראַציע.

צוליב דעם דאָזיקן צוועק, בעטן מיר אייך צו פאַראָרדענען, אַז:

דער פרעטאָריאַלער אַמט „פלאַמורא" זאָל באַלד צוהעלפן צום היטן, טראַנספּאָרטירן א. א. וו. די אינטערנירטע.

עס זאָל געבעטן ווערן אויך די מיטהילף פון דער סאָראָקער פּרעפעק־טורע פאַר די טראַנספּאָרט־מיטלען, באַשפּייזונג א. א. וו.

דער קעשענעווער זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאָראַט, זאָל, דורך דער סאָראָקער לעדזשיונע, ווי ווייט מעגלעך העלפן דעם לייטנאַנט־קאָלאָנעל פּאַלאַדע דורכצופירן די מיסיע וואָס ער האָט באַקומען. צוליב דעם דאָזיקן

צוועק זאָל די סאראקער לעדזשיונע זיך באַלד שטעלן אין קאָנטאַקט מיטן לייטנאַנט־קאָלאָנעל פּאַלאַדע.

ד. א. שעף פון 2טן ביוראָ
שעף פון דער 2טער סעקציע לייטנ. קאָלאָנעל (—)
לייטנאַנט־קאָלאָנעל (—) ר. דינולעסקו אומלייענבאַר

נומער 56

זייער דרינגענדיק 2356 17/8 17,35

פון: גרויס־פּרעטאָרס אמט

צום: פּרעטאָריאַלן אַמט „פּלאַמורא״, 2טער עשאַלאָן.

פּאָרט באַלד צו קיין סאראקע און בהסכם מיטן לייטנאַנט־קאָלאָנעל פּאַלאַדע און מיטן קאָמאַנדאַנט פון דער סאראקער לעדזשיונע זאָלט איר אָננעמען באַלדיקע מיטלען פּאַרן טראַנספּאָרטירן, היטן, א. א. וו. די אַן ערך 13.000 ייִדן, וועלכע די דײַטשן האָבן אַריבערגעפירט אויף דער מערב זײַט פון דניעסטער, קיין קאָסעוץ, (אַקעגן יאַמפּאָל און זיי זאָלן אינטערנירט ווערן אין לאַגער פון ווערטוזשען (20 קמ. אויף דרום־מזרח־צו פון סאראקע) סטאָפּ.

עס זאָל געבעטן ווערן די מיטהילף פון דער סאראקער פּרעפעקטורע בנוגע טראַנספּאָרט־מיטלען, באַשפּײַזונג, מעדיצינישע הילף א. א. וו. סטאָפּ.

ראַפּאָרטירט דרינגענדיק וועגן די אָנגענומענע מיטלען און וועגן די רעזולטאַטן סטאָפּ.

פּאַרן גרויס־פּרעטאָר נומ. 461 פון 17.8.1941
קאָלאָנעל)—) האַדזשיקירעאַ

נומער 57

19.8.1941

ראַפּאָרט צום ה. ג. ש., 2טע סעק.
קאָל. האַדזשיקירעאַ

ארײַנג. נומ. 641 — 19.8.1941
פון: יאַסער זשאַנדארמען־אינספּעקטאָראַט
צום: אַמט פון גרויס־פּרעטאָר.

בעליץ, 689,56 19 11/35 9/8 12,45 אזייגער.

צום טעלעגראַפישן באַפעל 641. די 13.000 ייִדן זענען אינטערנירט געוואָרן אין ווערטושען, אײַנגעאָרדנט די עוואַקואַציע קיין ווער־טושען פון די לאַגערן אַלעקסאַנדרו טשעלבון און רובעלניצאַ אויפן 21טן. אַלע ייִדן פון דער סאַראַקער לעדזשיונע זענען אין ווערטושענער לאַגער. פּרעטאָר פלאַמורא 2 לייטנ. קאַלאַנעל זשעאַן פּאיטעווין נומ. 120907.

נומער 58

3טע ארמיי, 2טער עשאַלאָן
פּרעטאַריאַלער אַמט
מיליט. פּאָסט-אַמט נומ. 30
עס זאָל געמאַכט ווערן
אַ סטאַטיסטיק.
גענ. טאַפּאָר

ארײַנג. נומ. 721, 23.8.1941
נומ. 120966 פון 21.8.1941
צום: אַמט פון גרויס־פּרעטאָר

בהמשך פון טעלעגראַפישן ראַפּאָרט נומ. 120883 פון 17טן אויגוסט 1941, האָב איך דעם כּבוד צו ראַפּאָרטירן:

— די 13,500 ייִדן, וועלכע זענען דורך די דײַטשן אַריבערגעשטעלט געוואָרן איבערן דניעסטער קיין קאָסעוץ, סאָראָקע, זענען אינטערנירט גע־וואָרן אין לאַגער וואָס איז געגרינדעט געוואָרן אין ווערטושען־סאָראָקע.

עס זענען אויך גענומען געוואָרן מיטלען און עס זענען עוואַקואירט געוואָרן אין ווערטושענער לאַגער ארײַן:

— דעם 19טן ד. ח., 4 אזייגער פאַרטאָג, פון לאַגער אַלעקסאַנדרו טשעל בון (רעדיו) סאָראָקע — 1.600 ייִדן;

— דעם 19טן ד. ח., 18 אזייגער, א קאנוואי פון 2000 ארבעטס־פעיקע יידן פון רובעלניצער לאגער;

— דעם 20טן ד. ח., 4 אזייגער פארטאג, — א קאנוואי פון אן ערך 1.500 אינוואלידן, אלטע לייט, פרויען מיט קליינע קינדער א.א.וו. מיט די פורלעך פון רובעלניצער לאגער.

— דעם 20טן, 18 אזייגער אין אוונט, דער לעצטער קאנוואי פון אן ערך 2.000 נפשות פון רובעלניצער לאגער.

בסך הכל האט דער ווערטוזשענער לאגער אויפגענומען אן ערך 22.000 יידן.

לויטן באפעל פון העכסטן גענ. שטאב וואס איז געגעבן געווארן דעם לייטנאנט קאלאנעל פאלאדע, האבן אין ווערטוזשענער לאגער אריין גע־זאלט עוואקואירט ווערן אויך די יידן וועלכע געפינען זיך אין די לאגערן פון דער בעלצער זשאנדארמען־לעדזשיונע, אן ערך 12.000.

אבער אזוי ווי נאכן אויפנעמען די יידן פון יענער זייט דניעסטער, איז שוין געווארן אומעגלעך צו אינטערנירן אין לאגער די דאזיקע יידן, בלייבט אז דער ה' לייטנאנט־קאלאנעל פאלאדע זאל זיך שטעלן אין פאר־בינדונג מיטן ה. ג. ש. בכדי פעסטצושטעלן ווו עס זאלן אינטערנירט ווערן די יידן פון דער בעלצער לעדזשיונע.

פרעטאר פון דער 3טער ארמיי, 2טער עש.
לייטנ.־קאלאנעל (—) זשעאן פאיטעווין.

נומער 59

בסוד

נומ. 641, 20טער אויגוסט 1941
פון: אמט פון גרויס־פרעטאר
צום: העכסטן גענ.־שטאב, 2טע סעק.

צו אייער באפעל נומ. 3856 פון 17טן אויגוסט 1941:

איך האב דעם כבוד צו ראפארטירן, אז די 13.000 יידן זענען אינ־טערנירט געווארן אין ווערטוזשענער לאגער.

ביזן 21טן אויגוסט, ה. י. וועלן די ייִדן פון די לאַגערן אַלעקסאַנדרו טשעל בון און רובעלניצע געפירט ווערן אין ווערטוזשענער לאַגער אַרײַן, הגם אַלע ייִדן פון דער סאָראָקער לעדזשיונע זענען אין דעם דאָזיקן לאַגער.

פאַרן גרויס־פּרעטאָר
קאָל. (—) האַדזשיקירעאַ

נומער 60

זאָל ראַפּאָרטירן ווי אַזוי עס איז געמאַכט געוואָרן דער אַריבערפיר, מחמת וואָס פאַר אַ סיבות איז דער אַריבערפיר בכלל געמאַכט געוואָרן? פאַרוואָס איז דערלויבט געוואָרן דער אַריבערפיר? איצט זיי ווידער אַריבערצושטעלן צוריק — איז שווערער.
(—)האַדזשיקירעאַ.

אַרײַנג. נומ. 665 פון 19.8.41
נומ. 106 פון 19טן אויגוסט 1941
פון: קעשענעווער זשאַנד.־אינספּעקטאָראַט
צום: גרויס־פּרעטאָר.

מיר ראַפּאָרטירן אַז אין דער נאַכט פון 17טן אויפן 18טן אויגוסט 1941, זענען אַריבערגעפירט געוואָרן פון אוקראַינע קיין בעסאַראַביע, אַקעגן קאַסעוץ, סאָראָקער קרײַז, 12.500 ייִדן.

גיט אַ טעלעגראַפישן באַפעל דער סאָראָקער לעדזשיונע, אַז זי זאָל זיי באַלד צוריקשיקן איבערן דניעסטער קיין אוקראַינע.

קאָלאָנעל (—) מעקולעסקו

דריטע ארמיי — אינטערנירונגס־לאגער ווערטוזשען

נומער 61

חשבון פון די יידן וועלכע זענען אינטערנירט געוואָרן אין לאַגער פון שטעטל ווערטוזשען צום 23טן אויגוסט:

נאָך דער צענטראַל.	פון רומעניע	אויסלענדער	אַלגעמיינער ס"ה
23.000	22.960	49	23.009

לשם פינקטלעכקייט באַשטעטיקן מיר דעם דאָזיקן צושטאַנד־באַריכט.
קאָמאַנדאַנט פון לאַגער פאַר געפאַנגענע נום. 5
(—) קאָלאָנעל קאָנסטאַנטינעסקו אַלעקס.

25.8.941

צענטראַליזירונג

(—) גענ. טאָפאָר

סעקוראַנער לאַגער — — — — — — — — 10.306
יעדינעצער לאַגער — — — — — — — — 11.762

חשבון פון דאָרפישע יידישע פאַרמעגנס אין בעסאַראַביע

נומער 62

נום. ב/3959 פון 20טן אויגוסט 1941
פון: העכסטן גענ.־שטאַב
צום: אמט פון גרויס־פרעטאר, 2טע סעקציע

איך האָב דעם כבוד אייך צו בעטן, אַז איר זאָלט באַווילקן צו פאַר־אָרדענען, אַז די זשאַנדאַרמען־לעדזשיונעס פון אונדזערע גרענעץ־געביטן בשכנות מיטן ראַטנפאַרבאַנד זאָלן ראַפּאָרטירן:

— וועגן אַלע שטעטלעך און דערפער וואָס זענען איצט, אָדער זענען געווען פריער באַוווינט נאָר פון יידן (יידישע קאָלאָניעס), אָנגעבנדיק וועגן יעדן איינעם:

— צי זיי זענען עוואַקואירט געוואָרן אָדער זיי זענען באַוווינט און פון וועמען זיי זענען באַוווינט;

19.8.1941

דער ה' אינספּעקטאָר פון די טשערנאָוויצער און קעשענעווער קרייזן זאָל באַריכטן.

קאָלאָנעל

(—) האַדזשיקירעא

— צי די בנינים זענען אין א מצב אויף צו קענען אין זיי וווינען און וויפל נפשות עס קענען אין זיי וווינען;

— וואס פאר א יידישע אגריקולטור־פארמעגנס געהערן דעם באַטרעפנדיקן ישוב; שטח: גערטנער, אדער אקער־לאנד.

— וואס פאר אן אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען געפינען זיך אין יעדן באטרעפנדיקן ישוב.

מיר בעטן אייך וואס דרינגענדיקער צוצושטעלן צום העכסטן גענעראל־שטאב דעם רעזולטאט, וועלכער זאל דורך אייך צענטראליזירט ווערן.

נאך דעם, וואס איר וועט האבן צענטראליזירט דעם רעזולטאט, בעטן מיר אייך אים וואס דרינגענדיקער צוצושטעלן צום העכסטן גענעראל־שטאב.

ד. א.

פארן שעף פון דער 2טער סעקציע	פארן שעף פון 2טן ביורא
לייטנ.-קאלאנעל (—) ג. נ. פעטרעסקו	קאפיטאן (—) ג. עווולעסקו

נומער 63

בסוד	ארייננ. נומ. 667
ספעצ. געגנט	9טער סעפטעמבער 1941
	נומ. 1220
	9טער סעפטעמבער 1941
	בעסאראבער זשאנדארמען אינספעקטאראט
	קעשענעוו
	צום: גרויס־פרעטאר
	מיליטערישער פאסט־אמט נומ. 85

צו אייער באפעל נומ. 667/941, אין שייכות מיט די שטעטלעך און דערפער, וואס זענען איצט אדער פריער געווען באוווינט מיט יידן — און צי זיי זענען אין דעם מאמענט עוואקואירט;

איך האָב דעם כבוד בײַצולייגן אַ באַריכט וועגן די ייִדישע קאָלאָניעס און שטעטלעך, ווי איך גיב אָן לעבן יעדן איינעם די הײַזער, גערטנער, שטחים און אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען, וואָס זענען געבליבן פון די ייִדן, וואָס אויף דער טעריטאָריע פון דעם דאָזיקן אינספּעקטאָראַט, װעלכע זענען אַנטלאָפן אין ראַטנפאַרבאַנד. 1)

מיר ראַפּאָרטירן גלײַכצײַטיק, אַז די ישובים וועלכע זענען אָנגעגעבן אין דעם דאָזיקן באַריכט זענען ניט געווען באַוווינט אויסשליסלעך פון ייִדן.

בעסאַראַבער זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאָראַט, קעשענעוו
קאָלאָנעל (—) ט. מעקולעסקו

שעף פון פּאָליציי־ביוראָ
קאַפּיטאַן (—) י. וואַלקולעסקו

---

1) צו דעם דאָזיקן באַריכט איז בײַגעלייגט אַ לאַנגער און פאַרפלאָנטערטער חשבון פון וועלכן עס באַקומט זיך דאָך, אַז אין די דערפער פון באַטינער קרײַז, ווו עס האָבן געוווינט ייִדן, זענען, צווישן אַנדערן, געבליבן די ווײַטער-אויסגערעכנטע פאַרמעגנס, וועלכע האָבן געהערט צו ייִדן, וואָס זענען פאַרטריבן געוואָרן פון זייערע היימען:

וווינונגען מיט אַ קאַפּאַציטעט צו באַזעצן אין זיי 26.000 נפשות; 143 העקטאַר גאָרטן; 3.874 העקטאַר אַקערלאַנד; 7 סיסטעמאַטישע מילן; 2 פויערישע מילן; 1 צוקער־פאַבריק; 4 אייל־פאַבריקן; 1 טאַרטאַק; 1 זייף־פאַבריק; 1 ביר־פאַבריק; 1 ספּירט־פאַבריק.

נומער 64
אַרײַנג. נומ. 667
20-9-1941
נומ. 6982
28-8-1941
טשערנאָוויצער זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאָראַט
צום: גרויס־פּרעטאָר

צו אייער טעלעפאנישן באפעל נומ. 667 פון 19טן אויגוסט 1941, דורך וועלכן עס ווערט באפוילן צוצושטעלן א באריכט וועגן די שטעטלעך און דערפער, וואס ביי דער גרענעץ מיטן ראטנפארבאנד, וועלכע זענען געווען באוווינט מיט יידן;

האב איך דעם כבוד ביישוליינג א באריכט, וואס איז צוזאמענגעשטעלט געווארן דורך דער כאטינער זשאנדארמען־לעדזשיונע, בהסכם מיט אייער אויבנדערמאנטן באפעל. 1)

די איבעריקע לעדזשיונעס טיילן מיט, אז ביי זיי זענען ניט פאראן אזעלכע פאלן.

טשערנאוויצער זשאנד.־אינספעקטאראט	שעף פון פאליציי־ביורא
קאלאנעל (—) י. מאנעקוצא	לייטנ. (—) א. פענעטעליאנו

---

1) צו דעם דאזיקן ראפארט איז ביינעלייגט א טאבעלע, וועלכע אנטהאלט די וייטער־אויסגערעכנטע פארמעגנס, וואס זענען פארבליבן פון די יידן, וועלכע זענען פארטריבן געווארן פון די יידישע שטעטלעך־קאלאניעס.

סאראקער קרייז — שטעטל טעלענעשט — 692 הייזער, 1934 העק. אקערלאנד, 11 מילן, 73 העק. פאשע־לאנד, 5 אייל־פאבריקן, 24 הייזער־פארצעלעס, 5 קאלך־אויוונס, 595 העקטאר ווייגארטן, 1 פאבריק צום ציפן וואל.

אורהיווער קרייז, שטעטל ווערטוזשען, 325 הייזער, 600 העק. ווייגארטן, 353 העקטאר אקערלאנד, 2 מילן.

שטעטל אטאקי — 163 הייזער, 125 העקטאר אקערלאנד, 1 אייל־פאבריק.

שטעטל וואד־ראשקעוו — 36 העק. אקערלאנד, 1 מיל, 12 העק. אקערלאנד, 1 אייל־פאבריק.

פרוּוון פון דער פעדעראַציע פון יידישע קהילות־פאַרבאַנדן צו העלפן די ייִדן פון די לאַגערן.

נומער 65

פעדעראַציע פון די יידישע קהילות־פּאַרבאַנדן אין לאַנד

נומ. 968 בוקאַרעשט, 19טער אויגוסט, 1941

צו דעם ה' אינערן־מיניסטער.

ה' מיניסטער:

מיר האָבן דעם כבוד פירצוברענגען פאַר אייער אויפמערקזאַמקייט דאָס וויכטיקע:

אין סעקוראַן (בעסאַראַביע) זענען צונויפגענומען געוואָרן 25.000-30.000 ייִדן — עוואַקואירטע פון סטאַראַזשינעץ, סעלעטין, פּוטילאַ, פלאַסקאַ, וואַסקעוץ, וויזשניצע, לוזשאַן, ליפּקאַן, א. א. וו.

זיי האָבן ניט קיין דאַך איבערן קאָפּ, ניט קיין שפּייז, ניט קיין מלבושים און ניט קיין מעדיצינישע הילף.

עס איז קיינעם ניט דערלויבט צוצושיקן צו זיי וואָס פאַר אַ ס'ניט איז הילף. די נויט וואָס הערשט צווישן זיי, פאַרמשפּט זיי אַלע צום טויט, אָבער זי קען אויך ווערן אַ דראָענדיקע עפּנטלעכע געפאַר, ווייל אַזאַ מין מענטשן־אָנזאַמלונג קען זיך פאַרוואַנדלען אין אַ פּונקט וווּ עס זאָל אַנטשטיין און פון וואַנען עס זאָלן זיך אויסשפּרייטן אַנשטעקיקע און עפּידעמישע שלאַפקייטן.

מיר בעטן אייך צו באַווייליקן און באַטראַכטן, צי עס איז ניט מעגלעך צו באַזייטיקן די דאָזיקע געפאַרן, דורך אַ פאַראָרדענונג צוריקצושיקן די עוואַקואירטע אַהין פון וואַנען זיי זענען געקומען און אויף יעדן פאַל, צי עס איז נישט נוצלעך צו פאַרקלענערן די נויט, מיטן דערלויבן צוצושיקן הילף.

נעמט צו — מיר בעטן עס אייך — ה' מיניסטער, די פאַרזיכערונג פון אונדזער באַזונדערער אַכטונג.

ד"ר וו. פילדערמאַן
פרעזידענט

מאַטאַטיאַס קאַרפּ
גענ. סעקרעטאַר

נומער 66

פעדעראַציע פון די יידישע קהילות־פאַרבאַנדן אין לאַנד

נום. 1362 21טער אויגוסט, 1941

צו דעם ה׳
וויצע־פּרעזידענט און צייטווייליקן פּרעזידענט פון מיניסטאָרן־ראַט.
ה׳ וויצע־פּרעזידענט:

מיר האָבן דעם כבוד אייך צו בעטן, איר זאָלט באַווייליקן צו פאַרּאָרדענען, אַז עס זאָל אונדז דערלויבט ווערן צו שיקן הילף אין געלט צו די ראשי־הקהל פון אַ טייל ישובים אין בעסאַראַביע און בוקאָווינע, וועמענס מיטגלידער זענען געבליבן אינגאַנצן אָן מיטלען.

די דאָזיקע הילף זאָל נישט פאַרטיילט ווערן, נייערט זי זאָל פאַרּווענדעט ווערן מצד די ראשי־הקהל אויף קאָלעקטיווער הילף, אין נאַטור, דורכן שאַפן פאָלקס־קיכן, מעדיצינישע הילפס־פונקטן א. א. וו. — הילף, וועלכע דאַרף געשיקט ווערן אַמדרינגענדיקסטן, נעמענדיק אין אַכט דעם מצב פון אויסגעשעפּטקייט פון יענע יידן און די סכנה פון שלאַפקייטן און עפּידעמיעס.

נעמט צו — מיר בעטן עס אייך, — ה׳ וויצעפּרעזידענט, די פאַרזיּכערונג פון אונדזער באַזונדערער אַכטונג.

ד״ר וו. פילדערמאַן
פּרעזידענט

מאַטאַטיאַס קאַרפּ
גענ. סעקרעטאַר

נומער 67

העכסטער גענ.־שטאַב
1טע סעקציע
קאָנטראָל־ביוראָ וואַטראַ־מאַטאַ, 323

נום. 37871 פון 7טן סעפּט. 1941

העכסטער גענ.־שטאב 1טע סעק.
צום: פארבאנד פון די ייד. קהילות
גאס: ד"ר בורגעלעא נומ. 3, הי.

מיט כבוד ווערט געמאלדן, אז עס איז ניט פארבאטן געווארן צו שיקן הילף צו די יידן וועלכע זענען אינטערנירט אין סעקוראן, נאר אז פארקערט, די דאזיקע הילף איז אפילו געבעטן געווארן ביי די יידישע קהילות פון מאלדאווע.

דער העכסטער גענ.־שטאב האט פארארדנט, אז איר זאלט צונויפזאמלען יעדער מין הילף, אמגעוואונטשנסטן אין געלט, וועלכע זאל איבערגעשיקט ווערן אין לאגער אריין דורכן העכסטן גענ.־שטאב, 2טע סעקציע, ביורא פאר געפאנגענע.

שעף פון דער 1טער סעקציע
קאלאנעל (—) אומלייענבאר

שעף פון קאנטראל־ביורא וואטרא
מאיאר (—) פאפעסקו יעודזשען

נומער 68

פעדעראציע פון די יידישע קהילות־פארבאנדן אין לאנד

נומ. 1010 — 28טער אויגוסט, 1941

צו דעם ה' פרעזידענט פון מיניסטארן־ראט.

ה' פרעזידענט:

מיר האבן דעם כבוד אייך צו בעטן, איר זאלט באוויליקן צו פארארדענען, אז עס זאל דערלויבט ווערן צו שיקן דעלעגאטן מיט הילף און שפייז־ארטיקלען, קליידער, מעדיקאמענטן און געלט, אין די לאגערן פאר יידן, וואס זענען געשאפן געווארן אין סעקוראן, יעדינעץ, אטאקי און אין די איבעריקע ערטער פון בעסאראביע און בוקאווינע, אין וועלכע עס געפינען זיך אינטערנירט יידן.

בכדי צו שיקן אזא מין הילף האט דער מיליטערישער קאמאנדאמענט געפאדערט ביי דער יאסער יידישער קהילה, אז זי זאל פארשאפן די נייטיקע סומעס.

דער פארבאנד פון יידישע קהילות אין אלט־רומעניע האט איבער־געוויזן טעלעפאניש דער יידישער קהילה אין יאס די סומע פון 300.000 לעי און די יאסער קהילה האט פון איר זייט נאך צוגעגעבן די סומע פון 200.000 לעי, און האט אויף אזא אופן געשאפן אן ערשטן פאנד פון 500.000 לעי אויף הילף פאר די עוואקואירטע.

אזא מין הילף וואלט אבער געווען זייער ווייט פון ווירקזאם, מחמת עס איז נייטיק צו גרינדן אויפן ארט קאנטינעס, אין וועלכע די יידישע באפעלקערונג זאל באקומען שפייז און נישט קיין געלט.

אזוי וואלטן שוין אויך די אייגענע דעלעגאטן פון די קהילות גע־זארגט, אז עס זאלן געשאפן ווערן קליינע מעדיצינישע הילפס־פונקטן, וווּ עס זאל געזארגט ווערן פארן געזונט פון די עוואקואירטע, פארמיידנדיק אויף אזא מין אופן, אז עס זאלן זיך יאווען און פארשפרייטן עפידעמיעס, וועלכע וואלטן מיט זיך פארגעשטעלט אן אלגעמיינע סכנה.

מיר גלויבן, אז איר וועט באוויליקן איינצוזען, אז אונדזער ביטע איז א באגרינדעטע און אז איר גינסטיקע און אומפארזאמטע לייזונג, איז אין אלגעמיינעם אינטערעס.

נעמט צו, ביטע, ה׳ פרעזידענט פון ראט, די פארזיכערונג פון אונ־דזער באזונדערער אכטונג.

ד״ר וו. פילדערמאן
פרעזידענט

מאטאטיאס קארפ
גענ. סעקרעטאר

נומער 69

אויסצוג פון באשולדיקונגס־אקט וואס עס האט אויסגעארבעט דער פאלקס־טריבונאל קעגן די קאמאנדאנטן פון די לאגערן אין ווערטוזשען און אין מארקולעשט.

דער ה׳ קאלאנעל אגאפיע שיקט צו דער יידישער קהילה אין יאס דעם ה׳ ניקאלאו גר. פעטרע, אלס ספעציעלן שליח, וועלכער איז דאן גע־

ווען א סאָלדאַט ט. ר. (רעדוצירטער טערמין), אַז ער זאָל ברענגען געלט־הילף.

דער ה' ניקאָלאו גר. פּעטרע, דער ספּעציעלער שליח פון דער רעגירונג אָנערקענט אין זיינע דערקלערונגען, אַז ער איז געווען אין יאַס דעם 9טן סעפּטעמבער 1941, פון וואַנען ער האָט געבראַכט, מצד דער יידישער קהילה, די סומע פון 300.000 לעי פאַר די הצטרכותן פון די אינטער־נירטע אין ווערטוזשען.

די דאָזיקע סומע, אָנערקענט דער ה' קאָלאָנעל אַגאַפּיע ביי דער אויספאָרשונג, אַז ער האָט זי ריכטיק באַקומען און אַז ער זאָל זי האָבן פאַרווענדעט אויף שפּייז פאַר די אינטערנירטע.

אָבער עס באַקומט זיך פון ערגעץ־ניט, ווי אַזוי די דאָזיקע סומע איז פאַרנוצט געוואָרן.

און נאָך מער: דער ה' ניקאָלאו גר. פּעטרע ווייזט אָן אין זיין דער־מאָנטער דעקלאַראַציע אַז אין דעם זעלבן מאָמענט, ווען ער האָט אי־בערגעגעבן אין די הענט אַריין דעם ה' לאַגער־קאַסיר, אונטערלייטענאַנט פּעטרעסקו, די סומע פון 300.000 לעי, איז לויטן באַפעל פון ה' קאָלאָנעל אַגאַפּיע, געגעבן געוואָרן דעם ה' לייטנאַנט יופּו קריסטו, אַלס הלואה, די סומע פון 50.000 לעי, און מיטן איבריקן געלט ווייסט דער עדות נישט וואָס עס איז געשען.

ווען דער ה' קאָלאָנעל אַגאַפּיע זאָל געווען האָבן גוטע כוונות בנוגע די אינטערנירטע, וואָלט ער אודאי געווען איבערגעגעבן די דאָזיקע סומע אין די הענט אַריין דעם יידישן קאָמיטעט, וואָס האָט עקזיסטירט אין לאַגער; דער דאָזיקער קאָמיטעט איז דאָך, איבעריקנס, געווען דער איינ־ציקער באַרעכטיקטער איינצוקאַסירן געלט וואָס האָט זיך באַקומען פון די קהילות פאַר די דעפּאָרטירטע יידן.

סטאַטיסטיקעס וואָס זענען אויסגעאַרבעט געוואָרן אין שייכות מיטן דעפּאָרטירן די ייִדן פון די לאַגערן.

נומער 70

טעלעפאָניש נומ. 721 פון 24טן אויגוסט 1941

זשאַנדאַרמען-אינספּעקטאַראַט פון קעשענעוו און טשערנאָוויץ

בכדי צוזאַמענצושטעלן אַ סטאַטיסטיק פון די ייִדן אין די לאַגערן, ראַפּאָרטירט די צאָל לאַגערן וואָס אויפן שטח פון אײַער אינספּעקטאָראַט, ווי אויך די צאָל ייִדן וואָס געפינט זיך אין יעדן לאַגער, לויט קאַטעגאָריעס: מענער, פרויען, קינדער.

גרויס-פּרעטאָר
געז. יאָאַן טאָפּאָר

נומער 71

בסוד נומ. 1104 אריַינג. נומ. 721
31טער אויגוסט, 1941

פון: זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאַראַט אין קעשענעוו, בעסאַראַביע
צום: גרויס־פּרעטאָר

צו אײַער טעלעפאָנישן באַפעל נומ. 721/941:

איך האָב דעם כבוד אײַך צוצושיקן, בײַגעלייגט, אַ חשבון פון די ייִדן וועלכע געפינען זיך אויפן שטח פון דעם דאָזיקן אינספּעקטאָראַט, אינטערנירטע אין לאַגערן, לויט קאַטעגאָריעס.

בעסאַראַביער זשאַנדאַרמען־אינספּ. שעף פון פּאָליציי־ביוראָ
קאָלאָנעל ס. מעקולעסקו מאַיאָר טאַמעסקו

זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאָראַט קעשענעוו — בעסאַראַביע

חשבון פון די ייִדן, לויט קאַטעגאָריעס, וואָס זענען אינטערנירט אין די לאַגערן, וואָס אויפן שטח פון דעם דאָזיקן אינספּעקטאָראַט:

נומ.	לעדזשיונע	לאַגער	צאָל ייִדן לויט קאַטעגאָריעס מענער	פרויען	קינדער	סך־הכל
1	בעלץ	נײַ־לימבען	877	908	849	2634
		רישקאַן	795	1164	1113	3072
		רעוצעל	706	1469	1060	3235
2	קאהול	—	—	—	—	—
3	נײַ־קיליע	—	—	—	—	—
4	לאפושנא	—	—	—	—	—
5	טשעט. אלבא	—	—	—	—	—
6	איזמאיל	—	—	—	—	—
7	אורהיעוו	—	—	—	—	—
8	סאראקע	ווערטויזשען	8182	8540	6247	22969
9	סיגינא	—	—	—	—	—
	סך־הכל		10560	12081	9269	31910

מיר באַשטעטיקן די גענויקייט פון דער דאָזיקער צונויפשטעלונג.

קעשענעווער זשאַנד.־אינספּעקטאָר — שעף פון פּאָליציי־ביוראָ

קאָלאָנעל ט. מעקולעסקו — מאַיאָר טאַמעסקו

נומער 72

בסוד — ארײַנג. נומ. 925

ספּעצ. געגנט — 16טער סעפּט. 1941

פון: טשערנאָוויצער זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאָראַט
צום: אַמט פון גרויס־פּרעטאָר
אַקטן־העפט

גען. טאָפּאָר

איך האָב דעם כּבוד צו ראַפּאָרטירן, אַז די כאָטינער זשאַנדאַרמען־לעגיאָן האָט אויפן באַפעל אין איר ראַפּאָרט נומ. 33 פון 28טן אויגוסט 1941 וועגן מצב אין די ייִדן־לאַגערן פון יעדינעץ און סעקוראַן. און אַט ווי דער מצב איז:

יעדינעצער לאַגער

1. — אַלגעמיינע צאָל פון די ייִדן.

לויט דער ציילונג, וואָס עס האָט געמאַכט דער זשאַנדאַרמען־פּאָסט זענען פאַראַן 12248 ייִדן. לויט דער ציילונג פון אַמט נומ. 4 פאַר היגיענע און פּראָפילאַקטיק זאָל די אַלגעמיינע צאָל ייִדן זײַן פון 11224 נפשות, ד"ה ווייניקער מיט 1024 לויט וויפל עס גיבן אָן די זשאַנדאַרמען.

דער ה' פּרעפעקט פון כאָטינער קרײַז האָט פאַראָרדנט, אַז עס זאָל אויסגעאַרבעט ווערן אַ נאָמענטלעכע טאַבעלע, אַזוי אַז עס זאָל דורך דעם פעסטגעשטעלט ווערן גענוי זייער צאָל.

2. — איינקוואַרטירונג.

אַלע ייִדן זענען איינגעקוואַרטירט אין אַ קוואַרטאַל פון 5 גאַסן, אין די הײַזער, וועלכע זענען געבליבן ליידיק, נאָכן עוואַקואירן די אָרטיקע ייִדן. די איינקוואַרטירונג איז געמאַכט געוואָרן בײַ גוטע באַדינגונגען.

3. — באַשפּייזונג.

פון די געלטער, וואָס די פּרעפעקטורע האָט געשטעלט צו דיספּאָזיציע, איז ביז הײַנט פאַרטיילט געוואָרן ברויט אומזיסט די אַלע, וועלכע האָבן אינגאַנצן נישט קיין מיטלען.

דער ה' פּרעפעקט האָט באַשטעטיקט, אַז ביז עס וועלן זיך אויסלאָזן די פאָנדן, וואָס ער האָט, זאָלן טעגלעך פאַרטיילט ווערן 1500 לאַבנס ברויט אומזיסט און 1500 אויף דעם פּרײַז פון 10 לעי אַ קילאָ.

עם קומט, אזוי ארום, אוים צו 200 — 400 גר. ברויט טעגלעך אויף א מענטשן, אריינגערעכנט שוין אויך די קליינע קינדער.

אין דעם געוועלב, וווּ עם פארקויפט זיך דאס ברויט פאר די אינ־טערנירטע, זענען געבליבן עטלעכע הונדערט לאבנס ברויט, וועלכע האבן אנגעהויבן שימלען, מחמת קיינער קויפט זיי ניט, ווארטנדיק אז מען זאל זיי צעטיילן אומזיסט. די ייִדן קלאגן זיך, אז זיי האבן שוין אינגאנצן נישט קיין געלט־מיטלען, ווײַל זיי זענען בארויבט געווארן און דאס וואס איז זיי נאך געבליבן, האבן זיי אויספארקויפט אויף צו קענען לעבן.

אין דער אמתן איז א טייל פון זיי אין א שווערער לאגע, אבער עס זענען נאך דא אויך אזעלכע, וועלכע האבן יא געלט. א באוויַיז דערויף איז, אז זיי האבן אנגעבאטן דעם סעקציע־שעף 100.000 לעי, כדי ער זאל זיי פארלייַכטערן דאס אוועקשיקן קיין טשערנאוויץ צען משפחות. דער ה' קרייַז־פרעפעקט האט פארגעשלאגן, אז א קאמיסיע, וואס זיי אליין וועלן אויסקלויבן, זאל צונויפנעמען דאס גאנצע געלט, וואס די ייִדן פארמאגן און דערפון זאל אויסגעגעבן ווערן אויף זייער אויסהאלט.

דער פארשטייער פון די ייִדן, מיט וועלכן ער האט גערעדט, האט דאס קאטעגאריש אפגעווארפן און דערקלערט, אז זיי האבן נישט קיין געלט. זיי האבן געבעטן א דערלויבעניש, אז צוויי פון זייעריקע זאלן אוועק, באוואכטע, קיין טשערנאוויץ, בכדי דארט צונויפצוזאמלען געלט, באשפייזונג און מלבושים.

דער ה' פרעפעקט האט ראפארטירט צום גאווערנאמענט וועגן דעם דאזיקן ענין.

עס זענען ארויסגעשיקט געווארן אויף ארבעט בייַ די שאסייען 600 ייִדן; עס וועט זיי געצאלט ווערן 35 לעי א טאג.

4. — מעדיצינישע הילף.

איידער זיי האבן פארנומען די הייַזער, וואס זענען פאר זיי באַ־שטימט געווארן, האט דער אמט נומ. 4 פאר היגיענע און פראפילאקטיק, פון יעדינעץ, דעזינפיצירט אלע ייִדן. אלע זענען זיי דעפאראזיטירט און אויסגעבאדן געווארן.

די מעדיציניש הילף איז אין דעם מאָמענט פאַרזיכערט דורך די 15 יידישע דאָקטוירים פון לאַגער.

עס איז פאַר זיי באַשטימט געוואָרן אַ הויז, וואָס דינט אַלס מעדיציניש הילפס־צענטער. קיין מעדיקאַמענטן זענען נישטאָ. ביז איצט האָבן זיך באַוויזן די ווייטער־אויסגערעכנטע עפּידעמיעס:

2 פאַלן פון שקאַרלאַטינע

4 פאַלן פון מאָזלען.

4 פאַלן פון „רויזן".

4 פאַלן פון דעזינטעריע

1 פאַרדעכטיקער טיפוס־פאַל.

אין די ערשטע טעג פון זייער אָנקומען אין לאַגער אַריין זענען געשטאָרבן צו 4–5 ייִדן אַ טאָג; שטופנווייַז זענען די טויט־פאַלן פאַרמינערט געוואָרן.

5. — באַוואַכונג.

ביז איצט איז די וואַך געווען שלעכט אָרגאַניזירט, מחמת דעם מאַנגל אין מענטשן. עס זענען צוגעטיילט געוואָרן טעגלעך פאַר דער וואַך 6 זשאַנדאַרן און 50 פּרעמיליטאַרן, אונטערן באַפעל פון סערזשאַנט־מאַזשאָר אולמעאַנו וואַיטשילע.

די פּרעמיליטאַרן האָבן זיך אָבער אַריינגעלאָזט אין גנבענען און אין אַנדערע מיסברויכן, אַזוי, אַז ניט נאָר האָבן זיי נישט פאַרזיכערט די באַוואַכונג, נאָר זיי האָבן איר נאָך געשטערט.

מיטן אָנקום פון דריי זשאַנדאַרם־פּלוטאָנען, איז דאָס באַוואַכונגס־פּראָבלעם געלייזט געוואָרן.

צו דער באַוואַכונג האָט אויך מיטגעהאָלפן דאָס פּיאָנערן־חיל פון גאַרניזאָן, אָבער פּונקט ווי די פּרעמיליטאַרן, זענען אויך די דאָזיקע סאָלדאַטן באַגאַנגען מיסברויכן.

די ייִדן דערקלערן, אַז זיי האָבן ניט געקענט אָרגאַניזירן קיין אייגענע

וואָך, פאַר מורא, אַז די סאָלדאַטן און פּרעמיליטאַרן זאָלן זיי דערפאַר נישט שלאָגן.

די ייִדן זענען אָרגאַניזירט לויט דערפער.

אַלע ייִדן פון יעדן דאָרף האָבן זיך אויסגעקליבן אַ שעף. אַזוי איז אויך דאָ אַן עלטסטער איבערן גאַנצן לאַגער. די דאָזיקע עלטסטע האָבן ניט קיין פּאָליציייאישע אויפגאַבע. זייער אויפגאַבע באַשטייט נאָר אין אָנהאַלטן קאָנטאַקט מיט דער מאַכט, בכדי צו דערליידיקן אַלע ענינים, וועגן וועלכע די ייִדן קומען זיך באַקלאָגן.

סעקוראַנער לאַגער

1. — אַלגעמיינע צאָל פון די ייִדן.

די צאָל ייִדן, לויט דער ציילונג פון די זשאַנדאַרן, גרייכט צו 10.201. לויט דער ציילונג פון דער קאָמונאַלער מאַכט — זענען דאָ בלויז 8302 ייִדן. עס באַקומט זיך אַ דיפערענץ פון 1899 פּאַרשוין.

דער ה׳ פּרעפעקט האָט באַפוילן דורך די פּרעפעקטורעס, אַז עס זאָלן אויסגעאַרבעט ווערן נאָמענטלעכע טאַבעלעס; דאַן וועלן מיר האָבן אַ גענויע ציילונג.

2. — איינקוואַרטירונג.

דאָס איז געמאַכט געוואָרן אין אַן אָפּגעזונדערטן קוואַרטאַל אין גוטע באַדינגונגען.

3. — באַשפּייזונג.

די מאַטעריעלע לאַגע פון די ייִדן אין דעם דאָזיקן לאַגער איז עטוואָס בעסער, ווי פון די ייִדן אין יעדינעץ. דאָ געפינען זיך די כאָטינער ייִדן וועלכע האָבן נישט געמוזט דורכמאַכן קיין צו לאַנגן וועג, אַזוי אַז זיי זענען נישט געווען אַזוי אויסגעשטעלט באַרויבט צו ווערן, ווי יענע פון די ווייטערע קרייזן.

אויס אייגענער איניציאַטיוו האָבן זיי אָנגעהויבן צונויפצוזאַמלען געלט פאַר די אָרעמע לײַט.

די פּרעפעקטורע האָט זיי אַרויסגעגעבן אומזיסט: 1400 קילאָ צוקער, 450 קילאָ קיך־בוימל, 81 קילאָ זאַלץ, 200 קילאָ ברויט.

דאָס ברויט ווערט פאַרקויפט אויף 13 לעי אַ קילאָ.
עס זענען גענומען געוואָרן אויף אַרבעט:
קיין בריטשאַן צו די וועגן — 150 פּערזאָן.
צום דרעשען — קיין זעלענא — 25 פּערזאָן;
צום רייניקן די גאַסן אין סעקוראַן — 30 פּערזאָן;
צום פאַריכטן די גאַסן — 20 פּערזאָן;
קיין ליפּקאַן, צום שאָסיי — 450 פּערזאָן.
גרינסן, מילך און פּוטער — ווערן אײַנגעקויפט אויפן מאַרק און עס איז דאָ צו קריגן בשפע.

4. — מעדיצינישע הילף.

זי איז פאַרזיכערט אַ דאַנק די 6 ייִדישע דאָקטוירים, וועלכע זענען פאַרטיילט אויף סעקטאָרן. זיי האָבן אַ באָד, וואָס פונקציאָנירט פּערמאַנענט. עס איז פאַראַן אַ מאַנגל אין פּעטראָל און קאַלך. עס איז אײַנגעאָרדנט געוואָרן אַ מעדיצינישער הילפס־פּונקט.

5. — באַוואַכונג.

דאָס דאָזיקע פּראָבלעם איז געלייזט געוואָרן מיטן אָנקום פון 3 פּאָליציי-פּלוטאָנען.

אין לאַגער גופא ווערן די פּאָליציי־פונקציעס אויסגעפירט דורך ייִדן. זיי זענען אײַנגעטיילט געוואָרן אויף גרופּעס; יעדער גרופּע האָט זיך איר קאָמאַנדאַנט.

אין דעם דאָזיקן לאַגער זענען אינטערנירט אויך 1698 ליפּקאַנער ייִדן, וועלכע זענען געהאַט עוואַקואירט געוואָרן דורך די רוסן און וועמען דאָס דײַטשישע מיליטער האָט צוריק אַריבערגעשטעלט קיין בעסאַראַביע.

די לאַגע אין וועלכער זיי זענען אָנגעקומען איז אַ באַדויערנסווער־

טע. זיי האָבן ניט געהאַט געגעסן זינט 4 טעג, זענען געווען אָפּגעריסן און אָפּגעשליסן און פול מיט פאַראַזיטן.

אין פאַל ווען די ייִדן זאָלן נאָך בלייַבן אַ סך צייַט אין די דאָזיקע לאַגערן, וועט נייטיק זייַן צו פאַריכטן די הרובעס, פאַרזיכערן די באַהייצונג, זיי געבן קליידער און וועש, ווייַל די מערסטע פאַרמאָגן נישט מער ווי דאָס, וואָס זיי טראָגן אויף זיך. דאָס וועט זייַן אויך אין די אינטערעסן פון דער קריסטלעכער באַפעלקערונג, וועלכע וואָלט געהאַט צו לייַדן, אויב עס זאָלן אויסברעכן עפּידעמיעס.

טשערנאָוויצער זשאַנדאַרמען-אינספּעקטאָר	שעף פון פּאָליציי-ביוראָ
קאָלאָנעל י. מאַנעקוצאַ	לייטנ. א. פענטעליאַנו

דעפּאָרטאַציע-צוגרייטונגען

נומער 73

טעלעגראַמע צו דער זשאַנדאַרמען-לעדזשיונע אין טיגינאַ (בענדער)
פאַרן קאָלאָנעל בראַשטעאַנו עמיל

שפּירט

מיר האָבן באַשטימט די ווייַטער-אויסגערעכנטע אַריבערגאַנג-פונקטן: פון קריולען קיין קאַראַנטין און פון רעזינע קיין ריבניצע.

שטעלט פעסט די מאַרשרוטן און אינסטרואירט די זשאַנדאַרמען-פּלוטאָנען אַזוי, אַז דעם 6טן סעפּטעמבער פאַרטאָג זאָלן זיי קענען אָנהייבן דאָס אַריבערפירן.

איר זאָלט האָבן גרייט פורלעך צום רעקווייזירן בייַ די אַריבערגאַנגס-פונקטן פאַרן באַגאַזש, פאַר פרויען און קראַנקע.

די גרופּעס וועלן זייַן צו 1000 פערזאָן.

נומ. 808 פון 2טן סעפּטעמבער 1941.

גענעראַל יאָאַן טאָפּאָר

באמערק.: — דער קאָמאַנדאַנט פון דער טיגיענער לעדזשיונע וועט דעשיפרירן דעם באַפעל און וועט אים איבערשיקן מיט אַ מאָטאָציקליסט־קוריער צום ה׳ קאָלאָנעל בראַשטעאַנו, כדי ער זאָל נאָך היינט קענען באַשטעטיקן דאָס דערהאַלטן דעם באַפעל.

נומ. 507/2/941. 13,10 עקספּ. האריא 9-2 — 14,35

2/9-1941 (—) מאקרי

דער דעשיפרירטער באַפעל איז פאַרניכטעט געוואָרן דורך פאַרברענען.

נומער 74

טעלעגראַמע

נומ. 666 דעם ה׳ גענעראַל טאָפאָר, גרויס־פּרעטאָר

צוגעשטעלט אין טיגינא נומ. 71,213 ווערטער, דעם 3/9 8 אַזייגער אַיבערגעשיקט דעם 3טן, 17 אַזייגער.

לויטן באַשלוס פון ה׳ מאַרשאַל אַנטאָנעסקו אין פאַרבינדונג מיטן ה׳ גובערנאַטאָר פון טראַנסניסטריע וועגן טראַנספּאָרט פון דעם, וואָס איז שוין באַוווסט אויפן 15טן וועט צוגעשטעלט ווערן דער מאַרשרוט, די אָפּשטעל־פּונקטן און די איינקוואַרטירונגס־ערטער סטאַפּ.

די דאָזיקע טעלעגראַמע איז מיטגעטיילט געוואָרן אויך דעם ה׳ גענעראַל וואַיקולעסקו מצד דעם גובערנאַטאָר פון טראַנסניסטריע.

אַקטן־העפט קאָלאָנעל (—) בראַשטעאַנו

(—) גענ. טאָפאָר נומ. 1146 זשאַנד.־אינספּ־

נומער 75

העכסטער גענ. שטאַב ארייִנג. נומ. 835

2טע סעקציע 4טער סעפּט. 1941

ב ס ו ד — נומ. ב/5023
ז. דרינגענדיק — 4טער סעפּט. 1941
אויספירונג — פון: העכסטן גענעראַל־שטאַב
גענ. (—) טאָפּאָר — 2טע סעקציע
צום: אַמט פון גרויס־פּרעטאָר ה. ג. ש.

איך האָב דעם כבוד אײַך צו בעטן, איר זאָלט באַוויליקן צו פאַראָר־דענען, אַז די זשאַנדאַרמען־לעגיאָנען זאָלן צושטעלן אַ גענויעם באַריכט וועגן אַלע ייִדן־לאַגערן, אָדער געטאָס פון בעסאַראַביע און אין בוקאָווינע.

פאַר יעדן לאַגער, אָדער געטאָ וועט אָנגעגעבן ווערן די צאָל אינטערנירטע, ווער עס איז באַאויפטראַגט מיט דער באַוואַכונג און באַשפּייזונג.

מיר בעטן אײַך, אַז דער רעזולטאַט זאָל מעגלעך אַמגיכסטן מיטגעטיילט ווערן דעם העכסטן גענ.־שטאַב.

ד. א.

פאַרן שעף פון דער 2טער סעקציע — פאַרן שעף פון 2טן ביוראָ
לייטנאַנט־קאָלאָנעל (—) ג. נ. פּעטרעסקו — מאַיאָר (—) אומלייענבאַר

נומער 76

אַמט פון גרויס־פּרעטאָר
באַריכט וועגן די צאָל ייִדן־לאַגערן אין בעסאַראַביע און בוקאָווינע

נומ.	לעגיאָנע	לאַגער	צאָל ייִדן	באַמערק.
1	באַטין	סעקוראַן	10.356	60שע פּאָליציי־קאָמפּאַניע
		יעדינעץ	11.762	
2	בעלץ	ניי־לימבען	2.634	בעלצער זשאַנד.־לעגיאָנע
		רישקאַן	3.072	
		רעוצעל	3.253	1 פּלוטאָן אונטערן באַפ. פון
3	סאַראָקע	ווערטוזשען	22.969	לייטנ. קאָל. קאָנסטאַנטינעסקו
	סך־הכל		54.046	
	קעשענעווער	געטאָ	10.400	10טע פּאָליציי־קאָמפּאַניע

פ. ס. די אָריגינעלע טאַבעלע איז איבערגעגעבן געוואָרן דורכן ה׳ גענעראַל טאָפּאָר פּערזענלעך דער 2טער סעקציע פון ה. ג. ש.
פלוט. (—) אומלייענבאַר

נומער 77

דער רעזשים און מצב פון די ייִדן אין די לאַגערן פון סעקוראַן, יעדינעץ און ווערטוזשען, פאַר דער דעפּאָרטאַציע.

נומ. 7438 — 11טער סעפּט. 1941

פון טשערנאָוויצער זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאָראַט

צו דער: בוקאָווינער פּראָווינץ־אַדמיניסטראַציע

איך האָב דעם כבוד צו ראַפּאָרטירן:

אויף דער טעריטאָריע פון כאָטינער קרייַז געפינען זיך 2 לאַגערן, אין וועלכע עס זענען אינטערנירט ייִדן. אין סעקוראַן — אַ צאָל פון 10,201 און אין יעדינעץ — אַ צאָל פון 12,248 ייִדן.

דער אַמט פון גרויס־פּרעטאָר האָט מיטן טעלעגראַפישן באַפעל נומ. 762 פון 5טן אויגוסט ה. י. (בייַגעלייגט אַ קאָפּיע) באַשטימט אַ פּאָליציי־קאַמפּאַניע פאַר דער באַוואַכונג, פאַרפליכטנדיק דעם אינספּעקטאָראַט צו געבן די נייטיקע אינסטרוקציעס און אָנווייַזונגען פאַר דער באַוואַכונג, אייַנקוואַרטירונג און באַשפּייַזונג.

מינדלעך, טעלעפאָניש, איז מיר מיטגעטיילט געוואָרן, אַז די מלוכה גיט נישט קיין געלט פאַר זייער באַשפּייַזונג, אַזוי אַז עס בלייַבט, אַז די קרייַז־פּרעפעקטורע זאָל זיי באַנוצן צו עפנטלעכע אַרבעטן און זיי באַזאָרגן מיט שפּייַז, אָדער זיי זאָלן זיך דערנערן פאַר זייער אייגן געלט.

קומענדיק אַהין, אויפן אָרט, האָב איך אַרויסגעגעבן די בייַגעלייגטע אָנווייַזונג (עס ווערט דאָ בייַגעלייגט אַ קאָפּיע).

— נעמענדיק אין אַכט דאָס אויבן־אָנגעוויזענע, האָב איך דעם כבוד אייַך באַקאַנט צו מאַכן, אַז:

— אין די לאַגערן געפינען זיך אַ סך אַלטע לייַט, קינדער און פרויען

— די איינקוואַרטירונג איז אין דעם מאָמענט אקצעפּטירבאַר; אויף ווינטער איז זייער נייטיק געוויסע איַינאָרדענונגען און איַינריכטונגען.

— בײַ דער גאַנצער אויפזיכט און באַוואַכונגס־מיטלען, איז פון דאָרט זייער לײַכט צו אַנטלויפן; עס איז דעריבער נייטיק האַלץ־מאַטער־יאַל און דראָט, בכדי אָפּצושליסן די גרויסע שטיבער, אין וועלכע זיי זענען איַינגעקוואַרטירט.

די ייִדן זאָגן, אַז זיי האָבן שוין מער נישט קיין געלט אויף צו קויפן זיך שפּײַז — געמענדיק אין אַכט די לאַגע פון די דאָזיקע שטעטלעך — בעת אַ שלעכטן וועטער און באַזונדערס ווינטער, ווען דער טראַנספּאָרט קומט אָן זייער שווער און ווען די איינוווינער פון די שכנותדיקע דערפער וועלן מער נישט קענען קומען אין שטעטל אַרײַן מיט קיין עסנוואַרג, וועלן דאַן אויספעלן שפּײַז־אַרטיקלען און די אינטערנירטע וועלן דאַן נישט קענען האָבן אַפילו דאָס אומבאַדינגט־נייטיקע, — אויף צו דערוואַרעמען אָדער אָפּקאָכן אַ געקעכץ — האָבן זיי גאָרנישט; אַ קליין קוואַנטום האָלץ וואָס האָט זיך דאָרט געפונען — האָט זיך שוין אויסגעלאָזט און אין דעם מאָמענט פאַרברענען זיי די פּלויטן, אָדער זיי רײַסן שטיקער פון דאַך.

— די מערסטע פון זיי האָבן נישט קיין קליידער און אַבסאָלוט גאָרנישט צום איַינדעקן זיך. היות די מערסטע זענען שוין געהאַט אַריבערגעפירט געוואָרן דורך די דײַטשן, האָבן זיי פאַרלוירן, אָדער עס איז זיי צוגענומען געוואָרן אין אוקראַינע כמעט אַלץ, וואָס זיי האָבן פאַרמאָגט.

זיי האָבן גאָרנישט מיט וואָס אָפּצוקאָכן עפּעס אויף צו עסן; יעדער קאָכט אין דער שטוב וווּ ער איז איינקוואַרטירט.

מעדיקאַמענטן פעלן.

לויטן באַפעל נומ. 4007 פון עטאַפּן־קאָמאַנדאַנט פון דער דריטער אַרמיי (בײַגעלייגט אַ קאָפּיע), קומט אויס, אַז די דאָזיקע לאַגערן זענען

אָפּהענגיק פון דער אַרמיי. דאָך איז אומפאַרשטענדלעך פאַרוואָס אין סע־קוראַן און אין בריטשאַן האָב איך געטראָפן גראָבן שאַסייען פון 7טן באַטאַליאָן פּעיִקע מענטשן, וועלכע זענען מאָביליזירט געוואָרן פון די זשור־דעצן, בוזעו, פּראַכאָוואַ, יאַלאָמיצאַ — מענטשן וועלכע זענען אַוועקגענו־מען געוואָרן פון זייערע היימען, בכדי צו אַרבעטן אין דער געגנט פון די דאָזיקע עטאַפּן, בעת אין די לאַגערן פון סעקוראַן און יעדינעץ זיצן ייִדן, וועלכע ווערן צו גאָרנישט באַנוצט.

אין שייכות מיט דעם אויבן־ראַפּאָרטירטן, בעט איך אײַך — מיט רעספּעקט — אַז איר זאָלט באַוויליקן צו באַשליסן און אינטערווענירן בײַם העכסטן גענ.־שטאַב, כדי עס זאָל אויפגעקלערט ווערן די דאָזיקע לאַגע און עס זאָל ענדגילטיק באַשלאָסן ווערן וועגן די דאָזיקע לאַגערן, וועגן זייער פונקציאָנירונג, אַדמיניסטראַציע, און אַזוי ווײַטער.

זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאָר

קאָלאָנעל (—) י. מענעקוצאַ

נומער 78

אויסצוגן פון באַשולדיקונגס־אַקט וואָס עס האָט אויסגעאַרבעט דער פאָלקס־טריבונאַל קעגן די קאָמאַנדאַנטן פון ווערטוזשענער לאַגער.

דער רעזערוו־קאָלאָנעל אַגאַפּיע וואַסילע נעמט איבער די אָנפירונג פון ווערטוזשענער לאַגער דעם 8טן סעפּטעמבער 1941.

אָט ווי עס שילדערט אונדז די לאַגע אין דעם דאָזיקן לאַגער דער ה' קאָלאָנעל אַלעקסאַנדרו קאָנסטאַנטינעסקו, זײַן פאָרגייער בײַ דער אָנפי־רונג פון לאַגער.

„די 22.000 — 23.000 ייִדן, וואָס זענען אָנגעבראַכט געוואָרן פון בוקאָווינע און בעסאַראַביע דורך די זשאַנדאַרמען־לעגיאָנען, האָבן ניט געקענט אײַנגעקוואַרטירט ווערן אַלע אין דעם קליינעם שטעטעלע ווער־

טוזשען, אזוי אַז זיי האָבן מיט זיך פאַרגעשטעלט און אומדערלאָזלעכע מענטשן־אָנהויפונג, ווי עס האָט ניט געקענט פאַרזיכערט ווערן קיין אָפּרו־אָרט פאַר יעדן איינעם. עס איז געווען אַ שרעקלעכע ענגשאַפט און צונויפגעמישטקייט, פרויען קינדער, מיידלעך, מענער, קראַנקע מענטשן, גוסס־דיקע מענטשן, קימפּעטאָרינס און צו אַלע צרות — אָן אַ שום מעגלעכקייט זיך צו דערנערן. קאָנסעקווענץ: אַ וואָס אַמאָל גרעסערע שטערבלעכקייט".

און ווײַטער ווײַזט ה' קאָלאָנעל קאָנסטאַנטינעסקו אָן, וויפל די דאָזיקע מענטשן האָבן זיך געמוזט אָנלײַדן ביז זיי זענען אָנגעקומען אין לאַגער אַרײַן, אויב טאַקע פאַר זײַנע אויגן זענען אַ טייל פון די נאָר וואָס אָנגעקומענע אויסגעגאַנגען, אַ טייל האָבן געחלשט, די שוואַנגערנדיקע האָבן געבוירן קינדער, און אַלע זענען געווען אײַנגעטונקען אין לײַז און מיט טשעריקעס."

דער דאָזיקער צושטאַנד וועלכן ס'איז גאָר אומעגלעך צו באַשרײַבן, האָט אים באַוויגן צו אינטערווענירן בײַם העכסטן גענ.-שטאַב, אַז מען זאָל אים באַפרײַען פון דער דאָזיקער פונקציע, ווײַל, זאָגט ער: „ער האָט נישט געוואָלט ווערן אַ מיט־שותף צו די מעשים, וואָס מען האָט פון אים געפאָדערט".

רעזערוו־לייטנאַנט ד"ר יעפורעסקו אַלעקסאַנדרו זאָגט אָט וואָס: „די דאָזיקע מענטשן זענען אָנגעבראַכט געוואָרן פון אַן אַנדערן לאַגער, וואָס איז געווען אײַנגעאָרדנט אין אַ וואַלד, אין אַ באַדויערונגסווערטער לאַגע, אין צעפליקטע קליידער און ניט־דערנערטע. די שטערבלעכקייט האָט געהאַלטן אין וואַקסן".

רעזערוו־אונטערלייטנאַנט פעטרעסקו. קאָרנעליו שטעלט פעסט און

וויַיזט אָן: די לאַגע פון די מענטשן אין ווערטוזשען איז געווען אַ באַדויערנווערטיקע, מחמת אין די גרויסע היצן פון חודש אויגוסט זענען זיי געטריבן געוואָרן פון איין אָרט אין אַנדערן, טעג דורכאַנאַנד. אין ווערטוזשען פלעגן טאָג־טעגלעך אַ סך אויסשטאַרבן. דאָס סיסטעם פון אומענדלעכן אַרומפירן די יִדישע אינטערנירטע איז געווען דאָס גרעסטע אומגליק פון דער דאָזיקער צײַט".

קאַפּיטאַן סטאַנעסקו גערעגע:

„די לאַגע פון די מענטשן, וואָס זענען אָנגעקומען קיין ווערטוזשען איז געווען אַ באַדויערנסווערטע; נישט־געגעסענע, פול מיט טשעריקערס, האָבן זיי זיך קוים געשלעפּט".

דער עדות, מאַגיסטער פ. גר. ניקאָלאַו, וויַיזט אויך אָן, אַז די אינטערנירטע האָבן געוווינט אויף בוידעמער, אין הינער־שטאַלן, קעלערן, שפּײַכלערס, וועלכע זענען געווען אַלע אַבסאָלוט אָנגעפּראַפּט. קיין שום סאַניטאַרע באַזאָרגונג. עס פלעגן שטאַרבן 50-60 מענטשן טעגלעך. זייער ווייניק וואַסער, מען פלעג אָפּשטיין שעהען־לאַנג אין דער ריי נאָך אַ קענדל וואַסער.

אויך קאָלאָנעל אַגאַפּיע וויַיזט אָן אין זיין דערמאָנטן מעמאָראַנדום אַז די מענטשן זענען געווען אויסגעשעפּט, נאַקעט, הונגעריק און קראַנק.

אַזוי האָט אויסגעזען דער ווערטוזשענער לאַגער, אויפן ברעג פון דניעסטער, ווו צענדליקער טויזנטער דעפּאָרטירטע יִדן, האָבן אַרויסגעקוקט אויף אַ פּיצל הילף וואָס זאָל ראַטעווען זייער געזונט און לעבן, און דאָס דאָזיקע פּיצל הילף האָבן זיי אָפּגעזאָגט דער קאָלאָנעל אַגאַפּיע וואַסילע און דער קאַפּיטאַן בוראַדעסקו, וועלכע האָבן געטון אַלץ, כדי זיי וואָס שווערער צו מאַכן זייער גורל, וועלכן זיי האָבן זיך מיט גאָרניט פאַרדינט.

ה' קאָלאָנעל אַגאַפּיע, אַנשטאַט צו זאָרגן פאַר דער ריינקייט, פון וועלכער עס איז דירעקט געווען אָפּהענגיק דאָס געזונט און לעבן, פון די מענטשן, פלעג אויסנוצן די אַרבעט פון די יִדן צום פאַבריצירן זייף,

מיט וועלכער ער האָט ספּעקולירט צוליב פּערזענלעכע נוצן, בעת די אינ־טערנירטע און אפילו די זעלנער זענען געווען פול מיט שמוץ און לייז.

ער ווייזט ווייטער אָן אויף די מיסברויכן וואָס עס איז באַגאַנגען דער קאָלאָנעל אַגאַפּיע מיט זיינע אונטעראָרדנטע, און נעמלעך:

1) זיי האָבן אראָפּגענומען די בלעך פון אַלע דעכער פון דאָרף, בכדי פון איר צו פאַבריצירן פּושקעס אויף פּעטס, וועלכעס דער קאָלאָנעל אַגאַפּיע, דער קאַפּיטאַן בוראַדעסקו און די איבעריקע אָפיצירן פלעגן אַוועקשיקן צו זיך אַהיים.

2) זיי פלעגן איינקאַסירן אומלעגאַלע טאַקסעס ביי די פּויערים, פאַרן רעכט צו פאַרקויפן די אינטערנירטע זייערע פּראָדוקטן.

3) זיי פלעגן איינקאַסירן אַ טאַקסע ביי די ייִדן, וועלכע פלעגן ארויסגיין פון לאַגער עפּעס קויפן.

4) זיי האָבן אויספאַרקויפט אַ קוואַנטום זאַלץ פון קאָמונאַלן דעפּאָזיט און דער ה׳ קאָלאָנעל אַגאַפּיע האָט איינקאַסירט דאָס אָפּגענומענע געלט.

5) קאָלאָנעל אַגאַפּיע האָט גענומען ביי די ייִדן די קיילעכדיקע סומע פון 400.000 לעי און צוגעזאָגט דערפאַר זיי צו טראַנספּאָרטירן מיט פור־לעך ביז צום איבערגאַנגס־פּונקט קאַסעוץ־טראַנסניסטריע.

6) קאָלאָנעל אַגאַפּיע, זיין געהילף — קאַפּיטאַן ראַדולעסקו, און דער קאַפּיטאַן בוראַדעסקו, האָבן עטלעכע מאָל עקספּעדירט אַהיים, צו זייערע משפחות, צירונג, גאָלדענע רענדלעך, פעלץ־מאַנטלען, און אָנגעגעבן אויפן אַדרעס: „אַלגעמיינער זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאָ־ראַט" בכדי דאָס אַלץ זאָל לייכטער דורכגיין דורכן קאָנטראָל ביים פּרוט. נאָכדעם, ווי עס איז אַדורכגעגאַן דעם קאָנטראָל, פלעגט אָפּ־גענומעט ווערן דער אַדרעס פון אינספּעקטאָראַט און אַלץ פלעג אַוועק צו די פאַמיליעס פון די אויבנדערמאָנטע.

***

דעם אופן, אויף וועלכן דער קאָלאָנעל אַגאַפּיע האָט זיך צוגעאייגנט די זאַכן, שילדערט דער פּלוטאָניער מאַזשאַר אַפּרעאַ יאָן, שעף פון ווער־

טוזשענער זשאנדארמען־פאסט, אין זײַן דעקלאראציע וואס ער האט אפּ־געגעבן בײַ דער אויבנדערמאנטער אויספאָרשונג: „ייִדן, וועלכע האבן געארבעט בײַם ה' קאָלאָנעל אגאפּיע, האבן געזאָגט, אז זיי האבן גע־בראכט, אויף וויפל ער געדענקט, 12 גאָלדענע זייגערס, 30־40 פינגערלעך מיט טײַערע שטיינער, 180־200 גאָלדענע מטבעות פון צו 5 און 10 רובל שטיק, ווי אויך 12 מטבעות צו 100 רובל שטיק, 5 שטיקער גאָלדע־נע קייט צו 150 מילימ., 3־4 פּערסישע טעפּיכער, 5־6 וואָלענע קילימעס, 2 אסטראכאנענע פרויען־מאנטלען, 2 קאטיקענע פרויען־מאנטלען, ווי אויך פארשידענע מאנטלען, זומער־מאנטלען. פאר דעם אלעמען איז באַ־צאלט געוואָרן די ייִדן מיט נישטיקע פרײַזן, וויפל ער האט געוואלט, און אויב דער ייִדן איז געווען עטוואס רײַכער — פלעג ער אים גארנישט באַ־צאָלן".

*****

לייטנאנט קריסטעא געאָרגע דערקלערט: „די האלטונג פון קאפּיטאַן בוראדעסקו בנוגע די אינטערנירטע איז געווען א טיראנישע. ער פלעג שלאָגן און זידלען. אז ער פלעג ארײַנקומען אין לאגער, פלעגן אלע אינ־טערנירטע זיך צעלויפן אויסבאהאלטן, אזוי ווי עם באהאלטן זיך אוים פייגל, בעת עס דערנענטערן זיך רויב־פייגל. א ר ו ם א י ם א י ז ג ע ו ו ע ן ב ל ו י ז ש ר ע ק א ו ן ט ע ר א ר.

דער עדות וועלכער איז באאויפטראגט געוואָרן מצד דעם קאָלאָנעל אגאפּיע אויסצופאָרשן א קאָנפיסקאציע פון פארשידענע זייגערס און צי־רונג, וואס עס האט דורכגעפירט דער קאפּיטאַן בוראדעסקו, האט פעסט־געשטעלט אין א פּראָטאָקאָל, וואס ער האט צוגעשטעלט דעם קאָלאָנעל אגאפּיע, אז בוראדעסקו פלעג קאָנפיסקירן זייגערס און צירונג מיטן אויס־רייד, אז די ייִדן פארקויפן זיי די אונטעראָפיצירן.

אין א געוויסן מאָמענט האט מען אָנגעהויבן אויסצוברוקירן די סטעזשקעס פון ווערטוזשענער לאגער מיט שטיינער, וועלכע די אינטער־נירטע פלעגן מוזן ברענגען צו טראָגן פון דניעסטער.

*****

זיי האָבן אַרויסגענומען (צו אַרבעט) די דאָזיקע מענטשן וואָס זע־נען געווען אָפּגעשוואַכט פון הונגער; פרויען, מיידלעך און קינדער, נאָר כדי צו באַפרידיקן דעם קאַפּריז פון אַט די צוויי. שטעלט אײַך פאָר אַ קאָלאָן פון טויזנטער מענטשן מיט שטיינער פון צו 10 און 15 קילאָ אין די הענט, די מענטשן ווערן נאָך דערצו געשלאָגן מיט די פּריקלאַדן, אַזוי אַז זיי זאָלן מוזן לויפן און געבן אַ וואָס גרעסערע לײַסטונג; נאַקע־טע, ווײַל זיי זענען באַרויבט געוואָרן אויף פאַרשידענע אופנים, הונגע־ריקע, ווײַל עס איז זיי אפילו נישט דערלויבט געווען עפּעס צו קויפן אויף דעם אַזוי גערופענעם מאַרק, ווײַל עס איז נאָך באַשטימט געווען אַ טאַקסע פון צוויי לעי פאַר יעדן מענטש, וואָס וויל גיין עפּעס אײַנקויפן... קלעפּ זענען געווען אַ נאָרמאַלער פונקט אויפן סדר־היום יעדעס מאָל ווען די מענטשן זענען אַרויסגענומען געוואָרן אויף אַרבעט.

דער זשאַנדאַרמען־פּלוטאָניער אַפּרעא יאָן, דער „שעף דע פּאָסט" פון ווערטוזשען ווײַזט אָן אין זײַן דעקלאַראַציע פאַרן קריגס־געריכט, אַז דער באַלעבאָס פון דער וווינונג וווּ עס האָט זיך אויפגעהאַלטן דער קאַפּי־טאַן ראַדולעסקו פון ווערטוזשען, דער פויער ניקאָלאַיע נאַליוואַיקו, האָט אים ראַפּאָרטירט, אַז קאַפּיטאַן ראַדולעסקו האָט אײַנייגעם מיט נאָך אַ לייטענאַנט אָפּט אַהיימגעבראַכט יונגע יידישקעס, וועלכע פלעגן זיך לייגן מיט זיי, אַ גאַנצע נאַכט פלעגן די יידישקעס שרײַען און וויינען.

דאָס דאָזיקע פלעג פּאַרקומען זייער אָפט, כמעט יעדן אָוונט. אין די דאָזיקע מעשים האָט זיך אויך באַטייליקט דער קאַפּיטאַן בוראַדעסקו און אומצייליקע מאָל האָט ער אויך געבראַכט יידישקעס צו זיך אַהיים.

נומער 79

דאָס דעפּאָרטירן די יידן פון ווערטוזשענער לאַגער

ב ס ו ד

אַרײַנג. נומ. 874
11טער סעפּט. 1941.
נומ. 1550
11טער סעפּט. 1941.

ט ר אַ נ ס נ י ס ט ר י ע

פון: בעסאַראַבער זשאַנדאַרמען-אינספעקטאַראַט
צום: אַמט פון גרויס-פּרעטאַר, מיליט. פּאָסט-אַמט נומ. 85

איך האָב דעם כבוד אייך בײַצולייגן אַ קאָפּיע פון די אינסטרוקציעס לויטן פּלאַן, וואָס איך האָב אַרויסגעגעבן די אָפיצירן, וועלכע זענען באַאויפטראַגט צו עוואַקואירן די ייִדן פון ווערטוזשענער לאַגער.

דעם 10טן סעפּטעמבער 1941 האָבן זיך פּרעזענטירט אין לאָקאַל פון דעם דאָזיקן אינספּעקטאַראַט דער רעזערוו-לייטנאַנט קריסטעאַ ט. געאָרגע, דעלעגאַט פון ווערטוזשענער לאַגער, רעזערוו-לייטנאַנט פּאַפּיו קאָנסטאַנטין פון דער אורהיוער זשאַנדאַרמען-לעדזשיאָנע און דער רעזערוו-קאַפּיטאַן ראַמאַדאַן וויקטאָר, וועמען מיר האָבן איבערגעגעבן די אינסטרוקציעס מיט די באַטרעפנדיקע סקיצן.

אַזוי איז אויך אַרויסגעגעבן געוואָרן אַ באַפעל, אַז די דאָזיקע אָפּעראַציע זאָל נישט אָנגעהויבן ווערן ביז עס וועלן נישט אויסגעפּרוּווט ווערן די בריקן נאָך די פּאַרפּלייצונגען, וואָס האַלטן נאָך אָן, און במשך דער גאַנצער צײַט, ווי בעת דער דורכפירונג, זאָל עקזיסטירן אַ פעסטער קאָנטאַקט צווישן אַלע אָפיצירן, וועלכע זענען באַאויפטראַגט געוואָרן מיט דער דורכפירונג.

מיר האָבן דעלעגירט דעם לייטנאַנט-קאָלאָנעל לאַזאַר ראַדו, אַז אין איינקלאַנג מיט אײַער נאָטע, זאָל ער זיך שטעלן אין קאָנטאַקט מיט לייטנאַנט-קאָלאָנעל פּאַלאַדע אין בעלץ און זאָל פעסטשטעלן, וואָס זיי וועלן נאָך האַלטן פאַר נייטיק; דערנאָך זאָל דער לייטנאַנט-קאָלאָנעל לאַזאַר אַריבערפאָרן אין דער געגנט ווערטוזשען-רעזינע-קאַסעוץ, וווּ ער זאָל קאָאָרדינירן די דאָזיקע עוואַקואַציע.

דעם 11טן סעפּטעמבער האָט זיך פּרעזענטירט אין דעם דאָזיקן אינספּעקטאַראַט דער שעף פון 2טן ביוראָ פון ה. ג. ש., וועמען מיר האָבן איבערגעגעבן אַן עקזעמפּלאַר פון דער אַרבעט.

אינספּעקטאָר פון בעסאַראַבער זשאַנדאַרמעריע, קעשענעוו
קאָלאָנעל ט. מעקולעסקו

שעף פון פּאָליציי-ביוראָ
קאַפּיטאַן י. וואַלקולעסקו

נומער 80

אינסטרוקציעס אין שייכות מיטן עוואַקואירן די ייִדן פון לאַגער ווערטוזשען־סאראקע.

אין איינקלאַנג מיטן באַפעל פון ה׳ גענעראַל גרויס־פּרעטאר, באַוויליקט אויסצופירן דאָס וויַטערדיקע:

די עוואַקואַציע פון די 22.150 ייִדן פון לאַגער אין ווערטוזשען־סאראקע וועט זיך אָנהייבן דעם 12טן סעפּטעמבער 1941, פונקט 8 אַזייגער, כדי זיי זאָלן אריבערגעשטעלט ווערן איבערן דניעסטער קיין אוקראינע.

פאַר דער דאָזיקער עוואַקואַציע ווערן איצט אָנגעגעבן די מאַרשרוטן, נעמלעך:

א) דער מאַרשרוט, וואָס וועט צילן קיין קאַסעוץ הייבט זיך אָן אין ווערטוזשען, אויפן וועג וואָס שניַידט זיך דורך מערב־צו פון דאָרף קרעמענעא, וויַטער מיטן שאָסיי גורא, קאמענקא־סאראקע און סאַראקע־קאסעוץ.

2) דער צווייטער מאַרשרוט, וועלכער וועט צילן צום אריבערגאַנגס־פּונקט רעזינע, וועט זיך ציען דורך: ווערטוזשען־וואַסקעוץ־טעפּורדע־קושמירקא־מאַטעוץ־רעזינע.

די ייִדן פון לאַגער וועלן איַינגעטיילט ווערן צו העכסטנס 1600 נפשות אין אַ גרופּע, פאַר יעדן מאַרשרוט, איַינשליסלעך די קינדער, און וועלן אַזוי אַרום בילדן אַ קאָנוואָי. די דאָזיקע קאָנוואָיען צו 1600 נפשות וועלן געפירט ווערן דורך די אָנגעגעבענע מאַרשרוטן אונטער דער דירעקטער אויפזיכט און פאַראַנטוואָרטלעכקייט פון די לאַגער־אָפיצירן און מיט דער נייטיקער צאָל זשאַנדאַרן — אויך פון צווישן דער לאַגער־וואַך. דאָס הייסט, אַז די אָנפירונג פון לאַגער וועט געבן צו איין אָפיציר פאַר יעדן מאַרשרוט און די נייטיקע צאָל זשאַנדאַרן פאַר דער באַוואַכונג.

עס וועלן דורכגעמאַכט ווערן 30 קילאָמעטער אַ טאָג און דער גאַנצער מאַרשרוט וועט איַינגעטיילט ווערן אין דריַי עטאַפּן: פאַרן מאַרש־

רוט „א" — קאסעוץ — דער ערשטער עטאפ פון מארש פון ווערטוזשען ביזן דארף רעדיו וואס אויפן שאסיי גורא קאמענסא־סאראקע; צווייטער עטאפ — פון דארף רעדיו ביז סאראקע און דער דריטער עטאפ — פון סאראקע ביז קאסעוץ.

פארן מארשרוט „ב" — רעזינע — ערשטער עטאפ פון מארש פון ווערטוזשען ביזן דארף וואינאווא; צווייטער עטאפ — פון קוהורעשט ביז מאטעוץ און דער דריטער עטאפ — פון מאטעוץ ביז רעזינע.

די אפיצירן פון לאגער וועלן פירן די דאזיקע קאנוואיען און וועלן גיין מיט זיי, אויפן ערשטן מארשרוט ביז סאראקע, און אויפן צווייטן מארשרוט — ביז מאטעוץ. פון דאנען וועלן די קאנוואיען געפירט ווערן פון אפיצירן וואס עס וועלן צוטיילן די לעדזשיונעס.

מיט דער אנפירונג פון די קאנוואיען פון די פונקטן סאראקע און מאטעוץ אן, ווערט באאויפטראגט דער קאפיטאן ראמאדאן וויקטאר פארן וועג סאראקע־קאסעוץ און דער לייטענאנט פאפיו — פארן וועג מאטעוץ־רעזינע. די דאזיקע אפיצירן וועלן זיך געפינען ביי די פונקטן סאראקע און מאטעוץ אין טאג פון 14טן סעפטעמבער, 20 אזייגער, בכדי צו אר־גאניזירן דעם מארש אויפן צווייטן טאג צו די אריבערגאנג־פונקטן.

די אריבערגענג — אן א שום פארמאליטעט.

די 800 מענטשן וועלן אריבערגעשטעלט ווערן דעם 15טן סעפטעמ־בער, כדי נישט צו שאפן קיין שוועריקייטן וואס זאלן קענען ברענגען צום באריקאדירן די בריקן, און די איבעריקע 800 מענטשן וועלן אריבערגע־פירט ווערן דעם 16טן סעפטעמבער.

אט ווי דער דאזיקער מעכאניזם וועט פונקציאנירן לויט דער צייט נאך:

יעדע צוויי טעג וועלן זיך אויפסניי ארויסלאזן צו צוויי קאנוואיען פון צו 1600 מענטשן, אויף די זעלביקע מארשרוטן, אפשטעלנדיק זיך שטענדיק אויף די אייגענע ערטער און וועלן אויך אויף די זעלבע ערטער איבערגעגעבן ווערן צו די זשאנדארן פון די לעדזשיונעס. די אפיצירן פון די לעדזשיונעס וועלן מיט זיך האבן זשאנדארן פון די פלוטאנען פון יענע שטעט, ווו די לעדזשיונע געפינט זיך, און זיי וועלן באנוצט ווערן צו דער

באוואכונג פון דעם פונקט אָן, ווו די ייִדן וועלן איבערגענומען ווערן ביזן אריבערגאנגס־פונקט איבערן דניעסטער. די דאָזיקע צוויי אָפיצירן פון דער לעדזשיונע וועלן זיך דעריבער געפינען אויף די פונקטן מאטעוץ־סאראקע־קאסעוץ און רעזינע, לויט דער צײַט־אויסרעכענונג וואָס דאַרף גוט נעמען אין אַכט, אַז די קאָנוואָיען וועלן ארויסגיין פון ווערטוזשען יעדע צוויי טעג, דאָס הייסט, פונקט וויפל עס דאַרף געדויערן דאָס אריבערפירן און דערנאָך וועלן זיי זיך באַלד צוריקקערן קיין מאטעוץ און סאראקע, ווו זיי וועלן איבערנעמען נײַע קאָנוואָיען.

די קאָמאנדאנטן פון די לעדזשיונעס וועלן צוזאמען מיט די אדמיניסטראטיווע מאַכט־אָרגאנען צוטיילן צו 50 פורלעך צו יעדן קאָנוואָי כדי מיט זיי צו פירן דעם באַגאַזש און די מענטשן, וואָס וועלן נישט זײַן בכוח צו גיין צו פוס. די קאָמאנדאנטן פון די לעדזשיונעס האָבן אויך די אויפגאַבע ארויסצוגעבן באַפעלן צו די זשאנדארמען־פּאָסטנס וואָס לענג־אויס די וועגן, אַז זיי זאָלן אָפּרייניקן דעם באָדן, באַערדיקן די מתים מיט דער הילף פון די אָרטיקע איינוווינער און באַצײַטנס באַשטימען די אײַנקוואַרטירונגס־לאָקאלן, בײַ די עקן פון די דערפער, אין שאָפּעס לוי־דיקע בנינים א. א. וו. און זיך אויף אַזאַ אופן באַמיען צו פאַרמײַדן עפּי־דעמיעס.

עס ווערן אויפמערקזאַם געמאַכט די אָפיצירן וועלכע וועלן אָנפירן מיט די קאָנוואָיען, אַז זיי זאָלן וואָרענען די וואַך־זשאנדאַרן נישט צו באַרויבן די ייִדן. די יעניקע וועלכע וועלן אָפּטון אַזעלכע מעשים — וועלן דערשאָסן ווערן.

פּאָרשריפטן

בנוגע די יעניקע וועלכע וועלן זיך נישט אונטערוואַרפן, וועט גע־האַנדלט ווערן לויט די באַקאַנטע און געזעצלעך־פעסטגעשטעלטע נאָרמעס און פאַראָרדענונגען און לויט די דעקרעטן, וואָס זענען אין קראַפט.

עס ווערט בײַגעלייגט אַ סקיצע פון די מאַרשרוטן און פון די סטאַנציעס.

אינספּעקטאָר פון בעסאראַבער זשאנדארמעריע, קעשענעוו
קאָלאָנעל מעקולעסקו

נומער 81

אויסצוג פון באַשולדיקונגס-אַקט וואָס עס האָט צוגעשטעלט דער עפנטלעכער פּראָקוראָר פון פאָלקס-טריבונאַל קעגן די קאָמאַנדאַנטן פון ווערטוזשענער לאַגער

דער באַפעל וואָס קאָלאָנעל אַגאַפּיע האָט באַקומען פון גענעראַל טאָפאָר דעם 13טן סעפּטעמבער 1941, האָט פאָרגעזען אַז עס וועלן צוגעשטעלט ווערן 40-50 פורלעך צו יעדן קאָנוואָי פון 1600 מענטשן, פאַר די אַלטע לײַט, קראַנקע און קינדער.

פון די דעקלאַראַציעס וואָס עס האָבן אָפּגעגעבן די אויסגעהערטע עדות, זעט מען אַז עס זענען קיינמאָל נישט געגעבן געוואָרן מער ווי 6-8 פורלעך צו אַ קאָנוואָי פון 1600 מענטשן.

דער לייטענאַנט קריסטעאַ געאָרגע ווײַזט אָן, אַז עס זענען קיינמאָל נישט צוגעטיילט געוואָרן מער ווי 6 ביז 8 פורלעך אויף אַ קאָנוואָי פון 1600 מענטשן און פאַר די דאָזיקע פורלעך פלעג נישט באַצאָלט ווערן (מצד דער מאַכט).

דער עדות, קאַפּיטאַן סטאַלערו אַלעקסאַנדרו ווײַזט אָן, אַז ער האָט פערזענלעך באַגלייט אַ טייל פון די דאָזיקע קאָנוואָיען און אַז ער האָט געמאַכט שריפטלעכע פאָרשלאָגן דעם קאָלאָנעל אַגאַפּיע צו פאַרלײַכטערן די שרעקלעכע באַדינגונגען, בײַ וועלכע עס זענען געמאַכט געוואָרן די טראַנספּאָרטן. פון זײַן גבית עדות באַקומט זיך, אַז בײַם ארויסגיין פון לאַגער האָבן די מענטשן נישט געהאַט קיין עסן, זיי האָבן ניט געהאַט קיין גענוג פורלעך פאַר די אַלטע לײַט, קראַנקע און קינדער. די עטאַפּן פלעגן געמאַכט ווערן אין מיטן פעלד; עס איז נישט געווען קיין גענוגנדיקע באַוואַכונג און דאָס האָט גורם געווען, אַז די דעפּאָרטירטע זאָלן אויפן וועג באַרויבט ווערן דורך דער ציווילער באַפעלקערונג.

אויף זײַנע פאָרשלאָגן האָט קאַפּיטאַן סטאַלערו נישט באַקומען קיין שום ענטפער.

אזוי האָבן די קאָנוואָיען מיט די אומגליקלעכע דעפּאָרטירטע, אויסגעשעפּטע פון הונגער, נויט, קראַנקייטן און בארויבטע — זיך געצויגן צום „ראַיאָן פון טויט", געיאָגטע פון הינטן מיט אכזריותדיקע געשרייען און קלעפּ פון די זשאַנדאַרן ביז זיי פלעגן געפינען זייער רו — אין די מערסטע פאַלן שוין א באַגערטע — אָדער אין קאסעוצער וואַלד אָדער אין „ראַיאָן פון טויט" — שוין פון יענער זייַט דניעסטער...

דער וועג צווישן ווערטוזשען און קאַסעוצער וואַלד איז געווען פאַרזייַט מיט די וועלכע האָבן שוין ניט געהאט קיין כוח אפילו זיך צוצושלעפּן ביז צום אַריבערגאַנגס־פונקט.

דער באַפעל וואָס קאָלאָנעל אגאַפּיע האָט באַקומען פון ה' גענעראַל טאָפּאָר האָט אויך פאָרגעזען, אַז עס דאַרפן אָנגענומען ווערן באַוואַכונגס־מיטלען אַרום די קאָנוואָיען און אַז עס דאַרפן דערשאָסן ווערן די, וועלכע וועלן רויבן.

דער קאָלאָנעל אגאַפּיע האָט אויך דעם דאָזיקן פונקט פון באַפעל נישט אויסגעפירט און האָט אפילו ניט פאַראָרדנט אַז עס זאָלן אָנגענומען ווערן עפּעס וואָס ס'ניט איז פאַר אַ מיטלען קעגן די רויבערס.

עס איז זיכער, אַז ווען ער זאָל געווען מיטטיילן זייַנע אונטערגעאָרדנטע דעם דאָזיקן באַפעל, וואָלטן די רויבערייען קעגן די דעפּאָרטירטע געווען אויפגעהערט.

אַזוי וואָלט אויך די צאָל טויטע אויפן וועג קיין קאסעוויץ־צו געווען אַ פיל קלענערע, ווען קאָלאָנעל אַגאַפּיע וואָלט געווען צוגעטיילט 40-50 פורלעך צו אַ

טראנסניסטריע קאנוואי און נישט קיין 4-5, ווי ער האט געטון.

נומער 82

דאָס אויסזען פון מארקולעשטער לאַגער. דער ווילדער רעזשים. רויב, דעפּאָרטאַציע.

אויסצוגן פון באַשולדיקונגס-אַקט, וואָס עס האָט צוגעשטעלט דער עפנטלעכער פּראָקוראָר ביַים פאָלקס-טריבונאַל, קעגן די אָנפירער פון מארקולעשטער לאַגער.

אָט איז דאָס אַלגעמיינע אויסזען פון מאַרקולעשטער לאַגער, ווי עס שילדערט אים טאַקע דער גרויסער פאַרברעכער יאָן מיכאַיעסקו אַליין: „טויזנטער מיַיז האָבן געשוויבלט און געגריבלט אויף די גאַסן און אין די היַיזער. פליגן, אין אַן אומגעוויינלעכער צאָל — זענען געווען דענער־ווירנדיק. עס איז דעריבער געווען אוממעגלעך צו שלאָפן. די מיַיז האָבן צעפרעסן אפילו אַ סך חפצים וואָס האָבן געהערט צו די פונקציאָנאַרן. עס האָבן אָנגעהויבן גיסן רעגנס און עס איז וואָס אַמאָל געוואָרן אַלץ שווערער זיך צו רירן פון איין אָרט צו אַ צווייטן. די בלאָטע איז געוואָרן אומדערטרעגלעך. אַלע זענען געווען שמוציק און קיין שום מעגלעכקייטן זיך צו באַריייניקן זענען נישט געווען. מיר האָבן זיך וואָכנלאַנג נישט גע־וואַשן...

עס איז געוואָרן קילער און קיין האָלץ איז נישט געווען. די ייִדן גיבן אַוועק צו אַ זייגער פאַר אַ ברויט”.

דער באַשולדיקטער יאָן מיכאַיעסקו, אַ העכערער אָנגעשטעלטער פון דער רומענישער נאַציאָנאַל־באַנק, איז געשיקט געוואָרן אין אַריבער־גאַנגס־לאַגער פון מאַרקולעשט בכדי דאָרט צונויפצונעמען דאָס צירונג און די ווערטפולע מעטאַלן וואָס עס באַזיצן די, וועלכע מען עוואַקואירט

פון בעסאַראַביע און בוקאָווינע, — און בכדי אויסצובייטן די לעים אויף „קאַמע־שיינס״. פאַר דעם דאָזיקן צירונג און פאַר די טײַערע מעטאַלן האָט געזאָלט באַצאָלט ווערן לויטן אָפּיציעלן קורס.

דער עדות שטעפאַן דראַגאָמירעסקו, פון פאַך א יוּוועליר, וועלכער איז געשיקט געוואָרן אַלס ספּעציאַליסט, כדי אָפּצושאַצן די ווערטפולע חפצים, זאָגט: „ווען איך בין אָנגעקומען קיין מאַרקולעשט, האָב איך דאָרט געטראָפן טויזנטער דעפּאָרטירטע, וועלכע האָבן געלעבט אין אַזא מין נויט, אַז ס'איז גאָרניט צום באַשרײַבן". אומעטום, אין די קעלערן, קאַנאַלן, הייף — זענען געלעגן מתים".

איך האָב דאָרט געטראָפן דעם ה' יאָאַן מיכאַיעסקו, וועלכער פלעג די גאַנצע צײַט אַרומגיין מיט אַ גראָבן שטעקן און שלאָגן, וועמען ער האָט נאָר אָנגעטראָפן פון די דעפּאָרטירטע, און סתם אַזוי — אָן דעם, אַז מען זאָל זיך מיט עפּעס האָבן פאַרזינדיקט. ער פלעג דערפירן די בעסטיאַלישקייט אַריבער די גרענעצן פון ערגסטן מענטשן. ער פלעג קאָנפיסקירן די פּערזענלעכע לעגיטימאַציעס און זאָגן: „אַלע גייט איר צום טויט!" ער פלעג אַפילו אַרויסרײַסן די בינטלעך וואָס זענען געווען לײַכט צום טראָגן.

די אָפּשאַצונגען וואָס איך פלעג מאַכן האָט דער ה' מיכאַיעסקו נישט אָנערקענט. ער פלעגט זיך מיט זיי ניט רעכענען און באַצאָלן די באַזיצערס פון צירונג, בײַ וועמען ער פלעגט עס פשוט צונעמען, פיל נידעריקערע פּרײַזן, אָפּט — פשוט לעכערלעכע, אין רובלס. נאָך די ערשטע צוויי טעג האָט מײַן טעטיקייט אינגאַנצן אויפגעהערט, ווײַל דער ה' מיכאַיעסקו האָט באַשלאָסן צו קאָנפיסקירן דאָס גאַנצע צירונג אָן שום פאַרגיטיקונג, אַפילו קיין לעכערלעכע, אָדער סימבאָלישע, ווי ביז איצט, אויך מער נישט. לויט זײַן אייגענער איניציאַטיוו האָט ער קאָנפיסקירט פּערזענלעך־נייטיקע חפצים בײַ די דעפּאָרטירטע, קאָלדרעס, שטאָפן, זייף, פּאָדים, טיי, קאַווע, צוקער. דאָס דאָ־

זיקע פאַרמעגן איז נישט אינווענטאַריאירט געוואָרן. אַזוי פלעגן אויך די דעלעגאַטן פון דער רומענישער נאַציאָנאַל־באַנק צונעמען די זאַכן, וואָס די דעפּאָרטירטע פלעגן מוזן איבערלאָזן, ווײַל עס זענען נישט געווען קיין טראַנספּאָרט-מיטלען, ווי: קישנס, קאָלדרעס און אַנדערע הויז־חפצים.

ה׳ מיכאַיעסקוס אויפפירונג לגבי די דעפּאָרטירטע איז געווען אַ ברוטאַלע. ער פלעג זיי שטענדיק זידלען און שלאָגן.

די סאָלדאַטן און די אָפיצירן פון לאַגער פלעגן בײַזײַן בײַ די דאָזיקע קאָנפיסקאַציעס.

***

אין מאַרקולעשט בין איך געווען צוויי נעכט מיט אַ טאָג. ד אָ ר ט האָב איך זיך באַקענט מיט אַ חיה בצורת מענטש — יאַן מיכאַיעסקו פון דער רומע־נישער נאַציאָנאַל־באַנק. ער פלעגט האָבן אַ פאַר־גענינגן פון שלאָגן די דעפּאָרטירטע, ווו ער זאָל זיי נישט געווען טרעפן. מיטן תירוץ, אַז מען דאַרף זי באַזוכן, איז מײַן מאַמע באַרויבט און שרעקלעך צעשלאָגן געוואָרן. זי איז דער־פון אין אַ קורצער צײַט אַרום געשטאָרבן.

***

אַליץ פלעג צוגענומען ווערן און מען פלעג דערפאַר גאַרנישט באַ־צאָלן. אַ ייִדן וועלכער האָט געוואָגט צו פרעגן צי מען גיט אים נישט אַרויס קיין קבלה איז אַזוי מערדערלעך צעשלאָגן געוואָרן, אַז צוויי מענ־טשן האָבן אים געדאַרפט אַרויסטראָגן און אין צוויי טעג אַרום איז ער געשטאָרבן.

דער עדות מאַלי בינשטאָק דערציילט, אַז נאָך דעם וואָס מען האָט שוין בײַ איר צוגענומען אַליץ וואָס זי האָט פאַרמאָגט, האָט איר נאָך מיכאַיעסקו אויסגעדרייט אַ פינגער, כדי איר אַראָפּצונעמען דאָס חתונה־רינגל. מען זעט נאָך איצט, אַז דער פינגער איז אויסגעדרייט גע־וואָרן.

זי דערקלערט, אז לעבן איר האָט מען דערשאָסן א בעסאַראַבער פרוי ווײַל זי האָט נישט געוואָלט דעפּאָנירן די זאַכן. מיכאַיעסקו האָט אויך זי גופא געשלאָגן. בײַ איר זון האָט מען צוגענומען א מאַנטל. אויך א וועררטפולע קראַוואַט־שפּילקע וואָס ער פלעג טראָגן, האָט אים מיכאַיעסקו אליין צוגענומען.

דער עדות ברוימבערג קאַרל, ווײַזט אָן אז מיכאַיעסקו האָט זיך מיט א גהינומדיקער שנאה גענומען באַרויבן און שלאָגן; ער פלעג שלאָגן מיט א לאַנגן שטעקן פון אַנדערהאַלבן מעטער, אַזוי אז מען פלעג זיך שוין אָפּזאָגן פון גאַנצן באַגאַזש, אַבי אַרויס מיטן לעבן. זײַן פרוי און זײַן טאָכטער **האָט ער אַרויסגעריסן די אויער־רינגלעך פון די אויערן.**

אין די 5 טעג וואָס דער עדות איז דאָרט געווען זענען די אינטער־נירטע געשטעלט געוואָרן צו שווערער אַרבעט — אַרבעט אָן א שום נוצן אָדער זין — מען האָט דערבײַ געזידלט, געשלאָגן און באַרויבט.

***

בײַם פאַרלאָזן דעם לאַגער פלעגן פאַרמירט ווערן קאָנוואָיען און עס פלעגן נישט גענומען ווערן אין אַכט קיין שום משפּחה־אָנקערענישן. די מענטשן פלעגן צעשיידט ווערן: מענער פון פרויען און קינדער, ברידער פון שוועסטער א. א. וו.

דער עדות אהרן קלינגהאָפער ווײַזט אָן אז נאָך דעם וואָס ער איז געשלאָגן און געדראָט געוואָרן מיטן טויט דורך מיכאַיעסקון, האָט מען אים אַלץ צוגענומען, אפילו גאָפּל־לעפל־מעסער. בײַ א סך האָט מען פריער אַלץ צוגענומען און דערנאָך האָט זיי ערשט מיכאַיעסקו געשלאָגן און געדראָט מיט טויט.

בײַ זײַן שוועגערין האָט מען אַרויסגעריסן פון די אויערן א פּאָר זייער טײַערע אויערינגלעך און זײַן ברודער האָט מיכאַיעסקו שטאַרק גע־שלאָגן ווײַל ער האָט נישט געהאַט אָוועקגעגעבן זײַן זייגער; נאָך די דאָ־זיקע שרעקלעכע קלעפּ איז זײַן ברודער געשטאָרבן.

***

דאָס מיידל קערנער רחל, אַ יתומה פון טראַנסניסטריע, דערקלערט אַז מיכאַיעסקו האָט שרעקלעך געשלאָגן איר פאָטער אין לאַגער, דער־פאַר ווייל ער איז געווען אַ שוחט. פון די דאָזיקע קלעפּ איז איר פאָטער אין עטלעכע טעג אַרום געשטאָרבן.

פון באַריכט וואָס דער באַשולדיקטער מיכאַיעסקו האָט צוגעשטעלט דער רומענישער נאַציאָנאַל־באַנק, נאָכן פאַרענדיקן זיין שליחות אין מאַר־קולעשט, ווערט קלאָר, אַז ער האָט פּערזענלעך אונטערגענומען די איני־ציאַטיוו צו קאָנפיסקירן מלבושים, שפּייז־אַרטיקלען א. א. וו.

אין דעם דאָזיקן באַריכט ווייזט ער אָן, אַז זיין מיסיע איז געווען צו־נויפצונעמען דאָס צירונג, די ווערטפולע מעטאַלן און אויסצובייטן די לעים. אַזויפיל און מער גאָרנישט.

דאָך אַזוי, הגם ער האָט געהאַט אַזאַ מין באַגרענעצטע שליחות, האָט ער אויס אייגענער איניציאַטיוו און בהסכם מיטן לאַגער־קאָמאַנדאַנט, נאָר כדי אָנצוטון צרות די דעפּאָרטירטע, אַרויסגעגעבן אַ באַפעל, אַז מען זאָל ביי זיי צונעמען די קליידער, די זייף, זווילן, קאָלדרעס, מאַטראַצן, דעקן, העמדער, ליילעכער, זאָקן, ציכן, מעדיקאַמענטן און אַלץ וואָס וואָלט גע־ווען געקענט זיין נוצלעך פאַרן געזונט און לעבן פון די דעפּאָרטירטע.

ביז ווי ווייט עס האָט געגרייכט זיין אכזריות קען מען זען פון דער טייל פון זיין באַריכט, ווו עס ווערט איבערגעגעבן, אַז צווישן די זאַכן וואָס ער האָט קאָנפיסקירט ביי די דעפּאָרטירטע אויף אַ ווילקירלעכן אופן און אָן אַ שום אינווענטאַר, און הגם זיי האָבן סיי־ווי געקענט צעבראָכן ווערן, געפינען זיך צענדליקער קינדער־וועגעלעך פון די בעסטע.

***

מען האָט גענומען געלט אויף פורלעך, אָבער מען האָט נישט געגעבן מער ווי צו 3-4 פורלעך אויף 2000 מענטשן. די פורלעך פלעגן פאָרן בלויז אַ קורצע שטרעקע און דערנאָך פלעג מען הייסן אַראָפּגיין אַלע פרויען און קינדער און די פורלעך פלעגן זיך צוריקקערן. מען האָט ביי די דעפּאָר־

טירטע צוגענומען אַלע דאָקומענטן און מיכּאַיעסקו פלעג דערבײַ שרײַען: „ייִדן און הינט באַדאַרפן נישט קיין דאָקומענטן. דאָרט וווּהין איר גייט איצט, וועט איר געבן די הענט מיט סטאַלינען".

דער עדות יאַאַקים בערגמאַן ווײַזט אויף אָן, אַז אין קאָמאַנדאַמענט פון לאַגער זענען דעפּאָזיטירט געוואָרן סומעס געלט, כּדי עס זאָלן געשטעלט ווערן צו דער דיספּאָזיציע פון די אינטערנירטע אַ צאָל פורלעך פאַרן טראַנספּאָרטירן דעם באַגאַזש, דאָך האָבן זיי געמוזט גיין צו פוס און האָבן דעריבער געמוזט איבערלאָזן די גרעסטע טייל באַגאַזש.

דער עדות קאַמיליאַ טוטנאַוער ווײַזט אָן בײַם קאָנפראָנטירט ווערן מיטן קאָלאָנעל אַגאַפּיע, אַז זי מיט איר מאַן, וועלכער איז שוין געשטאָרבן, האָבן געהאַט געגעבן אַגאַפּיען אַ קייטעלע פון גאָלד און פּלאַטינע, אַ גאָלדענעם זייגער און אַ טעפּיך — אַלץ כּדי ער זאָל זיי דערלויבן פאָרן מיט אַ פורל; איז הגם ער האָט צוגענומען די אַלע זאַכן בלויז מיט אָט דעם ציל, האָט ה' קאָלאָנעל נישט געהאַלטן קיין וואָרט און זיי האָבן געמוזט גיין צופוס און זיך אָפּלאָזן פון באַגאַזש.

נומער 83

דעפּאָרטאַציע פון די ייִדן פון קעשענעווער געטאָ.

ב ס ו ד	נומ. 57
זשאַנד.־אַמט	29טער אָקטאָבער 1941
אַקטן־העפט	פון דער: 23טער פּאָליציי־קאָמפּאַניע
(—) גענ. טאָפּאָר	צום: פּרעטאָריאַלן אַמט גלאָריאַ 1, טיגינאַ

איך האָב דעם כּבֿוד צו ראַפּאָרטירן אַז דעם 29טן אָקטאָבער 1941 האָט די דאָזיקע קאָמפּאַניע עוואַקואירט פון קעשענעווער געטאָ 1004 ייִדן אויף 123 פורלעך.

זייער אַריבערפיר איבערן גאַנצן וועג ווערט געמאַכט דורכן 20טן

מאשין־געווער־באטאליאן, לויטן געהיימען באפעל נומ. 24206 פון 26טן אקטאבער 1941 פון דעם דריטן ארמיי־קארפוס.

קאמאנדאנט פון דער 23טער פאליציי־קאמפאניע

קאפיטאן (—) אומלייענבאר

(שטעמפל)

נומער 84

ב ס ו ד

נומ. 61

8טער נאוועמבער 1941 ס. 2

אקטן-העפט

31טער אקטאבער 1941

פון דער: 23טער פאליציי־קאמפאניע

צום: פרעטאריאלן אמט גלאריא 1

טיגינא (בענדער)

איך האב דעם כבוד צו ראפארטירן, אז דעם 31טן אקטאבער 1941 האט די דאזיקע קאמפאניע עוואקואירט פון קעשענעווער געטא 257 יידן אויף 80 פורלעך.

זייער אריבערפיר וועט געמאכט ווערן דורך דעם 20טן מאשינגעווער־באטאליאן אויפן וועג קעשענעוו־אורהיעוו, לויטן געהיימען באפעל נומ. 24206 פון 26טן אקטאבער 1941 פון 3טן ארמיי־קארפוס.

קאמאנדאנט פון דער 23טער פאליציי־קאמפ.

קאפיטאן (—) אומלייענבאר

(שטעמפל)

נומער 85

פארצווייפלטע, נאיווע און אומזיניקע רעטונגס־פרוון

טעלעגראמע

4494 22טער אקטאבער 1941

הילקעוויטש, ברעזיאנו 29 בוקארעשט

קעשענעוו 15־22־25־3945 — צענז 1 פ ו ל ד ז ש ע ר.

טעלעגראַפּירט פּולדזשער1) צו די אַלע 14 קראַנקע אינטערנירטע אין שפּיטאָל וועלן באַקומען מעדיקאַמענטן. טעלעגראַפּירט אויפן אַדרעס פון ד״ר פייגעל. פינטשעווסקי. לאַגע פאַרערגערט. ענטפערט.

מילעה סאַניאַ.

טעלעגראַמע

22טער אָקטאָבער 1941, 4495

כילקעוויטש ברעזיאַנו 29 בוקאַרעשט.

קעשענעוו 15-22-15-3944, פּולדזשער, צענזורירט.

טעלעגראַמע באַקומען. פּאַפּאַ געפערלעך קראַנק, ראַטעוועט דרינגענדיק מעדיקאַמענטן. ענטפערט באַלד.

מאַמע

טעלעגראַמע

טערמין.

23טער אָקטאָבער 1941, 2192

כילקעוויטש, ברעזיאַנו 29, בוקאַרעשט

קעשענעוו 14-22-19-3903 דרינגענדיק-צענזורירט.

פּאַפּאַ אויפן טויטן־בעט. שיקט אומפאַרזאַמט מעדיקאַמענטן. רעצעפּט שוואַרצבערג חלפין, ענטפערט באַלד.

מאַמע

טעלעגראַמע

28טער אָקטאָבער 1941, 1327

ד״ר אַלטדאָרף, בול. דאַמניצעי 9, בוקאַרעשט.

מאָהילעוו 14-26-22-152.

דער טאַטע אינטערנירט אין מאָהילעווער שפּיטאָל. שעף־דאָקטאָר העלמאַן און הערער. די מאַמע און איך גייען ווײַטער.

מאַנפרעד.

1) „פּולדזשער״ — „בליץ־שנעל״ — אַ רומענישער טעלעגראַפישער טערמין.

ט ר אַ נ ס נ י ס ט ר י ע

טעלעגראַמע

צענזורירט 30טער אָקטאָבער 1941, 2751

אדוואָקאַט קארפּ, גאַס ד"ר בורגעלעא 3, בוקארעשט

קעשענעוו 10-10-30-19-15-57.

פּאַרלוירן פּראָצעס. אַלע קליענטן פאַרמשפּט. מען מוז הייבן אַן אַפּעל בוקארעשט.

אדוואָקאַט מושאַט.

קאַפּיטל 3

לעגאַליזירטער רויב

ד״ר וו. פילדערמאַן אַפּעלירט צו יאָן אַנטאָנעסקו און יאָן אַנטאָנעסקו ענטפערט אויף די אַפּעלן

געשיכטלעכע כראָנאָלאָגיע

פון 8טן אָקטאָבער ביזן 15טן נאָוועמבער 1941

9טער אָקטאָבער 1941.

עס קומען אָן קיין בוקאַרעשט די ערשטע ידיעות וועגן טראַגישן גורל וואָס ווערט צוגעגרייט פאַר די בוקאָווינער יידן. דער פּרעזידענט פון קהילות־פאַרבאַנד, ד״ר וו. פילדערמאַן, שיקט צו אַ דירעקטן אַפּעל צו מאַרשאַל אַנטאָנעסקו, אין וועלכן ער בעט אים אָפּצושטעלן דעם גירוש — וואָס באַטייט דאָך אייגנטלעך דער טויט — פון די בעסאַראַבער יידן און בוקאָווינער יידן, אויב דאָס איז מעגלעך און אויב זיי האָבן זיך מיט גאָרניט ניט פאַרזינדיקט.

11טער אָקטאָבער 1941.

דער פאָרזיצער פון קהילות־פאַרבאַנד שיקט צו אַ צווייטן אַפּעל צו מאַרשאַל אַנטאָנעסקו און בעט אים ניט צו דערלאָזן, אַז עס זאָל אויסגע־גאָסן ווערן דער טויט־צאָרן אויף די אַלע וועלכע האָלטן ביים אוועקגע־שיקט צו ווערן אויף אַ לאַנגן וועג, אין רעגן, קעלט און שניי, נאַקעטע, אָן שפּייז און אָן באַשפּייזונגס־מעגלעכקייטן.

באמ.: — דער מעמאראנדום באציט זיך צום ערשטן קאנוואי פון 1500 יידן, וואס איז ארויסגעשיקט געווארן פון קעשענעוו. דאס איז געווען איינער פון די אומגליקלעכסטע קאנוואיען, היות ער האט געהאט אויסצושטיין אי א שרעקלעך וועטער, אי שרעקלעכע מענטשלעכע רשעות. בעת א מוראדיקן פראסט זענען די מענטשן געטריבן געווארן צו פוס; נאר די אלטע לייט און קראנקע זענען ארויפגעזעצט געווארן אויף פור־לעך. א טייל איז אויסגעשטארבן פאר הונגער. א טייל איז אויסגעפרוירן געווארן און די מערסטע, וועלכע זענען פארמאטערט געווארן און געבליבן ארונטער, זענען אויסגעשאסן געווארן. דער וועג פון קעשענעוו קיין אור־היעוו איז פאקטיש פארזייט געווארן מיט מתים.

14טער אקטאבער 1941.

אויף אן אודיענץ וואס עס האט אויסגעפועלט דער פארזיצער פון קהילות־פארבאנד, ד"ר וו. פילדערמאן, האט פראפ. מיכאי אנטאנעסקו, דער ציטווייליקער פרעמיער, באשלאסן אפצושטעלן די דעפארטאציע פון בעסאראביע און בוקאווינע פון יידישע אינטעלעקטואלן, קאמערציאנ־טן, בעלי־מלאכות, אנגעשטעלטע ווי אויך פון יענע, וועלכע האבן פאר־מאגט שטאטיש אדער דארפיש פארמעגן.

נאכן באקומען דעם דאזיקן צוזאג, שיקט ד"ר וו. פילדערמאן א נייעם מעמאראנדום אין וועלכן ער בעט, אז עס זאל אפגעלייגט ווערן אויך די דעפארטאציע פון די איבעריקע יידן.

19טער אקטאבער 1941.

מארשאל אנטאנעסקו, דער מלוכה־שעף, ענטפערט מיט א בריוו צו ד"ר וו. פילדערמאן דער פרעזידענט פון קהילות־פארבאנד, אויף די צוויי מעמאראנדומס וואס ער, פילדערמאן, האט אים געשיקט אין שייכות מיט די דעפארטאציעס פון בעסאראביע און בוקאווינע.

דער בריוו טראגט א בולטן פאליטישן כאראקטער. די דעפארטאציע ווערט פארגעשטעלט אלס א גערעכטיקייטס־אקט, אלס אן אפצאל פאר־

דעם וואָס די באַפעלקערונג פון די ראַזיקע פּראָווינצן זאָל האָבן געטין אין 1940 ביים אָפּטריט פון דער רומענישער אַרמיי, ווי אויך בעת דער סאָוועטישער אָקופּאַציע. די דעפּאָרטאַציע ווערט נאָך באַצייכנט אַלס באַרעכטיקטע דערמיט וואָס סאָוועטיש־ייִדישע קאָמיסאַרן זאָלן האָבן אָפּגעטון אַכזריותדיקע מעשים אויפן פראָנט.

געוויסע דאַקטילאָגראַפישע טעותים, וואָס זענען אייגנהענטיק קאָרעגירט געוואָרן באַוויזן, אַז אַנטאָנעסקו מאַכט אַ באַדייטנדיקן אונטערשייד צווישן ייִדן פון די דאָזיקע פּראָווינצן און צווישן די פון אַלט־רומעניע („רעגאַט”).

דער בריוו וועלכער איז דאַטירט דעם 19טן אָקטאָבער און איז באַקאַנט געוואָרן דעם 20טן אָקטאָבער, איז דערשינען אין די צייטונגען פון 27טן אָקטאָבער 1941 און אַרום אים האָט זיך צעלאָזט אַן אָרגאַניזירטער, סם־המותדיקער און העצערישער פּרעסע־קאַמפּיין, וועלכער האָט אָנגעצייכנט דעם פּסיכאָלאָגישן הויכפּונקט פון אַנטיסעמיטישן האַס בעת דער דאָזיקער מלחמה.

דאָס פאַרעפנטלעכן דעם בריוו און דער פּרעסע־קאַמפּיין, זענען פאָרגעקומען אין עטלעכע טעג אַרום נאָך דעם שרעקלעכן אויפרייס אין אָדעס, בשעת וועלכן עס זענען, מחמת אומפאַרזיכטיקייט, דערהרגעט געוואָרן זייער אַ סך העכערע רומענישע אָפיצירן.

וועגן דעם דאָזיקן אויפרייס האָט מען גאָרנישט באַקאַנט געמאַכט דעם לאַנד. די עפנטלעכע מיינונג האָט אָבער געוווּסט וועגן דער געשעעניש און מען האָט אָנגעהויבן וואָס אַמאָל אַלץ העכער צו מורמלען. בכדי אַ סוף צו מאַכן צו די דאָזיקע מורמלערייען איז אונטערגעקומען דעם מאַרשאַלס בריוו און דער אַנטיסעמיטישער פּרעסע־קאַמפּיין, אַלס אַן אויסגעצייכנטע דיווערסיע.

גלייכצייטיק מיטן ענטפער וואָס ווערט אַוועקגעשיקט דעם ד״ר וו. פילדערמאַן, באַשטעטיקט מאַרשאַל אַנטאָנעסקו מיכאַי אַנטאָנעסקוס אָנגענומענעם באַשלוס וועגן אָפּשטעלן די דעפּאָרטאַציע פון טשערנאָוויץ און וועגן דורכפירן אַ סעלעקציע, לויט וועלכער עס זאָל דערלויבט ווערן צו פאַרבלייבן אין שטאָט העכסטנס 20.000 ייִדן.

ביי די סעלעקציע־קאָמיסיעס קומט פאָר אַן אומפאַרשעמטער האַנדל.

די מערסטע דערלויבענישן צו פאַרבלייבן אין שטאָט, זענען געקויפט גע־וואָרן פאַר שווערע סומעס געלט.

כמעט אַלע טראַנזאַקציעס זענען געמאַכט געוואָרן אין דאָלאַרן, פונט־שטערלינג אָדער נאַפּאָלעאָנען. אויף וויפל ס'איז אַלץ ווײַטער אָנגע־גאַנגען די סעלעקציע, איז יידן דערלויבט געוואָרן צו פאַרקאָזן ס'געטאָ און זיך אומצוקערן אין זייערע היימען. א סך פון זיי האָבן געטראָפן זייע־רע וווינונגען חרוב און בארויבט. באַזונדערס האָט מען צעבאַפט מלבו־שים, בעט־וועש, געפעס, קונסט־אַרטיקלען, בילדער, קילימעס און ענלעכע זאַכן.

ס'איז אַרויסגעגעבן געוואָרן א באַפעל צו סעלעקציאָנירן אויך קע־שענעווער יידן, אָבער די דאָרטיקע סעלעקציע־קאָמיסיע איז געווען זייער א שטרענגע און זי האָט אויסגעקליבן צום פאַרבלייבן אין שטאָט בלויז עטלעכע משומדים און בעלי־מלאכות — סך הכל הונדערט נפשות.

17טער נאָוועמבער 1941.

מיטן אָפּשטעלן די דעפּאָרטאַציעס, ווערן אויך אָפּגעשלאָסן די רויב־אַקציעס, וואָס עס האָט פּאַטראָניזירט די נאַציאָנאַל־באַנק. פאַרשידענע מאַכט־אָרגאַנען, וועלכע האָבן זיך באַטייליקט אין דעם דאָזיקן רויב, פאָ־דערן איצט זייער חלק גאָלד, מטבעות און צירונג, וואָס איז אָנגעזאַמלט געוואָרן אין די קאַסטנס פון דער נאַציאָנאַל־באַנק. עס ווערט אָפּגעוואָרפן די פאָדערונג פון בוקאָווינער גאַווערנאַמענט, אים צו געבן א טייל פון די ווערטפולע חפצים, אָבער עס ווערן אים צוגעטיילט די אָנגערויבטע גאָפּל־לעפל־מעסער פאַר די אָפיצירישע עס־צימערן. דער נאַציאָנאַל־באַנק ווערט צוגעטיילט דאָס גאַנצע אָנגערויבטע גאָלד. דער נאַציאָנאַלער מינץ־גיסע־ריי — אַלע מטבעות. עס ווערט באַשלאָסן צו פאַרקויפן אויף אַן עפנטלע־כער ליציטאַציע, דורך דעם „רומענישן אַנטליי־הויז אויף משכנות, אָנאָ־נימע געזעלשאַפט" („קאַסאַ דע אימפּרומוט פּער אַמאַנעט שי דע פּעסטראַ־רע דין ראָמאַניאַ, ס. א.") דאָס גאַנצע צירונג און אַנדערע ווערטפולע חפצים. די מעכאַניזמען פון אַלע זייגערס, וועלכע מען האָט דעמאָנטירט כדי אָראָפּצונעמען פון זיי דאָס גאָלד, זענען צוגעלאָזט געוואָרן דער זייגער־מאַכער־שול וואָס עס האָט געהאַט געגרינדעט דאָס אַרבעטס־מיניס־טעריום.

קאַפּיטל 3

דאָקומענטן

נומער 87

אויסצוג פון אַ מיטטיילונג וואָס יאָן אַנטאָנעסקו האָט געמאַכט אויף אַ זיצונג פון מיניסטאָרן־ראַט, דעם 6טן אָקטאָבער 1941:

„וואָס שייך די ייִדן, האָב איך אָנגענומען מיטלען זיי ענדגילטיק און טאָטאַל ארויסצונעמען פון די דאָזיקע געגנטן. די מיטלען זענען אין גאַנג. איך האָב נאָך אין בעסאַראַביע אַן ערך 10.000 ייִדן, וועלכע וועלן אין עטלעכע טעג אַרום אַריבערגעוואָרפן ווערן איבערן דניעסטער, און אויב די באַדינגונגען וועלן עס דערלויבן, וועל זיי אַריבער־געוואָרפן ווערן אויף יענער זייט אוראַלן".

באַפעלן און פאַראָרדענונגען צו קאָנפיסקירן דאָס צירונג און די ווערטפולע מעטאַלן

נומער 88

הוגעם

בסוד

נאָטע

גובערנאַטאָר פון בוקאָווינע

גובערנאַטאָר פון בעסאַראַביע

ה' מאַרשאַל אַנטאָנעסקו באַפעלט, אַז בהסכם מיט דער נאַציאָנאַל־באַנק זאָל אויסגעביטן ווערן דאָס צירונג און די ווערטפולע מעטאַלן וואָס עס באַזיצן די ייִדן, וועלכע ווערן עוואַקואירט פון בעסאַראַביע און בו־קאָווינע, לויט די ווייטער־אָנגעגעבענע נאָרמעס:

— פאַר די דאָזיקע ווערטפולע חפצים וועט באַצאָלט ווערן לויטן אָפיציעלן קורס אין „קאַסע־שיינען", עווענטועל אין רובלס, אָבער בשום אופן נישט אין לעים;

— דער אויסטויש זאָל קאָנטראָלירט ווערן דורך באַגלייבטע מענטשן און עס וועט פאַרמיטן ווערן יעדער מין מיסברויך;

— עס וועלן אָנגענומען ווערן אַלע נייטיקע מיטלען אויף צו פאַר־מיידן יעדער מין אומגעזעצלעכן פאַרקויף און דאָס אויסבאַהאַלטן דורך פאַרגראָבן אָדער צעשטערן;

— די טויש־אָפּעראַציעס וועלן געמאַכט ווערן איידער די ייִדן וועלן פאַרלאָזן די לאַגערן און בײַ די אַריבערגאַנגס־פּונקטן קיין אוקראַינע;

— בײַ דער דאָזיקער געלעגנהייט זאָלן זיי שוין אויך אויסגעביטן ווערן, אָבליגאַטאָריש, די לעים אויף „קאַסע־שיינען".

ד. א. נום. 8597

שעף פון מיליטערישן קאַבינעט פון 5טן אָקטאָבער 1941.

קאָלאָנעל (—) ר. דאַווידעסקו

נומער 89

פינאַנץ־מיניסטעריום
גענעראַל־דירעקציע פון פאָנדן־באַוועגונג

בוכהאַלטעריע־אַמט

נום. 42238/1941

נום. 268730 — 11טער אָקטאָבער, 1941

אַקטן־העפט 251

צו דער:

רומענישער נאַציאָנאַל־באַנק

סעקרעטאַריאַט.

באַציענדיק זיך צו אײַער בריוו נום. 5013 פון 8טן אָקטאָבער ה.י. אין שייכות מיטן אויפקויפן דאָס צירונג און די ווערטפולע מעטאַלן, וואָס

עס באַזיצן די ייִדן, וועלכע וועלן עוואַקואירט ווערן פון בעסאַראַביע און בוקאָווינע;

האָבן מיר דעם כּבֿוד אײַך מודיע צו זײַן, אַז דאָס פינאַנץ־מיניס־טעריום איז מסכּים, אַז די אויסצאָלונג זאָל געמאַכט ווערן אין רובלס לויט דער קאָטיזירונג פון 1 רובל קעגן 40 לײַ.

די חפצים וועלן אויפגעקויפט ווערן דורך אײַערע אַמטן אין די באַ־טרעפנדיקע שטעטלעך, דאָס גאָלד וועט באַצאָלט ווערן ווערדליק זײַן וואָג און פײַנקייט, לויטן אָפיציעלן קורס פון דער רומעניִשער־באַנק.

פאַר די טײַערע שטיינער און אַנדערע ווערטפולע חפצים וועט באַ־צאָלט ווערן אויפן גרונט פון אַן אָפּשאַצונג וואָס עס וועט מאַכן אַן עקס־פּערט און נאָר לויט דער קאָטיזירונג פון 20% ווערדליק די דאָזיקע אָפּ־שאַצונגען, וואָס וועט זײַן גלײַך מיט דער פּראָפּאָרץ צווישן גאָלד לויטן אָפיציעלן קורס און גאָלד לויטן פרײַען קורס.

מיר בעטן אײַך אָבער צו פאַראָרדענען אײַערע אָפּטיילונגען צו זאָרגן, אַז עס זאָלן צוריקגעצויגן ווערן אויך די קבלות אויף די דעפּאָזיטירטע רובלס, איידער די ייִדן פון דער דאָזיקער קאַ־טעגאָריע וועלן פאַרלאָזן די ערטער.

מיר בעטן אײַך אויך איר זאָלט באַווייליקן אָנצונעמען אַלע מיטלען, אַז עס זאָלן נישט באַגאַנגען ווערן קיין מיסברויכן מצד די מאַכט־אָרגאַ־נען, וועלכע וועלן געשיקט ווערן צוליב דעם דאָזיקן ציל.

פאַרן מיניסטער	פאַרן גענעראַל־דירעקטאָר
(—) קאָנסטאַנטין פּאַנדעלע	(—) אומלייענבאַר

דער ערשטער אַפּעל וואָס עס האָט צוגעשיקט צו יאָן אַנטאָנעסקו דער פּרעזידענט פון דער פעדעראַציע פון ייִדישע קהילות־פאַרבאַנדן ד"ר וו. פילדערמאַן

נומער 94

פעדעראַציע פון ייִדישע קהילות־פאַרבאַנדן

נומ. 1347 9טער אָקטאָבער 1941

צו דעם ה' מאַרשאַל יאָן אַנטאָנעסקו
פירער פון דער מלוכה און פּרעזידענט פון מיניסטאָרן־ראַט.
ה' מאַרשאַל,

מען האָט מיר איבערגעגעבן, אַז אַ טייל בוקאָווינער ייִדן וועלן אַרי־בערגעשיקט ווערן קיין בעסאַראַביע, אַז די בעסאַראַבער ייִדן דאַרפן אַרי־בערגעשיקט ווערן קיין אוקראַינע און אַז דאָס דאָזיקע איבערשיקן — איז פאַר זיי אַלצאַיינס ווי דער טויט, נעמענדיק אין אַכט די באַדינגונגען.

איך בעט אייַך, אויב עס איז ווי ס'ניט איז מעגלעך, און אויב זיי האָבן זיך מיט גאָרניט ניט פאַרזינדיקט, איר זאָלט אָפּשטעלן די דאָזיקע אויסוואַנדערונג.

נעמט צו, ביטע, ה' מאַרשאַל, די פאַרזיכערונג פון מייַן טיפער אַכטונג.

פּרעזידענט

(—) ד"ר וו. פילדערמאַן

פּ. ס. דער ספּעציעלער צייכן איז נאָך ניט אָפּגעשאַפט געוואָרן אין בוקאָווינע.

נומער 100

די ווידוי פון געוועזענעם טשערנאָוויצער בירגער־מייסטער ד"ר טראַיאַן פּאָפּאָוויטש

פון רעדאַקציע:

די דאָזיקע „ווידוי" פאַרנעמט אין רומענישן אָריגינאַל אַריבער 20 זייַטן אַלבום־פאָרמאַט און זי איז אויסן צוויי זאַכן: 1) דערווייַזן, אַז דער מחבר פון דער ווידוי האָט כסדר געקעמפט קעגן דער ייִדן־אויסראָטונג און אַז 2) די האַנדלונג קעגן די ייִדן איז געווען די מערדערישסטע, וואָס מ'קען זיך גאָר פאָרשטעלן. מיר געפינען ניט פאַר נייטיק צו געבן דעם גאַנצן טעקסט פון דעם דאָזיקן דאָקומענט, אָבער מיר געפינען פאַר אומבאַדינגט נייטיק צו ברענגען דעם תמצית פון דער דאָזיקער שריפט.

אין זייַן אַרייַנפיר־וואָרט זאָגט ד"ר טראַיאַן פּאָפּאָוויטש: „אויסער

יעדן ספק, אז דאָס מיטל צו דעפּאָרטירן די ייִדן קיין טראַנסניסטריע בלײַבט אַ ניט־באַטראַכטער אַקט מצד דעם פירער פון שטאַט, מאַרשאַל אַנטאָנעסקו, אַן אוממענטשלעכער, ברוטאַלער, ווילדער אַקט, וואָס האָט טיף צעטרייסלט דאָס וועזן פון אונדזער פאָלק, אַן אַקט, וואָס האָט באַ־פרײַט די מיאוסטע אינסטינקטן אין מענטשן־שנאה און זשאַדנעקייט".

„די דאָזיקע ווידוי — שרײַבט דער געוו. טשערנאָוויצער בירגער־מייסטער אין אַן אַנדער אָרט פון זײַן אַרײַנפיר־וואָרט — פאַר דעם פּנים פון מײַן גאַנצן פאָלק, שטאַמט פון דעם ווילן צו באַשולדיקן די דאָזיקע, וואָס זייערע מעשים באַשולדיקן זיי... דאָס איז אַ ווידוי פון אַ געוויסן, וואָס האָט, איבערלעבנדיק די שווערסטע טראַגעדיע, געטאָן אַלץ, וואָס ער האָט געקענט צו מילדערן דעם צאָרן... איך ווייס, אַז אַ סך וועט זי ווײַ טאָן, אָבער איך ווייס, אַז נאָך מער וועט זי טרייסטן... אויב איך האָב געהאַט דעם כח ניט צו מיטגיין מיט דעם שטראָם, איז דאָס געווען דער זכות פון די דורות פאָפּען (גלחים), פון וועלכע איך קום אַרויס און וועל־כע האָבן מיך געלערנט ליב צו האָבן מענטשן און ס'איז דאָס פאַרדינסט פון אַלע לערער פון סוטשאַווער (שאָצער) ליציי, וועלכע האָבן מיך דער־צויגן אין ליכט פון די שיינקייטן פון די טוגנטן פון קלאַסיציזם".

אין טעקסט דערציילט דערנאָך דער מחבר ווי אַזוי ער איז געווען אַ קעגנער פון קעניג קאַראָל, וואָס האָט פאַרגוואַלדיקט דעם ווילן פון פאָלק און ווי אַזוי ער האָט זיך גיך אַנטוישט אין דעם. מען האָט אים אָבער ביז אין לעצט געהאַלטן פאַר אַנטאָנעסקוס אַ מענטש און מען האָט אים באַ־שטימט אַלס בירגערמייסטער פון טשערנאָוויץ, אין דער צײַט, ווען דאָרט האָט געהערשט אַ מיליטערישע רעגירונג. דער מיליטערישער גובערנאַטאָר ראַשיאַנו האָט די טשערנאָוויצער ייִדן נאָך באַהאַנדלט מיט חסד, אָבער ווען ער איז געשטאָרבן און זײַן פּלאַץ האָט פאַרנומען גענעראַל קאַלאָ־טעסקו, האָבן זיך אָנגעהויבן די ריכטיקע רדיפות. מען האָט פאַרבאָטן ייִדישע פּראָפעסיאָנאַלן צו אַרבעטן. ייִדישע מעדיקער האָבן געקענט באַ־דינען נאָר זייערע גלויבנס־חברים. מען האָט פאַרבאָטן ייִדן צו באַזוכן מלוכה־שולן און מען האָט געשלאָסן אַלע פּריוואַטע שולן. מען האָט גע־שלאָסן אַלע סינאַגאָגן און געבעט־הייזער און מען האָט פאַרבאָטן צו דאַ־

װענען אפילו אין די גרעסטע יום־טובים. זײ האָבן ניט געטאָרט צוגײן צו די פענצטערלעך אין די עפנטלעכע אַנשטאַלטן (בענק און פּאָסט) און זײ האָבן ניט געקענט אָפּנעמען דאָס געלט, װאָס מען האָט זײ געשיקט — אַלס הילף, אָדער, װײַל ס׳איז זײ געקומען. מען האָט זײ געצװוּנגען צו אָפּגעבן אויסלענדישע דיװיזן און ראַדיאָ־אַפּאַראַטן און מאַשינען, אונטער דראָונגען מיט טויט־שטראָף. מען האָט זײ געשלעפּט צו צװאַנגס־אַרבעט. אויך די אינטעלעקטואַלן האָט מען געשלעפּט. מען האָט בײַ זײ צוגענומען די רעכט צו האַנדלען און אָנפירן מיט זײערע אונטערנעמונגען. מען האָט בײַ זײ צוגענומען די רעכט אויף ברויט. זײ האָבן ניט געטאָרט אַרײַנגײן אין מאַרק. און גאָס האָבן זײ געמעגט זיך באַװײַזן נאָר דרײַ שעה אין מעת־לעת — פון צען ביז אײנס אַזײגער. מען האָט זײ ניט אַרײַנגעלאָזט אין די שפּיטאָלן און סאַנאַטאָריעס. מען האָט זײ ניט דערלויבט זיך צו האַלטן ריין און זײער שמוץ האָט געשאַפן אַ גהינום, צו װעלכן מען דאַרף דאַנטעס פּעדער. „אַ פּסיכאָז פון משוגעת האָט פאַרכאַפּט אַזױ פיל פאַראַנטװאָרטלעכע פאַקטאָרן, האָט זײ דעפאָרמירט די מענטאַליטעט און זײ געמאַכט פאַר שותּפים צו דער שאַנדע, װאָס אומבאַװוּסטזיניקע האָבן אַרײַנגעשריבן אין דער געשיכטע פון אונדזער פאָלק". דער מחבר פון דער װידוי פאַרשטײט ניט װי אַזױ די ייִדן האָבן דאָס אַלץ איבערגעטראָגן פּאַסיװ און זײ זענען ניט באַגאַנגען קײן אַקטן פון סאַבאָטאַזש און רעװאָלט. דער אײנציקער עפנטלעכער אַנשטאַלט, װוּהין די טשערנאָװיצער ייִדן האָבן געקענט אַרײַנגײן פרײַ, איז געװען די מוניציפּאַליטעט. מען האָט די ייִדן גערופן אין די אַנטיסעמיטישע צײַטונגען „דאָס פאָלק פון טראַיאַן" (װײַל דער בירגערמײסטער האָט געהײסן טראַיאַן).

טראַיאַן פּאָפּאָװיטש דערצײלט װי אַזױ ער האָט אַ לאַנגע צײַט ניט דערלאָזט, אַז מען זאָל די ייִדן אַרײַנזעצן אין אַ געטאָ; װען מען האָט גים געװאָלט שיקן „שטודירן" די געטאָס פון פראַנקפורט, קראָקע, לובלין א. א., האָט ער זיך אָפּגעזאָגט און דערװיזן, אַז אין טשערנאָװיץ קען מען דאָס ניט באַװײַזן. די שטאָט האָט דעמאָלט געהאַט 140.000 אײנװוינער און די ייִדישע „מינאָריטעט" איז באַשטאַנען פון 70.000 נפשות. ער האָט געמוזט נאָכגעבן און שאַפן אַ געטאָ. דערנאָך האָט זיך אָנגעהויבן

א וואקכאנאליע מיט דעפּאָרטירן. מען האָט דאָס געדופן מיט דעם שיינעם נאָמען „עוואַקואירן". און ווען ער האָט געזען, אַז ער קען ניט אַלע ראַטע־ווען, האָט ער אויסגעבעטן אַ סעלעקציאָנירונג און ער שילדערט ווי אַזוי די אַלע ייִדן האָבן געוויינט, ווען ער האָט זיי געגעבן אַ האָפענונג ניט דעפּאָרטירט צו ווערן און ווי אַזוי ער אַליין האָט געוויינט.

און דער געוועזענער בירגערמייסטער פון טשערנאָוויץ שילדערט ווי אַזוי עס איז געשען די פּארשיקונג. (ער רופט דאָס מיט דעם סלאַווישן וואָרט „פּאָכאָדאַ", וואָס ווערט גענוצט אין רומעניש). מען האָט זיי צי־נויפגענומען צו צוויי טויזנט אין אַ גרופּע. מען האָט זיי געפירט אין דער בלאָטע און אַריינגעשטופּט צו 40־50 אין אַ וואַגאָן. שוידערלעכע סצענעס האָבן זיך אָפּגעשפּילט. מען האָט צעטיילט פאַמיליעס. קינדער זענען אוועקגעשיקט געוואָרן און עלטערן זענען געבליבן, אָדער פאַרקערט. נישט נאָר שוועסטער און ברידער האָט מען צעטיילט, נאָר אויך מאַן און ווייב. דער עקסאָד פון די טשערנאָוויצער איז אַ טראַגיש קאַפּיטל אין דער גע־שיכטע פון דער מענטשהייט". צוויי מאָל האָט מען די טשערנאָוויצער ייִדן אַרויסגעשיקט, איין מאָל אין ווינטער 1941, ווען עס האָבן געגאָסן רעגנס, געפאַלן שניי און עס האָט געהערשט אַ מוראָדיקע קעלט און אייז מאָל אין זומער 1942, ווען די היץ איז געווען אַ ווילדע און מען איז אומ־געקומען פאַר דורשט.

און די גאַנצע רייזע דערנאָך... טויטע האָט מען אַרויסגעוואָרפן פון די באַנען, איבערגעלאָזט אין די וואַקזאַלן, לעבעדיקע האָבן געליטן הונ־גער, דורשט, זענען געפאַלן. פון אַ גרופּע פון זעכציק קינדער איז איינס געבליבן לעבן... און ווען זיי זענען שוין אָנגעקומען אין די באַשטימטע ערטער, האָבן זיי גאָרניט געהאַט. די שטערבלעכקייט האָט נעגרייכט ביז פופציק, זיבעציק און אפילו 85 פּראָצענט. מען איז אויסן געווען איין זאַך מיט דעם אַלעמען: אומברענגען. מען האָט פאַרבאָטן, אונ־טער דער דראָונג פון טויטשטראָף זיי צו שיקן שפּייז. פאַר אַנטלויפן האָט מען היינגעריכטעט. מען האָט זיי איבערגעגעבן די דייטשן איבער דעם בוג בלומרשט פאַר אַרבעט, אָבער די כוונה איז געווען — אויסראָטן. „אָט דאָס איז דער מאַרטירער־מאַרש פון די דאָזיקע, וואָס זענען געשיקט גע־

וואָרן קיין טראַנסניסטריע. דאָס אַלץ האָט פּאַסירט אין צוואַנציקסטן יאָרהונדערט, דער יאָרהונדערט פֿון משוגעת". דאָס אַלץ האָט מען געטאָ: אין נאָמען פֿון „הייליקן קריג", „באַפֿרײַאונג" און „קרייציקונג". דאָס אַלץ האָט מען געטאָן אין נאָמען פֿון אַ מענטשלעכקייט, פֿון אַ ציוויליזאַציע און פֿון אַ רעליגיע, וואָס איז אין איר תמצית מחילהדיק און אין נאָמען פֿון „שאַפֿער פֿון אַ נײַ פֿאָלק"... „מיט דעם בלוט פֿון די מאַרטירירטע — ענדיקט טראַיאַן פּאָפּאָוויטש זײַן ווידוי — מיט די נשמות פֿון די געשאַפֿענע אין איבערמענטשלעכן געשטאַלט, מיט דער שרעק פֿון די דאָזיקע, וואָס זענען געבאָדן געוואָרן אין די וואַסערן פֿון טויט, מיר די גײַסטלעכע פֿון אָט דער ווילדער רעליגיע, האָבן אַרײַנגעשריבן אַן אַפּאָקאַליפּטיש שאַנד־בלאַט אין תהלים פֿון אונדזער פֿאָלק".

צום שלום פֿון זײַן ווידוי גיט טראַיאַן פּאָפּאָוויטש אַביסל סטאַטיסטיק. ביז דעם ערשטן וועלט־קריג האָט די בוקאָווינע געהאַט 90.000 ייִדן, וואָס האָבן באַטראָפֿן 10 פּראָצענט פֿון דער גאַנצער באַפֿעלקערונג; דער דאָזיקער פּראָצענט האָט אָנגעהאַלטן ביז 1940, ווען די צאָל האָט דערגרייכט ביז 120 טויזנט. 70 טויזנט ייִדן האָבן זיך דעמאָלט געפֿונען אין טשערנאָוויץ, וואָס האָט בכלל געהאַט 140.000 נפֿשות. דער מחבר ווייסט ניט ווי אַזוי אין 1941 זענען אין טשערנאָוויץ געווען נאָר 50 טויזנט ייִדן. גאַנץ איז געבליבן די ייִדישע באַפֿעלקערונג אין דרום־בוקאָווינע. אַ פֿאַקט איז, אַז ווען די רומענער זענען צוריקגעקומען קיין צפֿון־בוקאָווינע אין 1941, האָבן זיי דאָרט געטראָפֿן 65־70 טויזנט ייִדן, פֿון זיי ניט מער ווי 50 טויזנט אין טשערנאָוויץ. די פֿאָלקס־ציילונג, וואָס מ'האָט דעמאָלט דורכגעפֿירט האָט געוויזן כמעט 49 טויזנט ייִדישע נפֿשות. נאָך די צוויי דעפּאָרטירונגען איז געבליבן 16.569 נפֿשות. פֿון טשערנאָוויץ אַליין האָט מען עוואַקוירט 28.391 ייִדן.

דער צווייטער אַפּעל פון ד"ר וו. פילדערמאַן, פּרעזידענט פון דער פעדעראַציע פון יידישע קהילות־פאַרבאַנדן צו יאָן אַנטאָנעסקו

נומער 101

פעדעראציע פון יידישע קהילות־פאַרבאנדן

1356 — 11טער אָקטאָבער 1941

המשך פון נומ. 1347

צום ה' מארשאל אַנטאָנעסקו
פירער פון דער מלוכה.

ה' מארשאל,

איך האָב היינט באקומען א פארצווייפלטן אפעל פון דער אָנפירער־שאפט פון קעשענעווער געטאָ.

דעם 8טן ד. ח. פארטאָג זענען ארויסגעגאנגען פון געטאָ 1500 מענטשן, די מערסטע צופוס, מיטנעמענדיק מיט זיך נאָר אזויפיל וויפל זיי האָבן גע־קענט האלטן אין דער האנט, דאָס הייסט — כמעט אלע זענען אויסגעשטעלט אומצוקומען, מחמת אין דרויסן איז קאלט און זיי זענען נאַקעט, אָן עסן און אָן דער קלענצטער מעגלעכקייט באַזאָרגט צו ווערן מיט שפּייז, אויף א וועג פון ווינציקסטנס 8 טעג, אין רעגן, קעלט און שניי.

נאָר די קראנקע, די אלטע לייט און די קינדער זענען געפאָרן אין פורלעך. ד. ה. אז אויך די קראנקע זענען נישט געשוינט געוואָרן; דאָס הייסט אַז אויך די פרויען האָבן זיך געלאָזט אין וועג אריין צו פוס.

דאָס איז דער טויט, דער טויט פאַר קיין שום שולד נישט, סיידן פאַר דער שולד פון זיין יידן.

איך בעט זיך ביי אייך נאָך אמאָל, ה' מארשאל, איר זאָלט ניט דערלאָזן, אַז אַזאַ מין דערשיטערנדיקע טראַגעדיע זאָל אויסגעפירט ווערן.

נעמט אָן, ביטע, ה׳ מארשאַל, די פאַרזיכערונג פון מײַן טיפסטן רעספּעקט.

פרעזידענט

(—) ד״ר וו. פילדערמאַן

דאָס אָפּשטעלן די דעפּאָרטאַציעס פון טשערנאָוויץ. עס ווערן סעלעקציאָנירט און באַפרײַט פון דעפּאָרטאַציע עטלעכע קאַטעגאָריעס ייִדן.

נומער 102

די אוידיענץ פון פרעזידענט פון די קהילות־פאַרבאַנדן, ד״ר וו. פיל־דערמאַן, ביים צײַטווייליקן פרעזידענט פון מיניסטאָרן־ראַט, מיכאי אַנטאָנעסקו.

פעדעראַציע פון די קהילות־פאַרבאַנדן

1368 — 14טער אָקטאָבער 1941

צום ה׳ פּראָפעסאָר מיכאי אַנטאָנעסקו

צײַטווייליקער פרעזידענט פון מיניסטאָרן־ראַט.

ה׳ פּרעמיער,

איך בין אײַך טיף דאַנקבאַר פאַרן צוזאָג אָפּצושטעלן דאָס עוואַקו־אירן פון בוקאָווינע און בעסאַראַביע די אינטעלעקטואַלן, סוחרים, בעלי־מלאכות און די יעניקע, וועלכע האָבן פאַרמאָגט דאָרפיש אָדער שטאָטיש פאַרמעגן.

איך דערלויב זיך פאַר אײַך איבערצוחזרן די בקשה צו באַשטעטיקן אַן אָפּלייג פאַר די איבעריקע.

אין דער אמתן האָט מען מיר הײַנט טעלעפאָנירט, אַז הן אין בוקאָ־ווינע, הן אין בעסאַראַביע קומען פאַר אַ סך זעלבסטמאָרדן און היות די מענטשן קענען גאָרנישט מיטנעמען מיט זיך — צעפּטרן זיי עס אינ־גאַנצן, פאַרקויפנדיק עס פאַר כמעט־אומזיסט, א. א. וו.

איך בעט אייך, וויַיזט אַרויס אַ רחמנות-זשעסט, וואָס וואָלט דאָך נישט געוועז קענען די מלוכה־אינטערעסן, און אַזוי ווי די דײַטשן האָבן צוריקגעשיקט קיין בעסאַראַביע די ערשטע קאָנוואָיען, וואָס זענען פון דאָרט אַוועק צוריק מיט צוויי חדשים, פאַראָרדנט איר, אַז עס זאָלן צוריקגעשיקט ווערן צו זייערע היימען די וועלכע זענען עקספּעדירט געוואָרן, ווער שמועסט אַז צווישן די דעפּאָרטירטע זענען דאָ אויך ייִדן פון אַלט־רומעניע, וועלכע זענען דאָרט פאַרכאַפּט געוואָרן און זיי האָבן געוואָלט, אָבער ניט געקאָנט באַצײַטנס רעפּאַטריאירט ווערן. צווישן זיי געפינען זיך אויך וועטעראַנען פון רומענישע מלחמות, דעקאָרירטע, אינוואַלידן אָדער מלחמה־יתומים.

פון די אומצאָליקע צוגן, וואָס זענען אַוועק פון בוקאָווינע זענען, אײַבעריקנס, די מערסטע נישט אָנגעקומען און עס איז פאַראַן אַ סכנה, אַז די מענטשן זאָלן אויסשטאַרבן אויפן וועג פון קעלט און פאַר הונגער.

נעמט אָן, ביטע, ה' פּרעמיער, די פאַרזיכערונג פון מײַן ספּעציעלער שעצונג.

פּרעזידענט

(—) ד"ר וו. פילדערמאַן

יאָן אַנטאָנעסקוס ענטפער אויף די אַפּעלן וואָס זענען צו אים געשיקט געוואָרן.

נומער 103

דער פירער פון רומענישן שטאַט.

ה' פילדערמאַן,

אין צוויי נאָכאַנאַנדיקע פּעטיציעס שרײַבט איר מיר וועגן דער „דערשיטערנדיקער טראַגעדיע" און איר „בעט זיך" בײַ מיר מיט רירנדיקע ווערטער, דערמאָנענדיק „געוויסן" און „מענטשלעכקייט", און איר שטרײַכט אונטער, אַז איר זענט „מחויב" צו אַפּעלירן „צו מיר" און „נאָר" צו מיר, פאַר די ייִדן פון רומעניע, וועלכע ווערן אַריבערגעפירט אין געטאָס, וואָס זענען פאַר זיי צוגעגרייט בײַם בוג.

כדי אַרײַנצומישן אויך טראַגישקייט אין אײַער אינטערווענץ, שטרייכט איר אונטער, אַז דאָס דאַזיקע מאַסמיטל „איז דער טויט, דער טויט, דער טויט פאַר קיין שום שולד נישט, פאַר קיין שום שולד נישט, סײַדן פאַר דער שולד פון זײַן ייִדן".

ה׳ פילדערמאַן, קיינער קען נישט זײַן עמפינדלעכער ווי איך פאַר די לײַדן פון דערדריקטע און שוצלאָזע. איך פאַרשטיי אײַער ווייטיק, אָבער איר דאַרפט אויך פאַרשטיין, באַזונדערס דאַרפט איר, איר אַלע, פאַרשטיין, צו דער צײַט, מײַן אַמאָליקן ווייטיק, דעם ווייטיק, וואָס איז געווען פון אַ גאַנצן פאָלק.

דענקט איר, צי האָט איר אַמאָל אַ דענק געטון, וואָס עס איז פאָרגעקומען אין אונדזערע נשמות פאַראיאָרן, בײַם עוואַקואירן בעסאַראַביע, און וואָס עס קומט פאַר הײַנט, ווען יעדן טאָג און יעדע שעה באַצאָלן מיר מיט גרויסמוט און מיט בלוט, מיט זייער אַ סך בלוט, פאַר דער שנאה מיט וועלכער אײַערע בעסאַראַבער גלויבנס־ברידער האָבן אונדז באַהאַנדלט בײַם צוריקציען זיך פון בעסאַראַביע? דערמאָנט איר זיך, ווי אײַערע גלויבנס־ברידער האָבן אונדז באַהאַנדלט בײַם צוריקקערן זיך און ווי אַזוי זיי האָבן אונדז באַהאַנדלט פונעם דניעסטער ביז אדעס און אין די געגנטן בײַם אַזאָווישן ים?

אָבער, ווי עס איז שוין בײַ אײַך טראַדיציאָנעל, ווילט איר זיך אויך דאָס מאָל פאַרוואַנדלען פון באַשולדיקטע אין באַשולדיקער, און איר מאַכט זיך, אַז איר האָט פאַרגעסן די סיבות, וועלכע האָבן גורם געווען צו דער לאַגע אויף וועלכער איר באַקלאָגט זיך. דערלויבט מיר אײַך צו פרעגן, און דורך אײַך — צו פרעגן אַלע אײַערע גלויבנס־ברידער, וועלכע האָבן אַפּלאָדירט אויף אַזויפיל התלהבותדיקער אויף וויפל די לײַדן און קלעפּ וואָס מיר פלעגן באַקומען — פלעגן זײַן אַלץ גרעסער:

וואָס האָט איר געטון פאַראיאָרן? ווען איר האָט געהערט ווי אַזוי עס זענען זיך באַגאַנגען די בעסאַראַבער און בוקאָווינער ייִדן קעגן דעם רומענישן מיליטער, וואָס האָט זיך צוריקגעצויגן, און וואָס האָט ביז אין יענעם מאָמענט פאַרטיידיקט די רו און דעם וווילטאָג פון די דאַזיקע ייִדן?

איך דערמאָן אײַך, אַז:

נאָך פאַרן באַווייַזן זיך פון סאָוועטישן חייל, האָבן די דאָזיקע בעסאַראַבער און בוקאָווינער ייִדן וועלכע איר פאַרטיידיקט, באַשפיגן אונדזערע אָפיצירן, זיי אַראָפּגעריסן די עפּאָלעטן, זיי צעפּליקט די אוני־פאָרמעס און ווען זיי האָבן נאָר געקענט — האָבן זיי אויף אַ נידערטרעכ־טיקן אופן דערהרגעט די סאָלדאַטן מיט שטעקענעס. מיר האָבן באַוויַזן.

די דאָזיקע נידערטרעכטיקע האָבן אויפגענומען דאָס אָנקומען פון סאָוועטישן מיליטער מיט בלומען און האָבן עס געפייַערט מיט אויסער־געוויינלעכע פרייד. מיר האָבן פאָטאָגראַפיעס, וועלכע באַווייַזן עס.

בעת דער באָלשעוויסטישער אָקופּאַציע, האָבן יענע, אויף וועלכע איר האָט איצט אַזאַ רחמנות, פאַראַטן די גוטע רומענער, זיי פאַרמסרט און איבערגעגעבן צום קאָמוניסטישן צאָרן און אַרייַנגעבראַכט צער און אבלות צו אַ סך רומענישע משפחות.

פון קעשענעווער קעלערס ווערן טאָג־טעגלעך אַרויסגענומען שרעק־לעך צעפּייַניקטע טויטע קערפּערס פון אונדזערע מאַרטירערס. אַזוי זענען זיי באַצאָלט געוואָרן דערפאַר ווייַל במשך 20 יאָר האָבן זיי געהאַלטן אויסגעשטרעקט אַ פרייַנטלעכע האַנט צו די דאָזיקע אומדאַנקבאַרע חיות.

דאָס זענען באַקאַנטע פאַקטן, וועלכע זענען אייַך אַליין אויך באַ־קאַנט און וועגן וועלכע איר קענט זיך אין יעדן מאָמענט דערוויסן אַלע פּרטים.

האָט איר זיך אַמאָל אַ פרעג געטון פאַרוואָס ייִדן האָבן אונטער־געצונדן זייערע הייזער פאַרן אָפּטרעטן? קענט איר זיך אויפקלערן פאַר־וואָס בעת אונדזער פאָרויסמאַרש האָבן מיר אָנגעטראָפן 14־ און 15־יעריקע ייִדישע קינדער מיט פולע קעשענעס גראַנאַטן?

האָט איר זיך אַמאָל אַ פרעג געטון וויפל פון אונדז עס זענען געפאַלן — נידערטרעכטיק דערהרגעטע — דורך אייַערע גלויבנס־ברידער, וויפל פון זיי עס זענען באַגראָבן געוואָרן איידער זיי זענען נאָך געווען טויט. אויב איר ווילט באַווייַזן אויך אויף דעם דאָזיקן געביט — וועט איר זיי האָבן.

דאָס זענען אַקטן פון שנאה, אַ דערפירטע ביז שגעון, וועלכע אייַערע ייִדן האָבן אַרויסגעוויזן קעגן אונדזער טאָלעראַנטן און גאַסטפרייַנטלעכן

פאָלק, וואָס איז אָבער היינט באַוווּסטזיניק און ווירדיק בנוגע זיינע רעכטן.

אַלס ענטפער אויף דעם גרויסמוט מיט וועלכן זיי[1] זענען אויפגענומען און באַהאַנדלט געוואָרן צווישן אונדז, האָבן אייערע ייִדן, ביים ווערן סאָוועטישע קאָמיסאַרן, געשטויסן דאָס סאָוועטישע חייל אין דער אָדעסער געגנט מיט נאָך ניט־געהערטן טעראָר, וועגן וועלכן עס האָבן מודה געווען רוסישע געפאַנגענע, צו אַן אומזיניקער שחיטה, אַבי אונדז גורם צו זיין וואָס מער שאָדנס.

אין דער געגנט פון אַזאָווישן ים האָט אונדזער מיליטער, בעת אַ צייטווייליקן צוריקטריט — איבערגעלאָזט אויף אַן אָרט פאַרוווּנדעטע אָפיצירן און סאָלדאַטן. ווען מיר האָבן זיך אַהין צוריקגעקערט, האָבן מיר געטראָפן די פאַרוווּנדעטע — שרעקלעך צעפּייניקט. מענטשן, וועלכע האָבן געקענט געראַטעוועט ווערן — האָבן אויסגעהויכט דעם לעצטן אָטעם־צי אין שרעקלעכע יסורים.

מען האָט זיי אויסגעשטאָכן די אויגן, אויסגעשניטן די צונג, נאָז און אויערן.

שטעלט איר זיך פאָר, ה' פילדערמאַן, דאָס דאָזיקע בילד?

פרעגט זיך, פאַרוואָס אַזויפיל האָס מצד רוסישע ייִדן, מיט וועלכע מיר האָבן קיינמאָל גאָרנישט געהאַט קיין געמיינזאַמס?

אָבער זייער שנאה איז אַלעמענס, דאָס איז אייער שנאה.

ווערט נישט גערירט, אויב איר האָט באמת נשמות, פון דעם וואָס איז עס נישט ווערט, ווערט גערירט פון דעם וואָס איז עס יאָ ווערט.

וויינט איינעם מיט די מאַמעס, וועלכע האָבן מיט אַזויפיל יסורים פאַרלוירן זייערע קינדער, און נישט מיט יענע וועלכע האָבן זיך אַליין געטון און טוען אויך איצט אַן אַזויפיל שלעכטס.

מאַרשאַל אַנטאָנעסקו
19-10-1941

1) אין דעם טעקסט וואָס איז פאַרעפנטלעכט געוואָרן אין די צייטונגען איז דערשינען „איר זענט אויפגענומען געוואָרן". אין אָריגינאַל, וועלכן אַנטאָנעסקו האָט אייגנהענטיק קאָרעגירט איז געשטאַנען — „זיי זענען אויפגענומען געוואָרן".

פ. ס. — א פארוואונדעטער זעלנער פון פיאטרא נעאמץ, איז באַ־גראָבן געוואָרן לעבעדיקערהייט לויטן באַפעל און פאר די אויגן פון די סאָוועטישע יידישע קאָמיסאַרן, טראָץ דעם וואָס דער אומגליקלעכער האָט זיך געבעטן מען זאָל אים נישט באַגראָבן, אָנווייזנדיק, אַז ער האָט פיר קינדער.2)

די פאַרפאָלגונג קעגן פרעזידענט פון די יידישע קהילות־פאַרבאַנדן, ד"ר וו. פילדערמאַן

נומער 104

אדוואָקאַטן־קאָרפּאָראַציע פון אילפאוועער*) קרייז
גענעראַל־רעגיסטראַטור

אריינגעקומען דעם 27טן אָקטאָבער 1941, נומ. 9054.
קאָנסיליום פון אילפאוועער אדוואָקאַטן־פאַריין

נעמענדיק אין אַכט די שולד ווערט אָפיציעל דעלעגירט דער ה' ראַטמאַן גאָרסקי, בכדי דרינגענדיק אויסצופאָרשן דעם פאַל.

(—) אומלייענבאר

אקטן־העפט נומ. 570 28-10-1941

איך בעט עס פאָרצוברענגען פאַרן ראַט פון דער קאָמיסיע.

(—) אומלייענבאר

קאָנסיליום פון אילפאוועער אדוואָקאַטן־פאַריין
אריינגעקומען דעם 5טן נאָוועמבער 1941, נומ. 5672.
6טער נאָוועמבער 1941.

---

2) דער טעקסט וואָס איז פארעפנטלעכט געוואָרן אין די צייטונגען, האָט נישט אנטהאלטן די דאזיקע צושריפט, וואָס איז אין אָריגינאַל געווען צוגעשריבן מיט דער האנט.

3) דער קרייז אין וועלכן בוקארעשט געפינט זיך, הייסט אילפאוו — איבערזעצער.

עס וועט ארויסגערופן ווערן דער אדוואָקאַט ה׳ פילדערמאַן, בכדי אויסגעפאָרשט צו ווערן, אויף דאָנערשטיק, דעם 6טן נאָוועמבער, ה. י. 9 אזייגער, דער ה׳ געריכטס-שרײַבער קאָטארו וועט אָננעמען מיטלען אז די רוף-פּראָצעדור זאָל דערפילט ווערן און וועט מיר צוּווייסן טון בײַם דורכפירן די אויספאָרשונג.

(—) גארסקי

צו דעם ה׳ דעקאַן פון אילפאוװער אדוואָקאַטן-פאַריין.

ה׳ דעקאַן,

מיר, די אונטערגעשריבענע מיטגלידער פון אילפאוװער אדוואָקאַטן-פאַריין האָבן גענומען צו קענטעניש פון דער פּרעסע, דעם ענטפער וואָס דער ה׳ מארשאַל אנטאָנעסקו האָט געגעבן דעם אדוואָקאַט וו. פילדערמאַן, וועלכער האָט אומצאָליקע מאָל אינטערוועניִרט לטובת די זשידאָנעס („זשידעס”) פון בוקאָווינע, בעסאַראַביע און רוסלאַנד, אלס פּרעזידענט פון אַלע זשידאָווסקע פעדעראַציעס פון לאַנד.

דער דאָזיקער פאַרשווין האָט מיט זיינע אינטערווענצן ארויסגעוויזן א סאָלידאַריזירונג מיט די קרימינעלע אַקציעס פון אונדזערע שטענדיקע שונאים און דערמיט ווערט ער אומווירדיק נאָך ווייטער צו זיין אַ מיטגליד פון אונדזער אדוואָקאַטן-קערפּערשאַפט.

מיר קוואַליפיצירן די דאָזיקע האַנדלונג זיינע אלס אַ באַליידיקונג קעגן דער נאַציע און, פאָלגלעך, בעטן מיר אייך, אז ער זאָל באַלד אויסגעשלאָסן ווערן פון אדוואָקאַטן-פאַריין.

דאָס דאָזיקע מאָסמיטל זאָל אָנגענומען ווערן אויך קעגן אַלע זיינע גלויבנס-ברידער וועלכע האָבן זיך סאָלידאַריזירט מיט דער דאָזיקער טרויעריקער האַנדלונג, שוין דערמיט אַליין וואָס זיי האָבן אים דערפאַר נישט געטאַדלט.

מיט אַכטונג — מ. טורקו

(—) יאן פאשקאנו, ניקאָלאַיע דומיטרעסקו, וויקטאָר טעטערעשאנו, אל. וו. יאנעסקו, לוטשיאן סטענקולעסקו, ר. יאנעסקו, אָ. קאָנסטאַנטינעסקו, קאָנסט. ראדו, נ. איליעסקו, ג. פלארעסקו, ראדו פאסקו, אפאס-

טאלעאנו, קאסטאקע יאן, ד. מ. פּאפּעסקו, אדריאַן קאָנסטאַנטינעסקו, עמיל אטאנאסעסקו, ג. פלאריאַן. עס קומען נאָך ווייטער 42 אומלייענבארע חתימות.

נומער 105

פאַרבאַנד פון קריסטלעכע רומענישע אדוואָקאַטן

ה' דעקאַן, מיר האָבן דעם כבוד אייך מיטצוטיילן:

דער קאָמיטעט פון פאַרבאַנד פון די קריסטלעכע רומענישע אדוואָקאַטן ביים אדוואָקאַטן-פאַריין פון דער הויפּטשטאָט, האָט אויף דער אָפּגעהאלטענער זיצונג פון 27טן אָקטאָבער 1941, אונטער פאָרזיץ פון ה' אדוואָקאַט עמאַניאל סלאַטינעאנו, באַשלאָסן:

צו אינטערווענירן ביים דיסציפּלינאַרן ראַט פון אילפאָוער אדוואָקאַטן-פאַריין, אַז עס זאָל צוגעצויגן ווערן צו אַ געריכט און באַשטראָפט ווערן דער ה' אדוואָקאַט פילדערמאַן, וועלכער האָט זיך פאַרשולדיקט קעגן דער קאָרפּאָראַציע פון וועלכער ער איז אַ מיטגליד מיט זיין אַנטיפּאַטריאָטישער טעטיקייט, וואָס איז נישט אין הסכם מיט די פּרינציפּן, וואָס דינען אַלס יסוד פון דער אדוואָקאַטישער פּראָפעסיאָנעלער אָרגאַניזאַציע.

צווישן די מאָטיוון וואָס פיגורירן אין פּאָרפּראָיעקט פון אדוואָקאַטן-געזעץ, זענען פעסטגעשטעלט געוויסע ריכט-נאָרמעס אויפן געביט פון פּראַקטיצירן די פּראָפעסיע, וועגן פּראָפעסיאָנעלער אויטאָנאָמיע און סאָלידאַריטעט, און עס ווערט צוגעגעבן אַז די אדוואָקאַטן-קערפּערשאַפט באַקומט אַ פרייהייט צו האַנדלען, וועלכע איז (אָבער) אונטערגעוואָרפן נאָר די העכסטע נאַציאָנאַלע אינטערעסן, וועלכע פאַלן אַרונטער אונטער דער דיסציפּלין פון די אַלגעמיינע, פּערמאַנענטע מלוכה-אינטערעסן.

עס קען היינט נישט אונטערשיידט ווערן אַ בירגערס פּאָליטישע טעטיקייט, וואָס געהערט צו דער פאַרגאַנגענהייט מחמת די פּאָליטישע פּאַרטייען זענען אויפגעלייזט און די פּראָפעסיאָנעלע טעטיקייט קען אויס-

געפירט ווערן נאר אין די באשטימטע גרענעצן פון אונדזער ארגאנישן געזעץ און פון די וויטאלע פאדערונגען פאר אונדזער קאנסערווירונג און אנטוויקלונג אלס א מערהייטלעכע און לאנד־שעפערישע נאציע.

אבער דער ה׳ אדוואקאט פילדערמאן האט מיט זיין פאראורטייל־בארער האנדלונג עובר געווען אויף די עלעמענטארע פליכטן וואס עס ליגן אויף אונדז ארויף די עפאכע־מאכנדיקע אומשטענדן, וואס עס לעבט איצט איבער אונדזער אומה, און פארוואנדלענדיק זיך אין א טשעמפיאן פון די טיפע און אומבארעכטיקטע נקמה־געפילן, וואס זיינע גלויבנס־ברידער האבן שטענדיק געפילט צו אונדז — ווי עס באקומט זיך פון דעם לאפידארן בריוו וואס דער שטאטס־פירער האט אים צוגעשיקט — גלויבן מיר, אז ער האט זיך אינגאנצן דעסאלידאריזירט פון דער גאר־גרויסער מערהייט פון זיינע פאך־קאלעגן, און אננעמענדיק אזא מין שטעלונג אלס רומענישער בירגער — אן אייגנשאפט אויף וועלכער מיר זענען שטאלץ — האט ער געווארפן א שאנד־פלעק אויף מענטשן, וועלכע זענען מקריב זייער לעבן פארן נצחון פון א גלויבן, אין וועלכן ער האט בייגע־טראגן נאר לפנים, נאר בכדי דערמיט בלויז צו דערגרייכן מאטעריעלע נוצן.

מיט יודאישע פילפולים האט ער באשמוצט די איינגעבווירענע גרונט־געפילן פון מין מענטשן, ווי אויך זיין צובונד צום פאטערלאנד און האט זיך, אזוי ארום, פארזינדיקט מיט זיין אנטינאציאנאלער און אנטיפאטריא־טישער טעטיקייט, פאר וועלכן מיר פאדערן, אז ער זאל באשטראפט ווערן.

איר, ה׳ דעקאן, איניינעם מיטן דיסציפלינארן ראט, וואס וואקסט ארויס פון אונדזער קארפאראציע; איר וועלכע האט צווישן אנדערע שלי־חותן אויך די פון זיין א פאנצער פארן אומבארירלעכן כאראקטער פון רומענישן אדוואקאטן־פאריין, איר קענט ניט ניט־נעמען אין אכט און בלייבן גלייכגילטיק צו דער גענוג ערנסטער האנדלונג פון ה׳ אדוואקאט פילדערמאן און לאזן אומבאשטראפט די אויסער־פראפעסיאנעלע טעטי־קייט פון א מיטגליד פון אדוואקאטן־פאריין, וועלכער האט אליין אויף זיך ארויסגעטראגן דעם אורטייל, דאן ווען מיט שווייגן און פארלייקענונג האט

ער מסכים געווען צו זײַן דער פאַרזשטערעסירטער פאַרטיידיקער פון אַלע אכזריותן און מעשים תעתועים וואָס עס האָט דורכגעפירט זײַן אומה, צום שאָדן פון די יעניקע, וועלכע האָבן מיט זייער לײַכטגלייביקייט באהאַנדלט אַזוי גרויסמוטיק די אומגעוויינטשענע; מיר פֿאָדערן דעריבער אַז ע ר זאָל אויף שטענדיק אויסגעשלאָסן ווערן פון רומענישן אַדוואָקאַטן-צעך.

באַוויליקט, ביטע, ה׳ דעקאַן, אָנצונעמען דעם אויסדרוק פון אונדזערע בעסטע געפילן.

(—) ע. סלאַטינעאַנו, פּרעזידענט (—) סאַרע מירעא, סעקרעטאַר

מען טיילט זיך אײַן מיטן רויב

נומער 110

רומענישע נאַציאָנאַל-באַנק

בוקאַרעשט

73360

בוקאַרעשט, 17טער נאָוו. 1941

צו דעם ה׳ פינאַנץ-מיניסטער.

ה׳ מיניסטער,

היות דאָס איבערנעמען די ווערטפולע חפצים פון די בעסאַראַבער און בוקאָווינער ייִדן האָט זיך פאַרענדיקט, בעטן מיר אײַך, אַז איר זאָלט באַוויליקן צו באַשטימען אײַערן אַ דעלעגאַט, אין וועמענס אָנוועזנהײַט עס זאָלן אויפגעעפנט ווערן די קאַסטנס, וועלכע אַנטהאַלטן די דאָזיקע חפצים, בכדי צו מאַכן דעם געהעריקן אינווענטאַר.

מיר האַלטן פאַר נייטיק, אַז אַ חוץ דעם דאָזיקן דעלעגאַט אײַערן; און אַ חוץ אונדזערע דעלעגאַטן, זאָלן בײַזײַן אַ 2-3 באַוווּסטע יווועלירן, וועלכע זאָלן גלײַכצײַטיק מיטן רעגיסטרירן די חפצים זיי אויך אָפּשאַצן.

נעמט אָן, ביטע, ה׳ מיניסטער, די פאַרזיכערונג פון אונדזער באַזונדערער שעצונג.

רומענישע נאַציאָנאַל-באַנק

(—) דעמעטרעסקו (—) ניקולעסקו

נומער 111

רומעניע
בוקאָווינער גאָווערנאַמענט — טשערנאָוויץ, 22טער נאָוו. 1941
אדמיניסטראַטיווער דירעקטאָראַט — נום. 100/88
אַמט פון אַלג. סעקרעטאַריאַט
צו דער רומענישער נאַציאָנאַל־באַנק
בוקאַרעשט.

מיר האָבן דעם כבוד אײַך צו בעטן, איר זאָלט באַוויליקן צו פאַר־אָרדענען, אַז פון די חפצים וואָס זענען קאָנפיסקירט געוואָרן בײַ די ייִדן פון דער פּראָווינץ בוקאָווינע, זאָלן צוריקגעגעבן ווערן דעם דאָזיקן גאָ־ווערנאַמענט, די אַלע חפצים וואָס זענען נישט פון קיין ווערטפולן מעטאַל.

גובערנאַטאָר פון דער פּראָווינץ בוקאָווינע
פאַרן: גענעראַל ק. קאַלאַטעסקו
(—) אומלייענבאַר

נומער 112

רומענישע נאַציאָנאַל־באַנק — בוקאַרעשט, 24טער נאָוו. 1941
בוקאַרעשט
פּ. 73430
צו דעם ה׳ פינאַנץ־מיניסטער.
ה׳ מיניסטער,

מיר שיקן אײַך דאָ, בײַגעלייגט, די ווענדונג נום. 100/88 פון 22טן נאָוועמבער ה. י. פון בוקאָווינער גאָווערנאַמענט, דורך וועלכער מיר ווערן געבעטן אים איבערצוגעבן די אַלע חפצים, וואָס זענען ניט פון קיין ווערט־פולן מעטאַל, וואָס אונדזערע דעלעגאַטן האָבן איבערגענומען בײַ די ייִדן, וואָס זענען עוואַקואירט געוואָרן פון בוקאָווינע און בעסאַראַביע.

מיר טיילן אײַך מיט, אַז צווישן די דאָזיקע איבערגענומענע חפצים

זענען פאַראַן אויך קלענערע קוואַנטומס גאָפּל־לעפל־מעסערס פון אַלפּאַקאַ, וואָס די טשערנאָוויצער מיליטערישע איינסן וואָלטן באַדאַרפט האָבן פאַר זייערע עס־צימערן.

מיר בעטן אײַך צו באַוויליקן אונדז מיטצוטיילן אײַער באַשלוס.

נעמט אָן, ביטע, ה׳ מיניסטער, די פאַרזיכערונג פון אונדזער באַזונ־דערער שעצונג.

בײַגעלייגט: 1 בריוו. רומענישע נאַציאָנאַל־באַנק

(—) דעמעטרעסקו (—) ניקולעסקו

נומער 113

פינאַנץ־מיניסטעריום

גענעראַל־דירעקציע פון פאָנדן־באַוועגונג

דורך אונדזער ווענדונג נומ. 268730 פון 11טן אָקטאָבער 1941 האָבן מיר אײַך באַשטעטיקט די באַדינגונגען בײַ וועלכע עס זאָל געמאַכט ווערן דער אויפקויף פון צירונג און פון די ווערטפולע מעטאַלן בײַ די ייִדן, וואָס ווערן עוואַקואירט פון בעסאַראַביע און בוקאָווינע.

היות די אײַנקויף־אָפּעראַציע איז שוין פאַרענדיקט, בעטן מיר אײַך איר זאָלט באַוויליקן צו פאַראָרדענען, אַז עס זאָל אונדז צוגעשיקט ווערן אַן אינווענטאַר פון די דאָזיקע חפצים, אין שייכות מיט זייער פאַרוואַר־טונג.

אין הסכם מיטן באַשלוס פון ה׳ וויצע־מיניסטער, מירטשעאַ וווּל־קאַנעסקו, בעטן מיר אײַך צו נעמען צו קענטעניש, אַז דאָס גאָלד און זילבער — אין מטבעות אָדער אומאויסגעאַרבעטס — דאַרף אײַך איבער־געגעבן ווערן לויט דעם אָפיציעלן פּרײַז.

וואָס שײַך די זאַכן וואָס זענען אויסגעאַרבעט פון גאָלד און פון זיל־בער, וועלן זיי אויספאַרקויפט ווערן אויף אַ ליציטאַציע דורך דעם „אָפּ־

שפּאַר און אַנטליי־הויז אויף משכנות", וועמען מיר וועלן פאַר דעם צוועק איבערגעבן אַ ספּעציעלן מאַנדאַט.

פאַרן מיניסטער — גענ. דירעקטאָר
(—) ק. פּאַנדעלע — (—) אומלייענבאַר

נומער 114

פינאַנץ־מיניסטעריום

גענעראַל־דירעקציע פון פאַנדן־באַוועגונג

נום. 23343, 27טער פעבר. 1943

צו דער: — אַקטן־העפט 278

רומענישער נאַציאָנאַל־באַנק, דעוויזן־אָפּטיילונג

מיר האָבן דעם כבוד אייך צוּוויסן צו טון, אַז לויט דער מיניסטאָרן־רעזאָלוציע בנוגע דעם מעמאָראַנדום פון דער דאָזיקער גענעראַל־דירעקציע נום. 96858 פון 25טן פעברואַר 1943, איז באַשטעטיקט געוואָרן, אַז היות עס האָבן נישט געקענט ליציטירט ווערן די מאַשינעריעס פון די זייגערס, וואָס זענען איבערגענומען געוואָרן ביי די ייִדן, און וועלכע זענען דעמאָנטירט געוואָרן כדי צו צעשמעלצן דאָס גאָלד, זאָלן זיי אַוועקגעגעבן ווערן אומזיסט דער זייגערמאַכער־שול, וואָס איז געשאַפן געוואָרן דורכן אַרבעטס־מיניסטעריום.

מיניסטער — גענ. דירעקטאָר
(—) אומלייענבאַר — (—) אומלייענבאַר

נומער 115

פינאַנץ־מיניסטעריום

גענעראַל־דירעקציע פון פאַנדן־באַוועגונג
בוכהאַלטעריע־אַמט

נום. 157138, 20טער מאַי, 1942

צו דער: — אַקטן־העפט 278

רומענישער נאַציאָנאַל־באַנק

אינספּעקטאָראַט פאַר דעוויזן און טויש מיט אויסלאַנד.

אין משך פון אונדזער ווענדונג נומ. 155040 פון 5טן מאַי, ה. י. און אין איינקלאַנג מיט דער רעזאָלוציע פון ה' פינאַנץ-מיניסטער בנוגע דעם מעמאָראַנדום נומ. 941, האָבן מיר דעם כבוד אייך צו בעטן איר זאָלט באַוויליקן צו פאַראָרדענען, אַז עס זאָל איבערגעגעבן ווערן מיט אַן אינוועטנאַר דעם „רומעניש אַפּשפּאַר־ און אַנטליי־הויז אויף משכנות א. ג." דאָס צירונג און די ווערטפולע חפצים, וואָס די מלוכה האָט איבערגענומען אין בעסאַראַביע און בוקאָווינע.

פאַרן מיניסטער — גענ. דירעקטאָר

(—) קאָנסט. פאַנדרעלע — (—) ע. וואַטאַו

נומער 116

פינאַנץ־מיניסטעריום

גענעראַל־דירעקציע פון פאָנדן־באַוועגונג קאַסע־אַמט

נומ. 11836/11837/1943

נומ. 167027 — 15טער יוני 1943

אַקטן־העפט 216

צו דער:

רומענישער נאַציאָנאַל־באַנק, דעוויזן־אינספּעקטאָראַט

מיר האָבן דעם כבוד אייך צו וויסן צו טון, אַז לויט דער מיניסטאָרן־רעזאָלוציע בנוגע די מעמאָראַנדומס פון דער דאָזיקער גענעראַל־דירעקציע, וועלכע זענען רעגיסטרירט געוואָרן אונטער די נומ. 11836 און 11837 פון 12טן יוני, 1943, איז באַשטעטיקט געוואָרן, אַז:

א) די חפצים פון ווערטפולן מעטאַל וואָס זענען איבערגענומען געוואָרן ביי די יידן וועלכע זענען עוואַקואירט געוואָרן פון בעסאַראַביע, בוקאָווינע און אדעס, און וועלכע האָבן נישט געקענט פאַרווערטעט ווערן אויף אַן עפנטלעכער ליציטאַציע, מחמת זיי זענען געווען צעשעדיקט, זאָלן איבערגעגעבן ווערן דער נאַציאָנאַלער מינץ־גיסעריי, כדי זיי זאָלן צע־

שמאָלצן ווערן און שפּעטער פאַרקויפט ווערן אויפן חשבון פון דער מלוכה, צו די מיליטערישע אינסטיטוציעס, צוזאַמען מיטן מעטאַל־געמיש, וואָס וועט זיך באַקומען פון די מעטאַלענע מטבעות וואָס זענען צוריקגעצויגן פון צירקולאַציע.

ב) די רוסישע מטבעות פון קופּער און ניקל, וואָס זענען איבערגענומען געוואָרן ביי די ייִדן פון בעסאַראַביע, בוקאָווינע און אדעס, זאָלן אויך איבערגעגעבן ווערן דער נאַציאָנאַלער מינץ־גיסערייַ, כדי פאַרקויפט צו ווערן, אויפן חשבון פון דער מלוכה צו די מיליטערישע אינסטיטוציעס, אינאיינעם מיטן מעטאַל־געמיש וואָס וועט זיך באַקומען פון די פאַר־מלחמהדיקע רומענישע מטבעות פון קופּער־ניקל ווי אויך פון די קופּער־ניקלנע מטבעות וואָס האַלטן אין צוריקגעצויגן ווערן.

מיניסטער — נענ. דירעקטאָר

(—) אומלייענבאַר — (—) אומלייענבאַר

קאַפּיטל 4

עס ווערן דעפּאָרטירט אויך בעסאַראַבער ייִדן פון אַלט־רומעניע

3טער סעפּטעמבער 1942

אויפן גרונט פון אַ פאַראָרדענונג פון אינערן־מיניסטעריום, אַרעס־טירט די הויפּטשטאַטישע פּאָליציי־פּרעפעקטורע אין בוקאַרעשט 395 ייִדן, פון וועלכע אַ טייל זענען פאַרדעכטיקט אין קאָמוניזם און די איבעריקע — די גרעסטע טייל — זענען פון די יעניקע וועלכע האָבן אין דעצעמ־בער 1940 אָנגעגעבן ביטעס אַריבערצופאָרן קיין בעסאַראַביע; די דאָזיקע ביטעס זענען געפונען געוואָרן אין די אַרכיוון פון דער סאָוועטישער אַמ־באַסאַדע אין בוקאַרעשט. די אַרעסטירטע, צווישן וועלכע עס געפינען זיך גאַנצע משפחות, זענען אינטערנירט געוואָרן אין צוויי ייִדישע שולן.

8טער סעפּטעמבער 1942

די ייִדן וועלכע זענען אַרעסטירט געוואָרן דעם 3טן סעפּטעמבער, ווערן דעפּאָרטירט קיין טראַנסניסטריע. אויפן וועג וועט זייער צאָל אויס־וואַקסן ביז 578 נפשות, ווייל ביי די באַן־סטאַנציעס וועלן נאָך צו זיי צוגעגעבן ווערן ייִדן, וועלכע זענען פאַר די זעלביקע חטאים אַרעסטירט געוואָרן אין די פּראָווינץ־שטעט.

אינאיינעם מיט זיי ווערן אויך אויפגעלאָדן אויף די משא־וואַגאָנעס און אַוועקגעשיקט קיין טראַנסניסטריע 407 ייִדישע קאָמוניסטן, אָדער ייִדן וועלכע מען פאַרדעכטיקט אין קאָמוניזם, וואָס זענען געווען אינטער־נירט אין לאַגער פון טערגול זשיו.

מיט דעם זעלביקן צוג ווערן עקספּעדירט קיין טראַנסניסטריע 554 ייִדן, פֿאַרדעכטיקטע אין קאָמוניזם, וועלכע זענען ביז דאַן געווען פֿרײַ אין פֿאַרשידענע שטעט פֿון לאַנד, באַזונדערס אין בוקאַרעשט, טימישאָ־ראַ, אַראַד, גאַלאַץ, ראָמאַן, באַטאָשאַן און יאַס און 85 ייִדן, וועלכע זענען צו יענער צײַט אָפּגעזעסן אין תּפֿיסות פֿאַרשידענע שטראָפֿן, אַלס פֿאַר־אורטיילטע פֿאַר קאָמוניזם.

12טער סעפּטעמבער

דער צוג מיט די דעפּאָרטירטע, וואָס איז אַרויסגעפֿאָרן פֿון לאַנד דעם 8טן סעפּטעמבער, קומט אָן קיין טיראַספּאָל. בעת דער רײַזע איז דער רעזשים געווען זייער אַ שטרענגער. די דעפּאָרטירטע האָבן נישט געטאָרט אויסשטייגן פֿון צוג אַפֿילו נישט צוליב שפּײַז, אָדער וואַסער און נישט אַפֿילו כּדי צו דערלײַדיקן די דרינגענדיקסטע מענטשלעכע באַדערפֿענישן.

אין טיראַספּאָל ווערט דער קאָנוואָי צעטיילט אויף צוויי: די קאָ־מוניסטן ווערן אָוועקגעשיקט קיין וואַפּניאַרקע און די יעניקע וועלכע האָבן געהאַט אָנגעגעבן ביטעס וועגן רעפּאַטריאַציע אין ראַטנפֿאַרבאַנד — ווערן אָפּגעשיקט קיין בערעזאָווקע.

קאַפּיטל 5

לעבן און אומקום אין טראַנסניסטריע

געשיכטלעכע כראָנאָלאָגיע פון 1טן אָקטאָבער 1941 ביזן 20טן מאַרץ 1944

1טער אָקטאָבער 1941

די ערשטע פאַרשיקטע ייִדן פון רומעניע, וועלכע האָבן באַטראָטן די טראַנסניסטריער ערד, געהערן צו די אומגליקלעכסטע. דאָס זענען געווען יענע בעסאַראַבער ייִדן, וועלכע זענען — נאָכן איבערלעבן די שחיטות — צונויפגעטריבן און געיאָגט געוואָרן, פריער דורכן רומענישן מיליטער און שפּעטער דורכן דײַטשישן, אויף ביידע זײַטן דניעסטער. צעפּײַניקטע, באַרויבטע און אויסגעהונגערטע, זענען זיי געטריבן געוואָרן דורך מאָהילעוו, זיך אָפּגעשטעלט אויף קוים דעם אָטעם אָפּצוכאַפּן אין סקאַזינעץ, און נאָך דעם וואָס אַריבער אַ דריטל פון זיי איז אומגעקומען, זענען זיי אָנגעבראַכט געוואָרן אין שרעקלעכן לאַגער פון ווערטוזשען. פון דאָרט האָבן זיך די ערשטע קאָנוואָיען אַרויסגעלאָזט אין וועג אַרײַן דעם 16טן סעפּטעמבער און נאָך צוויי וואָכן פון יסורים האָבן זיי אָנגעהויבן קרײַצן דעם דניעסטער בײַ קאָסעוץ קיין יאַמפּאָלע און רעזינע-צו, אין דער ריכטונג פון ריבניצע. פון די דאָזיקע אַרײַנגאַנג-טויערן האָבן זיך פאָרמירט די נײַע קאָנוואָיען, וועלכע זענען געטריבן געוואָרן אויף די וועגן, וואָס פירן צום בוג. נאָכן אָפּרוען זיך אַ ווײַלע אין בירזולאַ, איז דער ערשטער קאָנוואָי סוף כל סוף אָנגעקומען און זיך אָפּגעשטעלט אין גראַזדאַוקע. אויפן וועג זענען זיי אויסגעשטאַנען די קלעפּ און דעם חוזק פון אונטעראָפיציר טאַר-

קא, אונטער וועמענס אָנפירונג עס זענען דערשאָסן געוואָרן עטלעכע פאַר־שיקטע און איצט בײַם אָנקומען צו אַן אַפּרו־שטעלע, זענען זיי ערשט אי־בערגעענטפערט געוואָרן צו עפּעס אַ קאַפּראַל, וועלכער באַטיטלט זיך אַליין אַלס „קאָמאַנדאַנט פון לאַגער גראַזדאַווקאַ" און וועלכער „נעמט זיי אי־בער", צײַלנדיק זיי מיט קלעפּ פון אַן אײַזערן דרענגל איבער די פּלייצעס.

די קאָנוואָיען האַלטן זיך אין איין ציען, אויף פאַרשידענע וועגן, אָבער יעדער איינער מיט זײַן אייגענעם אומגליקלעכן גורל.

13טער אָקטאָבער 1941

אין אטאקי, אקעגן מאָהילעוו, האָבן זיך אָנגעהויבן אָנזאַמלען וואָס אַמאָל אַלץ מער ייִדן, וועלכע זענען באַשטימט געוואָרן אויף דעפּאָר־טאַציע. דאָס זענען אַממערסטן געווען בוקאָווינער ייִדן, סײַ פון יעדינעצער און סעקוראַנער לאַגערן, וועלכע מען האָט מיט עטלעכע טעג צוריק אָנ־געהויבן צו עוואַקואירן, סײַ ייִדן וועלכע מען האָט אַראָפּגענומען פון די צוגן, וואָס זענען אָנגעקומען פון סוטשעאַווע, גורא הומאָרולוי און אַנדערע ישובים. נאָכן אַדורכגיין דעם אָפיציעלן צאָל־אַמט פון דער נאַציאָנאַל־באַנק און אַלע איבעריקע צאָל־אַמטן, איבער וועלכע ווער ס'ניט איז האָט אַ דעה, שאַפט זיי אויס אייגענער איניציאַטיוו און לטובת עצמו; נאָך דעם וואָס זיי פאַרלירן שוין יעדן זכר פון אידענטיטעט אָדער דיפערענ־צירטקייט, מיטן אוועקגעבן און צעשטערן אַלע פּערזענלעכע דאָקומענטן, נאָכן אויסשטיין די „שפּאַסערײַען" פון די אָפיצירן, וועלכע האָבן געהאַט אַ טבע בײַם אַריבערפירן זיי דעם דניעסטער צו וואַרפן מענטשן אין וואַ־סער אַרײַן בכדי צו זען, צי עס וועט זיך איבערחזרן „דער נס פון ים סוף", זענען די ערשטע דעפּאָרטירטע קוים אָנגעקומען קיין מאָהילעוו.

די שטאָט איז אינגאַנצן געהאַט פאַרוויסט געוואָרן פון דער מלחמה און צום איבעריקן איז זי נאָך חרוב געוואָרן בעת די קאַטאַסטראָפאַלע פּאַרפלייצונגען פון דניעסטער, וואָס זענען געהאַט פאָרגעקומען אין אוי־גוסט. סײַ די עפנטלעכע בנינים סײַ די פריוואַטע הייזער זענען געווע־

אָן טירן, אָן פענצטער, אייניקע אפילו אָן אַ דאך. קוים מיט צרות האָבן די דעפּאָרטירטע — אפילו די וועלכע עס איז נאָך געלונגען עפּעס אָפּצו־ראַטעווען פון זייער פאַרמעגן — באַוויזן צו קריגן אַ שטיקל דאַך איבערן קאָפּ. די מערסטע זענען, באַלד ביים אָנקומען אין שטאָט אַריין, געטריבן געוואָרן דורך די זשאַנדאַרן צו אַ גרופּע חרובע קאַזאַרמעס, וועלכע זיינען איינגיבן פאַרוואַנדלט ווערן אין „מאָהילעווען לאַגער", און, עטוואָס שפּע־טער, בעת דער פלעק־טיפוס־עפּידעמיע, וועט דאָ דער מלאך־המות איינ־גאַנצן איבערנעמען די ממשלה. פאַרן אַריבערגיין דעם דניעסטער האָבן נאָך אייניקע אָנפירנדיקע ייִדן אַרויסגעשיקט פון אַטאַקי קיין צענטראַל־רומעניע די לעצטע אַפּעלן און הילפס־רופן.

זייערע פאַרצווייפלטע צער־געשרייען זענען אָבער אומזיסט. די העכערע רומענישע מאַכטהאָבער זענען אומברחמנותדיק און די ייִדישע — פאַראַליזירט.

1טער נאָוועמבער 1941

די קאָנוואָיען האָבן זיך געהאַלטן אין איין ציען במשך דעם גאַנצן חודש אָקטאָבער דורך די דריי דורכגאַנג־פּונקטן: ריבניצע, יאַמפּאָלע און מאָהילעוו. אין די ערשטע צוויי שטעט איז קיינעם נישט דערלויבט גע־וואָרן צו פאַרבלייבן. די דעפּאָרטירטע, וועלכע זענען דאָרטן אַרומעט גע־פירט געוואָרן, פלעגן געטריבן ווערן אַלץ ווייטער־צו צום ברעג פון בוג, וווּ זיי זענען פאַרשפּאַרט געוואָרן אין די געטאָס פון בערשאַד, אַבאַדאָווקע, ציבולאַוווקע, אַגאַפּאָל, אוסטעא און אַנדערע. לענגאויס די אַלע וועגן, וואָס זיי האָבן דורכגעמאַכט צו פוס, האָבן זיי געמוזט קעמפן מיט אַ ווינ־טער, וואָס האָט זיך אין יענעם יאָר פאַרפירט און דעריבער די מערסטע פון זיי אַ פּאַק געטון כמעט אָן קליידער, איינגעטונקענע אין דער קלעפּי־קער בלאָטע פון די רויע וועגן; און דער עיקר האָט זיי אַ פּאַק געטון די זשעדנעקייט און די ווילדקייט פון זייערע שומרים. אַ סך זענען אויסגע־הרגעט געוואָרן; זייער אַ סך זענען פאַרפרוירן און אויסגעהונגערט גע־וואָרן, אָדער עס זענען זיי סתם אויסגעגאַנגען די כוחות. די מתים פלעגן נישט באַערדיקט ווערן, נאָר סתם אַוועקגעוואָרפן ווערן אויף די פעלדער,

בילדער פון טראַנסניסטריע

ייִדן, וואָס זענען צוריקגעבליבן פון קאָנוואָי, זענען
באַראַבעוועט און געשאָסן געוואָרן.

נאָך דעם, וואָס אַ קאָנוואָי איז דורכגעגאַנגען צווישן
בירזולא און גראָזדאָווקע.

בילדער פון טראַנסניסטריע

מען גייט צו דער אַרבעט

מען גייט צוריק פון דער אַרבעט

ווי הינט און קראָען פלעגן פאַרענדיקן דאָס, וואָס עס האָבן אָנגעהויבן מענטשן. זעלטן־ווען פלעג אַמאָל אַ מאַמע זיך איינשטעלן ס׳גלעבן (מען פלעג דערפאַר דערשיסן) און מיט די הוילע נעגל עטוואָס אויפגראָבן די פאַרפרוירענע ערד און אין איר באַהאַלטן דאָס קינד, וואָס איז אויסגעגאַנגען אויף אירע אָרעמס. אין די ישובים ווּהין זיי זענען פאַרשיקט געוואָרן פלעגן די דעפּאָרטירטע — אין די מערסטע פאַלן — נישט געפּינען ווּ זיך צו באַזעצן, סיידן אין שטאַלן אָן טירן און אָן פענצטער, אין חזיר־שטאַלן, שאַפעס און ענלעכע לאָקאַלן, אָפט אינאיינעם מיט די בהמות. די ווענט פון אָט די שטאַלן פלעגן אָפט פאַרשטעלן אַ שוידערלעך בילד פון לאַנגע שורות מענטשן, וועלכע זענען געשטאַנען אָנגעשפּאַרט אָן זיי, שוין אינגאַנצן אויסגעשעפּטע, און וועלכע האָבן שוין נישט גערעדט, נישט געקרעכצט, נישט געגעסן, נישט געשאָלטן, נאָר אין אַ צושטאַנד פון אַבסאָלוטער אָפּגעשוואַכטקייט פלעגן זיי אַזוי אָפּוואַרטן שעהען־לאַנג אָדער טעג, ביז דער טויט פלעג זיי אַוועקליינן, אָדער אויף דער ערד אָדער אויף אַנדערע מתים. דאָס וואָרט „טויטן־וואַנט" איז מיט אַמאָל געבוירן געוואָרן אין פאַרשידענע עקן טראַנסניסטריע אין האַרבסט 1941. אַזוי האָבן ביים אָנהייב אויסגעזען די געטאָס אויף די ברעגן פון בוג.

אויך אין מאָהילעוו איז די מאַכט נישט געווען געניינגט צו דערלויבן די פאַרשיקטע ייִדן צו פאַרבלייבן אין שטאָט. דאָ האָבן זיך אָבער געשאַפן אַזעלכע באַדינגונגען, וועלכע האָבן דערמעגלעכט אַ טייל פון די ייִדן, וואָס זענען אַריבער דעם דניעסטער ביי אַטאַקי, אַז זייער גורל זאָל אין דער צוקונפט אָפּהענגיק זיין פון זייער אייגענעם ווילן. פאַר אַ טייל איז אָבער גראָד אָט דער אויסוואַל געווען פאַטאַל.

דאָ אַרומעט זענען אַריינגעקומען קיין טראַנסניסטריע די ייִדן פון דרום־בוקאָווינע און אַ טייל טשערנאָוויצער און דאַראָהויער ייִדן. אייניקע זענען אַוועקגענומען געוואָרן דירעקט פון פּראָדוקטיווער אַרבעט. אַ טייל פון זיי — פאַרמעגלעכע מענטשן — האָבן באַוויזן, טראָץ אַלע אָרגאַניזירטע רויבערייען, אַריבערצופירן איבערן דניעסטער כאָטש עפּעס פון זייער שווער־דערוואָרבענעם פאַרמעגן. אַזוי האָבן זיי געהאַט מיט וואָס איינצוקויפן אַביסל חסד. פון צווישן די אָנגעקומענע האָבן די סוטשעאַווער און קימ־

פאלונגער ייִדן איַינגעקויפט טראַנספּאָרט־מיטלען און זיך צעשפּרייט איי־בערן גאַנצן קרייַז. מיט דייַטשישע לאַסט־אויטאָס, פאר וועלכע זיי האָבן באַצאָלט דער פרעפעקטורע, דעם סובפרעפעקט און פרעטאר, מיט צו 50 ביז 125.000 לעי יעדן איינעם, זענען אוועק די ערשטע קאָנוואָיען, פון וועלכע ס'האָבן זיך שפעטער געשאַפן די געטאָס פון שארגראַד, קאפאיגאַ־ראד, דזשורין, מוראַפאַ, זשמערינקע און אַנדערע. זייער ווייניק איז אָבער געווען באַשערט דאָס מזל אוועקצופאָרן מיט לאַסט־אויטאָס.

די אָרעמע־לייַט, וועלכע זענען נישט געווען בכוח צו באַצאָלן די דיי־זיקע סומעס וואָס עס האָט געקאָסט דער טראַנספּאָרט, אָדער טאַקע אפילו יענע וועלכע האָבן יאָ געהאַט צו באַצאָלן, אָבער זיי זענען שוין מער נישט אַרייַן אין די אויטאָס, זענען אוועק צו פוס, אין רעגן און שניי, איבער רוי־צעווייקטע וועגן. די יסורים אין די קאָנוואָיען זענען געווען שרעקלעכע און פאר א טייל — אפילו פאַטאַל. פון ערשטן טראַנספּאָרט ייִדן, וועלכע זענען אָנגעקומען פון סוטשעאַווע, איז א טייל געטריבן געוואָרן צו פוס קיין לוטשינעץ, קיין קאפאיגאראד, קיין באר, אין דער צפון־מערבדיקער זייַט פון טראַנסניסטריע, איבער א דאָרפישן וועג, וואָס איז פון איין עק ביזן אַנדערן געווען איין שטיק טיפער און קלעפיקער זומפ. דאָרט, ווו דער דאָזיקער וועג קרייצט דעם שאָסיי מאָהילעוו־אַזארינעץ, האָבן 28 מענטשן שוין פשוט נישט געקענט ארויסשלעפן די פיס פון דער בלאָטע. פון זייער מאָרדעווען זיך און דרייַען־זיך, זענען זיי נאָך מער אַרייַנגעזונקען אין דער בלאָטע. קיינער האָט זיי נישט געטאָרט העלפן. דער אַדוואָקאַט, ד״ר אברהם שאפירער פון סוטשעאַווע האָט געפּרוּווט קעגן דעם צו פראָטעסטירן און אינטערווענירן ביַי די זשאַנדאַרן און איז דערפאר דערשאָסן געוואָרן. די קאָנוואָיען האָבן פארבייַגעצויגן נעבן די דאָזיקע פארצווייפלטע מענטשן און בלויז געקענט צוזען, ווי זיי וואַרטן אויפן טויט. זיי זענען אַלע אויסגעשטאָרבן. צווישן זיי זענען געווען: דאָס פאָרפאָלק הערמאַן און מאַלי דאיפיג, קאַקאַ הייניג — געביירענע דאַל־פען, מ. הייניג, די זקנה קערזנער און אַנדערע.

ענלעכע סצענעס האָבן זיך אָפגעשפילט אויף א סך טראַנסניסטריער

שאַסייען. עטלעכע הונדערט ייִדן זענען אויסגעשטאָרבן — איינגעזונקענע אין די זומפּן.

אַ טייל דעפּאָרטירטע האָבן זיך איינגעשטעלט ס׳לעבן און געבליבן אין שטאָט. קליינינקע גרופּעס, וואָס פלעגן זיך צונויפנעמען אַרום אַ מורטיקן מענטשן האָבן געבילדעט די ערשטע קערנס פון אַ קאָלעקטיוו לעבן. אַזאַ איז געווען די גרופּע פון ד״ר שטערן, וועלכע איז באַשטאַנען פון ראַדעוויצער ייִדן. די דאָזיקע גרופּע האָט זיך אָרגאַניזירט, כדי צוצושטעלן אַרבעטס-הענט דער מאַכט און צו זאָרגן פאַרן מושב־זקנים, וואָס זיי האָבן אין איילעניש געשאַפן, בכדי דאָרט צו באַזעצן די אַלטע, וואָס האָבן ניט געקענט געפירט ווערן ווייטער. אַן אַנדערע גרופּע האָבן געבילדעט די ייִדן פון איצקאַן און בורדוזשען, געוועזענע אַרבעטער און אָנגעשטעלטע פון דער צוקער־פאַבריק, וועלכע האָבן אויף זיך גענומען די אויפגאַבע צו פאַריכטן די חרובע צוקער־פאַבריק פון ווינדיטשען.

אַ נאָך וויכטיקערע גרופּע האָט זיך צונויפגעזאַמלט אַרום דעם אינזש. ס. יעגענדאָרף, ווען די מאַכטהאָבער האָבן געפאָדערט, אַז ייִדן־ספּעציאַליסטן זאָלן ווידער לאָזן אין גאַנג די שטאָטישע עלעקטרישע סטאַנציע. די דאָזיקע גרופּע פון אַן ערך 500 נפשות האָט קודם באַקומען די אויפגאַבע פאַר אַלעמען ווידער אויפצושטעלן די אינדוסטריעלע אינסטאַלאַציעס פון דער פאַבריק פון מעטאַל־פּלאַטן פאַר עלעקטרישע קאָנדענסאַטאָרס; די דאָזיקע פאַבריק, וועלכע איז באַקאַנט געוואָרן מיטן נאָמען „די גיסעריי״ האָט זיך אינגיכן פאַרוואַנדלט אין אַ וויכטיקן פאַקטאָר פאַר דער טראַנסניסטריער עקאָנאָמיק, און גלייכצייטיק אויך אין אַן אינטערעסאַנטן סאָציאַלן עקספּערימענט. די גאַנצע גרופּע האָט באַקומען דערלויבעניש צי פאַרבלייבן אין מאָהילעוו.

די ייִדן, וועלכע זענען פאַרבליבן אין שטאָט אָן דערלויבעניש, האָבן געמוזט אונטערנעמען אַ באַשטענדיקן קאַמף קעגן די רדיפות און דראָאונגען, וואָס האָבן אויף זיי געלויערט יעדע רגע. ביז עס איז אָנגענומען געוואָרן אַ באַשלוס וועגן זייער גורל און ענדגילטיקן פאַרשיקונגס־אָרט, פלעגן די מאַכטהאָבער אַלעמאָל צונויפנעמען וועמען זיי האָבן אָנגעטראָפן — מיט דער הילף פון מיליטערישע פּאַטרולן אָדער אוקראַאינישע מיליציאַ־

נערן — און זיי אַוועקשיקן אויף אַרבעט, פאַר וועלכער נישט מ׳האָט באַצאָלט און נישט מ׳האָט אפילו געגעבן אויף צו עסן.

16טער נאָוועמבער 1941

א מאַסיווער קאָנוואָי מיט דאַראַהויער ייִדן גייט דורך שאַרגאַראַד, אויפן וועג צו אַ ישוב וואָס אויפן ברעג פון בוג. די מענטשן זענען שוין אַזוי אויף צרות, אַז די אוקראַינישע פּויערטעס, וואָס זענען אַהער געקומען אויפן באַזאַר, זענען זיך אויף זיי מרחם און שענקען זיי אַוועק דאָס גאַנצע עסנוואַרג, וואָס זיי האָבן אַהער אַרויסגעבראַכט צום פאַרקויפן; זיי קניען פאַר דער פּרעטורע און וויינענדיק בעטן זיי זיך ביים פּרעטאַר דינגעלעגאַן, אַז ער זאָל דעם דאָזיקן קאָנוואָי דערלויבן צו פאַרבלייבן אין שטעטל. קוים מיט צרות און מיט ווייטיקן האָבן די אָנפירער פון לאָקאַלן געטאָ אויסגעפועלט פאַרן קאָנוואָי אַ פּראָוויזאָרישע דערלויבעניש אויף צו פאַרבלייבן דאָ ביזן פרילינג.

16טער נאָוועמבער 1941

איינער פון די קאָנוואָיען, וואָס האָט זיך אַרויסגעלאָזט פון מאַרקולעשט, האָט אויפן וועג איבערגעלאָזט אַ סך מתים — אומגעקומענע פון הונגער, פון אויסגעשעפּטקייט, אָדער וועמען די זשאַנדאַרן האָבן דערשאָסן — אין קריזשאָפּאָל, אין וואַפּניאַרקע און אין ציבולעווקע. איצט איז דער קאָנוואָי אָנגעקומען קיין אַבאַדאַווקע, ווו עס האָט זיך געשאַפן אַ צענטער פאַר צונויפזאַמלען די דעפּאָרטירטע, בכדי פון דאַנען זאָלן זיי פאַרטיילט ווערן איבער פאַרשידענע שטעטלעך פון ראַיאָן און קרייז.

אויפן גאַנצן וועג האָבן די מענטשן גאָרנישט באַקומען צו עסן און אַזוי ווי זיי זענען געהאַט באַראַבעוועט געוואָרן, האָבן זיי גאָרנישט פאַרמאָגט מיט וואָס זיך עפּעס צו קויפן, אַזוי אַז זיי האָבן זיך דערנערט מיט גראָזן און קרייטעכצער.

אין אַבאַדאַווקע האָט מען די דעפּאָרטירטע איינגעקוואַרטירט אין שטאַלן. אונטער דער אָנפירונג פון פּרעטאָר, פון זשאַנדאַרמען־קאָמאַנ־

דאנט און פון זיין ארדענאנץ („דענשטשיק”), זענען זיי ווידער בארויבט געווארן פון לעצטן ביסל האב און גוטס. ארייגגיין אין שטאט אריין האט מען דערלויבט נאר די וועלכע האבן באצאלט מיט גאלד, דאלארן, אדער צירונג. אלע איבעריקע זענען פארבליבן אין די שמוציקע שטאלן. און דער־פון זענען געפאלן נייע קרבנות.

א גרופע פון 780 דעפארטירטע ייִדן פון אבאדאווקע איז געשיקט גע־ווארן קיין לוכאווע, אויפן ברעג פון בוג. דער פרימאר (סטאראסטע) האט אויפגענומען דעם קאנוואי מיט די רייד: „אט דא וועט זיין אייער קבר”. די דעפארטירטע זענען אריינגעווארפן געווארן אין א שטאל אן פענצטער, וואס איז העלפט געווען פארנומען פון בהמות. לויטן באפעל פון דעם דא־זיקן פרימאר, זענען די טירן געהאלטן געווארן צוגעשלאסן און נאר איין מאל אין צוויי טעג האבן די דעפארטירטע געמעגט ארויסגיין אין דרויסן. נאר דאן האבן זיי בגנבה זיך געמעגט באזארגן מיט וואסער פון א ריטש־קע.

18טער נאוועמבער 1941

די אפגעשוואכטקייט פון דער פארצווייפלטער, דעזאריענטירטער ייִדישער מאסע, און דער כאאס האבן צוגענומען ביי אלעמען ס'גלייכגע־וויכט; ערשט גאנץ שפעטער איז דערמעגלעכט געווארן, אז עס זאל קומען א גייסטיקע אויפגעלעבטקייט ביי עטלעכע מענטשן, וועלכע זענען געווען מסוגל אוועקצושטעלן דעם סקעלעט פון אן ארגאניזירטן געזעלשאפטלעכן לעבן.

אין מאהילעוו האט זיך געשאפן א ייִדישער קאמיטעט פאר ארבעט־קאארדינירונג און פאר הילף די עוואקואירטע ייִדן. פון גרינדונגס־פראטא־קאל איז צו זען, אז דער סובפרעפעקט פון זשודעץ, וועלכער האט גע־שאפן דעם קאמיטעט, האט ארויסגעגעבן אנווייזונגען ווי אזוי ער דארף פונקציאנירן און אויפמערקזאם געמאכט, אז אין פאל מען וועט זיך נישט האלטן שטרענג ביי די פארשריפטן, וועלן די קאמיטעט-מיטגלידער בא־שטראפט ווערן. דער סובפרעפעקט האט אונטערגעשטראכן, אז קיין שום ייִד טאר זיך נישט ווענדן מיט וואס ס'ניט איז פאר א ביטע דירעקט צו

דער מאכט, נייערט אלץ מוז געמאכט ווערן דורך דער פארמיטלונג פון קאמיטעט.

אן ענלעכער קאמיטעט האט זיך א סך פריער געהאט געשאפן אין שארגאראד.

18טער נאוועמבער 1941

אין ציבולאווקע זענען 2000 דעפארטירטע צונויפגעשטופט געווארן אין א געביידע ווו אויף א נארמאלן אופן וואלטן קוים ארײַן 200. הגם זייער נאענט פון דארטן איז געווען א ברונעם, האבן די ייִדן אים נישט געטארט נוצן און זענען געצווונגען געווארן צו טרינקען וואסער פון עפעס א זומפיק טייכל און א סך זענען דערפון קראנק געווארן.

20טער נאוועמבער 1941

אין מאהילעוו האט זיך פארמירט א נײַע גרופע פון 176 ראשי משפחות (646 נפשות), ארום דעם אדוואקאט דאנילאוו. די גרופע האט באקומען דערלויבענישן צו בלייבן אין שטאט, פארן באצאלן דעם סוב־פרעפעקט מאיסעוו א האלבן מיליאן לעי. אין עטלעכע טעג ארום האט א צווייטע דאנילאוו־גרופע (166 ראשי משפחות) באקומען דערלויבע־נישן צו פארבלייבן אין שטאט, פאר די זעלבע קאנדיציעס ווי די ערשטע.

25טער נאוועמבער 1941

א טייל פון די דעפארטירטע ייִדן וועלכע האבן זיך אפגערוט אין בערשאד ווערן עוואקוירט קיין וואיטאווקע, באנדיזאווקא, מאניקאווקא און אנדערע דערפער אויפן ברעג פון בוג, ווו זיי מאטערן זיך אין די שטאלן פון די קאלכאזן. בכדי צו מעגן פארבלײַבן אין בערשאד, דארף מען באצאלן דעם פרעטאר קאנסטאנטין אלעקסאנדרעסקו צו 10.000 לעי פאר יעדער משפחה־מיטגליד.

אנדערע דעפארטירטע פון אבאדאווקע ווערן געטריבן קיין מאלאק־נעיא, אין אזעלכע שווערע באדינגונגען, אז א סך מענטשן שטארבן אויפן וועג.

30טער נאָוועמבער 1941

די לעצטע קאָנוואָיען פון טשערנאָוויץ און דאראהוי זענען אריבער דעם דניעסטער. פון די 118.000 מענטשן, וואָס די מאכטהאָבערס באַהויפּטן, אַז עס זענען דעפּאָרטירט געוואָרן, איז בערך אַ העלפט אַריבער קיין מאָהילעוו. נאָר אַ פערטל פון זיי (אַן ערך 15.000) איז געלונגען צו פאַרבלייבן אין שטאָט און בלויז אַ דריטל פון די פאַרבליבענע האָבן באַקומען דערלויבענישן, פאַר וועלכע זיי האָבן, איבעריקנס, גאַנץ טייַער באַצאָלט. די פּרעפעקטורע פאַראָרדנט, אַז די דאָזיקע דערלויבענישן דאַרפן וויזירט ווערן און באַשליסט — מער נישט ארויסצוגעבן קיין נייַע.

גלייכצייַטיק ווערט, לויטן באַפעל פון דער פּרעפעקטורע, באַקאַנט געמאַכט די דעפּאָרטירטע ייִדן, אַז די יעניקע וואָס מען וועט טרעפן וווינען אין שטאָט אָן די דאָזיקע דערלויבענישן, וועלן דערשאָסן ווערן דערווייַל ווערט פאַראָרדנט צו עוואַקוּאירן אויף כוח די אַלע וואָס געהערן צו דער דאָזיקער קאַטעגאָריע. די זשאַנדאַרמען־לעדזשיונע (לייטנ. איליוצע) פירט שטרענג אויס דעם באַפעל. די מענטשן ווערן געכאַפּט אויף דער גאַס, זיי ווערן צונויפגענומען אין קינאָ־זאַל און פון דאָרטן — פאַרשיקט ווייַטער אין קאָנוואָיען. אויף אַזאַ אופן ווערן צעשיידט און צעשפּרייט משפּחות, ווייַל עס טרעפט זיך אָפט, אַז אַ טייל משפּחה־מיטגלידער — באַזונדערס עלטערן — ווערן עוואַקוּאירט, בעת די קינדער בלייַבן אויפן אָרט, ווי אויפן וואַסער.

1טער דעצעמבער 1941 ׳

אין אַלע ערטער וווּ עס זענען אייַנגעקוואַרטירט געוואָרן דעפּאָרטירטע ייִדן, הייבן אָן בושעווען עפּידעמיעס פון דיזענטעריע, טיפוס און פלעק־טיפוס. די ערשטע קאָנוואָיען וואָס זענען אָנגעקומען קיין בערשאַד האָבן שוין געטראָפן אַ טיפוס־עפּידעמיע צווישן די אָרטיקע אייַנוווינער. אין שאַרגאַראַד, וווּ די דעפּאָרטירטע האָבן זיך אָנגעהויבן באַזעצן נאָך פון 16טן אָקטאָבער אָן, באַווייַזן זיך די ערשטע טיפוס־פאַלן ערשט אין

א חודש ארום. אין מאָהילעוו האָט זיך נאָך קיין טיפוס נישט באַוויזן, אָבער וואָס אמאָל יאָוועץ זיך אַלץ מער פאַלן פון פּאַראַטיפוס.

5טער דעצעמבער 1941

אין לאָקאַל פון געוועזענעם אוקראַיִנישן שפּיטאָל, וואָס איז איצט אײַנגאַנצן צעשטערט, געלינגט דעם מאָהילעווער יידישן קאָמיטעט צו שאַפן א שפּיטאָל פאַר אָנשטעקיקע שלאַפקייטן, מיט 30 בעטלעך, אין וועלכע עס ווערן איזאָלירט א טייל טיפוס-קראַנקע.

5טער דעצעמבער 1941

דער פּרעטאָר פון שאַרגאַראָדער ראַיאָן, דינדעלעגאַן, רופט צו זיך אין ביורא אַריין דעם דאָקטאָר מ. פוהרער פון סוטשעאַווא. מיטן תירוץ, אַז דער דאָקטאָר איז נישט געקומען תיכף, הייסט ער אַז מען זאָל אים דערפאַר שלאָגן און טאַקע פאַר זײַנע אויגן ציילט מען אָפּ דעם דאָקטאָר 25 קלעפּ מיט א שטעקן.

10טער דעצעמבער 1941

יאָן אַנטאָנעסקו באַפעלט, אַז דער באַגאַזש פון די דעפּאָרטירטע יידן קיין טראַנסניסטריע, וואָס איז פאַרבליבן אין אָטאַקי, זאָל איבערגעגעבן ווערן דעם מאָהילעווער יידישן קאָמיטעט.

10טער דעצעמבער 1941

פינף חדשים נאָך דעם, וואָס הונדערטער טויזנטער מענטשן זענען אַרויסגעריסן געוואָרן פון זייערע היימען, צוויי חדשים נאָכן אָנהייבן די אייגנטלעכע דעפּאָרטאַציע, נאָך דעם וואָס צענדליקער טויזנטער מענטשן זענען אויסגעשטאָרבן פאַר הונגער און פון שלאַפקייטן, נאָך דעם וואָס עס האָבן אויסגעבראָכן פאַרלענדנדיקע עפּידעמיעס, וועלכע קענען נישט באַקעמפט ווערן, ווײַל עס פעלן אוים מעדיקאַמענטן, זייף, פּעטראָל, קליידונג, ברענשטאָף, שפּייז אאַ"וו, באַשליסט דער פּרעזידענט פון מיניסטאָרן-ראַט צו דערלויבן דער פעדעראַציע פון יידישע קהילות-פאַר-

באנדן צו שיקן הילף, אין געלט און אין מעדיקאמענטן, צו די ייִדן, וועל־כע זענען דעפּאָרטירט אין טראַנסניסטריע.

דאָס מיטטיילן די דאָזיקע באַשטעטיקונג איז געווען דער לעצטער קאָנטאַקט פון דער אַנטאַנגעסקו־רעגירונג מיט דער טראַדיציאָנעל־קהלי־שער ייִדישער אָרגאַניזאַציע. אין זעקס טעג אַרום איז זי אויפגעלייזט געוואָרן און איר אָרט האָט פאַרנומען אויך אַ ייִדישע אָנפירונג אָבער — שוין אַן אָרגאַניזירטע לויטן דײַטש־פּאָליצייאישן שטייגער. דער דאָ־זיקער נײַער אָנפירונג — אַ פּחדנישער און קנעכטישער און דעריבער אַזאַ, וואָס האָט פאַרמאָגט זייער ווייניק גוטן ווילן — איז איבערגעגעבן געוואָרן די אויפגאַבע צו העלפן די דעפּאָרטירטע ייִדן פון טראַנס־ניסטריע.

פון אָנהייב אָן האָט די „צענטראַלע פון רומענישע ייִדן”, דורך איר וואָרט־טרעגער, דעם גענ. סעקרעטאַר ד״ר נ. גינגאָלד, אָנגענומען אַ שטאַנדפּונקט, אַז די הילף־אַקציע פאַר די דעפּאָרטירטע דאַרף איינגאַנצן אויפגעגעבן ווערן, מחמת דער געדאַנק פאַר זיך איז דער רעגירונג נישט צום האַרצן, מחמת אַלע דעפּאָרטירטע ווערן געהאַלטן אַלס שונאים פון לאַנד און דאַרפן דעריבער אַלס אַזעלכע באַטראַכט ווערן אויך מצד ייִדן. איבעריקנס — פלעג זאָגן ד״ר גינגאָלד — וועלן די יעניקע וואָס וועלן אויף זיך נעמען די הילפס־אויפגאַבע, גלייכצײַטיק נעמען אויף זיך אַן ערנסטע פאַראַנטוואָרטלעכקייט און פערזענלעכע ריזיקע. וואָס שײַך אים אַליין — האַלט ער, אַז זײַן קאָמפּעטענץ שטעלט זיך אָפּ בײַם פּרוט, אַזוי אַז ווײַטער מישט ער זיך נישט.

דער הילפס־קאָמיטעט, וואָס איז געהאַט געשאַפן געוואָרן בײַ דער פעדעראַציע פון ייִדישע קהילות־פאַרבאַנדן נאָך אין יאַנואַר 1941, באַלד נאָכן אויפשטאַנד פון דער אײַזערנער גוואַרדיע, האָט נישט געקענט אָנ־נעמען אַזאַ מין שטאַנדפּונקט, האָט אָפּגעוואָרפן די הנחות און חששים פון גענעראַל־סעקרעטאַר פון דער צענטראַלע פון רומענישע ייִדן, האָט פאַרשטאַנען אַז ער דאַרף איבערנעמען די אויפגאַבע און די פאַראַנט־וואָרטלעכקייט. אויסנוצנדיק דעם פאַקט, וואָס איינער פון די באַגײַס־טערטסטע איניציאַטאָרן פון דער הילפס־אַקציע פאַר די דעפּאָרטירטע.

דער אַדוואָקאַט ד״ר מ. צימער, האָט געגאַסן פון מיכאי אַנטאָנעסקוס אַכטונג, האָט מען געזוכט זיך צו דערוויסן דעם לעצטנס מיינונג. נעמענדיק אין אַכט די אַנצוהערענישן פון פּרעמיער און די שריפטלעכע הסכמה פון אַלע פּאַקטישע אָנפירערס פון דער יידישער באַפעלקערונג, איז ד״ר צימער איינגעגאַנגען זיך צו באַטייליקן אין דער „צענטראַלע" בכדי אָנצופירן אינאיינעם מיטן אַדוואָקאַט א. שוועפּעלבערג און פּרעד שאראגא, די הילפס־אַרבעט פאַר די דעפּאָרטירטע. די איבעריקע הילפס־אויפגאַבעס פון אַן אַנדערן כאַראַקטער האָבן געהאַט די באַטרעפנדיקע סעקציעס פון דער יידן־צענטראַלע.

ד״ר גינגאָלד איז געווען געצוווּנגען אויף דער דאָזיקער לייזונג. אָבער ער האָט זיך רעזערווירט דאָס רעכט פון קאָנטראָל און פון מיט־אונטערשרייבן די קאָרעספּאָנדענץ פונעם הילפס־קאָמיטעט. דאָס איז געווען איינע פון די סיבות וואָס האָבן געשטערט דער טעטיקייט פון קאָמיטעט, ווייל די פּאַפּירן פלעגן מוזן וואַרטן טעג און וואָכן גאַנצע אויף דער חתימה פון גענעראַל־סעקרעטאַר און דאָס פלעג ברענגען צו פאַרשפּעטיקונגען אָדער אָפּהאַלטן ביים שיקן די הילף.

10טער דעצעמבער 1941

לויטן באַפעל פון גאָווערנאַמענט ווערן אין גאַנץ טראַנסניסטריע אויסגעביטן די רובלס אויף מאַרקן, לויטן קורס: 1 מאַרק רקקש („רייכס־קרעדיט־קאַסענשיין") פאַר 20 רובל. די פּויערים האָבן אָבער נישט סיין צוטרוי צום נייעם געלט און געבן שוין עסנוואַרג נאָר פאַר זאַכן.

15טער דעצעמבער 1941

די מאָהילעווער זשאַנדאַרמען־לעדזשיונע טוט צוּוויסן די דעפּאָרטירטע יידן, אַז זיי דאַרפן אויספילן דעקלאַראַציעס וועגן באַגאַזש און פאַרמעגן, וואָס זיי האָבן מיט זיך געהאַט אין מאָמענט, ווען זיי זענען דעפּאָרטירט געוואָרן פון זייערע אָפּשטאַם־שטעטלעך קיין טראַנסניסטריע.

20טער דעצעמבער 1941

אין מאהילעוו ווערט געשאפן דאס „קאארדינירביורא פון יידישער ארבעט" (ב. ק. מ. ע.), וואס האט די אויפגאבע צוצושטעלן ארבעטס־הענט פאר די מאכט־ארגאנען און אונטערנעמונגען. עס ווערט דורכגעפירט א ציילונג פון דער יידישער באפעלקערונג וואס געפינט זיך אין שטאט און עס ווערן דערביי ספעציעל באצייכנט די ארבעטס־פעיקע מענער צווישן 16 און 60 יאר.

20טער דעצעמבער 1941

עס ווערן אויפסניי עוואקואירט פון מאהילעוו יידן וועלכע האבן נישט קיין פארבלייב־דערלויבעניש. עס ווערן צונויפגענומען אין לאגער — א געוועזענע קאזארמע — אריבער 500 מענטשן, פון וועלכע א קלענער טייל געלינגט פאר געוויסע סומעס געלט, זיך ארויסצורוקן און פארבלייבן אין שטאט. די איבעריקע, אבער, זענען געטריבן געווארן ווייטער־צו, צו פוס.

22טער דעצעמבער 1941

עס קומט אן קיין מאהילעוו א טייל באגאזש פון די דעפארטירטע, וואס איז געהאט געבליבן אין אטאקי און וועלכער דארף לויט אגמאכעניש א באפעל צוריקגעקערט ווערן דורכן יידישן קאמיטעט. פאקטיש איז איבערגעגעבן געווארן נישט מער ווי א קליינע צאל קישנס און דעקן, וועלכע דער קאמיטעט פארנוצט אין שפיטאל.

25טער דעצעמבער 1941

עס באווייזן זיך די ערשטע פאלן פון פלעק־טיפוס אין מאהילעוו.

31טער דעצעמבער 1941

די שרעקלעכע לאגע פון די יידן אין מאהילעוו איז באקאנט אויך די מושלים, וועלכע טוען אלץ כדי די דאזיקע לאגע נאך צו פארערגערן.

די מאהילעווער זשאנדארמען־לעגיאן רעפארטירט מיט צו־

פרידנקייט, אז עס איז פארקלענערט געווארן די מעגלעכקייט צו באקומען געלט אדער שפייז פון אלט־רומעניע נאך דעם, וואס עס זענען אנגענומען געווארן די געהעריקע מיטלען אויף די גרענעץ־פונקטן און עס זענען אלץ געכאפט געווארן די יעניקע, וועלכע האבן זיך אפגעגעבן מיט אזעלכע אריבערפירן.

גלייכצייטיק ווערט אויך אנערקענט אין ראפארט דאס פארעטערישע מיטל, וואס ווערט אנגעווענדט כדי צו אנטדעקן די יעניקע, וועלכע זוכן איינצושטעלן א פארבינדונג מיט רומעניע. די זשאנדארמען־לעדזשיונע האט ווערבירט יידישע אגענטן, וועלכע זי האט אריינגעפירט צווישן דער יידישער מאסע, כדי זיי זאלן דא אויפקלויבן אינפארמאציעס און מסרן.

5טער יאנואר 1942

אין אבאדאווקע האט דער פלעק־טיפוס זיך שרעקלעך צעבושעוועט און קען שוין מער נישט באקעמפט ווערן. דער גאנצער לאגער ווערט דערקלערט אלס אנגעשטעקט; ער ווערט ארומגערינגלט מיט שטעכיק דראט און געהיט דורך וואך־זעלנער. די אינטערנירטע האבן נישט קיין רעכט ארויסצוגיין אפילו וועגן איינשאפן זיך עסן, אזוי אז א חוץ פון דער עפידעמיע, שטארבן א סך אויס פשוט פאר הונגער.

5טער יאנואר 1942

די פרעטארן פון די ראיאנען שארגאראד און קאפאיגאראד פאדערן ביי די אנפירערס פון די יידישע קאלאניעס פון די וויכטיקע ישובים, זיי זאלן באצאלן צו 5.000 לעי פאר יעדן יידן, אלס טאקסע פאר וווינרעכט. פון די דינגענישן וואס זענען וויטער פארגעקומען איז קלאר געייארן, אז די סומעס זענען געווען באשטימט פאר פערזענלעכע נוצן. דער פרעטאר דינדעלעגאן האט זיך שפעטער צופרידנגעשטעלט מיט אנדערהאלבן מיליאן לעי.

5טער יאנואר 1942

אין בערשאד זענען די דעפארטירטע יידן די גאנצע צייט טערארי־

זירט געוואָרן דורכן קאָמאַנדאַנט פון דער זשאַנדאַרמען־סעקציע. דאָס אַרויסגיין פון געטאָ איז באַטראַכט געוואָרן ווי אַ שפּיאָנאַזש־אַקט. פאַר־קויפן מלבושים — האָט מען נישט געטאָרט. די וועלכע מ׳האָט דערבײַ געכאַפּט, האָבן פאַרלוירן דאָס לעצטע מיטל אויף אײַנצוקויפן זיך עפּעס אויף צו עסן, ווײַל אָדער מ׳האָט זיי די זאַכן קאָנפיסקירט, אָדער מ׳האָט זיי פאַרברענט.

אנשטאָט דעם דאָזיקן קאָמאַנדאַנט איז באַשטימט געוואָרן לייטנ. געאָרגע פּעטרעסקו, אַ מענטש מיט אַ נשמה, אַ דאַנק וועמען עס האָט זיך פאַרבעסערט די סיטואַציע אין לאַגער.

8טער יאַנואַר 1942

אין בערשאַד איז געשטאָרבן פון פלעק־טיפוס ד״ר לאַזאַר גרייף. זײַן פרוי בעאַטריטשע איז באַגאַנגען זעלבסט-מאָרד אינײַנעם מיט זייער איינציק קינד.

13טער יאַנואַר 1942

אין שאַרגאָראָד איז געשטאָרבן פון פלעק־טיפוס די פרוי טע־רעזע ראָבינסאָן, איר ברודער, ד״ר ראָבינ־סאָן, געוועזענער טריבונאַל־פּאָרזיצער און זײַן שוועסטער, פרוי ד״ר מאַרבאַך, באַגיין זעלבסטמאָרד לעבן טויטן גוף פון זייער שוועס־טער.

15טער יאַנואַר 1942

אין מאָהילעוו איז אַרעסטירט געוואָרן אַ רומענישער פלוטאָניער, וועלכער האָט געבראַכט געלט פון רומעניע פאַר די דעפּאָרטירטע. די סו־מעס, וואָס מ׳האָט בײַ אים געפונען אין מאָמענט פון אַרעסט, און אפילו יענע, וואָס ער האָט שוין געהאַט איבערגעגעבן צו די וועמען זיי זענען געווען באַשטימט, זענען קאָנפיסקירט געוואָרן.

אַן ענלעכער אַרעסט און קאָנפיסקאַציע זענען פאָרגעקומען אויך אין בערשאַד.

20טער יאַנואַר 1942

אין ציבולאַווקע זענען פון די 2000 ייִדן, וואָס זענען דאָרט איג־טערנירט געוואָרן אין נאָוועמבער 1941, געבליבן לעבן נישט מער ווי 180 (100 מענער, 76 פרויען און 4 קינדער) און כמעט ביי זיי אַלע זע־נען אָפּגעפרוירן געוואָרן די פינגער פון די הענט און פיס.

פאַר געוויסע סומעס געלט אָדער פאַר די קליידער, וואָס זענען זיי נאָך פאַרבליבן, ווערן זיי דערלויבט צו וווינען אין דאָרף.

די זעלבע לאַגע איז אויך אין בודי ווו ביים אָנהויב זענען געווען אַן ערך 1200 ייִדן, צווישן וועלכע — 600 פון סטאראזשינעץ. זיי האָבן די גאַנצע צייט געלעבט אין שטאַלן און די גרעסטע טייל פון זיי איז אויס־געשטאָרבן. צווישן די אויסגעשטאָרבענע איז אויך געווען דער רב ש ל ו ם   ג י נ ס ב ע ר ג , פון סטאראזשינעץ, מיט זיין גאַנצער משפחה פון 10 נפשות.

20טער יאַנואַר 1942

ביים מאָהילעווער ייִדישן קאָמיטעט ווערט געשאַפן אַ געריכט־ביוראָ, אויף צו משפּטן און צו באַשטראָפן די אַלע, וואָס שטעלן זיך נישט צו צו דער אַרבעט.

22טער יאַנואַר 1942

דער אָנפירער פון אַרבעטס־ביוראָ ביים מאָהילעווער ייִדישן קאָמי־טעט ווערט אַרעסטירט און געשלאָגן, ווייל ס'איז נישט מעגלעך געווען צוצושטעלן די געפאָדערטע צאָל מענטשן צו דער אַרבעט.

25טער יאַנואַר 1942

די זשאַנדאַרמען־לעדזשיונע פון מאָהילעוו פאָדערט ביים ייִדישן קאָמיטעט איר צוצושטעלן אויפן צווייטן טאָג 1200 ייִדן, וועלכע זאָלן אַרבעטן ביים אָפּרייניקן די גאַסן פון שניי. אויב די דאָזיקע צאָל וועט נישט צוגעשטעלט ווערן, דראָט די לעדזשיונע צו שיסן דעם אָנפירער

פון אַרבעטס־ביוראָ און אַלע מיטגלידער פון יידישן קאָמיטעט און אַלע דעפּאָרטירטע — אַוועקצושיקן צום בוג.

25טער יאַנואַר 1942

די מערהייט דעפּאָרטירטע יידן געפינט זיך אין די מאהילעווער, טולטשינער און באַלטער זשודעצן. צעוואָרפענע גרופּעס זענען פאַרבליבן, אָדער בלאָנדזשען אַרום אין שטעטלעך פון אַנדערע זשודעצן (זשו־גאַסטרו, דובאסאר), געיאָגטע און גערודפטע פון די מאַכט־אָרגאַנען, ספּעציעל — פון די זשאַנדאַרן.

26טער יאַנואַר 1942

אין מאַהילעוו ווערן אַרויסגענומען צו דער אַרבעט אַלע יידישע מענער אָן אונטערשיד פון עלטער אָדער פיזישן צושטאַנד. די מערסטע זענען נאַקעט. אין אַ שרעקלעכן פראָסט ווערן זיי געשיקט אַרבעטן, צען קילאָמעטער ווייט פון דער שטאָט, וווּ זיי ווערן געהאַלטן אויף בייַנאַכט. אַ סך פון זיי זענען צוריקגעבראַכט געוואָרן פאַרפרוירענע.

31טער יאַנואַר 1942

די עפּידעמיע פלעק־טיפוס כאַפּט אַרום כמעט אַלע ערטער פון צפון־טראַנסניסטריע, וווּ עס וווינען דעפּאָרטירטע יידן. נאָר אין עטלעכע דערפער וווּ די וווינונגס־באַדינגונגען זענען געווען עטוואָס מענטשלע־כע (דזשורין, מוראַפאַ, זשמערינקע), ווייסט מען כמעט נישט פון דער שלאַפקייט. אַמשרעקלעכסטן איז די עפּידעמיע אין בערשאַד, שאַרגאָ־ראַד און מאָהילעוו.

5טער פעברואַר 1942

דער טראַנסניסטריער גאָווערנאַמענט טיילט מיט דער יידן־צענ־טראַלע די באַדינגונגען אויף צו שיקן הילף צו די דעפּאָרטירטע יידן.

6טער פעברואַר 1942

אויפן שאַרגאָראָדער בית־עולם זענען אַנגעבראַכט געוואָרן 165

מתים, וועלכע קענען נישט באערדיקט ווערן, ווייל די ערד איז פאר־פרוירן. אויף א 40־גראדיקן פראסט האט מען אנגעצונדן א פייער, וואס האט געברענט 24 שעה דורכאנאנד און נאר איז קוים געלונגען דערנאך אויסצוגראבן א געמיינזאמען קבר.

אין בערשאד בלייבן די מתים ליגן צו 3־4 וואכן נישט־באערדיקט איבערן פראסט און ווייל עס פעלן אויס קברנים. געווען טעג ווען ס'האבן זיך צונויפגעזאמלט צו 200 מתים א טאג.

8טער פעברואר 1942

אין דארף טראפאווא דערלויבט נישט די מאכט צו באערדיקן 16 מתים, וועלכע מוזן איבערגעלאזט ווערן אויפן פעלד, פאר די הינט.

דאס זעלבע קומט פאר אין נאענטן דארף, אזארינעץ.

10טער פעברואר 1942

אין שארגאראד שטארבט, אלס קרבן פון זיין פליכט־אויספילונג, ד"ר אהרן הערמאן פון סוטשעאווא. אין דעם זעלביקן טאג און אין דעם אייגענעם צימער שטארבט אויך זיין שווער, קערנער. דעם דאקטערס פרוי באגייט זעלבסטמארד.

11טער פעברואר 1942

דער גענעראל־אינספעקטאראט פון דער זשאנדארמעריע שלאגט פאר צו עוואקואירן די יידן פון מאהילעווער קרייז אויף דער טעריטאריע פון באלטער קרייז, צו מזרח־צו פון דער באן־ליניע זשמערינקע־אדעס און בעט דערויף די באשטעטיקונג מצד דעם טראנסניסטריער גאווער־נאמענט.

16טער פעברואר 1942

דער פרעפעקט פון מאהילעווער קרייז באפעלט, אז עס זאלן גע־מאכט ווערן די צוגרייטונגען צום עוואקואירן פון דער שטאט 4.000 יידן, וועלכע זאלן קאלאניזירט ווערן אין סקאזינעץ. דער יידישער קא־

בילדער פון טראַנסניסטריע

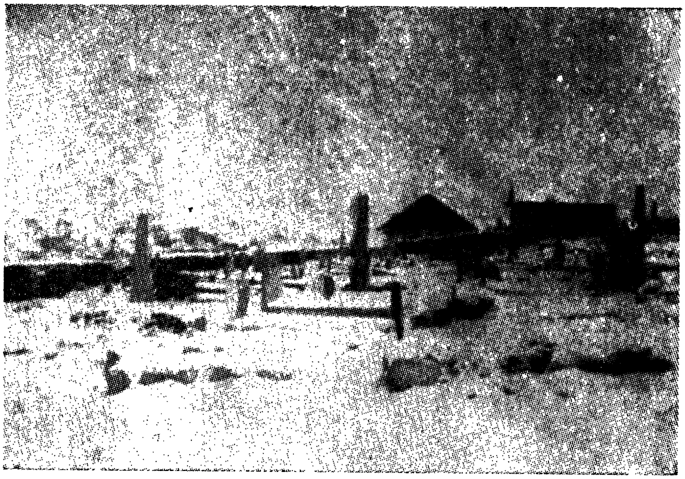

דער בית־עלמין אין שאַראָגראָד

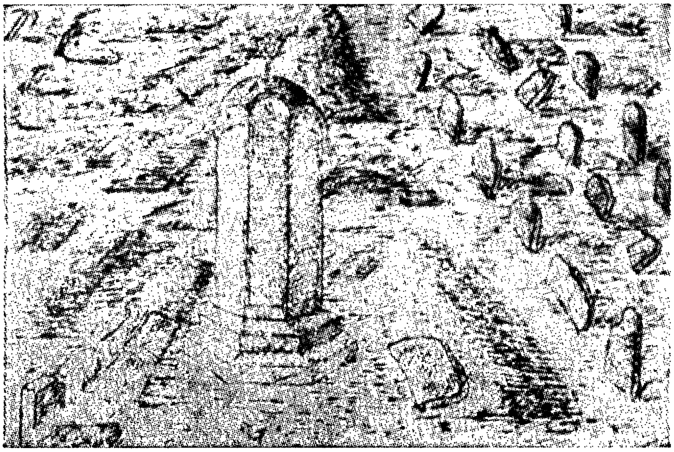

דער בית־עלמין אין בערשאַד

אין מיטן — א דענקמאָל פון די לעבנגעבליבענע פאַר די 20 טויזנט אומגעבראַכטע דעפּאָרטירטע ייִדן.

דער געטאָ אין בעלץ

אין הויף פון באנק „מאָלדאָווא"

א ווינקל פון געטאָ

מיטעט ווערט באַאויפטראַגט צו שיקן אַ קאָמיסיע פֿון טעכניקערס און ספּעציאַליסטן, וועלכע זאָלן שטודירן אויפֿן אָרט די וווינונגס-מעגלעכ־קייטן און זאָלן באַרעכענען וויפֿל עס דאַרף באַטרעפֿן דער לעבעדיקער און טויטער אינווענטאַר, וואָס עס וואָלט נייטיק געווען.

17טער פֿעברואַר 1942

אין גאַנץ טראַנסניסטריע, אָבער באַזונדערס אין די קלענערע ער־טער, האָבן ייִדן אויסצושטיין געבראַכטע צרות פֿון ווי עפּעס אַ בעסטיע, וואָס איז דאָרט דער גאַנצער מושל. אין אַבאַדאָווקע, למשל, ציטערן אַלע דעפּאָרטירטע פֿאַרן אינזשיניער שטעפאַנעסקו פֿון אַגריקולטור־צענטער. הגם זיינע פֿונקציעס האָבן נישט קיין שום שייכות מיט ייִדן, גיט ער אָבער אַלע מאָל אַרויס נייע גזרות קעגן זיי. ער שלאָגט, פּייניקט און נעמט זיך אַליין ס'רעכט אַרויסצוגעבן דערלויבענישן אויף וווין-רעכט אין אַבאַדאָווקע די יעניקע, וועלכע באַצאָלן דערפֿאַר גרויסע סומעס געלט.

3טער מאַרץ 1942

נאָכן אַרבעטן טאָג און נעכט דורכאַנאַנד ביים ראַטעווען די ייִדישע באַפֿעלקערונג פֿון פֿלעק-טיפֿוס, איז ד״ר אַבֿרהם רייכער, דער שעף פֿון דער שאַרגאַראַדער קאָלאָניע געשטאָרבן אַלס אַ קרבן פֿון זיין אַרבעט, נאָך דעם וואָס ער איז אַליין פֿאַרשלאָפּט געוואָרן אויף דער קרענק צו וועלכער ער האָט זיך באַמיט צו מאַכן אַ סוף. דער דאָקטער וועלכער האָט אים באַהאַנדלט, ד״ר האַרט, פֿון וואַמאַ, שטעקט זיך אויך אָן מיט דער שלאַפֿקייט און שטאַרבט אין עטלעכע טעג אַרום. זיין פֿרוי איז באַגאַנגען זעלבסט־מאָרד.

7טער מאַרץ 1942

דאָס נאַציאָנאַלע ווירטשאַפֿטס-מיניסטעריום אויטאָריזירט די רו־מענישע ייִדן-צענטראַלע אַוועקצושיקן אַ טראַנספּאָרט מעדיקאַמענטן

פאַר די דעפּאָרטירטע ייִדן אין טראַנסניסטריע, אָבער בתנאי אַז עס דאַרפן אײַנגעצאָלט ווערן די צאָל־אַמט־שטייערן.

12טער מאַרץ 1942

44 ייִדן ווערן אַוועקגעשיקט אין די לאַגערן פון באַלקי, אין זשמע־רינקע; זיי ווערן אויף אַזאַ אופן באַשטראָפט פאַרן נישט קומען צו דער אַרבעט.

18טער מאַרץ 1942

אין מאָהילעוו האָט זיך אײַנגעשטעלט אַן אָנהייב פון אַדמיניס־טראַטיווער אָרגאַניזאַציע און סאָציאַלער הילף. ביז איצט האָבן זיך גע־שאַפן: אַ מושב זקנים, אַ שפּיטאָל פאַר אָנשטעקיקע שלאַפקייטן און אַ שפּיטאָל פאַר נישט־אָנשטעקיקע שלאַפקייטן; אַ פאָלקס־קיך, אַ בית־יתומים און אַן אַמט פאַר ציווילן רעגיסטער.

20טער מאַרץ 1942

אויפן וועג פון שאַרגאָראַד קיין מאָהילעוו האָבן די זשאַנדאַרן גע־כאַפּט זעקס ייִדן, וועלכע זענען געגאַנגען קיין מאָהילעוו זיך זען מיט קרובים, וואָס זענען אָנגעקומען פון רומעניע. לויטן באַפעל פון שאַרגאָ־ראַדער ראַיאָן־פּרעטאָר, דינדעלעגאַן, זענען זיי דערשאָסן געוואָרן אויפן שאַרגאָראַדער בית־עולם.

22טער מאַרץ 1942

קיין מאָהילעוו קומט אָן דער ערשטער טראַנספּאָרט מיט מעדיקאַ־מענטן, וואָס עס האָט אַרויסגעשיקט די אויטאָנאָמע הילפס־קאָמיסיע.

26טער מאַרץ 1942

דער מאָהילעווער ייִדישער קאָמיטעט באַריכטעט אין אַ מעמאָראַנ־דום צום קאָמאַנדאַנט פון דער זשאַנדאַרמען־לעגיאָן זשיונע וועגן די מעג־לעכקייטן אײַנצואָרדענען אין סקאַזינעץ אַ קאָלאָניע פון עטלעכע טויזנט ייִדן. די אויספירן ווײַזן אָן, אַז נאָר נאָך ראַדיקאַלע צוגרייטונגען, אויף

וועלכע עם וואָלטן נייטיק געווען הוצאות וואָס ס'איז אומעגלעך צו דעקן, וואָלט מען דאָרט געקאָנט באַזעצן העכסטנס 2.500 דעפּאָרטירטע.

31טער מאַרץ 1942

די עפּידעמיע פון פלעק־טיפוס גרייכט צו דער מאַקסימאַלער אינ־טענסיווקייט אין אַלע אָנגעשטעקטע ישובים. אין מאָהילעוו, פונקט ווי אין שאַרגאָראַד, איז שווין נישט פאַראַן קיין ייִדיש הויז ווו עס זאָל נישט זיין קיין קראַנקער, און די שפּיטאָלן, וואָס זענען אָרגאַניזירט געוואָרן מיט פּרימיטיווע מיטלען, קענען שוין נישט נאָכקומען אַזויפיל מיטן אי־זאָלירן די אָנגעשטעקטע. די דאָקטוירים פאַלן איינער נאָכן אַנדערן, אַלס קרבנות פון זייער פליכט־אויספירונג. אין מאָהילעוו זענען פאַר־שלאָפט געוואָרן, נאָך אין פעברואַר, 25 דאָקטוירים, צווישן וועלכע אויך דער שעף־דאָקטער; און אין שאַרגאָראַד זענען פון די 27 דאָקטוירים קראַנק געוואָרן 23, ד"ה 85½%; פון זיי זענען געשטאָרבן 12, ד"ה 52½%. אפילו די קברנים באַוויזן שוין ניט אָפּצוטון אַזויפיל אַרבעט וויפל די פאַרלענגדיקע מגפה גיט זיי. אויפן מאָהילעווער בית־עולם ליגן שטענדיק 70־80 נישט באַערדיקטע מתים. מען גראָבט שוין אפילו נישט קיין אינדיווידועלע קברים, נאָר גרויסע געמיינזאַמע קברים. מיט די מיטלען צום באַקעמפן די מגפה, וואָס די דעפּאָרטירטע ייִדן האָבן מיט גרויס מי געשאַפן, ווערט געפירט אַ העראָישער, אָבער ווייניק ווירקנ־דיקער קאַמף, מחמת עס פעלט אָן אַ שיעור: מעדיקאַמענטן, דעפּאַראַזי־טאַציע־מיטלען (זייף, פעטראָל, דעזינפעקציע־אַפּאַראַטן), האָלץ צום הייצן, שויבן צו די פענצטער, טירן צו די וווינונגען אא"וו, און דער עיקר — מחמת דער גלייכגילטיקייט פון די אומבאַוווסטזיניקע מאַכט־האָבערס.

אויפן ברעג פון בוג איז די צאָל קרבנות פון דער טיפוס־מגפה גרע־סער ווי אין אַנדערע געגנטן. די אַלגעמיינע נויט אין וועלכער די דע־פּאָרטירטע לעבן דאָ, האָט נישט דערמעגלעכט צו שאַפן עפּעס ס'ניט איז פאַר אַן אָפּווער־מיטל. די עפּידעמיע האָט דאָ דורכגעמאַכט איר נאַטיר־לעכע אַנטוויקלונג אָן אָפּהאַלטן ביזן סוף. אין דער שטאָט בערשאַד און

אין די איבעריקע שטעטלעך פון ראיאָן זענען אויסגעשטאָרבן פון טיפוס אַן ערך 20.000 מענטשן. אין אוסטעא אַליין, 5 קילאָמעטער פון בוג, זע-נען פון 2.500 דעפּאָרטירטע אויסגעשטאָרבן 1.600.

מאַרץ 1942

די אויטאָנאָמע הילפס־קאָמיסיע, וועלכע האָט פונקציאָנירט ביז דער אויפלייזונג פון די יידישע אָרגאַניזאַציעס, אין די ראַמען פון דער פעדעראַציע פון יידישע קהילות־פאַרבאַנדן, איז אויך אונטערן נייעם רעזשים פון דער „צענטראַלע פון רומענישע יידן" אויפגעהאַלטן געוואָרן כדי צו אָרגאַניזירן און העלפן די דעפּאָרטירטע יידן אין טראַנסניסטריע.

נאָכן באַקומען די אויטאָנאָמיע, וואָס איז גאַראַנטירט געוואָרן דורכן פונקציעס־רעגולאַמין פון די אָנפירנדיקע אינסטאַנצן, האָט די קאָ־מיסיע באַלד אָנגעהויבן די אַרבעט אונטער דער אָנפירונג פון ד"ר מ. צימער, אַדוואָקאַט א. שוועפעלבערג, פרעד שאַראַגאַ און ד"ר ע. קאָס־טינער.

די קאָמיסיע האָט באַלד ביים אָנהויב אָפּגעשאַפט דאָס באַשטייע־רונג־סיסטעם, וואָס איז געווען פאַרהאַסט מיט זיין ווילקירלעכקייט און זיך איינגעשאַפט די ערשטע פאָנדן דורך זאַמלונגען.

פאַרשטייט זיך, אַז די רעזולטאַטן זענען ביים אָנהויב געווען גאַנץ בלאַסע. מען פלעג דאַרפן אַפּעלירן וועגן געלט־ביישטייערן און קליידער צו אַ באַפעלקערונג ביי וועלכער עס איז געווען אין פולן גאַנג דער פּראָצעס פון מאַסן־פאַראָרעמונג און וועלכע האָט אין משך פון 6 חדשים געהאַלטן אין איין אויסגעפרעסט ווערן פון איין זייט דורכן געזעץ, וואָס האָט אָבליגירט אוועקצוגעבן אַ געוויסע צאָל קליידער און פון דער אַנדערער זייט — דורכן קאַמפּיין, וואָס עס האָט דורכגעפירט די „מלוה־השע דערגאַנצונג־הלוואה" (אימפרומוטול אינטערעדזשירעי).

דאָך איז נאָך אין חודש פעברואַר געשיקט געוואָרן דער ערשטער טראַנספּאָרט מעדיקאַמענטן און אָנהייב מאַרץ — די ערשטע געלט־אי־בערווייזן.

2טער אפריל 1942

נאענט פון שארגאראד האט א זשאנדאר געטראפן אויפן וועג דעם דעפארטירטן ייִדן אלערהאנד און האט אים דערשאסן.

4טער אפריל 1942

אין לאקאל פון מאהילעווער מושב זקנים ווערט געשאפן דאס בית יתומים נומ. 1. עס ווערן אינטערנירט יתומים, וועמענס עלטערן זענען אויסגעשטארבן במשך דעם ווינטער 1941־1942 און וועלכע זענען געווארן וואגאבונדן און בעטלערס. ביים אנהויב האט דער בית־יתומים געהאט 120 בעטלעך.

4טער אפריל 1942

לויטן באפעל פון קאמאנדאנט פון דער זשאנדארמען־לעדזשיונע ווערן אין ריבניצע דערשאסן 48 דעפארטירטע ייִדן, ווייל זיי זענען ארויסגעגאנגען פון געטא.

4טער אפריל 1942

עס ווערט איבערגעחזרט דער באפעל צו עוואקואירן 4000 ייִדן פון מאהילעוו קיין סקאזינעץ.

7טער אפריל 1942

אין מאהילעוו הייבט זיך ווידער אן די טיפוס־עפידעמיע, ווייל מ׳האט נישט געקענט אויספירן צו מאכן קיין אנטי־טיפוס איינשפריצונגען.

8טער אפריל 1942

דער ייִדישער קאמיטעט אין אבאדאווקע נעמט אן מיטלען אז עס זאלן צונויפגענומען און באערדיקט ווערן, אין געמיינזאמע קברים, אלע

מתים, וואָס זענען נישט באַערדיקט געוואָרן אין משך פון דעם ווינטער און זענען די גאַנצע צײַט געלעגן אונטער שניי.

8טער אַפּריל 1942

אין שאַרגאַראַד ווערט אויפגעדעקט, אַז דער דעפּאָרטירטער ייִד פּוּקס, אַן אַפּשטאַמיקער פון באַלאַטשעאַנע, האָט געגנבעט עטלעכע קילאָ מעל. די זשאַנדאַרן צווינגען אים צו באַווײַזן ווי אַזוי ער האָט דורכגעפירט די גנבה, און בשעת פוקס דראַפּעט זיך אַרויף אויף אַ לייטער און ווײַזט ווי אַזוי ער איז אַריבערגעשפּרונגען איבער אַ פּלויט, צילט אין אים איינער פון די זשאַנדאַרן און טויט אים אויפן אָרט.

25טער אַפּריל 1942

דער פאָרזיצער פון מאָהילעווער ייִדישן קאָמיטעט און עטלעכע ראָשי הקהל ווערן גערופן אין דער פּרעפעקטורע, וווּ מען איז זיי מודיע, אַז אין שטאָט וועלן נישט קענען פאַרבלייבן מער ווי 3000 ייִדן און די איבעריקע וועלן דאַרפן עוואַקואירט ווערן קיין זשמערינקע.

29טער אַפּריל 1942

די מאָהילעווער פּרעפעקטורע קערט זיך ווידער צוריק צו איר באַשלוס פון מיט 4 טעג צוריק, וועגן עוואַקואירן די גרעסטע טייל ייִדן פון דער שטאָט.

30טער אַפּריל 1942

די עפּידעמיע פון פלעק־טיפוס שטילט זיך באַדייטנדיק אײַן אין די אַלע טראַנסניסטריער ישובים, וווּ זי האָט פריער געבושעוועט. אין שאַרגאַראַד איז די צאָל קראַנקע געפאַלן אָבער די צאָל טויט־פאַלן איז געשטיגן פון 12 אויף 36 פּראָצענט.

אין מאָהילעוו איז ערשט איצט מעגלעך צוצוטרעטן צו אַ ווירקעוודיקן קאַמף קעגן דער עפּידעמיע. דער פרילינג איז געקומען צו דער צײַט און געלייזט דאָס שווערע פּראָבלעם פון באַהייצונג. אַ גרויסע טייל פון

מעדיצינישן און סאניטארן־פערסאנאל האט שוין דורכגעמאכט די גע־פערלעכע קרענק און היות זיי זענען שוין אימוניזירט — קענען זיך איצט די דאזיקע מענטשן אריינוואַרפן אין דער אַרבעט מיט נאך מער באַגייסטערונג. די אַנפירונג מיט דער סאניטארער אַרבעט אין גאנצן קרייז איז דעם 17טן אפריל איבערגעגעבן געוואָרן אַ מענטשן, וועלכער איז אַנטשלאָסן אויסצוּוואָרצלען די שלאַפקייט. דאָס איז דער דאָקטאָר מאַיאר ק. קירילע. אַ דאַנק זיין ענערגיע און גוטן ווילן — אגב איז ער דער איינציקער ביי וועמען דער יידישער קאָמיטעט האט אַזעלכע אייגנ־שאַפטן אַנגעטראָפן במשך די גאַנצע 5 חדשים, וואָס די עפּידעמיע האט אַנגעהאַלטן — איז דערגרייכט געוואָרן, אַז בלויז אין צען טעג אַרום זאָל דער שפּיטאָל פאַרדרייפאַכן די צאָל בעטלעך, אַזוי אַז גאָר אינגיכן האָבן אַלע נייע פאַלן געקאָנט איזאָלירט ווערן. די דעפּאַראַזיטיר־אַרבעט איז אויך אינטענסיפיצירט געוואָרן. די דעזינפעקציע־אַפּאַראַטן אויף דאַמף האָבן איצט געהאַט גענוג הייצונג און האָבן שוין געקאָנט אַרבעטן אויף דער גאַנצער פּאַרע. פּעטראָל האָט מען באַקומען גענוג, אַזוי אַז מען האָט זיך געקאָנט פאַרגינען אים צו נוצן וויפל ס'איז נאָר נייטיק גע־ווען פאַר סיסטעמאַטישע און מאַסיווע דעזינפעקציעס. ווען די דאָזיקע באַדינגונגען, וועלכע זענען געווען געווענדט נאָר אין ווילן אָדער אומ־ווילן פון דער מאַכט, וואָלטן געווען געשאַפן געוואָרן מיט 4 חדשים צו־ריק, וואָלטן געווען געראַטעוועט געוואָרן צוויי דריטל פון די פאַרלוירענע לעבנס.

19טער מאַי 1942

דער גאָווערנאַמענט פון טראַניסטריע באַפעלט צו עוואַקויִרן פיר טויזנט יידן פון דער שטאָט מאָהילעוו.

22טער מאַי 1942

אויספירנדיק דעם באַפעל פון טראַנסניסטריער גאָווערנאַמענט, באַפעלט דער זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאָראַט פון טראַנסניסטריע, אַז פיר טויזנט יידן זאָלן עוואַקויִרט ווערן פון מאָהילעוו אין 48 שעה, אין אַ

לאגער אריַין, וואָס איז געשאַפן געוואָרן אין די קאַזאַרמעס, וואָס אויפן בארג, הינטער דער שטאָט סקאַזינעץ.

25טער מאַי 1942

דער אַדמיניסטראַטיווער גענעראַל־אינספעקטאָר דימיטריע שטע־פאַנעסקו, וועלכער איז באַאויפטראַגט געוואָרן מצד דעם גאָווערנאַמענט דורכצופירן ספּעציעלע שליחותן אין מאָהילעווער קרייַז, אָרגאַניזירט מיט אַלע פּרטים די עוואַקואַציע קיין סקאַזינעץ. אין אַ מעמאָראַנדום פון יידישן קאָמיטעט ווערט אָנגעוויזן, אַז עס איז אומעגלעך אויסצופירן זייַנע דראַקאָנישע אינסטרוקציעס; דער פּרעפעקט, קאָלאָנעל נאַסטוראַש, וואַרפט אָפּ דעם דאָזיקן מעמאָראַנדום, הגם ער מאַכט געוויסע מילדע־רונגען אין די ערשטע פאַראָרדענונגען.

29טער מאַי 1942

אויפן שאָסיי וואָס פירט פון מאָהילעוו קיין שאַרגאַראַד, לעבן אַלטן בית־עלמין, נעמט זיך צונויף די ערשטע גרופּע פון טויזנט מענטשן, אויף וועמען ס'איז געפאַלן דער גורל אַוועקגעשיקט צו ווערן אין סקאַזי־נעצער לאַגער אַרייַן. באַוואַכטע פון זשאַנדאַרן, וועלכע שלאָגן זיי; מיטן באַגאַזש אויף די פּלייצעס — לאָזן זיך די יידן אַרויס אויף אַ וועג, וואָס וועט פאַר אַ סך פון זיי זייַן דער לעצטער.

30טער מאַי 1942

דער צווייטער קאָנוואָי מיט מאָהילעווער יידן ווערט אַרויסגעשיקט קיין סקאַזינעץ. אַהין ווערן אויך אַוועקגעשיקט יידן פון דאָרפישע ישו־בים (ווינדיטשען, יאַרוגאַ, אַזאַרינעץ, קראַסנאַ און אַנדערע).

30טער מאַי 1942

לויט אַ באַפעל פון פּרעמיער, פאַראָרדנט דער באַפולמעכטיקטער רעגירונגס־פאַרשטייער פאַר יידישע ענינים דער „יידן־צענטראַלע", אַז

זי זאָל אָנגעמען מיטלען אויף צו שיקן הילף, אין געלט און אין מעדי־קאַמענטן, צו די דעפּאָרטירטע ייִדן אין טראַנסניסטריע.

30טער מאַי 1942

אין אבאדאווקע ווערט פאַראָרדנט צו עוואַקואירן 150 דעפּאָרטיר־טע ייִדן — אַלס שטראָף פאַרן נישט פאַרשרײַבן זיך בעת דער ציילונג.

מאַי 1942

אין אַלע טראַנסניסטריער מקומות, וווּ עס וווינען ייִדן, אָבער באַ־זונדערס אין מאָהילעוו, נוצן אויס די מאַכטהאָבערס זייער קראַפט אויף צו באַפרידיקן אַלע זייערע תאוות, אפילו — די סאַדיסטישסטע. אָן אַ שיעור מיידלעך און פרויען זענען פאַרגוואַלדיקט געוואָרן, טראָץ זייער קעגנשטעלן זיך און זייערע וויי־געשרייען.

די מאָהילעווער זשאַנדאַרן האָבן זיך אפילו אָנגעטון דאָס פאַרגע־ניגן צונויפצונעמען אין דער לעדזשיונע אַ גרויסע צאָל יונגע און שיינע מיידלעך און פרויען. מיטן אויסרייד, אַז מ׳דאַרף דורכפירן אַ מעדיצי־נישע אונטערזוכונג — האָבן אַלע פרויען געמוזט דורכדעפילירן אינגאַנצן נאַקעטע פאַר די בעסטיעס.

2טער יוני 1942

פון מאָהילעוו ווערן אַרויסגעשיקט די לעצטע צוויי קאָנוואָיען קיין סקאַזינעץ. בסך הכּל זענען עוואַקואירט געוואָרן 3000 דעפּאָרטירטע.

3טער יוני 1942

נאָכן פעסטשטעלן, אַז די טראַנסניסטריער ייִדן שטייען גאָר נישט אויס די אַלע צרות וואָס מ׳האָט אויף זיי גוזר געווען, פאַראָרדנט דער טראַנסניסטריער גאָווערנאַמענט, אַז זיי זאָלן אינטערנירט ווערן אין געטאָס און צוגעטיילט ווערן אויף אַרבעט, אין פאַבריקן און אויפן פעלד.

5טער יוני 1942

די פלעק־טיפוס־עפּידעמיע, וואָס האָט אָנגעהויבן שוואַכער ווערן מיטן אָנקום פון פרילינג, האַלט איצט אין פאַרשווינדן כּמעט אומעטום.

די יעניקע וועלכע האָבן זי איבערגעלעבט, גרייטן זיך צו צו דער פאַר־טיידיקונג קעגן נייע סכנות און ציען אונטער די טראַגישע באַלאַנסן פון די דאָזיקע שוידערלעכע ווינטערס.

אין דער שטאָט מאָהילעוו זענען פאַרצייכנט געוואָרן 4.401 טיפוס־פאַלן, פון וועלכע — 1.254 — טויט־פאַלן, דאָס הייסט — 28 פּראָ־צענט. אָבער די דאָזיקע ציפערן זענען נישט קיין אויסשעפּלעכע, ווייל נישט אַלץ איז פאַרצייכנט געוואָרן. מען שאַצט, אַז אין שטאָט זענען געווען אַן ערך 7000 קראַנקע, פון וועלכע אַ העלפט, בערך, איז אויס־געשטאָרבן.

אין די איבעריקע מקומות וווּ עס האָבן געוווינט יידן איז געווען אַ גרעסערער פּראָצענט, הן פון קראַנקע, הן פון טויט־פאַלן. אָפטמאָל איז אויסגעשטאָרבן מער ווי אַ העלפט פון דער גאַנצער באַפעלקערונג. אין בערשאַד איז, מחמת די דאָרטיקע וווינונגס־באַדינגונגען, אויסגעשטאָרבן 85% פון דער באַפעלקערונג. קיין פּינקטלעכע סך־הכלען וועט מען שוין קיינמאָל נישט האָבן, ווייל פון ערשטן ווינטער, לכל הפּחות, איז נישט געפירט געוואָרן קיין רעגלמעסיקע רעגיסטראַציע פון די מתים, און נישט פון זייער באַערדיקונג. די מענטשן פלעגן אָוועקשטאַרבן וווּ ס'ניט איז און אַזוי פלעגן זיי אויך צונויפגעזאַמלט ווערן, פון די הייזער אָדער פון די וועגן, און אַריינגעוואָרפן ווערן אין געמיינזאַמע קברים, אויב זיי פלעגן בכלל נישט בלייבן ליגן ביזן פאַרפוילט ווערן אויף די פעלדער עס ווערט גערעכנט, אַז די עפּידעמיעס פון ווינטער 1941־1942 האָבן אויסגעקאָסעט אַ העלפט פון די יידישע דעפּאָרטירטע, וועלכע האָבן גע־האַט איבערגעלעבט די שחיטות און עינויים קשים פון די לאַגערן און קאָנוואָיען און האָבן דערלעבט אַריבערצוקומען פון יענער זייט דניעס־טער אין די חדשים אָקטאָבער־נאָוועמבער 1941. די דאָזיקע השערה ווערט אויך באַשטעטיקט אין אַן אָפיציעלן באַריכט פון שטאַטס־סוב־סעקרעטאַר ביים אינערן־מיניסטעריום, גענעראַל ק. צ. וואַסיליו, וועלכער ווייזט אָן, אַז עס זענען עוואַקואירט געוואָרן 110.033 יידן, פון וועלכע עס האָבן שוין אין סעפּטעמבער 1943 נישט געלעבט מער ווי 50.741. די

אבידה פון 59.392 נפשות ווערט קודם־כל צוגעשריבן אויפֿן חשבון פֿון די עפּידעמיעס.

10טער יוני 1942

אין סקאזינעץ איז דער לאַגער איינגעאָרדנט געוואָרן אין די חרובע קאַזאַרמעס פֿון דער געוועזענער מיליטערישער שול, אויף ביידע זייטן פֿון שאָסיי. די בנינים פֿון דער רעכטער זייט האָבן נאָך ווי עס איז גע־קאָנט אויסגעפּאַריכט ווערן, פֿאַרשטייט זיך — אויף אַ פּרימיטיוון אופֿן, אָבער דאָך אויף אַזויפֿיל, אַז מען זאָל אין זיי קענען וווינען. אָבער די פֿון דער לינקער זייט זענען געווען אָן טירן, אָן פֿענצטער און דילן, און אַ טייל — אויך אָן דעכער. אמתע שטאַלן, אין וועלכע די מענטשן האָבן זיך געמוזט פּלאָגן במשך עטלעכע חדשים, אין אַ שרעקלעכער ענגשאַפֿט.

אין די בנינים פֿון דער רעכטער זייט שאָסיי זענען גראַד אינטער־נירט געוואָרן עטלעכע פֿאַרשיקטע, וועלכע האָבן נאָך פֿאַרמאָגט ברעק־לעך פֿון זייער פֿאַרמעגן אָדער וועלכע האָבן, דורך זייערע פֿאַרבינדונגען, נאָך געקאָנט באַקומען אַ ביסל הילף פֿון מאָהילעוו. אין דער לינקער זייט, אָבער, פֿון שאָסיי, האָט געהערשט דער הונגער. פֿאַר אַ סך אינ־טערנירטע איז די איינציקע שפּייז געווען דאָס גראָז פֿון די פֿעלדער, אָדער די בלעטער פֿון די ביימער. וואַסער האָט אויך אויסגעפֿעלט און מען איז אָפֿטער געשטאָרבן פֿון דורשט ווי פֿון הונגער. בכדי צו באַקו־מען וואַסער, האָבן די ייִדן געמאַכט איינציקע אויסגראָבונגען נאָענט פֿון לאַגער. קיין וואַסער האָבן זיי נישט געפֿונען, אָבער דערפֿאַר האָבן זיי זיך דערגראָבן צו אַן אַנטי־טאַנק־קאַנאַל, וואָס איז געווען פֿול מיט מתים, אויף וועלכע עס זענען נאָך געווען שטיקלעך מלבושים, באַגאַזש־רעשט־לעך און פֿערזענלעכע דאָקומענטן. דאָס זענען געווען די קערפּערס פֿון בעסאַראַבער ייִדן, וועלכע דאָס דייטשישע חיל האָט דאָ אויסגעהרגעט אין אויגוסט 1941. דער לאַגער איז באַלד ביים אָנהויב אַרומגערינגלט געוואָרן מיט שטעכל־דראָט, דורך וועלכן די אינטערנירטע פֿלעגן זיך אַמאָל דורכגנבענען, מיט סכנות נפשות, כּדי אַריינצוכאַפּן זיך אין דער שטאָט אַריין, וואָס איז געלעגן 10 קילאָמעטער פֿון לאַגער. זיי פֿלעגן

וויסן פון פריער, אַז מען וועט זיי כאַפּן, און אַז מען וועט זיי אין בעסטן פאַל צוריקברענגען אין לאַגער אַרײַן, אָבער זיי פלעגן האָפן, אַז בײַם צוריקקערן זיך, וועלן זיי באַוויַיזן עפּעס צוריקברענגען פאַר די הונגעריקע מײַלער. די מיליציע-וואַכלײַט פלעגן מיט באַזונדערער אויפמערקזאַמקייט לאַקערן כדי צו אַנטדעקן אַזעלכע פּרוּוון און אַ סך דעפּאָרטירטע זענען אויסגעשאָסן געוואָרן.

10טער יוני 1942

די יידישע קאָמיטעטן האָבן אונטערגענומען אַן ענערגישע דעפּאַראַזיטירונג און דעזינפעקטיר-אַקציע, בכדי צו פאַרניכטן די לעצטע שפּורן פון פלעק-טיפוס און צו פאַרמײַדן דעם אויסברוך פון אַ נײַער מגפה. פון 25טן אַפּריל אָן, דאָס הייסט בלויז אין 6 וואָכן, האָבן די ספּעציעלע עקיפּן דורכגעפירט אין מאהילעוו, אין 528 אָנגעשטעקטע הייזער, די ווײַטער-אויסגערעכנטע אָפּעראַציעס: 8.973 דעפּאַראַזיטירונגען מיט דעזינפעקציע-אַפּאַראַטן אויף דאַמף; 3.695 דעפּאַראַזיטירונגען — דורך דורכזידן דאָס וועש און 4.258 — דורך פּעטראָליזירונגען.

ענלעכע מיטלען זענען אָנגענומען געוואָרן אויך אין שאַרגאַראָד, די צווייטע נעסט פון שלאַפקייטן אין מאהילעווער קרײַז.

12טער יוני 1942

אין נאָמען פון דער 3-טער אַרמיי, ערשטע וואַך-דיוויזיע, פאַראָרדנט דער פּרעפעקט פון מאהילעווער קרײַז, אַז אין יעדער קאָלאָניע זאָל דערשאָסן ווערן צו איין ייִדן, וועלכער איז געכאַפּט געוואָרן עטלעכע מאָל בײַם פאַרלאָזן די באַשטימטע וווינונג. אין דעם זעלבן באַפעל ווערט אויך פאַראָרדנט מודיע צו זײַן אַלע ראשי הקהל, אַז זיי וועלן דערשאָסן ווערן, אויב די ייִדן וועלכע געפינען זיך אונטער זייער יוריסדיקציע וועלן נישט רעספּעקטירן די אַרויסגעגעבענע פאַראָרדענונגען.

אויפן גרונט פון דעם דאָזיקן באַפעל זענען אַלע ראשי הקהל געצוווּנגען געוואָרן אונטערצושרײַבן דעקלאַראַציעס, אַז זיי האָבן גענו-

מען צו קענטעניש, אַז זיי וועלן דערשאָסן ווערן, אויב עפּעס אַ מיטגליד פון דער קאָלאָניע וועט געטראָפן ווערן אויסערן געטאָ.

14טער יוני 1942

קיין סערעבריאַ, ביי מאָהילעוו, איז אָנגעקומען אַ קאָנוואָי מיט דעפּאָרטירטע, וועלכע זענען נישט לאַנג אַרויסגעטריבן געוואָרן פון טשערנאָוויץ. לויטן באַפעל פון אַדמיניסטראַטיוון גענעראַל־אינספּעקטאָר, דימיטריע שטעפאַנעסקו, ווערן זיי אויסערגעוויינלעך שטרענג געהיט, אַז קיינער פון זיי זאָל זיך נישט קענען אַריינכאַפּן אין שטאָט אַריין, ווו אַ סך פון זיי האָבן קרובים און פריינט, פון וועלכע עס האָבן זיי צעשיידט די יסורים פון די לעצטע 8 חדשים. עס איז זיי נישט געלונגען זיך מיט עמיצן צו זען און אין דעם זעלביקן אָוונט זענען זיי נאָך אַריינגעזעצט געוואָרן אין וואַגאָנעס און אַוועקגעשיקט געוואָרן צום ברעג פון בוג, אין דער געגנט פון לאַדיזשין.

14טער יוני 1942

דער מאָהילעווער יידישער קאָמיטעט, אונטערן פאָרזיץ פון אינזשעניער ס. יעגענדאָרף, ווערט אָפּגעזאָגט מצד דער מאַכט, וועלכע באַשטימט אַ נייע אָנפירונג. די נייע יידישע ראשי הקהל ווערן געצוווּנגען אונטערצושרייבן אַ דעקלאַראַציע, אַז זיי וועלן באַצאָלן מיט זייער אייגענעם לעבן פאַר יעדן פאַל, ווען עמיצער וועט אַנטלויפן פון סקאַזינעצער לאַגער.

16טער יוני 1942

די פּרעפעקטורע פון מאָהילעווער קרייז שיקט אַרויס אינסטרוקציעס צו אַלע פּרעטורעס, לעדזשיונעס און פּרימאַריעס, ווי אַזוי צו אָרגאַניזירן די געטאָס.

אינעם באַפעל, וואָס איז בייגעלייגט צו די דאָזיקע אינסטרוקציעס, שטרייכט אונטער דער פּרעפעקט, קאָלאָנעל נאַסטוראַש (דער דיכטער

פאַיאַנע וואַלבורע), אַז דאָס אויספירן דעם דאָזיקן באַפעל „איז אַ פראַ־גע פון רומענישער ערע און ווירדע"...

17טער יוני 1942

די פּרעפעקטורע פון מאַהילעווער קרייז באַאויפטראַגט אַ גרופּע פון 12 קאָמונאַלע וואַכלייט צו היטן דעם סקאַזינעצער לאַגער.

18טער יוני 1942

די פאַראָרדענונג נומ. 23 פון 11טן נאָוועמבער 1941 פון טראַנס־ניסטריער גאָווערנאַמענט, לויט וועלכער עס איז באַשלאָסן געוואָרן אַז פאַר זייער אַרבעט זאָל די ייִדן באַצאָלט ווערן צו 1 מאַרק (אין „רייכס־קרעדיט־קאַסע־שיינען") אַ טאָג פאַר געוויינלעכע אַרבעטער און צו צוויי מאַרק (ר. מ. ק. ש.) פאַר קוואַליפיצירטע אַרבעטער, איז ביז איצט גע־בליבן אויף פּאַפּיר. נאָך אַן אינספּעקציע, וואָס יאָן אַנטאָנעסקו האָט דורכגעפירט דעם 11טן יוני אין אַן אַרבעטס־אָפּטייל, ווערט לויט זיין באַפעל ווידער באַנייט די דאָזיקע פאַראָרדענונג. די מאַהילעווער פּרי־מאַריע אינטענדענץ פאָדערט ביים ייִדישן קאָמיטעט אויסצואַרבעטן די אויסצאָל־טאַבעלעס.

20טער יוני 1942

אַ נייער קאָנוואָי מיט דעפּאָרטירטע, וואָס זענען אַרויסגעטריבן גע־וואָרן פון לאַנד קומט אָן קיין סערעבריא ביי מאַהילעוו. דאָס זענען 450 דאָראָהויער ייִדן, די מערסטע — מענער, וועלכע האָבן זיך דעם פאַרגאַנ־גענעם נאָוועמבער, בעת זייערע פרויען און קינדער זענען פאַרשיקט גע־וואָרן, זיך געפונען אין בראַילער קרייז אויף צוואַנגס־אַרבעט. הגם זייערע משפּחות געפינען זיך כמעט אַלע אין מאָהילעוו, ווערט אָבער קיין איי־נעם פון זיי נישט דערלויבט דאָ צו פאַרבלייבן און לויט אַ באַפעל פון אַדמיניסטראַטיוון אינספּעקטאָר, ד. שטעפאַנעסקו, ווערט צוליב דעם דאָ־זיקן צוועק איינגעשטעלט אַ שטרענגע וואַך. דער איינציקער חסד, וואָס דער דאָזיקער שטעפאַנעסקו האָט געטון מיט די אומגליקלעכע איז געווען

דאָס וואָס ער האָט דערלויבט די משפּחות צו גיין וויַטער אינײנעם מיט די, וואָס זענען נאָר וואָס אהער אַנגעטריבן געוואָרן פון לאַנד. אויף אַזאַ אופן ווערט דער קאָנוואָי, וועלכער לאָזט זיך אויפן צווייטן טאָג אוועק צום בוג-צו, פאַרגרעסערט ביז 950 נפשות.

28טער יוני 1942

די מאהילעווער זשאנדארמען־לעדזשיונע באַפעלט צו עוואַקואירן קיין סקאזינעץ נאָך 500 ייִדן.

דער פּרעטאָר פון יארישעווער ראיאָן פאַראָרדנט אַז אַלע ייִדן פון דאָרף ווינדיטשען זאָלן עוואַקואירט ווערן אין אַ וואַלד אַריַין. מיט גרויס מי פועלט אויס דער מאהילעווער ייִדישער קאָמיטעט דערוויַיל אָפּצורופן די גזירה.

28טער יוני 1942

אַ טייל ייִדן, וואָס זענען דעפּאָרטירט אין שארגאראד, ווערן איצט עוואַקואירט אין די אַרומיקע דערפער: רודאנסקע, פּאסענקע, קאַפּוסטער־נע, נאסינקאָווע, איוואשקאָוץ, דערעבטשין, קאנאטקאָוץ, לאזאווע און פּאַליטאַנקי.

די געגנט איז באַרימט מיט פּאַרטיזאַנישער טעטיקייט און דער טע־ראָר מצד דער אָקופּאַנטישער מאַכט איז דאָרט אַ סך אַ הארבערער ווי אין אַנדערע געגנטן.

30טער יוני 1942

אין אַלע טראנסניסטריער לאַגערן און געטאָס האָבן זיך די ייִדן גאַנץ גיך געמוזט צוגעוווינען צו כאַפּן קלעפּ, ווי צו איינער פון די אָן אַ שיעור פּורעניותן. עס האָבן געשלאָגן די אָפיצירן, די פּלוטאָניערן, פּשוטע סאָל־דאַטן, די פּרעטאָרס, אַלע אַדמיניסטראַטיווע מושלים; עס פּלעגן שלאָגן אָן רחמנות און אָן אַ שום פאַראַנטוואָרטלעכקייט די אַלע וועמען עס האָט זיך נאָר געגלוסט צו שלאָגן ייִדן. איבעריקנס איז אין אַלע פאַראָרדענונ־גען, וואָס עס האָט אונטערגעשריבן דער גובערנאַטאָר אַלעקסיאַנו און

וועלכע זענען אויסגעקלעפט געוואָרן איבער אַלע קאָלאָניעס — דאָס שלאָגן געווען פאַרויסגעזען אַלס ספּעציעלע שטראָף, וואָס ווערט אָנגעווענדט בלויז אויף ייִדן.

אין דער מאהילעווער זשאַנדאַרמען־לעדזשיונע פלעגן די ייִדן געשלאָגן ווערן פון דער טיר אָן ביזן לעצטן ביורא, דורך וועלכן זיי פלעגן מוזן דורכגיין. די וועלכע זענען אהין פאַרבעטן געוואָרן האָבן קיינמאָל נישט געוווּסט, וואָס פאַר אַ נײַע לײַדן עס דערוואַרטן זיי דאָרט, אָבער איין זאַך האָבן זיי געוווּסט פון פריער: אַז אַבי זיי וועלן נאָר אַהין אַרײַן, וועלן זיי שוין נישט אַרויס ביז זיי וועלן נישט כאַפּן קיין קלעפּ. עס איז אָבער אויך אמת, אַז אָפטמאָל איז דאָס אַרײַנכאַפּן קלעפּ' געווען די לייכטסטע אָפּקומעניש.

אין בערשאַד פלעג דער קאָמאַנדאַנט פון דער זשאַנדאַרמען־סעקציע, לייטנאַנט גריגאָרעסקו, נישט וואַרטן, אַז די ייִדן זאָלן קומען צו איִם, נאָר ער פלעג אַרײַנגיין אין געטאָ און שלאָגן, אָן אַ שום סיבה און אָן אַ שום תירוצים, וועמען ער האָט נאָר באַגעגנט.

אין ווינדיטשען איז דער גרויסער שלעגער געווען סערגיע ראַבליצקי, וועלכער האָט קיין שום שייכות נישט געהאַט מיט קיין ייִדן, אָדער מיטן געטאָ און איז גאָר געווען דער אָנפירער פון דער צוקער־פאַבריק.

אין לאַדיזשין האָט געשלאָגן דער אַפּטייקער וואַסילעסקו, דער אָנפירער פון דעפּאָרטאַציע־אַמט אין די שטיינהאַקערייען. נאָך ווילדער, אָבער, ווי ער, האָט דאָרט געשלאָגן דער אונטערלייטענאַנט יענאַקיצע, פון דער טולטשינער זשאַנדאַרמען־לעדזשיונע.

1טער יולי 1942

דער דריטער קאָנוואָי מיט דעפּאָרטירטע טשערנאָוויצער ייִדן, וואָס איז אָנגעקומען מיט אַן אָוונט פריער קיין וואַלעטשינעץ, האָט איבערגענעכטיקט הינטער אַ באַרג, איז דערנאָך אַריבער דעם דניעסטער אונטער די קלעפּ פון די זשאַנדאַרן און אָנגעקומען צום אַזוי גערופענעם צאָל־אַמט, וואָס האָט פונקציאָנירט אויף דער אוקראַאינער זײַט פון טײַך. דאָס דורכגיין דורכן צאָל־אַמט איז באַשטאַנען פון אַ נײַער ריי לײַדן, וואָס

האָבן זיך געצויגן אַ גאַנצן טאָג. אין יעדן ווינקעלע איז געווען אַן אַנ־דערע צרה. דאָ האָט אַ זשאַנדאַר געצוווּנגען אַ גרופּע אַלטע לײַט און פּרויען צו מאַכן מיליטערישע איבונגען. אַט האָט ער זיי באַפוילן זיך אויס־צושטעלן אין אַ גלײַכער ריי און אַט, פּלוצים — זיך צו צעלויפן, און מיטאַמאָל — זאָלן זיי זיך גאָר אַנידערוואַרפן צו דער ערד און אין אַ סעקונדע אַרום — זאָלן זיי שוין ווידער שטיין גלײַך, יעדער איינער אויף זײַן פריערדיקן פּלאַץ. דערבײַ האָט ער געשלאָגן אויף רעכטס און אויף לינקס די אַלע, וואָס האָבן זיך נישט באַלד צוריקגעקערט אויף זייערע ער־טער. אין אַ צווייט ווינקל האָבן קליינינקע גרופּקעלעך באַדאַרפט פאַרנע־מען יעדער איינס אַ באַשטימטן פּלאַץ. די זשאַנדאַרן האָבן אַלע מאָל גע־שטויסן איין גרופּע צום אָרט, וואָס איז געווען באַשטימט פאַר אַ צווייטער, כדי פון דאָרט זאָלן זיי די דאָרטיקע בעסטיעס צוריקשטויסן מיט קלעפּ; אַזוי האָט זיך די שפּיל איבערגעחזרט אָן אַ סוף. אויף אַ צווייט אָרט איז געשטאַנען אַ קאַפּיטאַן — אַ דאָקטער — מיט אַ לייטנאַנט און ביידע האָבן געלערנט די סאָלדאַטן:

„זעלנער! דערלאַנג זיי נישט מיטן שטעקן. שטעך בעסער אַרײַן די באַיאָנעט אין די דאָזיקע באָלשעוויקעס!” סוף־כל־סוף האָט מען בײַם עק פון אַ לאַנגער ריי אָנגעהויבן דורכצופירן די צאָל־רעוויזיע, וועלכע איז באַשטאַנען אין אַ שטרענגער באַזוכונג וואָס עס האָבן דורכגעפירט די סאָלדאַטן. די קלענערע חפצים פלעגן די דאָזיקע סאָלדאַטן באַלד פאַר־האַלטן. די ווערטפולערע — פלעגן צונעמען די אָפיצירן.

אָבער אָט איז שוין אַדורך אויך די רעוויזיע און די אומגליקלעכע האָבן ווידער איבערגענעכטיקט הינטער אַ באַרג. גאַנץ פרי איז שוין פאַר זיי געשטאַנען דאָס בילד פון די קומענדיקע לײַדן. אויפן שאָסיי פון מאָ־הילעוו־צו האָט זיך געצויגן אַ קאָלאָנע איינגעהויקערטע, אָפּגעשוואַכטע מענטשן מיט אַש־גרויע פּנימער, אָנגעטוענע אין שמאַטעס, וועלכע פלעגן זיך קוים מיט צרות שלעפּן, און דערצו נאָך מיט מיליטערישע שריט, אונטער דער השגחה און קלעפּ פון די זשאַנדאַרן. דאָס זענען געווען די על־טערן, ברידער אָדער קינדער פון די נאָר וואָס אָנגעקומענע, וועמען מען האָט געטון די גרויסע טובה און דערלויבט צוצוקומען אויף אַ רגע צו זייע־

רע ליבע. אָבער תיכף נאָך דעם, וואָס בלויז געציילטע פון די אַלע, וואָס האָבן זיך געזוכט מיט פאַרבענקטע אויגן, האָבן באַוויזן זיך צו טרעפן, איז באַפוילן געוואָרן זיך צו צעשיידן. אויף דער אַרענע איז איצט אַרויף דער אונטערלייטענאַנט יענאַקיצע פון דער טולטשינער זשאַנדאַרמען-לע־גיאָן, וועלכער איז פון דאָרט געקומען מיט דער ספּעציעלער מיסיע איבערצונעמען די קרבנות. ער איז געווען איינער פון די ווילדסטע בעסטי־עס צווישן די אַלע, וואָס האָבן געהערשט אין טראַנסניסטריע. ער האָט געהאַט אַ שוואַרץ פּנים און אַ שוואַרצע נשמה, אַ שלעכטער און אומברח־מנותדיקער, אַ געלט-זשעדנער און בעל-תאווהניק, אַ שיכור, אַ סאַדיסט און אַ ווייבערניק. במשך עטלעכע חדשים וועט ער פּייניקן אָן רחמנות די אַלע, וועלכע ער נעמט איצט איבער ביים ברעג פון דניעסטער, כדי זיי צו פירן אויסצושטיין זייער וויסטן גורל ביי די וואַסערן פון בוג.

דערוויל האָט ער מיט זיין האראַפּניק בלויז צעשיידט די, וועלכע האָבן קוים באַוויזן אַ רעד צו טון עטלעכע ווערטער צווישן זיך. דערנאָך האָט ער באַפוילן זיך צו לאָזן אין וועג אַריין. ווידעראַמאָל זידלעריען און שטעקנעס און דער צוג האָט זיך אָנגעפילט מיט די אָנגעקומענע פון טשערנאָוויץ און מיט עטלעכע פון מאהילעוו, וועלכע האָבן אייגנוויליק באַהעפט זייער גורל מיטן גורל פון זייערע ליבע. אין דעם געאייל האָבן די זשאַנדאַרן אַריינגעשטופּט מיט געוואַלד אין די וואַגאָנעס אַריין אויך אַ טייל מאהילעווער, וועלכע האָבן געוואָלט און געהאַט ס'רעכט זיך צוריק־צוקערן אין שטאָט אַריין. און דער צוג איז אַוועק.

1טער יולי 1942

עס ווערט געגרינדעט די מאהילעווער געטאָ, וואָס באַשטייט נישט מער ווי פון עטלעכע גאַסן. אויף אָן ענגן פּלאַץ זענען געצוווּנגען געוואָרן צו לעבן צונויפגעדריקט צו 20־30 פּערזאָן אין אַ צימער, די 16.000 ייִדן פון דער שטאָט. אַזוי ווי אַ גרויסע טייל פון די בנינים איז געהאַט צע־שטערט געוואָרן פון די פאַרפלייצונגען, זענען הונדערטער משפּחות גע־צוווּנגען געוואָרן צו שלאָפן אונטערן פרייען הימל, בלויז הינטער ווענט, אָן אַ שטיקל דאַך איבערן קאָפּ.

אַזוי ווערן אײַנגעשפּאַרט אין געטאָס אויך די ייִדן פון די איבעריקע קאָלאָניעס פון מאָהילעווער קרײַז.

זינט זייער אָנקום קיין טראַנסניסטריע זענען אַלע ייִדן געצוווּנגען געוואָרן צו טראָגן אויף דער לינקער ברוסט, אַלס אָפּצייכן, דעם מגן־דוד. דאָרט ווו די פאַראָרדענונגען זענען אָנגעווענדט געוואָרן באַזונדערס שטרענג, האָט מען דעם אָפּצייכן באַדאַרפט טראָגן אויך אויפן רוקן, באַזונדערס די ייִדן, וועלכע האָבן געאַרבעט אין עפנטלעכע אינסטיטוציעס. אין אַ טייל ערטער — ווי למשל שאַרגאָראַד און זשמעריקנע — זענען אויך די הייזער געווען באַצייכנט מיט מגן־דודס. דאָס טראָגן דעם צייכן איז אָפּגעהיט געוואָרן אויך אינעווייניק אין די געטאָס, אָן אויפהער, ביז דער באַפרייונג.

3טער יולי 1942

דער קאָנוואָי מיט דאָראָהויער ייִדן, וואָס האָט זיך אַרויסגעלאָזט פון סערעבריע קומט אָן קיין אַלעאַניצע, טולטשינער קרײַז. באַלד בײַם אויסשטייגן פון צוג זענען די מענטשן אַוועקגעשיקט געוואָרן אין דער לאַדישינער שטיינהאַקערײַ אויפן ברעג פון בוג און נאָך אַ פּײַניקנדיקער דעפּאַזיטירונג ווערן זיי געהאַלטן עטלעכע טעג אָן עסן. קוים מיט צרות ווערט סוף־כל־סוף דערלויבט, אַז אַ דעלעגאַט זאָל גיין אײַנשאַפן שפּײַז, וועלכע ער קען אָבער נישט באַקומען, סײַדן אַז ער באַצאָלט פאַר איר מיט מלבושים, מחמת די מאַרקן „ר. מ. ק. ש.” ווערן פּשוט נישט אָנגענומען אויפן מאַרק.

3טער יולי 1942

אַלס ענטפער אויף אַ געהיימען ראַפּאָרט פון דער מאָהילעווער פּרעפעקטורע, פאַראָרדנט דער טראַנסניסטריער גאָווערנאַמענט צו עוואַקוירן נאָך 3.000 ייִדן פון דער שטאָט.

5טער יולי 1942

עס ווערט פאַראָרדנט צו עוואַקוירן און וואַלד אַרײַן די ייִדן פון קאַפּאַיגאַראַד. מען האָט שוין אָנגעהויבן דורכצופירן די אָפּעראַציע, אָבער

מ׳האָט זי אָפּגעשטעלט אַ דאַנק דער אינטערווענץ פון מאָהילעווער ייִדישן קאָמיטעט.

5טער יולי 1942

פון דער אויטאָנאָמער הילפס־קאָמיסיע אין בוקאַרעשט קומט אָן דער ערשטער טראַנספּאָרט שפּײַז פאַר די דעפּאָרטירטע וועלכע געפינען זיך אויפן שטח פון מאָהילעווער קרײַז.

5טער יולי 1942

דורך אַ צירקולאַר־באַפעל, וואָס ווערט צעשיקט צו אַלע פּרעטורעס, לעדזשיונעס און פּרימאַריעס פון קרײַז, פאַראָרדנט דער מאָהילעווער פּרע־פעקט, קאָלאָנעל נאַסטוראַש, אַז אַנשטאָט אַלע ייִדן וואָס אַרבעטן אין פאַרשיידענע אונטערנעמונגען זאָלן אויפגענומען ווערן אוקראַינער, אויב זיי זאָלן אפילו מוזן אַנגעבראַכט ווערן פון אַנדערע מקומות.

6טער יולי 1942

נאָך אַ 5־טאָגיקער רײַזע איבער אַ דיסטאַנץ, וואָס האָט געקאָנט דורכגעמאַכט ווערן אין 5 שעה, קומט אָן דער צוג מיט אָפּגעשלאָסענע וואַגאָנען — וועלכער פירט די לעצטע פּאַרטיע דעפּאָרטירטע ייִדן פון טשערנאָוויץ — צום באַשטימטן פּלאַץ: די שטיינהאַקערײַ לאַדיזשין. די צעשעדיקטע אינסטאַלאַציעס, עטלעכע פאַרזשאַווערטע וואַגאָנעס אויף טײַלווײַז־דעמאָנטירטע רעלסן, עטלעכע חרובֿע באַראַקעס אָן טירן און אָן פענצטער און אַ ריזיקער בנין וועמענס פּראָפיל זעט זיך אָן אויפן שפּיץ פון אַ באַרג — דאָס איז די אַזויגערופענע שטיינהאַקערײַ. דערווײַל פּרווון זיך די ייִדן אַ לאָז טון צו די באַראַקעס, כדי צו לאָזן אויסרוען די פאַר־מאַטערטע ביינער, אָבער דאָס איז נישט דערלויבט. עס קען דאָס נישט דערלאָזן דער ה׳ סוב־לאָקאָטנענט — אַפּטייקער וואַסילעסקו. ער פאָדערט אַז פריער זאָל דורכגעמאַכט ווערן די קאַראַנטינע און דערנאָך — די דע־פּאַראַזיטאַציע. ער שלאָגט אויף רעכטס און אויף לינקס. ער האַלט אויך אַ רעדע, אין וועלכער ער זאָגט בעיקר: „דאָ זענט איר שוין מער נישט

קיין דאָקטוירים, אינזשעניערן, אָדער אַדוואָקאַטן. דאָ זענט איר נישט מער ווי זשידאָנעס, פּשוטע נומערן, וועלכע דאַרפן בלינד אויספאָלגן אַלע אַרויסגעגעבענע באַפעלן. דאָ וואַרט אויף אייך פריער דער הונגער און דערנאָך — דער טויט". סוף־כל־סוף באַשטימט ער אַן אָרט אויפן ברעג פון בוג, וווּ אַלע וועלן זיך באַדאַרפן אָפּרוען במשך עטלעכע טעג, ביז עס וועט געמאַכט ווערן די קאַראַנטינע און די דעפּאַראַזיטירונג. כדי נאָך מער אָנצוטון יסורים, קלויבט וואַסילעסקו אויס טאָקע פון צווישן די ייִדן גופא אַ חיה בצורת מענטש, לויט זײַן אייגענער געשטאַלט נאָך, אַ געוויסן לעדערמאַן, אַ געוועזענער וועכטער פון טשערנאָוויצער משוגעים־הויז, וועמען ער גיט איבער די פולסטע מאַכט איבער זײַנע אייגענע ברידער. ער איז דער, וואָס האָט אָנגעפירט די דעפּאַראַזיטיר־אָפּעראַציעס. מיט אַ גראָבן שטעקן פון וועלכן ער האָט זיך קיינמאָל נישט געשיידט, האָט ער געשלאָגן, וועמען עס האָט זיך אים געגלוסט, האָט אָנגעראַבעוועט וויפל ער האָט געקענט בײַ אָרעם און בײַ רײַך און אימלעכן געפּײַניקט. ער האָט למשל באַפוילן, אַז אַלע פרויען זאָלן אָפּגעשוירן ווערן, אָבער עס זענען דערפון באַפרייט געוואָרן די יעניקע, וועלכע האָבן באַצאָלט די טאַקסע, וואָס ער האָט באַשטימט.

פאַרשטייט זיך, אַז לעדערמאַנס נידערטרעכטיקע טעטיקייט האָט די ייִדן נישט פאַרשפּאָרט די איבעריקע עינויים, וואָס עס האָבן צוגעטראַכט די סוב־לאָקאַטענענטן וואַסילעסקו און יענאַקיצע. אויך זיי פלעגן שלאָגן און באַפעלן צו שלאָגן — צו 25 קלעפּ — און אויך זיי פלעגן ראַבעווען און פאַרגוואַלדיקן די מיידלעך און די יונגע פרויען.

אָבער די דעפּאַראַזיטאַציע איז אויך דורך. די מענטשן האָבן זיך צונויפגעדריקט אין די באַראַקן; 1800 נפשות האָבן אָנגעפילט אַ רוים וואָס איז קוים געווען אומשטאַנד אַרײַנצונעמען אַ צענט חלק דערפון. דעם עודף פון די דרײַ קאָנוואָיען האָט מען אײַנגעאָרדנט אין דער סביבה: 1.800 אין טשעטווערטינאַווקע, 600 אין לאַדיזשין און 600 אין אַלעאַניצע. דאָ וועלן זיי במשך אַ חודש צײַט דאַרפן אויסשטיין אַ נאָכאַנאַנדיקע רייע לײַדן, ביז עס וועט זיך ערשט אָנהייבן זייער גרויסע טראַגעדיע.

6טער יולי 1942

דער באפולמעכטיקטער מצד דער רעגירונג צו רעגלאמענטירן דעם רעזשים פאר יידן, גיט ארויס א באפעל, אז די הילף־פארטיילונג אין טראנסניסטריע זאל געמאכט ווערן לויט א געוויסער פראפארץ, וואס ער האט באשטימט: טיראספאל: 0.50%; בערעזאווקע 2%; דובאסאר — 0.70%; אדעס — 1%; מאהילעוו — 60%; טולטשין — 5,50%; ריבניצע — 2%; באלטא — 18,50%; אטשלוקאוו — 30%.ז; זשור־גאסטרו — 8%; גאלטא — 1,50%.

10טער יולי 1942

נאכן פארעפנטלעכן יאן אנטאנעסקוס באפעל, אז די ארבעט וואס עס מאכן די יידן זאל באצאלט ווערן לויט די פאראָרדענונגען אין דער ארדאנאנץ נומער 23, באשטימט די מאהילעווער פרעפעקטורע, וועלכע האט במשך 8 חדשים אבסאלוט גארנישט באצאלט פאר דער ארבעט, אז אויף דעם חשבון זאלן איבערגעגעבן ווערן די יידן 8 וואגאן תבואה, וועל־כע שטעלן אבער מיט זיך נישט פאר מער ווי א גאר קליינע טייל פון די סומעס, וואס עס קומט די יידן פאר דער גאנצער צייט.

15טער יולי 1942

ארום דעם אלעאניצער געטא, וואס איז איינגעארדנט אין א שטאל ווערט אנגעצייכנט מיט אן אקער־אייזן א גרענעץ־פאס. דאס אריבערטרע־טן די דאזיקע ליניע — ווערט באשטראפט מיט טויט.

16טער יולי 1942

פון אבאדאווקע ווערן ארויסגעשיקט 300 מענטשן קיין בירזולא אין קיין באלטע אויף שווערער, אויסשעפנדיקער ארבעט. קיין עסן ווערט זיי נישט מיטגעגעבן, אבער דערפאר ווערן זיי א גאנצן וועג געשלאגן דורך די זשאנדארן.

18טער יולי 1942

די מאהילעווער זשאַנדאַרמען־לעדזשיונע טוט צו וויסן דעם ייִדישן קאָמיטעט, אַז 2.400 דעפּאָרטירטע און 600 אָרטיקע (אוקראַינער) ייִדן וועלן אינגיכן דעפּאָרטירט ווערן אין לאַגער אַרײַן פון פּעטשיאַרא. נאָך פאַרשידענע השתדלותן איז אויסגעפּועלט געוואָרן אָפּצורופן די עוואַקואַציע.

30טער יולי 1942

עס וואַקסט אומאויפהערלעך די צאָל אינטערנירטע קינדער אין מאַהילעווער בית־יתומים. בעת דער עוואַקואַציע קיין סקאַזינעץ האָבן אַ סך עלטערן אַרײַנגעגעבן זייערע קינדער אין בית־יתומים בכדי אויף אַזאַ אופן זיי ראַטעווען פון אַ זיכערן טויט. בכן געפינען זיך שוין בײַ היינטיקן טאָג אין בית-יתומים אַן ערך 450 אינטערנירטע קינדער.

די סאַניטאַרע לאַגע צווישן די אינטערנירטע קינדער אין בית־יתומים איז פון טאָג צו טאָג אַלץ ערגער. לייכט־אָנגעטוענע, מיט די פיס אײַנגעהילט אין שמאַטעס, זענען זיי נאָך דערצו פול מיט לייז, מיט פאַרשידנערליי הויט־בײַסעניש, הויט־שלאַפקייטן און ליידן פון דיזענטעריע. אַ סך פון זיי האָבן במשך דעם שווערן ווינטער אָפּגעשפּאָרט בראַנדיקע ווונדן אויף די אָפּגעפרוירענע פיס און אָנצינדונגען אין מויל (גינגיוויטיס, סטאָמאַטיטיס).

1טער אויגוסט 1942

זינט זיי זענען אָנגעקומען קיין טראַנסניסטריע זענען די ייִדן — בעיקר די מענער אָבער אָפט אויך די פרויען — פון 16 ביז 60 יאָר, און אויך 12־יאָריקע קינדער און 70-יאָריקע זקנים — געצווונגען געוואָרן צו טוען די עפנטלעכע אַרבעטן, לויט ווי עס האָבן באַפוילן די מאַכטהאָבערס. דאָס ווערבירן די אַרבעטער איז לכתחילה געמאַכט געוואָרן אָן אַ שום אָרגאַניזירטקייט און אָן אַ שום קריטעריום. די זשאַנדאַרן און מי־

ליציאַנערן פּלעגן פּשוט כאַפּן די מענטשן פון דער גאַס, אָדער פון די הייזער און זיי אַוועקשיקן אויף אַרבעט. שפּעטער האָבן זיך אומעטום אָר־גאַניזירט יידישע ביוראָען צום קאָאָרדינירן די אַרבעט. די דאָזיקע ביוראָען האָבן אַרײַנגעבראַכט אַביסל אָרדענונג, באַזונדערס בײַם סעלעקציאָנירן די אומפעיקע פאַר אַרבעט, די צוגעפּאַסטע צו געוויינלעכער אַר־בעט, אָדער צו קוואַליפיצירטער. זיי האָבן אויך אַרײַנגעבראַכט אַ שטיקל סדר אין ראָטאַציע־סיסטעם.

די דערגרייכונגען פון דער יידישער אַרבעט זענען פון אָנהייב אָן גע־ווען אָנזעעוודיקע. דאָס ווידעראויפשטעלן די בנינים אין דער שטאָט מאַ־הילעוו; דאָס ווידער לאָזן אין גאַנג אַלע אינדוסטריעלע אונטערנעמונגען; דאָס ווידעראויפבויען די בריק איבערן דניעסטער; דאָס לאָזן אין גאַנג די עלעקטרישע סטאַנציע אין שאַרגאַראָד; די ווידעראויפריכטונג פון די אָרטיקע פאַבריקן און פון ער קאָמונאַלער באָד; דאָס אויספלאַסטערן דעם שאָסיי צווישן מוראַפּאַ און יאַראַשינקאַ; דאָס אײַנאָרדענען קאָמונאַלע און געגנטלעכע שניידערײַ, שוסטערײַ און שלאָסערײַ־וואַרשטאַטן, ווי אויך אַנדערע אַרבעטן — דאָס אַלץ איז געווען דאָס אויסשליסלעכע ווערק פון יידן — פאַרטריבענע, אויסגעהונגערטע, אָפּגעריסענע און אָפּגעשלי־סענע אויב נישט נאַקעט און באָרועסע, גייסטיק־דערשלאָגענע, אָפּגע־שוואַכטע פון שלאָפקייטן, שטענדיק אין דערוואַרטונג פון נײַע וואָגלענישן און אונטער פּערמאַנענטער טויט־געפאַר.

פאַר אָט דער גאַנצער אַרבעט איז נישט באַצאָלט געוואָרן און גאָר זעלטן פלעג עס געשען, אַז די וועלכע האָבן אויסגענוצט די דאָזיקע אַרבעט זאָלן געבן די אַרבעטער אַ מינימאַלע, מיזערנע דערנערונג.

פון 15טן דעצעמבער אָן האָבן מאָהילעווער יידן אַליין געלייסטעט 102.086 ניט־קוואַליפיצירטע און 28.325 קוואַליפיצירטע אַרבעטס־טעג, פאַר וועלכע עס איז זיי געקומען צו באַצאָלן לויט דער אָרדאַנאַנץ נומ. 23 און לויט באַפעלן פון אויבן — 160.903 ר. ק. ק. ש.; דאָך איז אין דער גאַנצער צײַט נישט באַצאָלט געוואָרן מער ווי 41.483 ר. ק. ק. ש. אין אַנדערע ערטער איז די לאַגע געווען נאָך ערגער און אין די דערפער איז בכלל אַבסאָלוט גאָרנישט געצאָלט געוואָרן.

18טער אויגוסט 1942

לויט א באפעל פון מארשאל אנטאנעסקו פאראָרדנט די מאהילעווער פרעפעקטורע אומצוּוואַרפן 100 הייזער־בלאָקן אויפן ברעג דניעסטער. דאָס אומוואַרפן די הייזער און דאָס אָפּרייניקן דאָס פּלאַץ פון גראָז — ווערט דורכגעפירט נאָר מיט יידישע אַרבעטער.

נאָך 8 טעג אַרבעטן טאָג און נאַכט ווי אמתע שקלאַפן, ווערט די אַרבעט פאַרענדיקט.

19טער אויגוסט 1942

לויט דער פאָדערונג פון דער „טאָדט"־אָרגאַניזאַציע און מיט דער הסכמה פון פרעפעקט פון טולטשינער קרייַז, קאָלאָנעל לאגין, ווערן איבערגעגעבן די דייַטשן און אַריבערגעשטעלט איבערן בוג 3000 יידן פון די וואָס זענען דעפּאָרטירט געוואָרן אין חודש יוני פון טשערנאָוויץ. עס זענען נאָך געבליבן: 400 יידן אין דער שטיינהאַקערייַ, 140 אין לאַדיזשין, 80 אין אַלעאַניצע און אַז ערך 1000 אין טשעטווערטינאַווקע. פון די דאָזיקע 3.000 יידן האָט זיך שוין כמעט קיינער נישט צוריקגעקערט. די אַלטע לייַט, א טייל פרויען, א גרויסע טייל פון די קינדער און די וועלכע האָבן שוין סתם נישט געהאַט קיין כוח — זענען אויסגעשאָסן געוואָרן באַלד אין די ערשטע טעג. די איבעריקע זענען אויסגעהרגעט געוואָרן ביסלעכווייַז, אויף וויפל זיי האָבן שוין מער נישט געקאָנט אויסגעניצט ווערן צו דער אַרבעט.

20טער אויגוסט 1942

אַזוי ווי אין מאָהילעווער בית־יתומים ווערט שוין אומדערטרעגלעך ענג, ווערט געשאַפן אין לאָקאַל פון געוועזענעם שפּיטאָל־לאַגער דאָס בית־יתומים נומער 2, ווו עס ווערן נאָך אינטערנירט 200 קינדער.

22טער אויגוסט 1942

לויט דער איניציאַטיוו פון סובלאָקאָטנענט יענאַקיצע און פאַר א גרויסער סומע געלט, ווערט דערלויבט עטלעכע יידן פון דער שטיינהאַקע־

ריי אוועקצוגיין קיין לאדיזשין. נאכן דורכמאכן א וועג פון 27 קילאמע־טער אונטער די קלעפ פון די סאלדאטן און אונטער יענאקיצעס הא־ראפניק, ווערט באפוילן זיי צוריקצוקערן, נאך דעם וואס די פורלעך מיט באגאזש זענען איבערגעקערט געווארן אין מיטן וועג, כדי עס זאלן אים צערייבן די פורמאנעס און די פויערים פון דער סביבה.

26טער אויגוסט 1942

עס ווערט פאראדנט צו צעשפרייטן די יידן פון דער שטיינהאקע־ריי. א טייל, א העלפט בערך, ווערט אוועקגעשיקט קיין טשעטווערטי־נאווקע; די איבעריקע — קיין לאדיזשין, ווו עס ווערט זיי נישט דער־לויבט אריינצוקומען אין דארף אריין, און זיי ווערן איינגעקווארטירט אין די שטאלן פון קאלכאז. אין דער שטיינהאקעריי זענען נאך פארבליבן א 60 משוגעים, וועלכע זענען אין דעם זעלבן טאג אויסגעשאסן געווארן.

28טער אויגוסט 1942

די יידן וועלכע זענען מיט צוויי טעג צוריק געשיקט געווארן קיין לאדיזשין, ווערן צוריקגעבראכט אין דער שטיינהאקעריי.

2טער סעפטעמבער 1942

די מאהילעווער זשאנדארמען־לעדזשיונע פאדערט ביי דער פרעפעק־טורע, אז זי זאל פאראדנענען דער מאהילעווער פרימאריע ארויסצוגעבן דעם יידישן קאמיטעט דעם נייטיקן מאטעריאל אויף ארומצוצוימען דעם געטא. צוליב דעם דאזיקן צוועק האט די פרעפעקטורע פאראדנט סיי דעם יידישן קאמיטעט, סיי דעם מאהילעווער זשאנדארמען־סעקטאר, באלד אנצוהייבן די ארבעט.

7טער סעפטעמבער 1942

לויט א באפעל פון טראנסניסטריער גאווערנאמענט ווערן דעפאנירט אין דער מאהילעווער פרעפעקטורע אלע אלטע באנקנאטן פון צו 500 לעי, כדי זיי זאלן דא אויסגעביטן ווערן. אויף אזא אופן ווערט צונויפגענומען

פון די דעפּאָרטירטע אַריבער אַ מיליאָן ייִדן, פאַר וועלכע זיי האָבן גאָר־ניט נישט צוריקבאַקומען.

12טער סעפּטעמבער 1942

עס ווערט פאַראָרדנט אויפצולייזן דעם סקאַזשינעצער לאַגער. די ספּע־ציאַליסטן ווערן צוריקגעבראַכט קיין מאַהילעוו. די איבעריקע ייִדן ווערן איבערגעשיקט אין די לאַגערן פון וואַראַשילאָווקאַ, קראַסנאַיע און טיווי־ריף. אין לאַגער פאַרבלייבן נאָר די געשוואָלענע פון הונגער, וועלכע מען קען נישט פירן; במשך עטלעכע טעג שטאַרבן זיי אַלע אויס.

12טער סעפּטעמבער 1942

קיין טאַריספּאָל קומט אָן אַ צוג מיט דעפּאָרטירטע ייִדן פון לאַנד. דאָס זענען 407 געוועזענע אינטערנירטע אין לאַגער פון טערגול זשיו פאַר קאָמוניסטישער טעטיקייט, 85 דירעקט־פאַראורטיילטע פאַר קאָמוניס־טישער טעטיקייט, 554, וואָס זענען אַרעסטירט געוואָרן מחמת מ'האָט זיי חושד געווען, אַז זיי זענען קאָמוניסטישע סימפּאַטיזירער און 587 — וועלכע האָבן אין 1940, בעתן טעראָר פון דער אייזערנער גוואַרדיע, אָנגעגעבן ביטעס וועגן רעפּאַטריאַציע קיין ראַטנפאַרבאַנד.

די פון ערשטע דריי קאַטעגאָריעס זענען באַשטימט געוואָרן אַוועק־געשיקט צו ווערן אין לאַגער אַריין פון וואַפּניאַרקע. די פון דער לעצטער קאַטעגאָריע ווערן פאַרשיקט קיין מאָסטאַוואַי־בערעזאָווקע, וווּ עס געפינט זיך אַ וויכטיקער שטאָב פון דער געשטאַפּאָ.

13טער סעפּטעמבער 1942

די ייִדן, וואָס זענען מיט דריי וואָכן צוריק איבערגעשיקט געוואָרן פון דער שטיינהאַקעריי קיין טשעטווערטינאָווקע, ווערן צוריקגעשיקט אין דער האַקעריי.

15טער סעפּטעמבער 1942

בכדי נאָכצוקומען די אָן אַ שיעור פאַרשידענערליי באַדערפעניש פון אַ 15.000־נפשותדיקער באַפעלקערונג וואָס באַשטייט פון דעזאָריענטיר־

טע, דעמאָראַליזירטע, פאַראָרעמטע און געדרודפטע מענטשן, וואָס האָבן פאַרלוירן דאָס גלייכגעוויכט, האָבן די מאָהילעווער ראשי־הקהל געשענקט אַ ספּעציעלע אויפמערקזאַמקייט דער אַדמיניסטראַטיווער אָרגאַניזירט־קייט. ביים יידישן קאָמיטעט פונקציאָנירן די ווייטער־אויסגערעכנטע אַד־מיניסטראַטיווע אינסטיטוציעס: 1) אַ ביוראָ פאַר אַרבעט־קאָאָרדינירונג, 2) אַן אידענטיפיקאַציע־ביוראָ, 3) אַן אַמט פון ציווילן רעגיסטער, 4) אַ פּאָסט־אַמט און 5) אַ באַשטייערונגס־אַמט.

15טער סעפּטעמבער 1942

פון לאַדיזשין, אויפן ברעג פון בוג, ווערן אַוועקגעשיקט 550 יידן (300 דעפּאָרטירטע און 250 אָרטיקע) אויף יענער זייט טייך, קיין קראַס־נאָפּאָלסק, אין לאַגער אריין.

16טער סעפּטעמבער 1942

דער צוג, וואָס איז אַרויסגעפאָרן פון טיראַספּאָל מיט די יידישע „קאָ־מוניסטן", קומט אָן, נאָך אַ פּאָר טעג פון אַ יסורימדיקן וועג, קיין וואַפּ־ניאַרקע. די דעפּאָרטירטע ווערן איינגעקוואַרטירט אין דעם לאַגער, וואָס איז ספּעציעל געשאַפן געוואָרן אין אַ ריי בנינים, געוועזענע קאַזאַרמעס, וואָס זענען חרוב געוואָרן בעת דער מלחמה, אָן טירן, אָן פענצטער און אָן פּאָדלאָגעס. אַ זייער שטרענגע וואַך איזאָלירט די אינטערנירטע פון דער דרויסנדיקער וועלט.

ביים אָנקומען אין לאַגער אריין האָט דער קאָמאַנדאַנט, קאָלאָנעל מורדזשעסקו, זיי אויפגענומען מיט דער דראָונג, אַז פון דאָרט וועלן זיי שוין אַרויס „אויף אַלע פיר, אָדער אָנגעשפּאַרטע אויף שטעקענעס".

22טער סעפּטעמבער 1942

קיין מאַסטאַוואַי איז אָנגעקומען דער קאָנוואָי מיט יידן, וועלכע האָבן אין 1940 אָנגעגעבן ביטעס וועגן רעפּאַטריאַציע פון רומעניע קיין ראַטנ־פאַרבאַנד. די יידן ווערן איינגעקוואַרטירט אין אַ פאַרלאָזטן שלאָס, וווּ איבער נאַכט ווערן זיי באַרויבט דורך די וועכטער. באַזונדערס נעמט מען ביי זיי צו די קליידונג.

אויפן צווייטן טאָג קומט צו גיין אין שלאָס אריין א דייטשישער ס. ס.-אָפיציר מיט עטלעכע סאָלדאטן און א גאנצע קאָלאָנע משא־אויטאָס. די 587 ייִדן, וואָס זענען נאָר וואָס אָנגעבראכט געוואָרן פון רומעניע, ווערן איצט אויפגעלאָדן אויף די משא־אויטאָס און אוועקגעפירט אין ס.ס.־צענטער פון ראשטאדט, 8 קילאָמעטער ווייט פון מאסטאוואי. דאָרט באַגעגענען זיי זיך מיט א צווייטן קאָנוואָי פון אָרטיקע ייִדן וועלכע זענען אָנגעבראכט געוואָרן פון סוכאי באלקא כדי צו דערגענצן די צאָל ביז דער קיילעכדיקער ציפער 1.000. אלע זענען אויסגעשאָסן געוואָרן אין דער נאכט פון יום־כיפור.

על פי נס זענען ניצל געוואָרן 16 דעפּאָרטירטע.

24טער סעפּטעמבער 1942

אין סירבקא, א דאָרף לעבן אדעס, האָט זיך אָפּגעשטעלט א צוג מיט 196 דעפּאָרטירטע ייִדן, וואָס זענען אָנגעבראכט געוואָרן פון לאנד. ס'איז דער ערשטער קאָנוואָי פון באשטראָפטע דורכן העכסטן ארמיי־שטאָב, פאַרן עובר זיין אויף די פאראָרדענונגען וועגן אָבליגאטאָרישער ארבעט־דינסט, פארשפּעטיקן אָדער פארפעלן א טאָג צו דער ארבעט.

זיי ווערן פארשפּאַרט אויף דריי טעג אין שטאַלן, ביז א וואך־פּלוטאָניער ברענגט פון אדעס דעם באפעל זיי ארויסצושיקן אויף ארבעט אין דער פארם פון וויגאדא.

29טער סעפּטעמבער 1942

דער טראנסניסטריער זשאנדארמען־אינספּעקטאָר גיט איבער דעם באפעל, וואָס איז שוין באשטעטיקט געוואָרן מצד דעם גובערנאטאָר, אַז 3000 מאהילעווער ייִדן זאָלן עוואקואירט ווערן קיין פּעטשיאַרא, טולטשינער קרייז.

29טער סעפּטעמבער 1942

פון בערשאד ווערן געשיקט מענטשן אויף ארבעט אין דער באלטער שטאָף־פאבריק. עס ווערן אויך געשיקט די פרויען.

עס ווערט נישט דערלויבט קיין יידן אריינצוקומען אויפן מארק כדי זיך איינצוקויפן שפייז־ארטיקלען. עס ווערט פראיעקטירט אוועקצושיקן די ארטיקע (אוקראינער) יידן אין אן אנדערן לאגער אריין.

30טער סעפטעמבער 1942

אין אבאדאווקע און אין בערשאד ווערן אינטענסיפיצירט די רדיפות. צענדליקער יידן ווערן געשיקט צו קריגס־געריכטן פארן חטא פון האבן ארויסגעגאנגען פון געטא. זיי ווערן פארמשפט אויף איבער א יאר תפיסה.

2טער אקטאבער 1942

פון מאהילעוו און פון מאהילעווער קרייז ווערן רעקרוטירט 700 יידן (100 פון שארגאראד), וועלכע מען שיקט אוועק אין קריזשאפאלער וואלד צום האקן האלץ. איינגעקווארטירטע אין אומדערטרעגלעכע באדינגונגען, נישט־דערנערטע און זייער לייכט אנגעטועגע — ווערן א סך פון זיי פארשלאפט און אנדערע — גייען אויס פארפרוירענע.

3טער אקטאבער 1942

דער פרעטאר פון שארגאראדער ראיאן, דינדרעלעגאן, פארארדנט אז 1.500 מענער ביז אין דער עלטער פון 60 יאר און פרויען ביז 50 יאר, זאלן ארויסגיין אויף ארבעט צום אראפנעמען דעם טאבאק־שניט. ס'איז נישט מעגלעך געווען צונויפצונעמען מער ווי 1100 מענטשן. א דערצארנ־טער האט דער פרעטאר א גאנצן טאג געהאלטן אין איין שלאגן ווי א משוגענער ווען ער האט נאר באגעגנט.

5טער אקטאבער 1942

מאיאר אארעשאנו, דער קאמאנדאנט פון מאהילעווער זשאנדארמען־לעדזשיונע, קומט קיין שארגאראד בכדי פערזענלעך צוזויסן צו טון די אנ־פירערס פון געטא, אז ער האט פארארדנט צו עוואקוירן קיין פעטשיא־רא 3000 יידן פון דער געגנט: צו טויזנט יידן פון יעדן איינעם פון די

געטאָס אין שאַרגאַראַד, דזשורין און מוראַפאַ. נאָך לענגערע אונטער־האַנדלונגען איז דער מאַיאָר אײַנגעגאַנגען בטל צו מאַכן די גזירה, נאָך דעם וואָס ער האָט באַקומען דעם אָפּגערעדטן שכר: אַ בריליאַנט פון אַנ־דערטהאַלבן קאַראַט.

12טער אָקטאָבער 1942

אין מאָהילעוו הייבט מען אָן צו עוואַקואירן 3000 ייִדן קיין פּע־טשיאַרא, אין לאַגער אַרײַן. גענעראַל איליעסקו, דער טראַנסניסטריער זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאָר, רעקאָמענדירט אַז עס זאָלן געשיקט ווערן די סאַמע אָרעמסטע, מחמת — לויט זײַן מיינונג — זענען זיי דאָך אויף יעדן פאַל פאַרמשפּט צו אונטערגאַנג און דעם לאַגער אין פּעטשיאַרא איז ספּע־ציעל געשאַפן געוואָרן צוליב דעם דאָזיקן צוועק.

דער ייִדישער קאָמיטעט אינטערווענירט בײַ דער זשאַנדאַרמען־לע־דזשיונע, אַז די דעפּאָרטירונג זאָל דורכגעפירט ווערן פּאַרטיעסווײַז, צו 500 נפשות אַ פּאַרטיע.

אַזוי ווי דער לאַגער האָט געהאַט אַ שם אין גאַנץ טראַנסניסטריע אַלס דער „לאַגער פון טויט", לויט ווי עס איז אפילו געווען אויפגעשריבן אויף אַ שילדל בײַם אַרײַנגאַנגס־טויער, האָט די געטאָ־באַפעלקערונג געזוכט אַלערליי מיטלען זיך אַרויסצודרייען פון דער דאָזיקער עוואַקואַציע. און סײַ נאָר די, וועלכע זענען געליגן אויסבאַהאַלטן אין קעלערס און היילן, סײַ נאָר די, וועלכע זענען אַנטלאָפן אין סאַמע רעגנצײַט אויף די פעל־דער און זיך באַהאַלטן אין די פּאַפּשויעס און אין קאַנאַוועס — נאָך זיי אַלע האָבן זיך געיאָגט זשאַנדאַרן מיט ספּעציעלע פּאָליציי־הינט.

די עוואַקואירטע זענען אויפגעלאָדן געוואָרן צו 80 פּערזאָן אין אַ וואַגאָן מיט די טירן און פענצטער פאַרהאַקט בעת דעם גאַנצן וועג. די מיט ווייניקער ווידערשטאַנדס־קראַפט זענען אויסגעשטאָרבן אויפן וועג — דערשטיקטע.

אויסגעלאָדן האָט מען זיי אויף דער סטאַנציע איזראַילאַווקאַ — 14 קילאָמעטער פון פּעטשיאַרא.

פון דאַנען האָט מען זיי געפירט צו פוס ביזן לאַגער אַרײַן און אַ

גאַנצן וועג האָבן זיי די זשאַנדאַרן געשלאָגן און איבער זיי זיך איזדיעקעוועט.

14טער אָקטאָבער 1942

אין גייסין, א לאַגער פון יענער זייַט בוג, וווּהין עס זענען אַנגעבראַכט געוואָרן ייִדן פון גאַנץ טראַנסניסטריע, ווערט דורכגעפירט די ערשטע „ליקווידאַציע". א גרופּע ס.ס.־סאָלדאַטן האָבן דערצו אויסגעקליבן 230 עלטערע ייִדן, פרויען און קינדער, וועלכע מען האָט אויסגעשאָסן. די מאַמעס וועלכע האָבן זיך קעגנגעשטעלט און נישט געוואָלט אָוועקגעבן זייערע קינדער צו די תּלינים, זענען דערשאָסן געוואָרן אויפן אָרט, אַפילו אויב זיי האָבן נישט געהערט צו דער פּאַרטיע, וואָס האָט געזאָלט אויסגעשאָסן ווערן.

16טער אָקטאָבער 1942

דער אָבערפעלדפעבל האַנס רוקער, שעף פון א לאַגער פון יענער זייַט בוג, איז געקומען צו גיין צום קאָמאַנדאַנט פון פּעטשיאַראר לאַגער און בייַ אים געפאָדערט אַלע יונגע מיידלעך צווישן 14 און 20 יאָר, כדי זיי זאָלן געשיקט ווערן אַלס קראַנקנשוועסטער אין די דייַטשישע שפּיטעלער פון וויניצער געגנט. עס זענען אַזויאַרום אויסגעקליבן געוואָרן 150 מיידלעך, וועלכע מען האָט איבערגעגעבן צו די בעסטיעס.

מען האָט די מיידלעך אויפגעלאָדן אויף משא־אויטאָס און אָוועקגעפירט אין א וואַלד אַרייַן צווישן באר און וויניצע. דאָרט האָט מען זיי אויסגעטון און קודם צעשלאָגן און אַנגעפּייניקט און דערנאָך האָבן זיי געמוזט באַפרידיקן די מערדערס סאַדיסטישע אינסטינקטן. נאָך דעם זענען זיי אויסגעשטעלט געוואָרן אין א ריי און מען האָט זיי אַלע אויסגעשאָסן. איין און איינציק מיידל — פרידא קאָפּלער — איז ניצול געוואָרן א דאַנק א דייַטשישן זעלנער, וועלכער איז אַליין אויך אַמאָל געווען אינטערנירט אין לאַגער פון דאַכאַו.

20טער אָקטאָבער 1942

אין באַר, אין דער צפון־געגנט פון טראַנסניסטריע, האָט די דײַטשישע מיליטערישע מאַכט באַפוילן צונויפצונעמען אַלע ייִדן פון ראַיאָן, סײַ די דעפּאָרטירטע, סײַ די אָרטיקע. זייער צאָל דערגרייכט צו 12.000 נפשות. עס ווערט בײַ זיי צוגענומען דער גאַנצער באַגאַזש, ווײַל היות עס איז געוועזן אַ רעדע, אַז זיי וועלן געשיקט ווערן אויף אַרבעט, האָבן די מענטשן מיט זיך מיטגעבראַכט אַלץ, וואָס זיי האָבן נאָך פאַרמאָגט. דערנאָך זענען זיי אַרויסגעפירט געוואָרן אַרויס דער שטאָט אויף אַ פרײַ פעלד, ווו עס זענען באַצײַטנס צוגעגרייט געוואָרן ריזיקע גריבער. מיט צוויי מאַשינגעווערן איז די גאַנצע מאַסע אויסגעקאָסעט געוואָרן. אייניקע קינדער זענען אַרײַנגעוואָרפן געוואָרן לעבעדיקערהייט אין קבר אַרײַן און די זויג־קינדער האָט מען אָנגעכאַפּט בײַ די פיסלעך און צעריסן אויף צווייען. נאָר אַ דאַנק דער אינטערווענץ פון דער רומענישער מאַכט אין באַלקי איז אויסגעפּועלט געוואָרן די רעטונג פון עטלעכע דאָקטוירים און ספּעציאַליסטן. עטלעכע פאַרווונדעטע האָבן באַוויזן צו אַנטלויפן און זענען, אַזוי אַרום, ניצול געוואָרן.

26טער אָקטאָבער 1942

עס גייט אָן דאָס אַוועקשיקן ייִדן פון מאָהילעוו קיין פּעטשיאַראַ. דער קאָמאַנדאַנט פון דער זשאַנדאַרמען־לעדזשיונע ראַפּאָרטירט, אַז עס איז נאָך אַרויסגעשיקט געוואָרן אַ קאָנוואָי פון 200 נפשות.

30טער אָקטאָבער 1942

די עפּידעמיע פון פלעק־טיפוס באַווײַזט זיך ווידעראַמאָל. די מענטשן זענען שוין אָבער איצט צוגעגרייט צו באַקעמפן די מגפה, וועלכע באַווײַזט זיך שוין מער נישט אויסצושפּרייטן.

1טער נאָוועמבער 1942

אין מאַסטאַוואיער זשאַנדאַרמען־פּאָסט זענען צונויפגעזאַמלט געוואָרן 90 ייִדן, אַנטלאָפענע פון פּוילן. מען ווערט וועגן דעם געוווּיר אין

נאָענטסטן דײַטשישן ס.ס.-צענטער, ראַשטאַדט, פון וואַנען עס ווערט אַרויסגעשיקט אַ גרופּע סאָלדאַטן, וועמען די ייִדן ווערן איבערגעגעבן. נאָך דעם וואָס זייער באַגאַזש איז פאַרטיילט געוואָרן צווישן די רומענישע און דײַטשישע סאָלדאַטן — זענען די 90 ייִדן אַוועקגעפירט געוואָרן קיין ראַשטאַדט און דאָרט זענען זיי אויסגעהרגעט געוואָרן.

6טער נאָוועמבער 1942

פון יענער זײַט בוג האָט דאָס דײַטשישע מיליטער אונטערגענומען אַ ברײַטע אויסראָטונגס־אַקציע פון דער ייִדישער באַפעלקערונג, צווישן וועלכער עס געפינען זיך אַ סך דעפּאָרטירטע ייִדן פון טראַנסניסטריע, וועלכע זענען אַנגעבראַכט געוואָרן פון די געטאָס וואָס אויף דער רעכ־טער זײַט פון דניעסטער.

אין גאַריסין קומט פאָר אַ צווייטע ליקווידאַציע, בעת וועלכער עס ווערן אויסגעהרגעט 1000 ייִדן.

אין בראַילאָוו, לעבן זשמערינקע, איז די שחיטה געווען אַן אַלגעמיי־נע. עס זענען בלויז ניצול געוואָרן 250 מענטשן וועלכע האָבן באַוויזן צו אַנטלויפן און זיך אויסצובאַהאַלטן אין זשמערינקע.

אין באַר איז די טאָטאַלע אויסראָטונג פאָרגעקומען דעם 20טן אָק־טאָבער. נאָר אַ פערציק דאָקטוירים און ספּעציאַליסטן זענען אָפּגעראַטע־וועט געוואָרן דורך דער רומענישער מאַכט פון באַלקי. זיי זענען אָבער געפאָדערט געוואָרן דורך די דײַטשישע מאַכטהאָבערס. מ'האָט זיי, פאָלג־לעך, איבערגעפירט צו די דײַטשן און דאָרט זיי דערשאָסן.

8טער נאָוועמבער 1942

במשך די לעצטע פיר וואָכן האָט מען איבערגעשיקט פון מאָהילעוו קיין פּעטשיאַרא 5 קאָנוואָיען, וועלכע האָבן אַנטהאַלטן אַן ערך 1.500 אַבסאָלוט אומבאַמיטלטע פערזאָנען, אַזוי ווי עס איז נישט דערפילט גע־וואָרן די געפאָדערטע צאָל, האָט דער מאַיאָר אַרעשאַנו, דער קאָמאַנדאַנט פון דער זשאַנדאַרמען־לעדזשיונע, פּערזענלעך דורכגעפירט די עוואַקואַציע אין אַ גרופּע הייזער, ווו עס האָבן געוווינט די אָרעמסטע מענטשן און ע־

האָט באַפוילן מען זאָל אויך אַרויסטראָגן אויף טראָג־בעטלעך די קראַנקע פון שפּיטאָל.

אין לאַגער־בנין זענען צונויפגענומען געוואָרן 250 אָפּגעריסענע, און אָפּגעשליסענע, כמעט נאַקעטע מענטשן. אויפן צווייטן טאָג האָבן זיי געזאָלט אויפגעקלאָרט ווערן אויף אַ צוג וואָס גייט קיין פּעטשיאַרא, אָבער איבער נאַכט איז אויסגעפאַלן אַ טיפער שניי. די מערסטע וואָלטן נישט געווען אויסגעהאַלטן דעם וועג. מיט גרויסע שוועריקייטן און קרבנות האָט דער ייִדישער קאָמיטעט אויסגעפּועלט, אַז זיי זאָלן נישט אַוועקגעשיקט ווערן און אַז זיי זאָלן באַפרייט ווערן פון לאַגער.

די נויט אין פּעטשיאַראר לאַגער איז אַ שוידערלעכע.

10טער נאָוועמבער 1942

די דעפּאָרטירטע פון ווינגאַדאַ, פון דער גרופּע וואָס איז אַהין פאַר־שיקט געוואָרן לויט אַ באַפעל פון העכסטן גענעראַל־שטאַב, האָבן פאַר־ענדיקט די אַרבעט אין דער פאַרם. במשך 6 וואָכן האָבן זיי געפירט אַ געמוטשעטע לעבן, געוווינט אין שטאַלן און געאַרבעט פון כאור הבוקר ביז שפּעט אין אָוונט, מיט די זשאַנדאַרן איבערן קאָפּ און דערצו נאָך באַקור־מען ווייניק און שלעכט עסן און אויסגעשטאַנען די קלעפּ און דעם חוזק פון אַדמיניסטראַטאָר גאַגלעאַצע. דאָרט זענען געשטאָרבן פון הונגער און פון דערשעפּטקייט היינריך גרינבערג, מאיר הייַדענבערג, אַרנאָלד קאָהן און איסאַק גרינבערג.

איצט נייטיקט מען זיך שוין אין ייִדישער אַרבעט אין אַלעקסאַנד־ראָווקע. ס'איז נייטיק צו צעגראָבן דעם גובערנאַטאָר אַלעקסיאַנוס ווייַנגאָרטן. עס לאָזט זיך אַרויס אין וועג אַרייַן אַ קאָנוואָי — טיילווייַז אין פורלעך, אָבער די מערסטע צו פוס — דרייַ אַזייגער נ. מ. און נאָכן געיאָגט ווערן אַ גאַנצן טאָג, קומען זיי אָן צוויי אַזייגער בייַנאַכט קיין אַלעקסאַנדראָווקע.

13טער נאָוועמבער 1942

נאָכן ליקווידירן דעם סקאַזינעצער לאַגער און נאָך דער עוואַקואַציע קיין פּעטשיאַרא, איז באַדייטנדיק געשטיגן די צאָל יתומים און סתם היימלאָז־אַרומבלאָנדזשענדיקע קינדער. אַ סך עלטערן האָבן בכיוון איבער־געלאָזט זייערע קינדער, בכדי זיי נישט צו פירן צו אַ זיכערן טויט קיין פּעטשיאַרא.

דער ייִדישער קאָמיטעט זעט איין, אַז עס איז נויטיק צו שאַפן אַ דריטן בית־יתומים, וועלכער ווערט געגרינדעט אין בנין פון דער געוועזע־נער שול נומ. 2, פון וועלכער עס זענען עוואַקואירט געוואָרן אַלע איינ־וווינער.

אין אַנדערע מקומות איז מעגלעך געווען איינצואָרדענען בעסערע לעבנס־באַדינגונגען פאַר די קינדער פון די יתומים־הייזער. אין שאַרגאַ־ראַד, למשל, ווי עס געפינען זיך 262 קיילעכדיקע יתומים איז אין יוני געשאַפן געוואָרן אַ בית־יתומים, וואָס האָט געקאָנט אַריינגענומען 152 קינ־דער צווישן 1 און 15 יאָר. זיי פלעגן אַריינקומען אין בית־יתומים אין אַ שרעקלעכן פיזישן צושטאַנד: אָנעמישע, שוואַכע, אונטערדערנערטע, שמו־ציקע, מיט הויט־שלאַפקייטן, נאַקעט־און־באָרוועסע. נאָך 8 טעג אָפּזײַן אין בית־יתומים פלעגן זיי אָנהייבן קומען צו די כוחות און אין 6 חדשים אַרום פלעגן זיי שוין גרייכן צו אַ געזונט־צושטאַנד פון נאָרמאַלע קינ־דער. ביים דערעפענען דאָס בית־יתומים האָבן די 152 קינדער געוווֹיגן אַלע אינאיינעם 4578 קילאָ, אין סעפּטעמבער, ד. ה. אין דריי חדשים אַרום, האָבן זיי שוין אַלע אינאיינעם געוווֹיגן 4855 קילאָ. און אין נאָוועמ־בער — 5429 קילאָ, ד. ה. אַז נעמענדיק אין אַכט זייער עלטער, האָבן זיי שוין אַלע געוווֹיגן נאָרמאַל.

18טער נאָוועמבער 1942

נאָך דעם וואָס עס איז אָנגעקומען אַ ראַפּאָרט פון טראַנסניסטריער גאָווערנאַמענט וועגן דער לאַגע פון די 1179 אינטערנירטע אין לאַגער פון וואַפּניאַרקע, וועלכע גייען אָנגעטון אין זומערדיקע מלבושים, דערלויבט

יאָן אַנטאָנעסקו אַז די „יידן-צענטראַלע" זאָל זיי אַרויסשיקן קליידער פון רומעניע.

20טער נאָוועמבער 1942

אין פּעטשיאַרא ווערן אַרויסגענומען 500 יידן און אַריבערגעפירט אויף יענער זייט בוג ווו זיי ווערן איבערגעגעבן די דייטשן, וועלכע האָבן פריער געוואָלט אַרויסנעמען פון לאַגער טאַקע אַלע יידן.

22טער נאָוועמבער 1942

אין שאַרגאַראַד ווערט פעסטגעשטעלט אַז עס פעלן עטלעכע פורלעך מיט בוראַקעס. דער געגנט-פּרעטאָר באַשולדיקט די יידן פון דער שטאָט, אַז זיי זאָלן האָבן באַגאַנגען די גניבה. אין דער באַגלייטונג פון זשאַנדאַרן רייַסט ער זיך אַריין אין די ביוראָען פון דער קאָלאָניע, דראָעט צו עוואַקוּאירן אַלע יידן און באַזונדערס — דעם פּאָרזיצער, ד"ר מ. טייך, מיט זיין פרוי און גאַנצע משפּחה. דערנאָך לאָזט ער זיך אַוועק דורכצופירן אַ רעוויזיע אין די יידישע הייזער. נאַטירלעך האָט ער מער נישט געפונען ווי עטלעכע קילאָ. אַלע יידן, וועלכע האָבן צו זייער אומגליק אין יענעם טאָג געהאַט בוראַקעס ביי זיך אין שטוב, זענען געבראַכט געוואָרן אין די ביוראָען פון דער קאָלאָניע און דאָרט האָט מען זיי מערדערלעך געשלאָגן. די מערסטע האָט געשלאָגן דער פּרעטאָר דינדעלעגאַן פּערזענלעך.

צווישן די געשלאָגענע איז געווען אויך דאָס מיידעלע קערבים, וועלכע איז געקומען זען, וואָס עס איז געשען מיט איר פאָטער, ווען מ'האָט אַרויסגענומען פון בעט. דאָס מיידעלע האָט אויסגעהאַלטן די קלעפּ אָן אַ טרער און איין וואָרט זיך צו קלאָגן.

28טער נאָוועמבער 1942

דער טראַנסניסטריער גאָווערנאַמענט באַשטעטיקט, אַז די יידן-צענטראַלע זאָל אַרויסשיקן פון רומעניע קליידונג פאַר די אינטערנירטע אין פּעטשיאַרא.

אין די דריי מאָהילעווער יתומים-הייזער געפינען זיך 800 קינדער,

וועלכע לעבן אין שרעקלעכער נויט. זיי וווינען אין גרויסע אָבער שמוצי-קע, נישט־געהייצטע און נישט־געלופטערטע צימערן. אייניקע — טאָקע פאַרשטונקענע, מחמת די קינדער וואָס האָבן נישט קיין קליידער קענען נים אַרויסגיין אין דרויסן און מוזן טון זייערע באַדערפענישן אין צימער, אין פּעסלעך. אָט דאָ וועגעטירן די מערסטע טאָג און נאַכט אין די בעט־לעך, ווייל אונטער די קאָלדרעס אָן ליילעכער ליגן זייערע נישט־דערנער־טע, קראַנקע און אויסגעשעפּטע גופימלעך אינגאַנצן נאַקעטע. אין איין בית־יתומים האָט די שטערבלעכקייט געגרייכט צו דער שרעקלעכער פּראָ־פּאָרץ פון 18%, אין 15 טעג.

30טער נאָוועמבער 1942

אין דער שטיינהאַקעריי פון לאַדיזשין קומען אָן 600 אָרטיקע יידן, וועלכע מ'האָט אַרויסגעטריבן פון יאַמפּאָל.

5טער דעצעמבער 1942

מיט דער הילף פון רומענישן אָפיציר יאַנעסקו האָבן די דייטשן גע-כאַפּט די לעבנגעבליבענע פון דער שחיטה אין בראַילאָוו, וועלכע זענען געהאַט אַנטלאָפן קיין זשמערינקע און לויט אַ באַפעל פון ס.ס.־אָפיציר גראַף, זענען זיי אַלע אויסגעשאָסן געוואָרן.

24טער דעצעמבער 1942

בעת אַ ליקווידאַציע אין קראַסנאָפּאָלסק האָט מען געכאַפּט דריי יידישע קינדער, וועלכע האָבן זיך געהאַט אויסבאַהאַלטן און מען האָט זיי דערשאָסן פּונקט אין דער נאַכט פון ניטל, אַזוי ווי עס האָט זיי עס געהאַט צוגעזאָגט מיט אַ צייט צוריק אַ דייטשישער אָפיציר. זייערע אַן אייגע-נער פעטער האָט זיי געמוזט אויסגראָבן דעם קבר.

26טער דעצעמבער 1942

די דעפּאָרטירטע פון אַלעקסאַנדראָווקע האָבן שוין געענדיקט דאָס פאַרגראָבן אַלעקסיאַנוס ווייַנגאָרטן. זיי האָבן זיך אויך דאָ אָנגעפּלאָגט 6

וואָכן בײַ שווערער האַרעוואַניע און מיט ווייניק און שלעכט עסן, אָבער זיי האָבן שוין נישט געוווינט אין קיין שטאָלן, נאָר אין אַ פּאַרלאָזטער קאַזאַרמע, וועלכע זיי האָבן מיט די אייגענע הענט אַזוי אײַנגעריכטעט, אַז מען זאָל אין איר קענען וווינען, הגם זיי האָבן זיך דאָ אויפגעהאַלטן צו 40־30 מענטשן אין אַ צימער.

מיטן אויסרייד, אַז זיי וועלן שוין אַהיימפאָרן, האָט מען בײַ זיי צו־גענומען אַ סך געלט און דערנאָך האָט מען זיי אויפגעלאָדן אויף וואַגאָ־נעס. פון איצט אָן הייבט זיך אָן זייער גרויסע טראַגעדיע.

27טער דעצעמבער 1942

אין וואַפּניאַרקער לאַגער באַווײַזט זיך דער ערשטער פאַל פון „פּאַ־ראַפּאַרעזאַ ספּאַסטיקאַ", דערפאַר ווײַל מ'האָדעוועט די מענטשן מיט פּי־ראָזש־לינדזן.

די אינטערנירטע אין וואַפּניאַרקע לײַדן זייער פון וואַסער־מאַנגל, ווײַל דער לאַגער־קאָמאַנדאַנט האָט באַפוילן צו שליסן די וואַסער־לייטונג, וועלכע ווערט בלויז געעפנט פון צײַט צו צײַט.

27טער דעצעמבער 1942

אין קריזשאָפּאָל זענען מחמת דער קעלט אויסגעשטאָרבן 14 מענטשן, וועלכע זענען געווען צו־לײַכט אָנגעטון. און נאָך דערצו אויסגעשעפּט פון אַרבעט. גלײַכצײַטיק זענען אויסגעבראָכן עפּידעמיעס פון טיפוס, געלזוכט און דיפטעריע. איצט ווערט שוין די אַרבעט־אָפּטיילונג צוריקגעשיקט קיין מאַהילעוו, אָבער עס פאַרבלײַבן 15 מענטשן, וועלכע קענען נישט טראַנס־פּאָרטירט ווערן, מחמת זיי זענען געשוואָלן פון הונגער. אויפן וועג אין מאַהילעוו זענען נאָך אויסגעשטאָרבן 18 מענטשן.

1טער יאַנואַר 1943

אַ דעלעגאַציע אין באַשטאַנד פון 4 מיטגלידער פון הילפס־קאָמיטעט בײַ דער „רומענישער יידן־צענטראַלע" אין שפּיץ מיטן ה' פרעד שאַראַגאַ און אָנגעפירט פון פּרעמיערס אַ דעלעגאַט, פאָרט אַרויס אין די טראַנס־

ניסטריער לאַגערן פאַר דעפּאָרטירטע, כדי זיי צו ברענגען הילפס־מיטלען און צו אָרגאַניזירן די הילפס־אַרבעט פאַר זיי.

דאָס איז דער ערשטער קאָנטאַקט, וואָס די מאַכט דערלויבט צווישן די ייִדן וואָס זענען פאַרבליבן אין לאַנד און צווישן די דעפּאָרטירטע.

מיט אַ יאָר צוריק איז דאָס זעלבע באַשטעטיקט געוואָרן מצד דעם אינערן־מיניסטעריום (ווענדונג נומ. 034190 פון 24טן יאַנואַר 1942) אָבער מחמת אַלעקסיאַנו, דער טראַנסניסטריער גובערנאַטאָר, איז געווען קעגן דעם, איז די דאָזיקע דערלויבעניש אָפּגערופן געוואָרן.

4טער יאַנואַר 1943

אויף אַ באַזוך אין לאַגער פון וואַפּניאַרקע האָט דער טראַנסניסטריער גובערנאַטאָר, ג. אַלעקסיאַנו, גערעדט פאַר עטלעכע ייִדישע אַדוואָקאַטן, געוועזענע פּאַך־קאָלעגן זײַנע, און צו זיי געזאָגט: „דאָס לאַנד וואָס איר האָט נישט ליב געהאַט, וועט אײַך איצט שיקן מעדיקאַמענטן". אַלעקסיאַנוס לאַנד איז געווען די אויטאָנאָמע הילפס־קאָמיסיע, וועלכע האָט געשיקט די מעדיקאַמענטן.

9טער יאַנואַר 1944

אויף אַ באַראַטונג מיט פאָרשטייער פון די ייִדישע קאָמיטעטן פון מאָהילעווער קרײַז האָט אַ סעקרעטאַר פון רעגירונגס־פּרעזידיום, וועלכער האָט באַגלייט די קאָמיסיע וואָס איז געשיקט געוואָרן מצד דער ייִדן־צענטראַלע, י. מומויאַנו, דערקלערט צווישן אַנדערן:

„אויף די טויערן פון בית־עלמינס שרײַבט מען אויף, אַז די וועלכע קומען דאָ אַרײַן האָבן שוין מער נישט קיין האָפענונג אַרויסצוקומען. דאָס איז איצט אײַער גורל. דער געדאַנק אַז אײַער רעטונג קען קומען פון דער מזרח־זײַט — דאַרף אינגאַנצן פאַרשווינדן פון אײַערע קעפּ. באַגראָבט אַלע אײַערע האָפענונגען, אַז איר וועט נאָך אַמאָל קרייצן דעם דניעסטער".

10טער יאַנואַר 1943

אויף דער פאַרזאַמלונג פון ייִדישע דאָקטוירים אין מאָהילעוו, האָט

דערקלערט אַ דאָקטער, אַ מאַיאָר, וואָס איז געשיקט געוואָרן מצד דעם טראַנסניסטריער גאָווערנאַמענט: „מיר האָבן אײַך אהער פאַרשיקט כדי איר זאָלט דאָ אויסשטאַרבן, אָבער פון דער אַנדערער זײַט פאָדערן מיר פון אײַך, אַז עס זאָלן נישט עקזיסטירן קיין עפּידעמישע שלאַפקייטן".

14טער יאַנואַר 1943

נאָך אַ וועג פון 19 טעג אין וואַגאָנען פאַר בהמות, אָן שפּײַז און אָן וואַסער, בײַ אַ 40־גראַדיקן פראָסט, זענען די דעפּאָרטירטע פון אַלעקסאַנדראָווקע אָנגעקומען קיין באַגדאַנאָווקע. דאָ זענען זיי אַרײַנגעשטופּט געוואָרן אין אַ חזירים־שטאַל, וווּהין מ'האָט זיי אַפילו נישט געוואָלט אַרײַנגעבן קיין שטרוי פאַר געלעגערס. „דאָס שטרוי איז פאַר די חזירים און נישט פאַר קיין ייִדן" האָט געזאָגט דער אַדמיניסטראַטאָר פון דער פאַרם.

אויפן וועג פון אַלעקסאַנדראָווקע זענען אויסגעשטאָרבן 11 מענטשן פון הונגער און קעלט. די ערשטע 4 מתים זענען געבליבן ליגן צווישן די סטאַנציעס. די איבעריקע האָט מען געפירט מיט זיך און מקבר געווען אין באַגדאַנאָווקע.

15טער יאַנואַר 1943

אין קראַסנאָפּאָלסקער לאַגער, פון יענער זײַט בוג, גרייטן די דײַטשן צו אַ נײַע „ליקווידאַציע". זיי באַפעלן אויסצושיסן 100 ייִדן, אָבער צענדליקער יונגעלײַט פון די באַדראָטע געלינגט צו אַנטלויפן. די דײַטשן זענען זיך נוקם און אַנשטאָט 100, דערשיסן זיי 200 ייִדן.

15טער יאַנואַר, 1943

אין בערשאַד ווערט דורכגעפירט אַ „ראַציע", כדי צו כאַפּן ייִדן וועלכע זענען אַנטלאָפן פון דער שטיינהאַקערײַ. אַלע אַרעסטירטע זענען איבערגעשיקט געוואָרן צו אַ קריגס־געריכט. אַנדערע 36 ייִדן, באַשולדיקטע אַז זיי האָבן זיך אַרויסגעדרייט פון אַרבעט, ווערן אויך אַרעסטירט און פאַרשיקט קיין באַלטע. בעתן אַרעסט איז נישט דערלויבט געוואָרן זייערע משפּחה־מיטגלידער צוצוקומען צו זיי אויף צו ברענגען זיי עסן.

18טער יאַנואַר 1943

אין בראַצלאַו איז דער בערלינער ס.ס.־לייטנאַנט, ראָבערט שטאָלצ־מאַן, אַרײַנגעקומען מיט אַ וועכטער־גרופּע אין לאַגער אַרײַן און באַפוילן, אַז אַלע אינטערנירטע זאָלן זיך אויסשטעלן מיט די פּנימער צו דער וואַנט. ער האָט דאַן אויסגעקליבן 15 מענטשן פון צווישן די נאַקעט־און־באָרוועסע, זיי אַרויסגעפירט אין פעלד אַרײַן און זיי דאָרט דערהרגעט.

18טער יאַנואַר 1943

אין די דערפער פון דער באַרער געגנט קומט אָן אַ באַפעל, אַז אַלע ייִדן, וואָס געפינען זיך אין די דאָזיקע קאָלאָניעס, זאָלן צונויפגענומען און אָוועקגעשיקט ווערן אין אַ ספּעציעלן לאַגער קיין באַלקים. דאָ ווערן צונויפגענומען 1.200 מענטשן אין אַ שטאַל. דאָס באַזאָרגן זיך מיט עסנ־וואַרג איז פאַרבאָטן. ס'איז אויך פאַרבאָטן אַרויסצוגיין פון לאַגער. אַ 500 מענטשן זענען אויסגעשטאָרבן פאַר הונגער און פון שלאַפקייטן און עט־לעכע צענדליק זענען אויסגעשאָסן געוואָרן בשעת זיי האָבן געפּרוּווט אַרויסצוגיין פון דער שטאַל. ווען ס'איז זיך צעגאַנגען דער שניי האָט מען געפונען צענדליקער מתים.

24טער יאַנואַר 1943

פרעד שאַראַגע, דער אָנפירער פון דער קאָמיסיע, וואָס האָט באַזוכט די געטאָס, עקספּאָנירט פאַר די בוקאַרעשטער ראשי הקהל, וועלכע האָבן זיך פאַרזאַמלט אין דער כאָר־שול, וועגן דער טראַגישער לאַגע אין טראַנס־ניסטריע.

27טער יאַנואַר 1943

אין יאַמפּאָל ווערן דערשאָסן 72 דעפּאָרטירטע, דערפאַר, וואָס מען האָט זיי געטראָפן אויסערן געטאָ.

28טער יאַנואַר 1943

די פוראַזש־לינדזן מיט וועלכע מען שפּײַזט נאָך אַלץ די אינטערניר־טע אין לאַגער פון וואַפּניאַרקע, מאַכן ווײַטער אָן צרות. די צאָל קראַנקע און פאַראַליזירטע גרייכט שוין צו 611.

29טער יאַנואַר 1943

דער באַפולמעכטיקטער מצד דער רעגירונג פאַרן רעגלאַמענטירן דעם מצב פון די ייִדן באַפעלט דער „ייִדן־צענטראַלע" צו אינטענסיפיצירן די זאַמלונגען, בכדי צוצושטעלן אַ גיכע און ערנסטע הילף די ייִדישע דע־פאָרטירטע פון טראַנסניסטריע, היות בעת די אויספאָרשונגען, וואָס זענען דורכגעפירט געוואָרן אויפן אָרט איז פעסטגעשטעלט געוואָרן אַז די ביז איצט געשיקטע הילף איז געווען אַבסאָלוט נישט־גענוג, נעמענדיק אין אַכט די פּילזײַטיקע באַדערפעניש פון דער דעפּאָרטירטער ייִדישער באַ־פעלקערונג.

באַמערקונג: די רומענישע מאַכט־אָרגאַנען האָבן נישט קאָ־רעספּאָנדירט דירעקט מיט דער הילפס־קאָמיסיע, אַזוי אַז אַלע באַפעלן און באַשטעטיקונגען פלעגן פאָרמעל אַדרעסירט ווערן צו דער „ייִדן־צענ־טראַלע", אָבער זיי פלעגן, פאַרשטייט זיך, זײַן באַשטימט פאַר דער קאָ־מיסיע. דאָס רוב מאָל פלעג דאָס שיקן אַזעלכע באַפעלן פּראָוואָצירט ווערן טאַקע פון די קאָמיסיע־אָנפירער, כדי אַזוי אַרום צו סטימולירן דעם גוטן ווילן, אָדער טאַקע צו צווינגען די בייזוויליקייט פון אייניקע אָנפירער פון דער „ייִדן־צענטראַלע".

5טער פעברואַר 1943

אין באַגדאַנאָווקע זענען די באַשטראָפטע דורכן העכסטן גענעראַל־שטאַב אָפּגעזעסן דרײַ וואָכן אין אַ חזרים־שטאַל. עסנוואַרג האָבן זיי באַ־קומען נאָר אַזויפיל וויפל עס איז זיי געלונגען צו באַקומען. פאַר קליי־דונג, בײַ די עטלעכע אָרטיקע ייִדן, וואָס זענען געהאַט געבליבן לעבן נאָך דער שחיטה פון 1941. און אַזוי זענען אין דער שטאַל אויסגעשטאָרבן 7 פון זיי, צווישן וועלכע עס זענען געווען: לאַזער בעלצער, ניקו נאָלדענבערג, סאַלאָמאָן ליווינער, יוסף כהן און אַנדערע.

איצט ווערן זיי געפירט קיין גאַלטאַ. אויך דאָ האָבן זיי נישט קיין שפּײַז און אויך דאָ קומט זיי אויס צו ציטערן פאַר קעלט אין זייער „ווױ־

נונג" — אַ פאַרלאָזטע שטאַל מיט אַ צעמענטענער פּאָדלאָגע, אָבער נאָכן באַנדאַנאַוואַקער גהינום, אַטעמען זיי אָפּ מיט פאַרלייכטערונג.

6טער פעברואַר 1943

דער וואַפּניאַרקער לאַגער באַקומט אַ נײַעם קאָמאַנדאַנט: קאַפּיטאַן סעווער בוראַדעסקו. נאָך דעם, וואָס די אינטערנירטע האָבן געמוזט אויסשטיין דעם האַס פון קאָלאָנעל מורדזשעסקו, די גײַציקייט און אוממענטשלעכקייט פון זײַן נאָכפאָלגער, קאַפּיטאַן קריסטאָפאַר פּאַפּעסקו, ווערט זייער לעבן איצט נאָך שווערער אונטערן נײַעם קאָמאַנדאַנט, מיט וועמענס אָנקום עס הייבן זיך אָן די אמתע אומגליקן אין לאַגער.

11טער פעברואַר 1943

אַזוי ווי דער קאָמאַנדאַנט פון בערשאַדער ראַיאָן, לייטנאַנט געאָרגע פּעטרעסקו, ווײַזט אַרויס אַ מענטשלעכע באַציאונג צו די דעפּאָרטירטע ייִדן, שיקט די מאַכט אַראָפּ אויף זײַן אָרט אַ בעסטיע — דעם לייטנאַנט געאָרגע גריגאָרעסקו.

12טער פעברואַר 1943

דער דריטער אַרמיי-קאָרפּוס גיט אַרויס אַ ריי שטרענגע באַפעלן בנוגע דעם רעזשים פאַר די מאָהילעווער ייִדן, אָבער דאָס אַלץ פּראָוויזאָריש „ביז עס וועט אָנקומען דער ענטפער פון טראַנסניסטריער גאָווערנאַמענט, וווּ עס איז אינטערווענירט געוואָרן, אַז מען זאָל זיי עוואַקוּאירן צום בוג־צו".

14טער פעברואַר 1943

אויף דער חתונה פון אַ יונגן פּאָרל אין בראַצלאַוו איז געווען פאַרזאַמלט אַ גרעסערע צאָל ייִדן וועלכע האָבן געטרונקען „צויקאַ" (פלוימען־בראָנפן). אַלס שטראָף האָט דער לאַגער־קאָמאַנדאַנט אויסגעשטעלט די גאַנצע מאַסע אין אַ קאָלאָנע און געצוווּנגען אַלע ייִדן דורכצוגיין דורך טירן וווּ אַ ס.ס.־פּאַטרול איז געשטאַנען באַוואָפנט מיט ווידלעס און מיט זיי געשלאָגן יעדן ייִדן אין בויך אַרײַן. עטלעכע אינטערנירטע, צווישן

וועלכע עס איז געווען אויך א דאָקטער, האָבן נישט געוואָלט אויסשטייז אזעלכע עינויים און דער קאָמאַנדאַנט האָט זיי דערשאָסן.

14טער פעברואַר 1943

א גרופּע פון קאַרגע 300 טשערנאָוויצער ייִדן, וועלכע זענען געהאַט אַנטלאָפן פון די לאַגערן בײַם בוג און זיך אויסבאַהאַלטן אין אבאַדאָווקע, ווערט אַרעסטירט, אָפּגעהאַלטן עטלעכע טעג אָן עסן און דערנאָך שיקט מען זיי אַלע צוריק צום בוג.

1טער מאַרץ 1943

א דאַנק דער געלט־גייציקייט פון קאַפּיטאַן אמברוס, דער קאָמאַנדאַנט פון דער באַלטער זשאַנדאַרמען־לעדזשיונע, באַקומען א דערלויבעניש זיך איבערצופירן אין שטאָט אַרײַן א טייל פון די ייִדן, וועלכע זענען דעפּאָרטירט געוואָרן לויט א באַפעל פון העכסטן גענ.־שטאַב און פאַרשפּארט געוואָרן אין א שטאַל. פאַר דעם דאָזיקן חסד באַקומט דער קאַפּיטאַן אברוס צו 60.000 לעי פאַר א משפּחה.

די יעניקע וועלכע קענען נישט באַצאָלן אַזאַ מין סומע — ווערן צוגעטיילט אויף אַרבעט אין די קאַלכאָזן פון קרײַז.

10טער מאַרץ 1943

דער מאָהילעווער ייִדישער סאַניטאַרן־אַמט מאַכט איטלעכן אַנטי־טיפוס־פּאַראַטיפוס־אימפּונגען און אימוניזירט אַזוי אַרום די געטאָ־באַפעלקערונג. די צאָל קראַנקייט־פאַלן איז איצט א מינימאַלע.

נאָך דעם, וואָס עס איז דערשטיקט געוואָרן די פלעק־טיפוס־עפּידעמיע, ווערן אײַנגעריכטעט אין מאָהילעווער שפּיטאָל פאַר אַנשטעקיקע שלאַפקייטן צוויי פּאַוועליאָנען פאַר קראַנקע קינדער פון די יתומים־הייזער. דאָ האָבן זיי א ספּעציעלע נאַרונג און באַקומען גענייגנדיקע פּאָרציעס עסן.

15טער מאַרץ 1943

פון פּעטשיאַראַר לאַגער ווערן 220 פּערזאָן אַרויסגעשיקט אויף אַרבעט אין דער פאַרם ראַהני.

29טער מאַרץ 1943

בשעת אַן אַפּעל אין אַ דײַטשישן לאַגער אין בּראַצלאַוו, ווערט פעסט־
געשטעלט, אַז עס פעלן 6 פּערזאָן. דער קאָמאַנדאַנט מעלדעט, אַז אויב
די אַנטלאָפענע וועלן נישט געפינען ווערן, וועלן דערשאָסן ווערן 60
מענטשן. מען געפינט אָבער די 6 אַנטלאָפענע און מען ברענגט זיי צוריק
אין לאַגער אַרײַן. דאָ שטעלט מען זיי אויס קעגן די פּאַרטיקע קברים, מען
טוט זיי אויס נאַקעט און מען קאָסעט זיי אויס מיט מאַשינגעווער.

מאַרץ 1943

די אָנפירערשאַפט פון שאַרגאָראָדער געטאָ שטעלט אײַן אַ פאַרבינ־
דונג מיט די אָנפירער פון די סאָוועטישע פּאַרטיזאַנען אין דער געגנט.
דורך זייער קאָמאַנדאַנט אַלעקסאַנדער גאָלדשמידט און דורכן אַדוואָקאַט
לעוו אַלעקסאַנדראָוויטש שײַן פון ווינינצא — פון דער גרופּע וואָס פון יע־
נער זײַט בּוג, וועלכע האָבן זיך אויסבאַהאַלטן אין די טראַנסניסטריער
קאָלאָניעס. עס זענען געגעבן געוואָרן שפּײַז־פּראָדוקטן, מעדיקאַמענטן,
קליידונג, געלט און אינפאָרמאַציעס און עס איז אײַנגעשטעלט געוואָרן
אַ פאַרבינדונג מיטן סאָוועטישן קאָמאַנדאַנט פון איוואַשקעוויץ.

מאַרץ 1943

אָנהייבנדיק פון חודש אָקטאָבער 1942 אָן, האָט דער ה' ווילהעלם
פישער, פאָרשטייער פון יידישן וועלט־קאָנגרעס אין רומעניע, באַוויזן
אײַנצושטעלן אַ קאָנטאַקט מיט אָנפירנדיקע יידישע קרײַזן פון אויסלאַנד,
באַזונדערס — פון דער שווייץ. (ד"ר א. זילבערשטיין, זשענעוו, רעפּרע־
זענטאַנט פון יידישן וועלט־קאָנגרעס און סאַלי מאיער, סט. גאַליען,
דזשאָינט־פאָרשטייער פאַר אייראָפּע). אַזוי ווי עס זענען געשטעלט גע־
וואָרן צו זײַן דיספּאָזיציע פאָנדן, וועלכע מען האָט נאָך דערווײַל נישט
געקענט אַרײַנברענגען אין לאַנד אַרײַן, האָט ער זיך געליגן בײַ עטלעכע
פאַרמעגלעכע מענטשן פאַרשידענע סומעס, אויף אומצוקערן זיי שפּעטער,
אָדער ערשט נאָך דער מלחמה. אויף אַזאַ אופן האָט ער געהאַט צו דער

האָט אַ פאָנד פון 28 מיליאָן לעי לויט דער דעמאָלטדיקער ווערט — אַן ערך 70.000 דאָלאַר פון וועלכע אַ העלפט איז איבערגעשיקט געוואָרן, דורך ספּעציעלע קוריערן, אויף הילף פאַר די טראַנסניסטריער ייִדן.

אַפּריל 1943

פון טולטשינער לאַגער ווערן אַרויסגעשיקט אַן ערך 100 ייִדן, מענער און פרויען איבער די פאַרמען פון קרײַז. עטלעכע פון זיי זענען אַרײַנגעפאַלן צו די דײַטשן און האָבן זיך שוין מער נישט צוריקגעקערט.

1טער מאַי 1943

איבער דער העצע פון קאַפּיטאַן בוראַדעסקו, דער לאַגער־קאָמאַנדאַנט אין וואַפּניאַרקע, ברעכט אויס אַ בונט פון די קרימינעלע אינטערנירטע — גנבים, וועלכע מען האָט אַהער אַנגעבראַכט פון דער תפיסה אין זשילאַווא און אוקראַינישע אינטערנירטע — און עס קומט צו אַן אַלגעמיין געשלעג. הגם די ייִדן האָבן זיך נישט מער ווי פאַרטיידיקט, ווערן אַ סך פון זיי באַשטראָפט.

4טער מאַי 1943

פון מאָהילעווער געטאָ זענען נאָך דעם 1טן מאַי אַרויסגעשיקט געוואָרן 555 אַרבעטער קיין טריכאַטי, אויף יענער זייט בוג, לעבן ניקאָלאַיעוו. כדי די צאָל צו דערגענצן ביז 1000 זענען נאָך אַרויסגעשיקט געוואָרן: 175 פון שאַרגאָראַד, 150 פון דזשורין און 120 פון מוראַפאַ. צווישן די געשיקטע אויף שווערער אַרבעט זענען געווען קראַנקע מענטשן, קאַליקעס אָדער סתם אומפעיקע צו אַרבעט. דער קאָלאָנעל לאַגין האָט באַזונדערס פאַראָרדנט, אַז אַלע ייִדן וועלכע אַרבעטן אין די פּרעטורע־ביוראָען, כמעט אויסשליסלעך אינטעלעקטואַלן, זאָלן געשיקט ווערן מיט דער ערשטער פּאַרטיע. זענען זיי געפאָרן אַ גאַנצע וואָך צײַט אין אַפּגעשלאָסענע וואַגאָנעס פאַר בהמות. זיי זענען איבערגענומען געוואָרן דורך דײַטשישע סאָלדאַטן און געציילט האָט מען זיי מיט קלעפּ פון גומי־שטעקנס איבער די פּלייצעס. זיי זענען אײַנגעקוואַרטירט געוואָרן אין שטאַלן, אָן ליכט און

מיט נאסע וועגט. פארן פארלאָזן די שטאַל אָן א דערלויבעניש האָט מען באַשטראָפט מיט דערשיסונג. זיי אַרבעטן צו 14־15 שעה אַ טאָג בײַם בויען אַ בריק פון 1365 מעטער די לענג איבערן בוג. פאַר זייער אַרבעט באַקומען זיי שטענדיק דאָס זעלבע עסן: אַ הירזש־זופּ מיט 200 גראַם ברויט אַ טאָג.

10טער מאי 1943

פון פעטשיאַרער לאַגער נעמט מען אַרויס 600 פּערזאָן — מענער, פרויען און יונגע מיידלעך — און מען פירט זיי אַוועק אויף יענער זײַט בוג.

18טער מאי 1943

פון בערשאַד ווערן איבערגעשיקט צו אַ קריגס־געריכט קיין טיראַס־פּאָל 20 פרויען, וועלכע מען באַשולדיקט אין פאַרלאָזן די געטאָ. זיי ווערן פאַראורטיילט אויף שטראָפן פון צו 6 חדשים ביז אַ יאָר תפיסה.

20טער מאי 1943

אין מיראַספּאָל ווערט געמשפּט דער מאָהילעווער ייִדישער קאָמי־טעט, וועלכער ווערט באַשולדיקט אין אַ פּרוּוו צו געבן כאַבאַר. בײַם פּראָ־צעס דערקלערט דער אינספּעקטאָר טוגוי, טעקסטועל: „איך בין געשיקט געוואָרן קיין מאָהילעוו כדי אויפצודעקן די טונקעלע געשעפטן צווישן די מאַכט־אָרגאַנען און די זשידאָווס. איך בין אַהין געפאָרן מיט דער בפירוש־ער כוונה צו פּראָוואָצירן דאָס געבן כאַבאַר".

די באַשולדיקטע זענען באַפרײַט געוואָרן.

26טער מאי 1943

דער שטאַטס־פירער פאַראָרדנט צו דעפּאָרטירן קיין טראַנסניסטריע דעם געוועזענעם פּאָרזיצער פון דער פעדעראַציע פון ייִדישע קהילות־פאַרבאַנדן, ד"ר וו. פילדערמאַן, ווײַל אויף דער ביטע פון פּאָרזיצער פון דער „ייִדן־צענטראַלע אין רומעניע" האָט ער דעם דאָזיקן צוגעשטעלט אַן

דײַטש געלט — ר. ק. ק. ס. (רײַכסקרעדיט קאַסן שײַן) מטבע אָן קײן שום גאַראַנטיע, וואָס איז אומגעגאַנגען אין אָקופּירטן געביט.

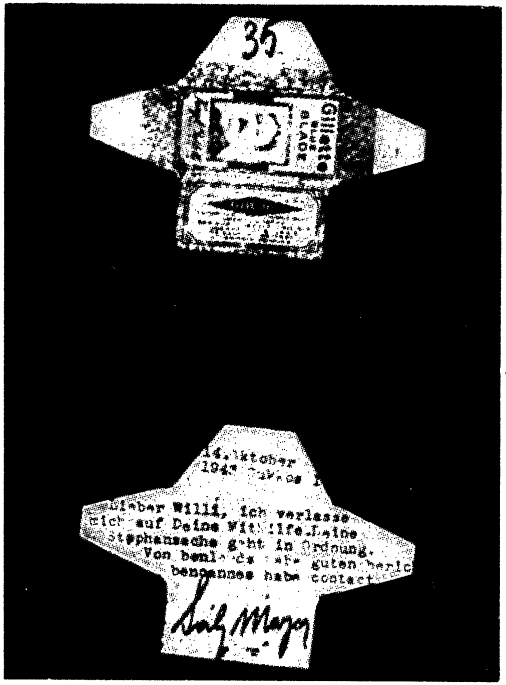

בריוולעך פֿון פּרעזידענט פֿון די שווייצאַרישע קהלות, סאַלי מייער, געשריבן אויף ראַזיר־מעסערלעך.

5טער יוני 1943

אין טריבאטי פירן די יידישע ארבעטער א געמוטשעט לעבן. צו דער איבערמאסיקער ארבעט, צום מאנגל אין שפייז און צו די מיזערנע וווינונגס־באדינגונגען קומען נאך צו די רדיפות מצד די וועכטערס און זייערע שעפן. די ארבעט און די רדיפות ווערן אנגעפירט דורכן דייטשישן אינזשעניער נוימאיער. לויט זיינעם א באפעל האבן די יידן געדארפט דעפאנירן דאס גאנצע געלט און אלע ווערטפולע חפצים; ווער עס האט דאס נישט געטון — האט אים געדראט טויט־שטראף. איבעריקנס איז טויט־שטראף דא געווען אן אפטע שטראף פאר יעדער מין עבירה. דער יוגנטלעכער פראים גאלדענבערג פון בורדוזשען איז דערשאסן געווארן אויף טויט דורך א וואך־זעלנער פון לאגער, נאר ווייל ער איז ארויסגעגאנגען פון אזוי־גערופענעם שלאפצימער. אנדערע דריי יוגנטלעכע זענען דערשאסן געווארן דערפאר, ווייל זיי האבן באקומען בריוו פון זייערע קרובים אין טראנסניסטריע.

דער זעלבער אינזשעניער נוימאיער האט אויך דערפונדן די פייניקונגען וואס ער האט א נאמען געגעבן „ראנדן”. אין זיין אנוועזנהייט פלעגן זיך די יידן מוזן אויסזעצן אין צוויי רייען, איינס קעגן ס'אנדערע, און זיך דערלאנגען איינער דעם אנדערן פעטש, אדער זיך ארייינלאזן אין אן אלגעמיין געשלעג מיט אייזערנע דרענגלעך. הינטער יעדן יידן פלעג שטיין א דייטשישער זעלנער, וועלכער פלעג אים שלאגן אן רחמנות מיט קויטשוק־קישקעס. די דאזיקע סצענעס פלעגן זיך געווייינלעך איבערחזרן יעדן אוונט, נאך דעם וואס די יידן פלעגן צוריקקומען פון דער ארבעט.

8טער יוני 1943

פו גאנצן מאהילעווער קרייז ווערן צונויפגענומען יידן, וועלכע מען שיקט ארבעטן ביי טארף, אין טולטשין. די וווינונגס־באדינגונגען זענען דא פון די ערגסטע אין די ארבעט — א שרעקלעך־אויסשעפיקע. פון פארטאג אן ביזן אוונט ארבעטן די יידן ווי די שקלאפן, שטייענדיק ביז אייבער די קניעס אין זומפ, געיאגטע פון די ספעציעלע נוגשים וועלכע די

אונטערנעמונג האָט אוועקגעשטעלט כדי אַרויסצופּרעסן וואָס מער לייס־טונג. פאַר דער גאַנצער אַרבעט באַקומען די אַרבעטער אַ טעלער זופּ און פלייש יעדן טאָג.

18טער יוני 1943

אין פּעטשיאַרא זענען צוויי ייִדן געשטאַנען בײַם פּלויט פון לאַגער און איינגעקויפט קאַרשן בײַ עמיצן פון יענער זײַט. אַ זשאַנדאַר און אַ מיליציאָנער האָבן זיי באַמערקט און זיך פאַרוועט צווישן זיך ווער עס וועט בעסער צילן אין די ייִדן. ביידע האָבן גוט געצילט און די צוויי ייִדן זענען דערשאָסן געוואָרן.

20טער יוני 1943

מחמת דער אומדערטרעגלעכער לאַגע בײַם אַרויסנעמען דעם טאָרף אין טולטשין אַנטלויפן איינציקע ייִדן פון דער אַרבעט. די מערסטע אַנט־לאָפענע ווערן דערשאָסן אויפן וועג. טאָג־טעגלעך קומען אָן ידיעות וועגן נײַע מתים. וואָס ליגן אויף די וועגן.

20טער יוני 1943

אין מאָהילעוו ווערן קאָנצענטרירט אַלע מענער און אויך אַ סך פרויען צום בויען די בריק איבערן דניעסטער. מען אַרבעט אויך אין נאַכט־שיכטן. די גאַנצע צײַט ווערן די ייִדן שלעכט באַהאַנדלט. אין די ערשטע טעג טרײַבן זיי די דײַטשן אין וואַסער אַרײַן — איינגאַנצן אָנגעטועניע.

25טער יוני 1943

לויט אַ באַפעל פון גאָווערנאַמענט ווערן די ייִדן פון אוסטעא עוואַ־קואירט אין אַ קאָלכאָז אַרײַן קיין לוכאַווא, בײַם בוג.

25טער יוני 1943

פון אָבאָדאָווקע ווערט אַוועקגעשיקט קיין ניקאָלאַיעוו, צו די דײַטשן, אַ פּאַרטיע פון 1560 ייִדן ביז קיין באַלטע, אַ מהלך פון 80 קילאָמע־

טער, גייען זיי צו פוס, און פון דאָרטן ווערן זיי אויפגעלאָדן אויף וואַגאָ־נעס. עס ווערט זיי נישט געגעבן און זיי קענען זיך אַליין אויך נישט איינשאַפן קיין עסן אין וועג אַרײַן.

30טער יוני 1943

די לאַגע פון די קינדער אין די מאַהילעווער יתומים־הייזער האָט זיך באַדייטנדיק פאַרבעסערט. זיי באַקומען נאַרהאַפטיקע שפּײַז. עס זענען איצט אינטערנירט 632 קינדער אין די דרײַ יתומים־הייזער.

פון חודש מאי אָן איז נישט פאַרצייכנט געוואָרן קיין איין טויט־פאַל צווישן די קינדער. אין חודש יאַנואַר האָט די קינדער־שטערבלעכ־קייט שוין געהאַט געגרייכט צו 9.42%.

30טער יוני 1943

זינט זיי זענען נאָך אַריבערגעקומען קיין טראַנסניסטריע זענען די דעפּאָרטירטע ייִדן — באַזונדערס די פון מאַהילעווער קרײַז — געצוווּנ־גען געוואָרן צו אַרבעטן בײַ די אַזוי גערופענע געזעלשאַפטלעך־נוצלעכע אַרבעטן, דאָס רוב מאָל — איבער זייערע כּוחות און אודאי נישט לויט זייערע פֿעיִקייטן. ווען נישט דער ווילדער עקספּלואַטאַציע־ און דערנידע־ריקונגס־רעזשים, וואָס עס האָבן אומעטום איינגעפירט די נוגשים און וועכטערס, ווען נישט די שרעק פאַר דער גרויזאַמער נויט אין די אויסער־לעבע דעטאַשאַמענטן (טולטשין, וואַרוואַראָווקע, טריכאַטי און אַנד.) וואָלטן די מענטשן גיכער געווען געוואָלט אַרבעטן איידער אָנצוקומען צו קהלישער שטיצע. דער דעקרעט נומער 23 פון טראַנסניסטריער גאָווערנאַ־מענט, וואָס הגם ער איז געווען אַ פּאָליציייאישער אוקאַז, האָט ער אָבער פאָרט מיט זיך פאַרגעשטעלט דאָס פונדאַמענטאַלע געזעץ פאַר די דעפּאָר־טירטע ייִדן און האָט פאַרגעשריבן, אַז זייער אַרבעט דאַרף באַצאָלט ווערן. בײַ דעם גאַנץ קליינלעכן טאַריף — איין אָדער צוויי ר. ק. ק. ש. אַ טאָג — ווען מען וואָלט אים אָבער געווען ערלעך אויסגעצאָלט, וואָלטן אויס־געמיטן געוואָרן אַ סך אומגליקן און אַ סך לעבנס וואָלטן נישט געווען פאַרשניטן געוואָרן.

אָבער די רשעות פון די מושלים, באַזונדערס פון די פּרעפעקטן אין גאַר באַזונדערס פון מאָהילעווער פּרעפעקט, קאָלאָנעל לאַגין, האָט געשטערט די אויסצאָלונגען.

פון 18טן דעצעמבער 1941 אָן, האָבן די יידן פון דער שטאָט מאָהילעוו און פון די וויכטיקסטע קאָלאָניעס פון קרייז (שאַרגאָראַד, מוראַפּא, דזשורין) אויסגעפירט אַרבעטן פאַר אַ ווערט פון:

שטאָט מאָהילעוו	ר. ק. ק. ש.	238.500	
שאַרגאַראַד (ביזן 30טן אַפּריל 1943)	"	76.490	
מוראַפּא (ביזן 15טן פעברואַר 1943)	"	30.012	
דזשורין (ביזן 15טן פעברואַר 1943)	"	34.863	387.865

אויפן חשבון פון די סומעס וואָס זענען געקומען פאַר די דאָזיקע אַרבעטן, זענען אויסגעצאָלט געוואָרן:

אין דער שטאָט מאָהילעוו (שפּייז־פּראָדוקטן און מזומן	ר. ק. ק. ש.	35.808	
מוראַפּא שפּייז־פּראָדוקטן)	"	5.500	
שאַרגאַראַד (שפּייז־פּראָדוקטן)	"	8.800	
דזשורין (שפּייז־פּראָדוקטן)	"	6.250	56.358

עס זענען פאָלגלעך אויסגעצאָלט געוואָרן ניט מער ווי 14,50% און עס איז נאָך געבליבן אויסצוצאָלן אַ רעשט פון 331.507 ר. ק. ק. ש., וועלכע האָבן, לויטן אָפיציעלן קורס פון 60 לעי אַ מאַרק, באַטראָפן 19.890.420 לעי.

די דאָזיקע סומע פאַר וועלכער מען האָט דאַן געקאָנט איינקויפן 220 וואַגאָן תבואה, פון וועלכע מען האָט געקענט געבן צו 250 גראַם ברויט אַ טאָג, במשך 7 חדשים, צו 40.000 דעפּאָרטירטע יידן פון מאָהילעווער קרייז — די דאָזיקע סומע איז קיינמאָל נישט אויסגעצאָלט געוואָרן, פּונקט ווי עס זענען שוין נישט אויסגעצאָלט געוואָרן קיין שום שכירותן פאַר שפּעטערדיקע אַרבעטן, וואָס די יידן האָבן אָפּגעשקלאָפט ביז צו דער באַפרייאונג.

יוני 1943

די הילפס-אַרבעט פאַר די טראַנסניסטריער ייִדן גייט צו שווער. די נויט ווערט וואָס אַמאָל גרעסער, ווײַל הגם עס איז שוין אומגעקומען אַריבער אַ העלפט פון די דעפּאָרטירטע — זענען שוין אַדורך כמעט צוויי יאָר זינט זייער פאַרלאָזן די היימען און די אָרעמע רעזערוון האָבן זיך שוין אויסגעלאָזט. אָן אויפהער פאַרגרעסערט זיך אַלץ די צאָל פון יענע וועלכע קענען שוין נישט העלפן קיין אַנדערע, נײַערט זיי מוזן שוין אַליין אָנקומען נאָך הילף.

און בעת עס שטייגט די נויט בײַ די דעפּאָרטירטע און זייערע הילפס-רופן ווערן וואָס אַמאָל אַלץ פאַרצווייפלטער, ווערט אָבער אַלץ קלענער די הילפס-פעיִקייט פון די וועלכע זענען געבליבן אין דער היים. די רומעניזיר־אַקציע וואָס דער אַנטאָנעסקר־רעזשים האָט אונטערגענומען איז אין פולן גאַנג אויף אַלע געביטן: אַרבעט, אומבאַוועגלעך פאַרמעגן, עקאָנאָמישע אונטערנעמונגען. דאָס אַרבעטס-מיניסטעריום מעלדעט אַז 70% פון די ייִדישע לוינאַרבעטער זענען שוין פאַרטראַטן דורך נישט-ייִדן. דער נאַציאָנאַלער רומעניזיר־אינסטיטוט האָט שוין כמעט אינגאַנצן פאַרענדיקט דאָס אַרויסטרײַבן פון זייערע וווינונגען סײַ די ייִדישע לאָקאַטאָרן, סײַ די ייִדישע הייזער־אייגנטימער. אַ גרויסע טייל ייִדן וועלכע וואָלטן נאָך געקענט פאַרדינען אויף פרנסה — געפינען זיך אין די אַרבעטס-אָפּטיילונגען און אַנדערע האָבן געמוזט באַצאָלן ריזיקע שטייערן בכדי פון דאָרט באַפרײַט צו ווערן, איבער אַלעמען אָבער דריקט, שוין זינט 2 חדשים, דער עול פון דער אויסנעמלעכער קאָנטריבוציע פון נישט ווייניקער ווי 4 טויזנט מיליאָן לעי — וועלכע באַטרעפן לויט דעם דעמאָלטדיקן ווערט אַ סכום פון 8.000.000 דאָלאַר — אַ סומע וואָס אַנטאָנעסקו האָט זיך אײַנגעקשנט אַרויסצובאַקומען פון די פאַראָרעמטע ייִדן.

ס'איז געווען נאַטירלעך, אַז דאָס זאָל זיך אָפּרופן אויף דער אַרבעט פון דער הילפס-קאָמיסיע. די זאַמלונגען האָבן שוין מער נישט געקענט דערגרייכן קיין רעזולטאַטן און די „ייִדן-צענטראַלע” האָט זיך אָפּגעזאָגט אויף ווײַל ס'ניט איז עפּעס צו שטיצן. פאַרקערט: ווען זי האָט נאָר גע-

קראַגן אַ געלעגנהייט אָפּצוטאַרען סומעס געלט ביי דער הילפּס־קאָמיסיע האָט זי זיך גאָרנישט געוואָלט עס צו טון. עס איז, למשל, געהאַט באַשלאָסן געוואָרן אַז גלייכצייטיק מיטן איינקאַסירן די ראַטעס פאַר דער אויסנעמלעכער קאָנטריבוציע, זאָל אויך צוקומען אַ קוואָטע פון 15% וואָס זאָל זיין באַשטימט אויסשליסלעך פאַר דער הילפּס־קאָמיסיע. אָבער הגם די „צענטראַלע" האָט איינגעקאַסירט אויפן חשבון פון דער קאָנטריבוציע 734 מיליאָן לעי און חוץ דערינען אויך די 15% וועלכע האָבן באַטראָפן נאָך 110 מיליאָן לעי פאַר דער הילפּס־אַרבעט פון דער קאָמיסיע, האָט זי איר אָבער נישט איבערגעגעבן מער ווי 16.626.535 לעי.

כדי וויַיטער אָנצוגיין מיט אַ ווירקזאַמער הילפּס־אַרבעט איז נאָך געבליבן איין־און־איינציקע האָפענונג: הילף פון אויסלאַנד. עס איז אָבער זייער שווער געווען אָנצוהאַלטן די פאַרבינדונגען. דער בריוו־אויסטויש האָט זיך געפירט זייער פּאַוואָליע און איז, חוץ אַלעמען, געווען זייער אַ געפערלעכער ענין. קיין באַגלויבטע קוריערן האָט מען נישט געקענט געפינען אין אַ צייט ווען דער גאַנצער פאַרקער מיט דער דרויסנדיקער וועלט איז קאָנטראָלירט געוואָרן דורך דער געשטאַפּאָ.

אָבער פּלוצים כאַפּט זיך ווידער אַריין אַ שטיקל האָפענונג. בעת ד"ר פּילדערמאַן איז געווען דעפּאָרטירט אין טראַנסניסטריע איז צום ה' ווילהעלם פישער, פאָרשטייער פון יידישן וועלט־קאָנגרעס אין רומעניע, געקומען אַ שווייצאַרישער זשורנאַליסט, האַנס וועלטי, און אים איבערגעגעבן אַ בריוו פון ה' סאַלי מאַיער, פּרעזידענט פון די שווייצאַרישע יידישע קהילות און דזשאָינט־פאָרשטייער פאַר גאַנץ אייראָפּע. חוץ אַ וואַרעמער רעקאָמענדאַציע פון קוריער, זענען אין בריוו אויך געווען — אין אַ פאַרשטעלט לשון — אָנווייזונגען און צוזאָגן בנוגע אַ גרויס מאַסשטאַביקער הילפּס־אַקציע, וואָס זאָל קומען פון אויסלאַנד. וועלטי האָט עטלעכע מאָל געמאַכט די רייזע שווייץ־רומעניע, פירנדיק מיט זיך באַריכטן און מינדלעכע גרוסן, וועלכע האָבן פאַרלייכטערט דאָס באַקומען די פאָנדן.

5טער יולי 1943

פון טריכאַטי ווערן צוריקגעשיקט קיין מאָהילעוו אַן ערך 30 יידן,

וועלכע האָבן געליטן אַקצידענטן בײַ דער אַרבעט און קענען שוין צו גאָר־ נישט נישט באַנוצט ווערן. צווישן זיי געפינט זיך אויך אַ קראַנקער, 59־ יאָריקער ייִד. דער דײַטשישער קאָמאַנדאַנט קערט אים צוריק פון וועג, וואַרפט אים אַרײַן אין אַ קעלער אַרײַן און באַפעלט, אַז מען זאָל דעם קע־ לער פאַרשטאָפּן. שפּעטער שטאָפּט דער מערדער אויף אַ לאָך פון קעלער און דערשיסט דאָרט דעם ייִדן.

צוזאַמען מיט די איבערגעבליבענע האָבן זיך אויך צוריקגעקערט 18 ייִדן פון שאַרגאָראָד, וועלכע זענען אָפּגעזאָגט געוואָרן פון אַ דײַטשישער קאָמיסיע אַלס אומפּעיִקע צו דער אַרבעט.

דער קאָמאַנדאַנט פון דער מאָהילעווער זשאַנדאַרמען־לעגיאָן, מאַ־ יאָר באַטאַראַגאַ, געפעלן נישט די דאָזיקע צוריקגעקערטע און ער פאַר־ אָרדנט, אַז די אַלע ייִדן זאָלן צוריקגעשיקט ווערן קיין טריכאַטי. מיט גרויסע צרות — ווײַל מען האָט נאָר וואָס געהאַט געשענקט דעם מאַיאָר אַ בריליאַנט, וואָס האָט די ווערט געהאַט אַ האַלבן מיליאָן לעי — האָט מען אויסגעפועלט בײַ אים די גרויסע טובה, אַז אַנשטאָט קיין טריכאַטי זאָל מען די ייִדן שיקן אַרבעטן בײַם טאָרף, אין טולטשין.

8טער יולי 1943

דער פאָרזיצער פון מאָהילעווער ייִדישן קאָמיטעט באַקומט אַ דער־ לויבעניש דורכצופירן אַן אינספּעקציע־טור איבער אַלע געטאָס פון קרײַז. אין האַלטשינעץ און גראַביווצי איז די נויט אַן אומבאַשרײַבלעכע. די ייִדן וועלכע וווינען דאָ אין עטלעכע זעמליאַנקעס, האָבן אויסגעגראָבן אַ גע־ פּגרט פערד וואָס איז שוין געווען באַשפּריצט מיט קאַרבאָל און עס אויפ־ געגעסן. אין קאַנאַטקעוויץ האָט מען אַרײַנגעזעצט 70 פערזאָן אין אַ שטאַל אין מיטן אַ פּוסטע פעלד און די גאַנצע צײַט האָבן זיי נישט געהאַט קיין שום מלבושים. אומעטום — די זעלביקע נויט. די באַדערפעניש זענען גרוים און די הילף, וואָס קומט אָן פון לאַנד — קלעקט נישט אויף אַרײַנ־ צוברענגען וואָס פאַר אַ ס׳נוט איז באַדייטנדיקע פאַרבעסערונג.

11טער יולי 1943

דער רעזשים אונטער וועלכן עס לעבן די ייִדן, וואָס אַרבעטן בײַם אַרויסנעמען דעם טאָרף אין טולטשין איז אַזאַ שרעקלעכער, אַז נישט קוקנדיק אויף אַלע סכנות געפינען זיך מוטיקע, וועלכע וואָגן פון דאָרט צו אַנטלויפן. אַ גרופּע פון 13 אַנטלאָפענע צווישן וועלכע עס זענען אויך אברהם בעקער, שמעלצער און שפּערבער פון שאַרגאָראַד — זענען געכאַפּט געוואָרן דורך זשאַנדאַרן אין דאָרף זשוראַווקאַ, טולטשינער קרײַז. אַזוי ווי די זשאַנדאַרן האָבן חושד געווען אַז די ייִדן האָבן בײַ זיך געלט, האָבן זיי זיי אָוועקגעפירט אין וואַלד אַרײַן און דערשאָסן. עס האָט זיך געראַטעוועט בלויז איינער אַ פאַרוווּנדעטער, וועלכער האָט זיך באַוויזן דורכצוגנבענען ביז מאָהילעוו און דאָרט זיך אויסצובאַהאַלטן.

15טער יולי 1943

אין אַבאַדאַווקע ווערט אַרויסגעשיקט, צו פוס און אָן עסן אין וועג אַרײַן, אַ פּאַרטיע אַרבעטער צום אַעראָדראָם, וואָס בײַ באַלטע.

27טער יולי 1943

די סאָלדאַטן פון דער „טאָדט"־אָרגאַניזאַציע פּרוּוון דורכצופירן אין מאָהילעוו אַן אַטענטאַט קעגן ד"ר וו. פילדערמאַן.

27טער יולי 1943

זינט עס האָט איבערגענומען די מאַכט דער נײַער פּרעפעקט פון מאָהילעווער קרײַז, קאָלאָנעל לאַגין, איז דער רעזשים פאַר די ייִדן פון דער שטאָט און פון גאַנצן קרײַז, געוואָרן אַ פיל שטרענגערער. לויט זײַנער אַ פאַראָרדענונג טאָר קיין שום ייִד זיך צו אים נישט ווענדן מיט קיין וואָרט און טאָר אויך נישט אַרײַנטרעטן אין פּרעפעקטורע־לאָקאַל. די ייִדן וועלכע קענען מער נישט אויסהאַלטן דעם הונגער, און דערוועגן זיך, דעריבער, אַרויסצוגיין פון געטאָ כדי זיך אײַנצוקויפן שפּײַז־פּראָדוקטן, ווערן אי־

בערגעשיקט צום מיליטערישן פּרעטאראט, וועלכער פּסקנט צו שווערע שטראָפן: 25 ריטער אָדער תּפיסה. אַנדערע ווערן איבערגעשיקט צום קריגס־געריכט ווו זיי באַקומען נאָך שווערערע שטראָפן.

שטרענגע באַפעלן זענען ארויסגעגעבן געוואָרן איבערן גאַנצן קרייז צו דערשיסן אויפן אָרט אַלע ייִדן, וועלכע מען וועט טרעפן אויסער די געטאָס אין וועלכע זיי וווינען. די ייִדן וועלכע זענען אַנטלאָפן פון די לאַ־גערן, מחמת דער ביטערער נויט — האָבן זיך שוין אַהין מער קיינמאָל ניט צוריקגעקערט. זייער טויט גייט דורך אומבאַמערקט. וועגן אייניקע פאַלן טויט מען צווויסן דעם קאָמיטעט.

אין מאהילעוו, למשל, ווערן געכאַפּט אויפן וועג 4 ייִדן, וועלכע זע־נען אַנטלאָפן פון געסטערוואַרקא. מען ברענגט זיי אין שטאָט אַריין און מען שיסט אויף זיי ביים ברעג פון דניעסטער. צוויי פון זיי זענען געפאַלן טויט אויפן אָרט און די איבעריקע זענען נאָר פאַרוווּנדעט געוואָרן און באַוויזן זיך צו ראַטעווען.

אַנדערע צוויי אַרבעטער פון דער בריק איבערן דניעסטער ווערן דער־שאָסן דורך די דייטשן, דערפאַר וויל מען האָט ביי זיי געפונען בריוו, וואָס זיי האָבן געהאַט אָנגעשריבן צו זייערע קרובים איז לאַנד און אין די דאָזיקע בריוו געבעטן הילף.

2טער אויגוסט 1943

לויט אַ פאָדערונג פון די דייטשן, וואָס אויף יענער זייט בוג, באַפעלט דער פּרעפעקט פון טולטשינער קרייז, אַז מען זאָל זיי איבערגעבן 200 ייִדן. אין יענער צייט האָט דאָס איבערגעבן אַ ייִדן צו די דייטשן געהייסן — אים צו דערשיסן. מיט אַ יאָר צוריק, ווען דער מענטשלעכער שכל האָט זיך נאָך נישט געקענט פאָרשטעלן די טעווטאָנישע ווילדקייטן, האָט אַזאַ באַפעל איבערצושיקן אַ ייִדן צו די דייטשן, נאָך נישט געמאַכט קיין באַ־זונדערן איינדרוק. עס האָט זיך אפילו געטראָפן, אַז אייניקע ייִדן זאָלן זיך געוועזן אייגנוויליק צושטעלן אַהינצו, האָפנדיק אַז דאָרטן וועלן זיי כאָטש האָבן גענוג עסן אָדער, ווינציקסטנס, אַ מענטשלעכערע באַהאַנד־לונג. אינגיכן האָבן זיי אָבער איינגעזען, אַז זייערע האָפענונגען זענען גע־

ווען אומזיסט און שפּעטער פּלעגן זיי זיך אַרומקוקן און שוין פאַרשטיין זייער שווידערלעכע לאַגע. נאָר דורך אַנטלויפן האָבן זיך געקענט ראַטע־ווען עטלעכע פון די טויזנטער ייִדן, וואָס די רומענער האָבן געהאַט אי־בערגעליפערט צו די דײַטשן.

אין זומער 1943 האָבן שוין סײַ די ייִדן סײַ די רומענישע מושלים געוווּסט וועגן אַט די אַלע פּרטים. דערפאַר איז דער באַפעל פון טולטשי־נער פּרעפעקט, דער פאָעט פאַיאַנע וואַלבורע, געקומען פאַרשטעלט אין דער פאָרם פון אַ פאַראָרדענונג זיך צונויפצוזאַמלען, בכדי צו גיין אַר־בעטן בײַם טאָרף אין טולטשין. עס זענען צוגענומען געוואָרן אַ 100 מענ־טשן פון פּעטשיאָראַר לאַגער, אַ 60 פון בראַצלאַוו, 15 פון קערנאַסקאַווקאַ און די איבעריקע, וואָס האָבן נאָך אויסגעפעלט צו די 200 — פון טראַס־טיאַנטשוק. אונטער אַ זשאַנדאַרמישער וואַך זענען זיי געפירט געוואָרן אויף פורלעך און צופוס ביז צום קאָלכאָז נעסטערוואַרקאַ (טולטשינער טאָרף־געגנט). דאָ האָבן זיי זיך דערוווּסט דעם אמת. נאָך אַזויפיל איבער־געלעבטע צרות, האָט דער געדאַנק וועגן אינגיכנדיקן טויט נישט אַרויס־גערופן בײַ זיי די רעאַקציע, וואָס וואָלט געוווען אַנטשטאַנען אין מוח פון אַ געוויינלעכן מענטשן. פאַרשטייט זיך אַז דער זעלבסט־אויפהיט־אינ־סטינקט האָט אַ טייל פון זיי אויפגעטרייסלט. אָבער די מערסטע זענען שוין געווען רעזיגנירטע. זיי האָבן זיך אויפגעהאַלטן אויף אַזויפיל רואיק אויף צו קענען ראַטעווען די קינדער. עס זענען צווישן זיי געווען 52 קינ־דער פון פאַרשידענעם עלטער. אַ דאַנק דער איניציאַטיוו פון אַ מוטיקן אינטעלעקטואַל און פאַר אַ גרויסער סומע געלט, וואָס האָט דאָך שוין נישט געשפּילט קיין שום ראָל בײַ די צום טויט־פאַרמשפּטע ייִדן, זענען די קינדער געראַטעוועט געוואָרן. און בשעת די דײַטשישע מאַשינען האָבן אויפגעלאָדן די עלטערן, וועלכע האָבן נאָך אפשר געהאַט צו לעבן געצייל־טע שעהן, און זיי געפירט צום בוג־צו, האָבן זיך די קינדער אוועקגע־לאָזט אין אַ קעגנזעצלעכער ריכטונג, צו אַ נײַ לעבן. זיי זענען אַלע געווען נאַקעט און באָרועס, פאַרלײַזיקט און קרעציק, אויסגעהונגערטע און אָן כוחות נאָך אַ לאַנגער צײַט פון אונטערדערנערונג מיט אַרויסשטאַרצנדי־קע ריפּן פון אונטער דער דינער, מיט טשערעקעס־באַזעצטער הויט. אַזוי

זענען זיי אנגעקומען דעם דריטן אויגוסט אין טולטשינער געטא. ביים פארענדיקן דעם דאזיקן וועג, זענען זיי שוין כמעט אלע געווען יתומים.

18טער אויגוסט 1943

עס מערן זיך אלעמאל די פאלן פון אויסהרגענען יידן. דער ייד זשעאן גאטדענקער ווערט דערשאסן אין וואלד סאסנאווקע לעבן שארגאראד, לויט א באפעל פון מאיאר באטאראגא. דער מת ווערט פארברענט. אויפן דניעסטער שווימען שטענדיק ארום מתים — דורכגעלעכערטע פון קוילן. כמעט אלע קרבנות זענען פון ארבעטס-לאגער אין נעסטערווארקא.

25טער אויגוסט 1943

אין סומאווקא האבן די זשאנדארן אנגעטראפן אויפן וועג צוויי יידן וועלכע זענען ארומגעגאנגען און געבעטלט. זיי האבן זיי דערשאסן און די קערפערס אריינגעווארפן אין בוג אריין.

9טער סעפטעמבער 1943

אנשטאט די יידן וואס אנטלויפן פון טריכאטי, אדער ווערן דארט אויסגעמארדעט, ברענגט מען אן אנדערע פון פארשידענע מקומות. צווישן אנדערע האט מען אנגעבראכט 200 מענער און פרויען פון גאלטער קרייז. עס זענען אויך אנגעבראכט געווארן 70 יידן וואס זענען פריער געווען אינטערנירט אין וואפניארקער לאגער און שפעטער, בעת א סעלעקציע, האט די קאמיסיע באשטימט זיי צו באפרייען און רעפאטריאירן. נישט-קוקנדיק אויפן באפעל פון מיניסטעריום, אז די דאזיקע יידן קענען זיך באזעצן ווו זיי אליין ווילן, האט דער גובערנאטאר פארארדנט זיי איבער-צושיקן פריער קיין טריבודי און שפעטער — קיין טריכאטי.

דער רעזשים איז דא פון די ערגסטע. די מענטשן האבן שוין מער נישט קיין כוחות און נישט קיין שום רעזערוון. אנגעטון זענען זיי שוין בלויז אין שמאטעס. א סך זענען בלויז איינגעהילט אין צייטונגס-פאפיר. די הילף וואס קומט אן פון דרויסן קלעקט נישט מחמת דער זשעדנעקייט פון די דייטשן. א טראנספארט קליידונג וואס די „יידן-צענטראלע" האט

ארויסגעשיקט פון רומעניע איז אריינגעפאלן צו די דייטשן אין די הענט אריין און זיי האבן אלע אויסגעקויפט אויפן מארק.

אויך די מערדערייען האלטן אן אומאויפהערלעך. אין א מאגאזין האט מען אנטדעקט, אז עס פעלן הונדערט גראם בוימל פון א פלאש און אזוי ווי מען האט פונקט געפאקט דעם יידן אבראמאוויטש עסן ציבעלע מיט בוימל — דערשיסט מען אים.

12טער סעפטעמבער 1943

אויך דער טארף אין טולטשין פארשלינגט וואס אמאל אלץ מער יידן פון אומעטום. דער קאמאנדאנט פון בערשאדער ראיאן, לייטענאנט גינעראַרו, פארארדנט אוועקצושיקן אלע יידישע מענער צווישן 14 און 50 יאר בכדי זיי אנצושרעקן, אז זיי זאלן אלע זיך צושטעלן אומפארזאמט, האט מען אוועקגעשטעלט צוויי מאשינביקסן און געהאלטן אין איין שיסן מיט זיי אינמיטן געטא.

10טער אקטאבער 1943

דער שעף פון זשאנדארמען־פאסטן אין קאפוסטערנא דערשיסט אין יאראשינקא צוויי ברידער, וועלכע ער האט געטראפן ארומגיין בעטלען. אין דעם זעלבן טאג האט דער שעף פון זשאנדארמען־פאסטן אין לוטשי־נעץ דערשאסן דאס פארפאלק קראיניק מיט זייער קינד, וועלכע ער האט געטראפן אין וואלד צונויפקלייבן שפענדלעך. מען האט זיי מקבר גע־ווען אין גרומאווקא.

14טער אקטאבער 1943

עס ווערט אויפגעליזט דער לאגער אין וואפניארקע. די אינטערניר־טע, וועלכע זענען אהין אריינגעקומען פון טראנסניסטריער געטאס — ווערן צוריקגעשיקט אויף זייערע ערטער. די וועלכע זענען אנגעבראכט גע־וואָרן פון די תפיסות, ווערן איבערגעשיקט אין דער ריבניצער תפי־סה און די איבעריקע — קיין גראסאלאווא, אויפן ברעג פון דניעסטער.

14טער אָקטאָבער 1943

עס האַלט ווײַטער אָן — אָן שטערונגען — דער קאָנטאַקט, וואָס עס האָט אײַנגעשטעלט די געהיימע יִדישע אָנפירערשאַפט פון רומעניע מיט די יִדישע אינסטאַנצן פון אויסלאַנד דורך דעם שווייצארישן זשורנאַ־ליסט האַנס וועלטי. ס׳איז דורכגעפירט געוואָרן אַן אינפאָרמאַציע־אויס־טויש און עס איז דערמעגלעכט געוואָרן דאָס שטעלן צו דער דיספּאָזיציע פון דער הילפס־קאָמיסיע די אויסלענדישע פאָנדן, וועלכע זענען איצט אומבאַדינגט נייטיק אין אָנבליק פון אַן עווענטועלער אינגיכנדיקער רע־פּאַטריאַציע, נאָך וועלכער עס וועט מוזן קומען אַ ברייטע עקיפּירונגס-אַר־בעט און אַ שטאַרקע עמיגראַציע. די ידיעות ווערן געשיקט אין אַ וואָ ס׳ניט איז שיפרירטן און ווי ווײַט מעגלעך פאַרשטעלטן לשון. אַזוי, למשל, איז די ידיעה וואָס דער ה׳ סאַלי מאיער האָט איבערגעשיקט דעם ערשטן טאָג סוכות 1943, געווען געשריבן אויפן קאָנווערטל פון אַ ראַזיר־מעסערל.

20טער אָקטאָבער 1943

די יִדן פון לאַגער אין סילווינאַ, אויפן ברעג פון בוג, ווערן איבער־געגעבן צו די דײַטשן וועלכע שיסן אויס די גרעסטע טייל פון זיי. אַ קליינע טייל, וועלכע האָט זיך באַוויזן צו ראַטעווען, קומט אָן אין אַ שרעקלעכן צושטאַנד קיין גראָסוליוואָ.

28טער אָקטאָבער 1943

דער קאָמאַנדאַנט פון ניקאָלאַיעווער אַרבעטס־לאַגער, דער דײַטשי־שער אָפיציר האַנס שמידט, באַפעלט אַז 10 יִדן וועלכע זענען שוין איַנ־גאַנצן אויסגעשעפּט און קענען מער גאָרנישט אַרבעטן, זאָלן אויפגעהאָנ־גען ווערן — טאַקע דורך יִדן.

בײַם דריטן געהאָנגענעם האָט זיך דאָס שטריקל צוויי מאָל איבער־געריסן, אַזוי אַז די איבעריקע יִדן זענען שוין אויסגעשאָסן געוואָרן. צוויי פון זיי האָט דער דײַטשישער אָפיציר דערשאָסן מיט די אייגענע הענט.

25טער נאָוועמבער 1943

אין ניקאָלאַיעוו איז דער דײַטשישער אָפיציר האַנס שמידט געוווּיר געוואָרן, אַז אַ טייל ייִדישע אַרבעטער גייען אַרום בעטלען און ער האָט באַפוילן צו דערשיסן 20 ייִדן.

15טער נאָוועמבער 1943

אין בערשאַד האָט מען געפּאַקט דעם יונגנטלעכן י ו ז ש ו ה ע פּ-ל י נ ג אויסערן געטאָ און דערפאַר — דערשאָסן.

16טער נאָוועמבער 1943

עס באַזוכט די קאָלאָניעס פון מאָהילעווער קרײַז אַ קאָמיסיע אונטער דער אָנפירונג פון פּרעזידיום-סעקרעטאַר, קאָלאָנעל ראַדולעסקו, כדי צוצוגרייטן דעם באַזוך פון אַ קאָמיסיע פון אינטערנאַציאָנאַלן רויטן קרייץ.

18טער נאָוועמבער 1943

אין באַלטע ווערן דערשאָסן 83 דעפּאָרטירטע און אָרטיקע ייִדן, ווײַל מען באַשולדיקט זיי, אַז זיי געהערן צו אַ גרופּע פּאַרטיזאַנער.

19טער נאָוועמבער 1943

טראָץ אַלע שוועריקייטן און שטערונגען, וואָס זי האָט אָנגעטראָפן, האָט די אויסנאַמע הילפס-קאָמיסיע פאָרגעזעצט איר אַרבעט לטובת די דעפּאָרטירטע. די דאָזיקע הילפס-אַרבעט איז נישט געווען גענוג, ווײַל די באַדערפענישן זענען געווען ריזיקע און די מיטלען — באַזונדערס בײַם אָנהייב — זייער קליינע. אָבער אַ סך מאָל האָט די הילף וואָס איז אָנגעקומען פון לאַנד, אַרײַנגעבראַכט לינדערונג און האָפענונג און אָפט — טאַקע געראַטעוועט מענטשלעכע לעבנס.

במשך די צוויי יאָר פון די ערשטע דעפּאָרטירונגען און בלויז במשך אַ 20 חדשימדיקער טעטיקייט זענען איבערגעשיקט געוואָרן:

קאָלעקטיווע הילף אין געלט	79.462.000	לעי
אינדיווידועלע הילף (איבערשיקונגען דורך דער קאָמיסיע מצד קרובים און פרײַנט פון די דעפּאָרטירטע)	81.669.800	״
שפּײַז־פּראָדוקטן	24.000.000	״
מעדיקאַמענטן	14.458.272	״
געניצטע קליידונג (קאָלעקטיווע איבערשיקונגען)	199.663.400	״
געניצטע קליידונג (אינדיווידועלע שיקונגען דורך דער קאָמיסיע פון קרובים און פרײַנט)	71.286.100	״
ווירטשאַפט־ און בוכהאַנדלונג־אַרטיקלען	11.267.473	״
ס״ה — —	481.807.045	לעי

אין דער אויבנדערמאָנטער סומע איז נישט אַרײַנגערעכנט די ווערט פון די ערנסטע הילפס־שיקונגען וואָס מען האָט איבערגעוויזן אין דער פאָרם פון: זאַלץ (150 טאָן), קוילן (300 טאָן), שויבן (אַן ערך 11.000 קוואַדראַט־מעטער), געהילץ (180 קובישע מעטער), סאָדע (5.000 קילאָ), דראָט און צוועקעס (10.000 קילאָ), לאָפּעטעס און ריסקאַלעס (10.000 שטיק), בעל־מלאכהשע מכשירים פאַר שמידערייען, שוסטערײַ־ און שניידער־וואַרשטאַטן (352 קאַסטנס).

אין דער אויבנאָנגעגעבענער סומע זענען אויך נישט אַרײַנגערעכנט אַן ערך פון 25.000.000 לעי (14.000.000 בערך צווישן אָקטאָבער 1942 און מאַרץ 1943 און 10.680.000 צווישן מאַרץ און נאָוועמבער 1943) וואָס זענען איבערגעשיקט געוואָרן אינדיווידועל פון אויסלענדישע פאָנדן וואָס עס האָט געשיקט דער דזשאָינט דורך די פאָרשטייער פון ייִדישן וועלט־קאָנגרעס אין רומעניע: וו. פישער, ד״ר ק. יאַנקו און אַדוואָקאַט מ. בענוועניסטי.

אָבער אַ חוץ דער אָפיציעלער הילפס־אַרבעט זענען דורכגעפירט אויך אַ ריי געהיימע הילפס־אַקציעס, וועלכע זענען צו פאַרדאַנקען אינדיווידועלע און געזעלשאַפטלעכע איניציאַטיוועס און וועלכע האָבן אויך פון

צײַט צו צײַט אַרײַנגעבראַכט טרייסט און לינדערונג פאַר די לײַדנדיקע דעפּאָרטירטע ייִדן אין טראַנסניסטריע.

די ציוניסטישע אָנפירערשאַפט פון ארץ־ישראל האָט געקראָגן אַן אופן צו שיקן אָנגעזעענע הילפס־מיטלען דורך דעם ספּעציעלן פאָנד „הצלה ועזרה״, וואָס איז געשטעלט געוואָרן צו דער דיספּאָזיציע פון די דעפּאָר־טירטע דורך אַן „אַד־האָק־קאָמיטעט״, וועלכער איז באַשטאַנען פון די ה״ה: זשאַק ראָזענצווייג, ל. לייוואַנדמאַן און י. הערצאָג בראש מיטן פאָר־זיצער פון דער רומענישער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציע, אַדוואָקאַט בענ־וועניסטי.

אַ דירעקטע אָבער אינטענסיווע הילפס־טעטיקייט האָט אויך דורכ־געפירט אַ פּריוואַטער איניציאַטיוו־קאָמיטעט, וואָס עס האָבן געשאַפן אין 1941 די ה״ה בערטהאָלד סאַבעל, סאָלאַ שמידט, וואָלף זומער און אַדוו. עקיבאַ אָרנשטיין. קאַסיר פון דעם דאָזיקן קאָמיטעט איז געווען דער קריסטלעכער אינזשעניער טראַיאַן פּראָקאָפּאָוויטש. די סומעס וואָס די עטלעכע מענטשן האָבן צונויפגעזאַמלט האָבן דאַן געגרייכט צו דער ווערט פון 200.000 דאָלאַר און זענען פאַרנוצט געוואָרן אויף צו העלפן סײַ די דעפּאָרטירטע ייִדן, סײַ די פאַרבליבענע אין גרויס נויט אין טשערנאָוויץ.

די פּרוּוון פון רומענישע ייִדן צו שיקן אינדיווידועלע הילף צו זייע־רע דעפּאָרטירטע קרובים און פרײַנט, האָבן זיך בײַם אָנהייב אָנגעשטויסן סײַ אויף די שטערונגען פון דער רומענישער מאַכט, סײַ אויף דער געלט־גיריקייט פון די קוריערן. מיט דער צײַט איז געלונגען אײַנצושטעלן אַן אַפּאַראַט פון רעלאַטיוו־קאָרעקטע, אָרגאַניזירטע און קאָנטראָלירטע קור־יערן, דורך וועלכע מען האָט געשיקט וויכטיקע רעגלמעסיקע הילף. די טאָ־טאַלע ווערט פון דער דאָזיקער הילף איז געבליבן אומבאַקאַנט.

8טער דעצעמבער 1943

אין קאַפּוסטערנאַ האָט דער שעף פון זשאַנדאַרמען־פּאָסט דערשאָסן צוויי קינדער, וועלכע זענען אַנטלאָפן פון יענער זײַט בוג און זיך אויסבאַ־האַלטן אין דעם דאָזיקן ישוב.

10טער דעצעמבער 1943

די דײַטשן האָבן אין איין טאָג אויסגעהרגעט די לעצטע 438 לעבנ־געבליבענע פון לאַגער טאַראַסיווקע, וואָס אויף יענער זײַט בוג, און אַלע מתים אַרײַנגעוואָרפן אין איין און איינציקן קבר. כמעט אַלע זענען זיי געווען יידן, וואָס מען האָט דעפּאָרטירט אין יוני 1942 פון טשערנאָוויץ און פון דאָראָהוי.

דער זעלבער גורל דערוואַרט אויך די יידן וועלכע לעבן נאָך אין אַבאַדאָווקע, טאַלאַלעווקע, קראַסנאָפּאָלקע. ווען זיי וועלן אויך אויסגעהר־געט ווערן — וועט שוין אינגאַנצן האָבן ליקווידירט געוואָרן די מאַסע פון 3000 יידן, אָס איז דעפּאָרטירט געוואָרן אין דער לאַדיזשינער געגנט; א מאַסע וועלכע דער פּרעפעקט פון טולטשינער קרײַז, קאָלאָנעל לאַגין, האָט אין אויגוסט 1942 אָוועקגעשענקט דער אָרגאַניזאַציע „טאָדט", וואָס האָט זיך געפונען אין מזרח־זײַט פון מיטעלן בוג.

16טער דעצעמבער 1943

א קאָמיסיע פון אינטערנאַציאָנאַלן רויטן קרייץ אונטער דער אָנפי־רונג פון שאַרל קאָלב, באַגלייט פון דער פאָרשטייערין פון רומענישן רויטן קרייץ — פרוי יאַאַן — און פון דעלעגאַט פון רעגירונגס־פּרעזידיום און פון גאָווערנאַמענט, באַזוכט פאַרשידענע יידישע קאָלאָניעס אין טראַנס־ניסטריע. זיי זענען געפירט געוואָרן נאָר דאָרט וווּ די מאַכט האָט געוואָלט און ערשט נאָך דעם, וואָס לויט א באַפעל האָט מען דאָרט פריער אויס־געפּוצט די הייזער און די אינסטיטוציעס מיט ריין בעט־וועש און געפעס און צוגענומען פון די ביוראָען די גראַפישע טאַבעלעס און סטאַטיסטי־קעס. די קאָמיסיע האָט גאָרנישט געטאָרט פאָטאָגראַפירן. די אָנפירער פון די קאָלאָניעס האָבן זיך שוין אָבער אַן עצה געגעבן, אַז די דעלעגאַציע זאָל באַקומען די ריכטיקע אינפאָרמאַציע און דאָקומענטן וועגן דער אמתער לאַגע.

17טער דעצעמבער 1943

אין מאָהילעוו, אין שטאָט און אין גאַנצן קרײַז, פירן די זשאַנדאַרן

דורך „ראַציעס״ און כאַפּן הונדערטער יידן, וועלכע ווערן אַרײַנגעשטופּט אין וואַגאָנעס און אַוועקגעשיקט אויף אַרבעט קיין זשמערינקע.

1טער יאַנואַר 1944

אין אַ טאָג־באַפעל צו דער אַרמיי לכבוד נײַ־יאָר, באַהויפּטעט אַנטאָנעסקו אויף אַ ציניש אופן, אַז ער האָט קיינעם נישט דעפּאָרטירט און אַז די אויפפירונג פון זײַן אַרמיי איז געווען אַ מילדע און טאָלעראַנטע.

7טער יאַנואַר 1944

די רויטע אַרמיי געפינט זיך 20 קילאָמעטער ווײַט פון בראַסלעוו. דער לאַגער־קאָמאַנדאַנט פאַראָרדנט, אַז די יידן זאָלן מער נישט אַרויסגיין אויף אַרבעט.

10טער יאַנואַר 1944

דאָס דײַטשישע מיליטער ציט זיך צוריק פון בראַסלעוו. אין לאַגער זענען נאָך געבליבן 120 יידן. זיי ציען אָפּ אין די וועלדער אַרײַן, צו די פּאַרטיזאַנען.

20טער יאַנואַר 1944

די דײַטשן גייען אַרום איבערן ישוב דערעבטשין, באַרויבן, פּייניקן און שיסן. עס זענען אויסגעהרגעט געוואָרן 11 מענטשן: נײַן דעפּאָרטירטע און 2 אָרטיקע.

20טער יאַנואַר 1944

פון ניקאָלאַיעוו זענען אַ טייל אַרבעטער אַריבערגעפירט געוואָרן קיין דומבראַווא־ווערדע. בעת די פרעסט און שנייען האָבן די מענטשן געווינט אין צוויי וואַגאָנען, צו זעכצן אין אַ וואַגאָן. די שלאָפקייטן, די נויט און דער הונגער פאַרלענדן זיי.

25טער יאַנואַר 1944

איבער אַ מסירה פון אַ פּראָוואָקאַטאָר — אַן אַגענט, זענען אַרעסטירט געוואָרן אין בערשאַד עטלעכע דעפּאָרטירטע און אָרטיקע ייִדן, וועלכע מען באַשולדיקט, אַז זיי האָבן געהאַט פאַרבינדונגען מיט די פּאַרטיזאַנישע אָרגאַניזאַציעס. אַזוי ווי די געגנט איז גאַנץ נאָענט צום אומאַנער פראָנט, איז אין שטאָט איצט טעטיק אַ דײַטשישער פּאָליציי־פּאָסטן (אָרטסקאָמאַנדאַנטור). די אַרעסטן האָבן דורכגעפירט דײַטשישע פּאַטרולן און אונטערלייטענאַנט פלאַרין גינעראַרוס זשאַנדאַרן. בײַם אָנהייב האָבן די אַרעסטירטע אויסגעהאַלטן שרעקלעכע עינויים, אָבער סוף־כּל־סוף האָבן זיי שוין מער נישט געקענט אויסהאַלטן, זיך מודה געווען און אויסגעגעבן די אַלע מיט וועמען זיי האָבן געהאַט פאַרבינדונגען. די צאָל אַרעסטירטע איז איצט שוין געשטיגן ביז 148, צווישן וועלכע עס האָבן זיך אויך געפונען דער אַדוואָקאַט מיכאיל שרענצעל, וויצע־פּרימאַר פון געטאָ, ד״ר פליישמאַן, מילמאַן פון סאַדעגערע מיט זײַן פרוי און קינד. „אַ דאַנק” דער טיכטיקייט פון די זשאַנדאַרן זענען אַרעסטירט געוואָרן ניט נאָר די וועמען די דײַטשישע פּאָליציי האָט געפאָדערט, נאָר אויך די אַלע, וועמען מען האָט געטראָפן אין די הייזער פון די געזוכטע. אין הויז פון געטאָ־פּרימאַר, בנימין קאָרן, וועמען מען האָט אויך אַרעסטירט און וועלכער איז אָבער דערנאָך על־פּי־נס ניצל געוואָרן, האָט מען צופעליק געטראָפן 11 ייִדן, וועלכע זענען שוין אויך צוגענומען געוואָרן. נאָך 8 טעג פּייניקונגען זענען אַלע דערשאָסן געוואָרן. מען האָט זיי מקבר געווען אין צוויי געמיינזאַמע קברים, אין אַ טאָל ניט ווײַט פון דער שטאָט.

30טער יאַנואַר 1944

אַ גאַנצע ריי געהיימע מנהיגים פון דער ייִדישער באַפעלקערונג אין רומעניע פון צווישן די וויכטיקסטע ציוניסטישע אָנפירערס (ווילהעלם פּישער, אַדוואָקאַט מ. בענוועניסטי, אַדוו. ד״ר ענטצער און אַנד.) ווערן אַרעסטירט און אײַנגעזעצט אין דער בוקאַרעשטער פּאָליציי־פּרעפעקטורע.

לויט דעם קאָמיסאַר סאַוואַ דומיטרעסקוס אַ באַפעל ווערן זיי אונטערגע־וואָרפן אַ שטרענגן רעזשים פון פייניקונגען. ה׳ ווילהעלם פישער, פאָר־שטייער פון יידישן וועלט־קאָנגרעס פאַר רומעניע, וועלכער איז דאַן אַלט געווען 58 יאָר, איז פון ערשטן טאָג אָן פאַרשפאַרט געוואָרן אין אַן ענגן און טונקעלן קאַרצער, אין וועלכן ער האָט במשך 24 שעה געמוזט שטיין גלייך, מיט די הענט אויסגעצויגן און צוגעקלעפּט צום קערפּער, מחמת די ווענט פון קאַרצער האָבן נישט דערלויבט צו מאַכן קיין שום באַוועגונג.

ערשט אין אַ וואָך אַרום האָבן זיך אָנגעהויבן די אויספאָרשונגען. די מערסטע אַרעסטירטע, בראש מיטן אַדוואָקאַט מ. בענוועניסטי, זענען באַשולדיקט געוואָרן אַז זיי האָבן דערמעגלעכט אַריינצוקומען אין לאַנד אַריין און איבערצופירן קיין בוקאַרעשט אַ דריי הונדערט פּוילישע יידן. ה׳ ווילהעלם פישער איז באַשולדיקט געוואָרן אין אַן ערנסטערן און באַ־זונדערס־געפערלעכן חטא. באַלד אין ערשטן טאָג פון די אויספאָרשונגען האָט מען אים דערלאַנגט אַ טעקע אין וועלכער ער האָט, אַן איבעראַשטער און דערציטערטער, געטראָפן פאָטאָ־קאָפּיעס פון זיין גאַנצער קאָרעספּאָנ־דענץ מיט אויסלאַנד, וואָס איז אַרויסגעשיקט געוואָרן דורכן... שווייצא־רישן זשורנאַליסט האַנס וועלטי. אויף די דאָקומענטן זענען געווען באַמער־קונגען און אונטערשטרייכונגען וואָס עס האָט געמאַכט דער ס.ס.־הויפּט־שטורמפירער גוסטאַוו ריכטער, דער שעף פון דער יידישער סעקציע ביי דער געשטאַפּאָ אין רומעניע. וועלטי, וועמען עס איז געלונגען צו געווינען דעם צוטרוי פון די יידישע מנהיגים אין רומעניע און אין אויסלאַנד איז אין דער אמתן גאָר געווען אַ דייטשישער אַגענט. מיט דער דערלויבעניש פון זיינע הארן האָט דער שפּיאָן דורכגעפירט רעאַלע און וויכטיקע שלי־חותן לטובת דער הילפס־אַרבעט, בכדי אויף אַזאַ אופן זאָל ער קענען באַ־קומען אינפאָרמאַציעס. יעדער בריוו, אָדער באַריכט, וואָס איז דורך אים געשיקט געוואָרן קיין אָדער פון אויסלאַנד, האָט פאַרן איבערגעגעבן ווערן צו וועמען ער איז געווען אַדרעסירט — געמוזט פאָטאָגראַפירט ווערן אין דער געשטאַפּאָ.

נאָך אין דעצעמבער 1943 האָט וועלטי איבערגעריסן דעם קאָנטאַקט מיט די יידישע אָנפירערס, און אין אַ חודש אַרום איז ריכטער צוגעטראָטן

צו דער ארבעט. ער האט איבערגעגעבן די אלע דאקומענטן דער רומעני־שער „סיגוראנצא דזשענעראלא" (לייען: רומענישע אינקוויזיציע־פאליציי, איבערז.). סיי ער, סיי ראדו לעקא האבן זיך טאג־טעגלעך אינטערעסירט אין דער פרעפעקטורע וועגן גאנג פון די אויספארשונגען און צוגעאיילט, אז עס זאל אנגעהויבן ווערן דער פראצעס. די אויספארשונגען האבן זיך געצויגן א זעקס וואכן. פאר פיינע סומעס געלט האט מען אויסגעפועלט א בעסערן רעזשים פאר די ארעסטירטע און סוף־כל־סוף האט מען לויט מיכאי אנטאנעסקוס א באפעל „ארכיווירט" דעם גאנצן ענין. דאס איז גע־ווען נאך זיין באזוך ביים פויפסט אין הארבסט 1943 און דער עיקר — נאכן סאוועטישן אנגריף ביי אומאן, ווען מיכאי אנטאנעסקו האט פאר זיך שוין אנגעהויבן זוכן עווענטועלע „באשטעטיקונגען פון גוטער אויפפי־רונג".

דער איינציקער פראצעס וואס איז יא ארויסגעקומען פון דעם דא־זיקן ענין איז געווען דער פראצעס קעגן האנס וועלטי. ווען די שווייצא־רישע מאכט האט אים ארעסטירט, האט ער געמוזט אנערקענען — בשעת א דראמאטישן קרייץ־פארהער מיטן ה' ווילהעלם פישער — אז ער איז באמת געווען א געצאלטער געשטאפא־אגענט און אז ער האט טאקע אפ־געטון די גאנצע פארעטערישע און שפיאנאזש־ארבעט אין וועלכער מען באשולדיקט אים. דאס קרימינעלע געריכט פון אאראוער קאנטאן, וווּ ער איז געמשפט געווארן, האט אים פאראורטיילט אויף א יאר מיט 9 חדשים תפיסה.

5טער פעברואר 1944

די „רומענישע יידן־צענטראלע" באקומט דורכן רומענישן אויסערן־מיניסטעריום 1.353.000 לעי פון פויפסט, פאר דער הילפס־ארבעט לטובת די יידן אין טראנסניסטריע.

7טער פעברואר 1944

א נייע גרופע פון 80 בערשאדער יידן, די גרעסטע טייל ארטיקע, ווערט ארעסטירט און באשולדיקט אין שטיצן די טעטיקייט פון די סא־

וועטישע פּאַרטיזאַנען. אויך זיי זענען געפּייניקט געוואָרן דורך די דײַטשן און דורכן אונטערלייטענאַנט פלאָרין גינעראַרוס זשאַנדאַרן.

נאָך דרײַ וואָכן עינויים קשים, זעקס טעג פאַרן אַרײַנקום פון סאָוועטישן חייל קיין בערשאַד, זענען זיי אויסגעשאָסן געוואָרן און באַערדיקט געוואָרן אין אַ דריטן געמיינזאַמען קבר אין אַ טאָלעכל, לעבן דער שטאָט.

שפּעטער זענען די אַלע מתים אויפגעגראָבן געוואָרן און זיי רוען איצט אויפן ייִדישן בית-עולם אין בערשאַד; אויף זייער מצבה, וואָס די דעפּאָרטירטע האָבן אוועקגעשטעלט, האָט דער בריטשעווער רב, ר' בערל יאסער, נאָך בעת די רומענישע רדיפות זיך דערוועגט אויפצושרײַבן:

„פאַר אַן אייביקן אָנדענק דעם אייביקן חורבן
פון אייביקן פאָלק — לעולמי עד!
אין עמק הבכא, אין טאָל פון פּײַן און טרערן
אין אבלות נאָך צענדליקער טויזנטער פון פאָלק ישראל,
ווײַט פון זייערע נאָענטע און ליבע,
עלטערן און קינדער,
זויג־קינדער און געאַכטע זקנים
פאַרבריידערט דורכן טויט אין געמיינזאַמע קברים
האָבן זיי זיך קיינמאָל ניט צעשיידט!
אויסגעשטאָרבענע פאַר הונגער און פון קעלט
פאַרשלעפּטע אין דער פרעמד
און אָן פרײַהײַט
קדושים אויף דער דאָזיקער ערד
קרבנות פון רשעות
צונויפגעדריקטע בײַם לעבן און נאָכן טויט
אין שווידערלעכן יאָר ה'תש"א — ה'תש"ב (1941 — 1942).
צווישן טויזנטער קדושים וטהורים
זאָלן אויך דערמאָנט ווערן די דאָזיקע

„וואָס אונטער אָט דעם שטיין,
אייביק זאָל זײַן זייער אָנדענק!"

(דער מחבר גיט אָט דעם עפּיטאַף אין רומעניש און ס'איז נישט שווער צו דערקענען, אַז ער איז איבערגעזעצט פון לשון קודש.
דער איבערזעצער)

18טער מאַרץ 1944

די ייִדן וואָס זענען געווען אינטערנירט אין לאַגער וואַפּניאַרקע — וועלכער איז אויפגעלייזט געוואָרן מיט אַ האַלב יאָר צוריק — האָבן זיך נאָך אַלץ אַרומגעשלעפּט מיט זייערע צרות און ווייטיקן איבער גאַנץ טראַנסניסטריע.

די וועלכע האָבן געהאַט אַ שטיקל מזל בײַ דער סעלעקציע־קאָמיסיע פון מאַרץ 1943 האָבן, נאָכן אָנערקענט ווערן אַלס אומשולדיק, באַקומען אַ מעלדונג זיך צוריקצוקערן אין לאַנד אַרײַן און זענען אין צוויי חדשים אַרום גאָר אַוועקגעשיקט געוואָרן אין די געטאָס פון טריבודי, סאַוורַאַני און אָלגאָפּאָל. דאָרט האָבן זיי זיך אָנגעמוטשעט אַ גאַנצן זומער — דאָס רוב אין קאָלכאָז־שטאַלן — ווו אַ טייל איז אויסגעשטאָרבן. אַ 70 פון זיי זענען אויסגעשטאַנען כל עינויים קשים ביז זיי זענען אָנגעקומען אין טעווטאָניִשן גיהנום פון טריכאַטי. נאָך אַ סך אינטערווענצן, דינגענישן און קאַפּריזן זענען כמעט אַלע רעפּאַטריאירט געוואָרן אין דעצעמבער 1943 און יאַנואַר 1944.

די, וועלכע זענען אַהין אָנגעבראַכט געוואָרן אין האַרבסט 1942 דירעקט פון לאַגער טירגול־זשיו, ווי אויך די 16 וועלכע די סעלעקציאָניר־קאָמיסיע האָט פּאַראורטיילט נאָך צו בלייבן אין וואַפּניאַרקער לאַגער, זענען אין אָקטאָבער איבערגעפירט געוואָרן אין אַ לאַגער קיין גראָסאַלאַוואַ; פון דאָרט האָט מען זיי רעפּאַטריאירט קיין רומעניע אָבער ווידער אינטערנירט אין לאַגער פון טירגול־זשיו.

די וועלכע מען האָט געהאַט אָנגעבראַכט קיין וואַפּניאַרקע פון תּפיסות, ווו זיי זענען שוין געהאַט אָפּגעזעסן די צוגעפּסקנטע שטראָפן וואָס

זיי האָבן זיך „פאַרדינט" פאַר זייער גלויבן און פאַר זייערע אידעאַלן — זענען אַרײַנגעפאַלן אין דער ריבניצער תּפֿיסה.

זיי האָבן ביז איצט אויסגעהאַלטן, רעזיגנירטע און מיט האָפענונג, דעם שטרענגן תּפֿיסה־רעזשים. דער שטורעם פון די גרויסע איבערקערע־נישן, וואָס שפּילן זיך אָפּ אויפן פראָנט, איז פאַרבײַ אויך דורך זייערע גראַטעס און זיי אָפּגעפרישט זייער אויסדויער־קראַפט. זייער גרויסער טאָג האַלט זיך אין דערנענטערן.

זינט אַ פּאָר טעג מערקט זיך אין תּפֿיסה אַ גרויסע צערודערונג. דער קאָמאַנדאַנט, מאַיאָר טעאָדאָר דעלטשיו, איז אַוועק. מען זעט נישט מער די ביוראָ־אָנגעשטעלטע און אַפילו נישט — אַ טייל וועכטערס. דערפאַר האָבן זיך אָבער באַוויזן עטלעכע נײַע וועכטערס, וואָס מען האָט אָנגע־בראַכט פון דער תּפֿיסה אין באַלטע.

צו מיטאָג־צייט האָט מען באַפוילן, אַז אַלע אינטערנירטע זאָלן איינ־פּאַקן זייער באַגאַזש. די אַרעסטאַנטן האָבן איינגעפּאַקעוועט, וואָס זיי האָבן נאָך פאַרמאָגט אין די בינטלעך און גרופּעסווײַז געוואַרט אין די צע־לעס. עס זענען אַדורך לאַנגע און שווערע שעהן. ס'איז נאַכט געוואָרן און די מערסטע אינטערנירטע זענען אַנטשלאָפן געוואָרן. אין מיטן נאַכט ווערט די שטילקייט איבערגעריסן פון אַ גרויסן רעש. עס רײַסן זיך אַרײַן אין די צעלעס דער עלצטער וועכטער וואַלוצאַ, דער וועכטער אוצאַ פון דער באַלטער תּפֿיסה איניינעם מיט עטלעכע דײַטשישע אָפיצירן און סאָל־דאַטן. צעטומלטע, האָבן די אינטערנירטע קוים באַוויזן צו עפענען די פאַרשלאָפענע אויגן און פון די בעסטיעס בליקן האָבן זיי שוין אַלץ פאַר־שטאַנען. מען האָט נישט געהערט קיין איין געשריי. קוים ערגעץ ווו אַ קרעכץ וועלכן עס האָט פאַרטויבט דאָס קנאַקן פון די אויטאָמאַטישע רע־וואָלווערן. עטלעכע הויך־אָפּהילכנדיקע טריט, צוערשט אין קעלער, שפּע־טער אויפן צווייטן גאָרן און צום סוף אויפן ערשטן, אַז איילים דורכקאָנ־טראָלירן די מתים, נאָך אַ פּאָר קוילן „אויף יעדן פאַל" אין די, וועלכע האָבן נאָך געאָטעמט און אין דער ריבניצער תּפֿיסה איז ווידער אַמאָל געוואָרן שוידערלעך־שטיל. צוויי און פופציק ייִדישע קעמפער האָבן דאָ

באַצאָלט מיט זייער לעבן פאַרן חטא וואָס איז באַשטאַנען אין גלויבן אין א בעסערער וועלט.

אויפן צווייטן טאָג, גאַנץ פרי, האָט שוין די תפיסה געברענט פון אַלע זײַטן. די בעסטיעס האָבן געהאַפט אַז זיי וועלן אַזוי קענען פאַרווישן די שפּורן פון זייער פאַרברעכן און פאַרן אָפּטרעטן האָבן זיי אונטערגעצונדן די תפיסה. אין אָט דעם שטיקנדיקן רויך, ווו עס האָט זיך געפילט דער ריח פון געבראָטן פלייש — איבער אַ קבר פון זשאַר — זענען עטוואָס שפּעטער אַרײַנגעקומען די ערשטע רויטאַרמייער. זיי האָבן שוין מער נישט געטראָפן ווי פיר מידע נפשות, וועלכע האָבן מיט ניסים אַרויסגעראַטעוועט, פון אונטער די קוילן און פון פײַער, זייער צעפּײַניקט לעבן.

20טער מאַרץ 1944

די לעצטע וואָכן פון דער פאַשיסטישער הערשאַפט זענען דורך אַן די אַלע צרות צו וועלכע די ייִדן האָבן זיך שוין געהאַט צוגעוווינט במשך די קאַריע דרײַ יאָר צײַט. עס האָבן שוין נישט געשלאָגן נישט די אָפיצירן, נישט די סאָלדאַטן, נישט די פּרעטאָרס, נישט די אַפּטייקערס און נישט די וואַלד-אינזשעניערן. מען האָט שוין מער נישט צוגעטריבן קיין ייִדן נישט צו קיין אַרבעט און נישט צו קיין עוואַקואַציעס. פון די „זשידאַנעס" איז שוין גאָר איצט געוואָרן „הערן ייִדן".

אָבער אַ געפיל פון אומרו און באַרעכטיקטן פחד האָט נאָך שטאַרק באַהערשט די ייִדישע מאַסע. דאָס איז געווען דער פחד פאַר די שחיטות און פאַרן חורבן. וואָס די דײַטשן האָבן נאָך געקענט אָנאַרבעטן פאַרן אָפּטרעטן.

דער בליצשנעלער סאָוועטישער אָנגריף האָט נישט דערלויבט דורכצופירן די דאָזיקע לעצטע פאַרברעכנס. די רויטע אַרמיי וועלכע האָט זיך דעם 10טן מאַי אַרויסגעלאָזט פון אומאַן איז אין 5 טעג אַרום צוגעקומען צום בוג, וועלכן זי האָט נאָך אין דער זעלבער נאַכט געקרייצט און געגאַנגען אַן איבעררײַס ביז צום דניעסטער, וווּהין זי איז אָנגעקומען דעם 20טן מאַרץ.

די צעוואָרפענע, דעזאָרגאַניזירטע און אויף יעדן טריט געיאָגטע רעשטלעך פון היטלערס אַרמיי זענען אַדורך, אין גלויף, דורך די ייִדישע געטאָס. שמוציקע, אָפּגעריסענע און אָפּגעשליסענע, באָרוועסע און הונגעריקע דײַטשישע סאָלדאַטן פלעגן זיך פון צײַט צו צײַט אָפּשטעלן קעגן די גרופּקעלעך ייִדן, וואָס האָבן זיך נאָר וואָס געראַטעוועט פון פאַשיסטישן גיהנום, און בײַ זיי בעטלען אַ שטיקל ברויט. זיי האָבן קיינמאָל נישט באַוויזן צו דערוועקן קיין רחמנות. מיט עקל האָט מען זיי, ווו נישט ווו, צוגעוואָרפן אַ נדבה.

קאפיטל 6

יזכור!

אטאקי

נומער 160

געדאַנקען און בילדער, געשילדערט פון געוועזענעם פאָרזיצער פון דער יידישער קהילה אין סוטשעאַוואַ און אָנפירער פון שארגאראדער געטאָ, ד"ר מאיר טייך.

מאָנטיק, דעם 13טן אָקטאָבער 1941, אינדערפרי, האָט זיך אונדזער צוג אָפּגעשטעלט אויף א טויטער ליניע, ערגעץ אויף א בארג-אָפּהאנג אנט־קעגן דעם אטאקיער וואקזאל. די ערד איז געווען בלאָטיק־אויסגעקנאָטן פון אזויפיל קאָנוואָיען, וואָס זענען דאָ אדורכגעגאנגען און פון א גאָס־רעגן וואָס האָט געהאלטן אין איין גיסן אָן אויפהער. די ערד איז געווען ווייך און גליטשיק, אזוי אז אפילו די יינגסטע און קרעפטיקסטע איז אָנ־געקומען שווער דאָס אראָפּגיין פון בארג.

מיר האָבן געמוזט אין דער גיך פארלאָזן די וואגאָנעם, וועלכע זע־נען געשטאנען אויף א געפערלעכן שיפּוע. די סאָלדאָטן וועלכע האָבן אונדז געהיט האָבן אונדז באלד ארויסגעוויזן, ווי טיף עס האָט זיך געענדערט אונדזער מערכה. מיר זענען שוין ביי זיי אין די אויגן נישט געווען קיין מענטשן, נייערט קרעציקע הינט, וועלכע מען קען טרייבן, אדער שלאָגן מיט שטעקענעס צי מיט די פּריקלאָדן און אויף וועמענס חשבון עס איז דער־

לויבט יעדער מין שפּאַס אָדער חוזק. דעם באַגאַזש — אַ מאַסע רענצלעך און פּעק — האָט מען געדאַרפט אַרײַנוואַרפן אין די קאַנאַוועס פון שאָסיי, איינס אויף ס'אַנדערע. דער רעגן, געמישט מיט שניי, ווייקט דורך די מענטשן און די זאַכן און נעמט אונדז דורך אַלע — די גאַנצע מאַסע, וואָס איז צונויפגעדריקט ווי אַ טשערעדע און אַרומגערינגלט פון די באַוואָפנטע חיות. די אַלטע לײַט און קראַנקע בלײַבן אויך ליגן אין דער נעץ. אַרום און אַרום ליגן מתים, וואָס זענען דאָ פאַרבליבן פון פריערדיקע קאָנוואָיען. עס פאַלט קיינעם נישט איין, אַז מען וואָלט זיי באַדאַרפט באַערדיקן. אויך אין אונדזער קאָנוואָי מוטשען זיך צוויי זקנים מיטן טויט. מן־הסתם וועלן מיר זיי אויך דאָ איבערלאָזן, הגם עס איז מעגלעך, אַז זיי וועלן עס נאָך פילן. דער האַר אין הימל וועלכער האָט אונדז פאַרלאָזט, זאָל זיי צונעמען דעם באַוווּסטזײַן און זיי שענקען אַ גיכן טויט.

טיפער נאָך ווי די פיזישע לײַדן און אפילו ווי די זאָרג פאַר מײַנע בני בית פיל איך די דערנידעריקונג און די שרעקלעכע געפאַלנקייט, וועלכע ברעכט אונדז ממש איין. אָן אַ שום שולד און אָן אַ שום גרינטלעכער סיבה — האָבן מיר גענצלעך אָנגעווירן יעדן מין מענטשלעכע רעכט („קאַפּיטיס דעמינוטיא מאַקסימאַ").

אין אַלעמענס אויגן האָט מען געקענט איבערלייענען יענעם „פאַר־וואָס?" וואָס איז געווענדט צום גורל און די שרעק פאַר דעם, וואָס עס דערוואַרט אונדז נאָך. רחמנות צו די טײַערע און ליבע, וועלכע האָסט ביז איצט געקענט באַשיצן און וועלכע דו זעסט איצט אויסגעשטעלט, הומעכטיקע, אויף יעדער געפאַר מצד די ווילד־צעיושעטע כוחות פון מענטש און נאַטור. דער באַוווּסטזײַן אַז דו קענסט זיי איצט גאָרנישט העלפן פאַרשאַפט דיר אַזאַ מין ווילדן ווייטיק, אַז עס וויל זיך דיר רעווען, דערלאַנגען קלעפ אָדער זיך שלאָגן מיט גאָט אַליין. פון וואַנען נעמען מיר אַזויפיל ענערגיע, אַז מיר זאָלן אויפהאַלטן די נייטיקע רואיקייט, אויף צו קענען פרוּוון עפּעס אויסצובעסערן די דאָזיקע פאַרצווייפלטע לאַגע? אויף אײַנצושאַפן עסן, זיך צו דינגען מיט פורמאַנעס (בעלי־עגלות) און אײַנצופעדעמען אַן אָנהייב פון אָרגאַניזירטקייט? עס איז פשוט געווען אַ נס, וואָס מיר האָבן דאַן אַלע נישט פאַרלוירן דעם קאָפּ.

אין עטלעכע שעה — אָדער יאָרן — ארום, באַקומען מיר אַ באַפעל צו גיין ווייַטער צום שטעטל אטאקי, וועלכעס ליגט — לויט מען זאָגט אונדז — אַ 500 מעטער פון דאַנען. די פורמאַנעס, די דאָזיקע ערשטע היענעס (בלוטזויגער), וועלכע פאָדערן ריזיקע סומעס פאַרן צופירן אונדז ביזן שטעטל, באַקומען וויפל זיי ווילן נאָר בייַ די איבערגעאיילטע. מייַן ערשטער פּראָטעסט בייַם קאַפּיטאַן פּאַפּעסקו ווערט באַלוינט מיט דער־פאָלג, היות ער רעדוצירט דעם טאַריף צו 2.000 לעי פאַר אַ פורל, דאָס הייסט צו נאָר 20 מאָל מער ווי עס איז די געוויינלעכע פרייַז. אויף אונ־דזער חשבון זענען אַנטשטאַנען גאָר שיינע פּערספּעקטיוון פאַר אַלע אָרטי־קע אייַנוווינער. קאַפּיטאַן פּאַפּעסקו ראַט אונדז „גוטוויליק" צוצואיילן די פאָרמאַליטעטן בייַ דער נאַציאָנאַל־באַנק און בייַם צאָל־אַמט, ווייַל אין אטאקי וועלן מיר נישט קריגן קיין דאַך איבערן קאָפּ, בעת אין מאהילעוו קריגט מען נאָך גאַנץ ווילע וווינונגען. ער האָט גאַנץ גוט געוווּסט אַז כל־זמן מיר וועלן גיין אין קאָנוואָי, לויערט אויף אונדז דער טויט, אָבער ער האָט שוין וואָס גיכער געוואָלט פון אונדז פּטור ווערן. און אַזוי זענען מיר געגאַנגען אויף אַ גליטשיקן פעלד־וועג, אין דער קלעפּיקער בלאָטע. די אַלטע לייַט און בכלל שוואַכערע מענטשן — אינאיינעם מיט די חפצים — אויף די וואָגנס, און מיר, די איבעריקע, פוןביידע זייַטן וועג, צו פוס. מיר האָבן נאָך געדאַרפט זייַן דאַנקבאַר פאַר אָט דעם באַזונדערן חסד, ווייַל מען האָט אונדז זייער פעסט באַטאָנט, אַז די ייִדן פון די פריערדיי־קע קאָנוואָיען איז נישט דערלויבט געוואָרן צו דינגען קיין פורלעך, אַזוי אַז די שוואַכערע מענטשן און אַלע זאַכן זענען געבליבן ליגן הפקר פאַר אַלערליי חיות: מענטשן, הינט און קראָען... אויך פאַר זיי האָבן זיך איצט געעפנט שיינע פּערספּעקטיוון. ווי עס זאָל נישט זייַן — האָבן מיר גענאָסן פון ספּעציעלע פּריווילעגיעס, ווייַל פאַר אונדז זענען אַ סך אויסגעשאָסן געוואָרן און כמעט בייַ אַלע האָט מען צוגענומען די זאַכן זייערע.

אַזוי זענען מיר אינגיכן אָנגעקומען קיין אטאקי, אָדער בעסער גע־זאָגט — אַהין ווו עס איז אַמאָל געווען דער דאָזיקער מענטשלעכער ישוב. מען האָט באַשטימט אונדז אייַנצוקוואַרטירן אין דער אונטערשטער טייל שטאָט, אין דער ייִדישער געגנט, וואָס אויפן ברעג פון דניעסטער. אַלע

א קינד פון טראַנסניסטריע

אויסגעהונגערטע

זיי האָבן אוודאי געטראַכט, אַז איבער אונדז וועלן זיי איצט אַריבערגעטריבן ווערן אויף יענער זײַט דניעסטער; וועלן געפּייניקט ווערן און וועלן מוזן אויסשטיין אַ גאַנצע קייט מיט מאַטערנישן וואָס זענען ערגער ווי דער טויט. מעגלעך אַז אַ טייל פון זיי האָט אונדז אין יענער מינוט געהאַסט. אין קאַמף פאַרן לעבן, פאַר אַ שטיקל ברויט אָדער פאַר אַן אָרט ווו זיך אַנידערצולייגן, אפילו אין מיסט, ווערט דער מענטש פאַרוואַנדלט אין אַ חיה, וועלכע קריצט מיט די ציין אַקעגן דעם, וואָס לעבט לעבן איר, אָדער וואָס קומט זיך מיט איר צו קעמפן פאַרן שטיקל ברויט אָדער פאַרן געלעגער.

דער אמת איז אַז אונדזער אָנקום האָט טאַקע גורם געווען, אַז מען זאָל יאָגן צום דניעסטער־צו אַ טייל פון יענע, וועלכע האָבן דאָרט אויסגערוט זייערע צעבראָכענע ביינער. ווער עס האָט געקענט לויפן, האָט זיך געביטן ס׳אָרט, פּונקט ווי דער וואָס טרינקט זיך כאַפּט זיך אָן אין אַ שטרוי, אָדער דער וואָס איז שטערבלעך קראַנק כאַפּט זיך אָן אין אַ שטראַל פון האָפענונג. מיר האָבן אָוועקגעלייגט די זאַכן אויף אַן אָרט, וואָס איז עטוואָס געווען פאַרהיט פון נעץ, אין אַ צימער וואָס איז נאָר וואָס באַפרײַט געוואָרן. דערנאָך האָט זיך יעדער איינער פון אונדז גענומען זוכן אַ שטיקל אָרט אויף בײַנאַכט. אַ ווינקעלע, וואָס זאָל אויף וויפל ס׳ניט איז זײַן טרוקן. אָבער זייער ווייניק פון אונדז האָבן אַזוינס געפונען. די מערסטע זענען פאַרבליבן אונטערן פרײַען הימל. די געפערלעכע קראַנקע און די אַלטע לײַט אָן משפחות זענען אַרײַנגעזועצט געוואָרן אין אַ הויז וואָס האָט נישט געהאַט נישט קיין טירן, נישט קיין פענצטער, נאָר אַ טרוקענעם דיל און אַ גאַנצן דאַך. פאַרנאַכט־צו האָב איך זיך גענומען זוכן מײַן מומע גאָלדע ביינער, אַ 87־יאָריקע פרוי, וועלכע האָט מיך שוין כמעט נישט דערקענט. לעבן איר ליגט ישעיה לאַנגער, וועלכער איז שוין אַריבער די 92. איינער פון די אָנגעזעענסטע בוקאָווינער געשעפטסלײַט, וועלכער האָט נאָך שטאָלצירט מיטן האָבן בײַגעווען אַלס דעלעגאַט אויפן ערשטן ציוניסטישן קאָנגרעס אין באַזעל. שוין כמעט אַ בלינדער, האָט ער מיך, דאָך, נאָך עטלעכע מאָל באַזוכט אין סוטשעאַוואַ. זײַן פרוי רוימט אים אײַן, אַז איך בין דאָ, און ער בעט מיך איך זאָל זיך דערנענטערן.

איך לאָז זיך אַראָפּ לעבן אים אויף די קניעס און ער כאַפּט מיך אָן בײַ דער האַנט, האַלט זי אַ ציטערנדיקער און דריקט זי אַ לאַנגע צײַט. צו־ערשט קען ער נישט רעדן, ווײַל דאָס געוויין דערשטיקט אים די רייד; אָבער ער קומט צו זיך און האַלט פאַר מיר אַ גאַנצע רעדע: „ה׳ דאָקטאָר! ווי איז עס מעגלעך געווען, אַז זיי זאָלן מיך געווען פאַרטרײַבן פון סור־טשעאַווע? צוריק מיט 90 יאָר בין איך דאָרט געבוירן געוואָרן. כ׳האָב דאָרט געלעבט און געאַרבעט. איך האָב איבערגענומען מײַן פאָטערס גע־שעפט און ערלעך עס אָנגעפירט במשך 60 יאָר. איך בין געווען אימפּע־ריאַלער ראַטמאַן, קאָמונאַלער ראַטמאַן, אַן אָנפירער פון דער קהילה. איך האָב זיך קיינמאָל מיט קיינעם נישט געקריגט און אין די יונגע יאָרן פונקט ווי אויף דער עלטער בין איך געווען געליבט און געאַכט בײַ איטלעכן. איר דאַרפט מיר צוזאָגן אַז איר וועט באַלד אוועקשיקן אַ מעמאָראַנדום צו אַלע קאָמפּעטענטע אינסטאַנצן, אין וועלכן איר וועט זיי דערמאָנען אַלץ, וואָס איך האָב אײַך דאָ איצט געזאָגט און איר זאָלט פאָדערן, אַז מיר זאָלן צוריקגעשיקט ווערן, ווײַל מיר זענען צוויי אַלטע מענטשן. אין סור־טשעאַוואַ האָבן מיר זיך שוין אפילו צוגעגרייט די קברים און מצבות פאַר אונדז ביידע. עס פעלט נאָר נאָך אויסצוקריצן אויפן שטיין דעם טאָג פון אונדזער טויט. זאָל מען אונדז לאָזן דאָרט שטאַרבן, אָדער אויב עס איז נישט מעגלעך אין סוטשעאַווע, טאָ זאָל מען אונדז שיקן קיין פּאַלטיטשען, די שטאָט וווּ מײַן פרוי איז געבוירן געוואָרן און וועלכע איז פאַר אונדז שטענדיק געווען אַ צווייט פאָטערלאַנד. איך וויל שוין מער גאָרנישט, ווי נאָר באַגראָבן צו ווערן אין דער ערד פון פאָטערלאַנד".

עס איז אים באַפאַלן אַ געוויין און ער האָט שוין מער ניט געקענט רעדן. הגם איך אַליין האָב שוין אויך ניט געקענט אײַנהאַלטן דאָס געוויין, האָב איך אָבער זיך געפּרוּווט אים טרייסטן און אים אַלץ צוגעזאָגט, אַבי אים צו באַרואיקן. אין אַ שעה אַרום איז ער אויסגעגאַנגען. איך האָב אים מקבר געווען אויפן ברעג פון דניעסטער. הײַנט איז דאָרט מער נישטאָ קיין שום צייכן. אונטער דער מצבה מיט דער געמיינזאַמער אויפשריפט פון סוטשעאַווער בית־עולם רוען הײַנט נאָר שאַרלאָטע לאַנגערס ביינער. זי איז געווען די איינציקע זקנה פון דער שטאָט, וועלכע האָט אויסגע־

האַלטן אַלע עינויים קשים פון טראַנסניסטריע און געהאַט גענוג כּוח זיך אומצוקערן אַהיים און צו שטאַרבן אויף דער ערד פון פאָטערלאַנד.

איר, וועלכע האָט אין יענער צײַט געוווינט אין אײַערע אייגענע וווי־נונגען און געשלאָפן אין אײַערע אייגענע בעטן, איר וועט זיך קיינמאָל נישט קענען פאָרשטעלן וויפל מיר האָבן געליטן, ווי שווידערלעך עס איז געווען אונדזער נויט, ווי גרויזאַם אונדזער ווייטיק און ווי טראַגיש עס איז דער טויט — ווײַט פון דער היים. יזכור! דערמאָנט זיך אין יענע אַלע, וועלכע שטאַרבן אויף די וועגן!

ס'איז אַ שטאָק פינצטערניש, אַ נעץ, שמוץ, געשרייען, געוויינען, און דאָך שטייען נאָך מענטשן אויף די פיס. עלטערן האָבן פארלוירן קינ־דער; קינדער האָבן פארלוירן עלטערן. כּאָאָס! מען זוכט, מען שרײַט, מען רעוועט, מען שעפּטשעט. הונגער, יסורים, פאַרצווייפלונג, טויט! אומ־זיסט פרוווט מען טרייסטן, באַרויִקן. קיין עסן קריגט מען ניט און די מערסטע לייגן זיך שלאָפן הונגעריקע, מיט שרעק פארן מאָרגנדיקן טאָג און מיטן באַגער אַז די נאַכט זאָל זײַן אַ לאַנגע און אַ רויִקע. כּמעט קיי־נער שלאָפט ניט און דאָך גייט די נאַכט גיך אריבער און מיט אַ ציטערנ־דיק האַרץ זעען מיר צו דעם אויפגאַנג פון אַ נײַעם טאָג. באַלד זענען אָנ־געקומען די פּויערים מיט אביסל מילך און ברויט. אָבער זיי מאָנען פאַנ־טאַסטישע פּרײַזן און די מערסטע זענען ניט בכּוח דאָס צו באַצאָלן.

פּלוצים דערהערט זיך פון דער ווײַטנס אַ טויב געמורמל, וואָס ווערט וואָס אַמאָל שטאַרקער און העכער, ביז עס פאַרוואַנדלט זיך אין אַ געיאָ־מער. עס קומען אָן די יעדינעצער ייִדן. זיי זענען נאַקעט, הונגעריק, און ווערן געיאָגט ווי אַ סטאַיע הינט. אָט זענען זיי שוין צוגעקומען. איך וועל קיינמאָל ניט פאַרגעסן דאָס דאָזיקע בילד. עס שטייען נישט פאַר מיר קיין מענטשלעכע באַשעפענישן. אויסגעהונגערטע, אָנגעטועטע אין שמאַטעס — שלעפּן זיי זיך קוים. זיי ציטערן, קרעכצן און וואָיען. אין זייערע אויגן איז דאָ טויט־שרעק פּונקט ווי אין די אויגן פון אַ חיה, וואָס ווערט געיאָגט פון אַ מחנה הינט אונטער אַ געפּײַף פון קוילן. די דאָזיקע טשערעדע, וואָס ווערט געיאָגט און געשלאָגן מיט בײַטשן און מיט סאָלדאַטסקע ביקסן, רירט זיך איינפאָרמיק, מיט נאַכלעסיקע באַוועגונגען, געמוטשע־

טע, כמעט אומבאַוווּסטזיניקע. די בעסטיעס דערלויבן קיינעם נישט זיך אָפּצושטעלן און יאָגן אַלץ ווייַטער צום דניעסטער צו, צו דער ספּלאַווע, צום גיהנום צו. אָבער מיר רינגלען זיי אַרום און אין די געציילטע רגעס פון גערודער, באַווייַזן מיר זיי אַרייַנרוקן אַביסל עסנוואַרג, אָנטועכץ און אפילו אַוועקצוגנבענען עטלעכע פון זיי און זיי צו באַהאַלטן צווישן זיך. די סאָלדאַטן באַווייַזן אָבער גיך צו צערייַסן אונדזער קרייַז און נאָכן ווידער-פאַרמירן דעם קאָנוואָי, דערהער איך צום ערשטן מאָל דעם באַפעל, וועלכער וועט מיר פון איצט אָן און ווייַטער אַזוי אָפט סווישטשען אין די אויערן: „ווער עס קען נישט גיין ווייַטער, זאָל בלייַבן אַרונטער — וועט ער דערשאָסן ווערן".

מיר זעען קלאָר דאָס גאַנצע בילד פון אונדזער צוקונפט. איך וואַרף אַ פאַרגנבעטן בליק צו מייַן זון, וועלכער איז נאָר וואָר אויפגעשטאַנען פון אַ שווערער קרענק און נייטיקט זיך איצט אין רו און אין אַ גוטער דערנערונג. מייַנע אויגן באַגעגענען זיך מיט דעם שוידער, וואָס אין די אויגן פון מייַן פרוי, וועלכע טראַכט און זאָרגט איצט נאָר וועגן איר קינד. איך באַווייַז קוים אַ טראַכט צו טון וועגן מייַן אַלטער מאַמען און וועגן אַלע מייַנע ליבע און עס כאַפּט מיך אָן אַ ווילדע ווייטיק, אַ ציטער, ספּאַזמען, און עס דרייט זיך מיר דער קאָפּ. איך הער דאָס שעפּטשען פון מייַן פרוי, וועלכע רעדט מיך צו, אַז מיר זאָלן איניינעם אַראָפּשלינגען דאָס סם וואָס מיר האָבן זיך צוגעגרייט נאָך פאַרן אַרויסלאָזן זיך פון סוטשעאַווע. אונדזער יינגל שטעלט זיך קעגן און מיטן גאַנצן לעבנס-דאָרשט פון זייַנע אַכצן יאָר געפינט אויס אַלערליי ענטפערס און דערמוטיקנדיקע אַרגומענטן קעגן אונדזער באַשלוס. איך ווייס ניט, וועלכער אַרגומענט עס איז געווען דער איבערצייגנדיקסטער. אפשר דער אַרגומענט וועגן נקמה-נעמען. בכדי אונדז צו מונטערן און אונדז אָנצורעגן צו לעבן און צו ווידערשטאַנד, האָט ער, מיט זייַן צאַרטן גוף און נאָך נישט רייַפן שכל, איבערגענומען די לייצעס אין זייַנע הענט. ער באַפרייַנדעט זיך גיך מיטן ד"ר אברהם רייַכער, וועלכער איז אויך נישט עלטער פון 33 יאָר אָבער אַן אוצר פון ענערגיע און, איניינעם מיט מייַן שוואָגער, שמואל נויבערגער — אויך אַ

יונגערמאַן פול מיט לעבן — פאַרמירן זיי דאָס ערשטע קעמערל פון נשמהדיקן ווידערשטאַנד און דעם אָנהייב פון אונדזער אָרגאַניזירטקייט.

ד"ר אברהם רייכער איז געווען דער ווילן, שמואל נויבערגער דער סטימול און אַלעקסאַנדער גדעון טײַך, מײַן גוטער גידי, איז געווען — געדאַנק און קלוגער ראַט — וועלכע האָבן אונדז באַשיצט און, שפּעטער, אין די שווערסטע מאָמענטן, געראַטעוועט. אַטאַקי האָט זיי פאַרהאַרטעוועט, פּונקט ווי עס האָט אַנדערע צעטרייסלט, צעשרויפט. אָבער דער גורל איז געווען שטאַרקער פון זיי און קיין איינער האָט נישט דערלעבט אפילו אַ טראָפּן פון דער נצחון־פרייד. זייערע קערפּערס מאַכן איצט פעט די אוקראַינער ערד, אויפן אַלטן שאַרגאַראָדער בית הקברות. שמואל נויבערגער איז געשטאָרבן דעם 26טן פעברואַר 1942 און ד"ר אברהם רייכער בלויז אין עטלעכע טעג אַרום, דעם 3טן מאַרץ. ביידע האָט זיי אַוועקגעלייגט דער פלעק־טיפוס. מײַן זון איז געשטאָרבן דעם 15טן אויגוסט 1943 און אין צוויי טעג אַרום האָב איך אים אַרײַנגעלייגט אין איין אָרון מיט זײַן מאַמען, אַנאַ טײַך, מײַן הייליקע פרוי, וועלכע האָט נישט געקענט און נישט געוואָלט איבערלעבן איר איינציק קינד.

יזכור! טראַכט וועגן אָט די אײדעלע קדושים, אויסדערוויילטע מאַרטירערס צווישן די הונדערטער טויזנטער קרבנות, וואָס זענען פאַרבליבן אין אוקראַינער ערד. מיט אָט־די האָט מען זיך לכל הפחות מתעסק געווען ביז זייער לעצטער רגע. זייער לעצטער בליק האָט זיך באַגעגנט מיט די ליבשאַפט־בליקן פון זייערע נאָענטסטע. זיי זענען געבראַכט געוואָרן צו קבר ישראל און אויף זייערע קברים וואַכן כאָטש מצבות. דערמאָנט זיך אין די אַלע וועמענס לעצטער בליק האָט זיך באַגעגנט מיט שנאה־בליקן; די אַלע, וועלכע זענען געשטאָרבן איינע־אַליין, פאַרלאָזטע, פון הונגער, פון פראָסט אָדער פון די פאַרשאָלטענע קוילן, און זענען אפילו נישט באַערדיקט געוואָרן. איך האָב געזען די קערפּערס פון אַזעלכע קדושים אין סקאַזינעץ, אין ספּיקאָוו, אין פעטשיאַראַ און אין נעמיראָוו.

אַטאַקי! ווער קען דיך באַשרײַבן און ווער וועט דען קענען פאַרשטיין די מעשיות וועגן דיר. ס'איז אַ שוואַכקייט אַזאַ, אָדער אפשר גאָר אַ מעלה פון דער מענטשלעכער נשמה, נישט צו באַנעמען די ווייטיק דאָן

ווען מען לעבט זי נישט איבער אויפן אייגענעם גוף. דעריבער וועט אטאקי פאַרבלײַבן ווי א סוד בלויז פאַר אונדז, די אַלע, וועלכע האָבן זיך דאָרט געראַנגלט ווי אין א שטײַג, אויף אירע פאַרדרייטע געסלעך. ווי אזוי זאָל קענען פאַרשטײן אָט דעם סוד יענער, וועלכער האָט נישט געזען ווי קרעפּטיקע מענטשן פאַלן פּליצים אַנידער צו דער ערד אָן אָטעם, אָדער ווי געזונטע מענטשן גייען מיטאמאָל אראָפּ פון די געדאַנקען. איך זע נאָך אויך איצט פאַר מיר ראָזשע שטיין, די אַלמנה פון אדוואָקאט ד"ר שמואל שטיין, וועלכע האָט געמיינט, אז זי איז בײַ זיך אין שטאָט און אז זי האָט פאַרבלאָנדזשעט ערגעץ אויף אומבאַקאַנטע גאַסן. מיט וואָסאַ-רא העפלעכקייט די אומגליקלעכע האָט זיך געהאַלטן אין איין בעטן אויף רעכטס און אויף לינקס: „איך בעט אײַך, זײַט אזוי גוט און פירט מיך אַפּ צו מיר אהיים. איר ווייסט, איך וווין אין דעם זעלבן הויז ווו עס איז ווײַנערס בוכהאַנדלונג". איך זע אויך יענעם אומגליקלעכן וועלכער האָט מיטאמאָל אָנגעהויבן צו רעווען און צו קוויטשען אויפן הויכן קול און צו דראָען, אז אויב מען וועט אים נישט געבן קיין עסן, נעמט ער דעם ערשטן צוג און פאָרט זיך צוריק אהיים. איך זע אויך אָט די אַלע, וועלכע זענען צו מיר געקומען — אין אַן אָנפאַל פון קאָלעקטיוון שגעון — מיך צוצו-ציען צו פאַראַנטוואָרטלעכקייט: „למאי האָט איר אונדז אהער אָנגע-בראַכט?"

און איך זע, ווײַטער, פאָלק ישראלס לאַנגע, אומענדלעכע קאָנוואָיען, וואָס זענען אהין אָנגעקומען, שוין נאָך אונדז. איך זע די פון ראַדאויץ, פון גורא הומאָרולוי, פון וואַטרא דאָרנעי, ווי זיי ציטערן דערשראָקענע, אזוי ווי מיר גופא האָבן געציטערט מיט א טאָג פריער. איך זע אויך יע-נע, וועלכע האָבן זיך פאַרגנבעט און זענען אריבער נאָך ווײַטער פון מאָ-הילעוו און האָבן זיך צוריקגעקערט. בײַם טויער פון גיהנום שילדערן זיי אונדז דאָס גיהנום גופא און מיר קענען ניט וויסן ווו עס איז פּחדימדי-קער. מיר דערוויסן זיך, אז ביזן אָנקומען אהין, דאַרפן מיר פריער דורכ-גיין דורך אַלע צאָל-אַמטן פון דער ערד און אז איבערן וואַסער איז דאָ א נײַער „כאַראָן", אין אַן אוניפאָרמע פון א סאָלדאַט אָדער פון אַן אָפיציר, א נאָך זשעדנערער און ווילדערער ווי יענער וואָס אויפן ברעג פון מיטאָ-

לאַגישן סטיקס, וועלכער באַגנוגנט זיך נישט מיטן מטבעלע פון דער לע־געגדע, נײַערט ער נעמט אַלץ צו, ביז ער פילט אַן זײַן זאַק וואָס איז אַן אַ דנאָ. און אַז מען קומט שוין אַריבער אויף יענער זײַט נעמען די פאַר־שאָלטענע אויף די „טשערעדע״ מיט נאַהייקעס און מיט בײַטשן, ביז זיי פירן זיי אָפּ צו יענעם שוידערלעכן הויז, אָן טירן און אָן פענצטער, וואָס איז נאָך נעכטן געווען אַ קאַזאַרמע, איז הײַנט אַ לאַגער און וועט מאָרגן זײַן אַ קבר.

עס האָט אונדז געראַטעוועט ד״ר רייכערס ענערגיע. ער איז אַהין אַריבער פאַר אונדז. ער האָט זיך דאָרט געבעטן, זיך געבוקט, פּראָטעס־טירט, געדראָט און באַצאָלט. דער עיקר — באַצאָלט. ער האָט אָפּגעקויפט אַלץ, וואָס איז נייטיק געווען, כדי אויפן צווייטן טאָג זאָלן מיר קענען אַריבערגיין דעם דניעסטער אָן יסורים און בײַם אַריבערקומען קיין מאָהי־לעוו, זאָלן מיר באַקומען אַ נײַע האָפענונג. ווען מיר זענען נאָר אַרײַן אין שטאָט אַרײַן, האָבן מיר דערהערט דעם ערשטן באַפעל: „די גרופּע ד״ר טײַך גייט נישט אין לאַגער אַרײַן. עס איז פאַר איר רעזערווירט דער קינאָ־זאַל״. ווען מיר האָבן געזען, אַז מיר געפינען זיך אונטער אַ גאַנצן דאַך, ווו מיר קענען אויסציען די מידע ביינער, לעבן אונדזערע ניט־באַרירטע בעבעכעס, האָבן מיר פאַרגעסן דעם אַטאַקיער פּראָלאָג.

מיר האָבן פאַרגעסן די ווייטיקן, מיר האָבן פאַרגעסן דעם גאַנצן חוזק, מיר האָבן פאַרגעסן דעם טויט. אויף אַ רגע האָבן מיר פאַרגעסן, אַז ערשט מיט עטלעכע שעה פריער — אויפן אַנדערן ברעג, האָט מען אונדז צוגענומען אַלע דאָקומענטן און אַז איצט געפינען מיר זיך אין אָט דעם פרעמדן לאַנד, בײַם אָנהייב פון אַ נײַ לעבן, אַלס מ ע נ ט ש ן א ן נ ע מ ע ן , א י ן א ו מ ע נ ד ל ע כ ע ר נ ו י ט .

ד״ר מאיר טײַך.

הוספות

איינקע דאָקומענטן

פון רעדאַקציע:

דערמיט איז דער פאַקטישער מאַטעריאַל וועגן לעבן, ליידן און אומקום פון די יידן אין בעסאַראַביע, בוקאָווינע און דאָראָהויער קרייז בכלל און אין טראַנסניסטריע בפרט, פאַרענדיקט.

מיר געפינען אָבער פאַר נייטיק צו געבן איינקע דאָקומענטן, ווערטערלעך, אָדער תמציתדיק איבערגעזעצט, וואָס באַקרעפטיקן די שוידערלעכע פאַקטן און געבן אפילו צו איינקע נייע פרטים.

מיר ציען די באַזונדערע אויפמערקזאַמקייט אויף דעם דאָקומענט נומער 219, דעם ציניש־צביעותדיקן טאָג־באַפעל פון מאַרשאַל יאָן אַנטאָנעסקו צו דער רומענישער אַרמיי, וואָס איז אויסן געווען צו אָפּנאַרן די קומענדיקע היסטאָריקער. דער דאָזיקער דאָקומענט איז איבערגעזעצט ווערטערלעך און ער וועט אַריינגיין אין דער געשיכטע אַלס די גרעסטע פעלשונג, וואָס אַ מענטש האָט אַמאָל געמאַכט.

נומער 161

דער לעצטער אלארם- און יאוש־סיגנאל וואס איז ארויסגעשיקט געווארן פון אטאקי פארן אריבערגיין דעם דניעסטער, מצד דעם פארזיצער פון דער יידישער קהילה אין ראדאוץ, י. פרעסנער, צום פארזיצער פון דער פעדעראציע פון די קהילה־פארבאנדן אין רו־מעניע, ד״ר וו. פילדערמאן.

דעם ה׳ וו. פילדערמאן
פרעזידענט פון דער פעדעראציע פון יידישע קהילה־פארבאנדן.
ה׳ פרעזידענט,

איך, דער אונטערגעחתמעטער, איזידאר פרעסנער, עקס־פרעזידענט פון דער יידישער קהילה אין ראדאוץ, ווענד זיך צו אייך פון דאנען, דאס הייסט פון אטאקי, ווו מיר, א ל ע ר א ד א ו צ ע ר י י ד ן, גע־פינען זיך, איינינעם מיט א סך יידן אויך פון אנדערע בוקאווינער ישו־בים, מיט א געשריי פון יאוש, אז איר ז א ל ט א ו נ ד ז ר א־ ט ע ו ו ע ן פון דער פארצווייפלטער לאגע אין וועלכער מיר געפינען זיך.

אייך איז אוודאי באקאנט, אז דעם 14טן אקטאבער האט מען אונדז אלע עוואקואירט און אנגעבראכט אהער, כדי אונדז דא אריבערצופירן איבערן דניעסטער און אונדז אוועקצושיקן ערגעץ קיין אוקראינע, אן א שום ציל. פון דאנען און ווייטער ווערן מיר געשיקט אן שום טראנספארט־מיטלען אין אן אומבאקאנטער ריכטונג אריין. די גרעסטע טייל, וואס גייט אריבער איבערן דניעסטער בלייבט אן א פיצל דאך איבערן קאפ, אונ־טערן הוילן הימל, אויף רעגן, בלאטעס און קעלט. א קליינע טייל געפינט זיך נאך דא אין אטאקי. ד א ז ע נ ע ן ש ו י ן א ו י ס ג ע־ ש ט א ר ב ן ה ו נ ד ע ר ט ע ר פ ע ר ז א ן א ו ן א ס ך ז ע נ ע ן מ ש ו ג ע ג ע ו ו א ר ן, ב ע ת א נ ד ע ר ע ז ע־ נ ע ן ג א ר ב א ג א נ ג ע ן ז ע ל ב ס ט מ א ר ד. איך בין נישט בכוח אייך איבערצוגעבן דורך אט דעם בריוו אונדזער גאנצן צער און די לאגע אין וועלכער מיר געפינען זיך.

איין זאך איז קלאר. אויב מיר וועלן נישט געראטעוועט ווערן ב א ל ד וועט קיין איינער פון די אלע אומגליקלעכע נישט בלייבן לעבן. לויט אונדזער מיינונג זאל זיך דערוווייל האנדלען אין א 25.000 נפשות, וועלכע געפינען זיך אין דעם מאמענט טיילווייז אויף די וועגן קיין אוקראינע־צו, א טייל אין מאהילעוו, און א טייל נאך דא, אין אטאקי.

לויט מיר זענען אינפארמירט, וועלן אויך מיר — די וועלכע געפינען זיך איצט אין אטאקי — העכסטנס אין צוויי טעג ארום, אריבערגעווארפן ווערן איבערן דניעסטער, בכדי פון דארט זאלן מיר געשיקט ווערן ווייטער.

מיר בעטן אייך דרינגענדיק, אז איר זאלט באלד טון אלץ וואס איר וועט נאר קענען, בכדי צו פועלן א גיכע רעטונג, אז מיר זאלן לכל הפחות געשיקט ווערן ערגעץ אין א לאגער אריין מיט טראנספארט־מיטלען, אי־בערן ווינטער, אויב עס איז נישט מעגלעך קיין אנדערע, גינסטיקערע לייזונג.

שטעלט אייך פאר אונדזער פארצווייפלונג און מיר בעטן אייך נאך אמאל ראטעוועט אונדז פון די נעגל פון טויט אין דער לעצטער רגע.

קיין שום הילף־ אדער רעטונגס־מיטל וועט נישט האבן קיין שום פעולה, אויב עס וועט נישט קומען טעלעגראפיש.

לשם אינפארמאציע שטרייכן מיר אונטער, אז אין די לעצטע טעג זענען שוין אהער נישט אנגעקומען קיין עוואקואציע־טראנספארטן, אזוי אז מען איז זיך משער, אז עס זאל שוין זיין א נייע פארארדענונג, לויט וועלכער עס זאל האבן אפגעשטעלט געווארן די עוואקואציע פון די בוקאָ־ווינער יידן און היות מיר זענען נאך דא־הי בעטן מיר, אז מיר זאלן אויך ארונטערגענומען ווערן אונטער דער דאזיקער עווענטועלער פארארדענונג.

מיט פולער אכטונג (—) י. פרעסנער

אטאקי, 22טער אקטאבער 1942.

מתתיהו קרפ

די קאָנסטיטואירונג פון ערשטן ייִדישן קאָמיטעט אין מאָהילעוו נומער 162

הײַנט, דעם 18טן נאָוועמבער 1941,

מיר, געאָרגע קולנעוו, סובפּרעפעקט פון מאָהילעוו קרײַז, אַזוי ווי מיר זענען מינדלעך באַאויפטראָגט געוואָרן מצד דעם ה׳ פּרעפעקט פון מאָהילעווער קרײַז צו גרינדן אַ קאָמיטעט, בכדי צו קאָאָרדינירן די ענינים אין שייכות מיט דער אַרבעט פון די עוואַקואירטע ייִדן, וועלכע וווינען איצט פּראָוויזאָריש אין מאָהילעווער קרײַז.

נעמענדיק אין אַכט די רשימה פון די מיטגלידער, וועלכע זאָלן אַרײַנגיין אין דעם דאָזיקן קאָמיטעט, וועלכע איז געווען און באַשטעטיקט געוואָרן מצד דעם ה׳ פּרעפעקט פון מאָהילעווער קרײַז, דעם 17טן נאָוועמבער 1941, און וועלכע מיר לייגן בײַ צו דעם דאָזיקן פּראָטאָקאָל, האָבן מיר הײַנט, בײַ דער אַנוועזנהייט פון ה׳ אַלעקסאַנדרו איוואַנאָוו, בירגערמייסטער פון דער שטאָט מאָהילעוו, און ניקאָלאַיע סקוטעלניקו, גענעראַל־סעקרעטאַר פון דער מוניציפּאַליטעט פון דער שטאָט מאָהילעוו, באַשטימט אויף זײַן פּאָסטן דעם קאָמיטעט וואָס זאָל קאָאָרדינירן די ענינים אין שייכות מיט דער אַרבעט פון די ייִדן, וואָס זענען באַזעצט געוואָרן אין דער שטאָט מאָהילעוו און אין מאָהילעווער קרײַז. דער קאָמיטעט באַשטייט פון די ווײַטער־אויסגערעכנטע מיטגלידער:

לאופער פּייוול, קאַסטנער הערמאַן, שעפּלער סאַלאָ, פּרעסנער אייזיג, וואַהרזינגער לעאָן, אינזש. יעגענדאָרף זיגפריד, ד״ר הילזענראַד סימאָן, ד״ר קעסלער יאַנאָס, ד״ר טײַך מאיר, קליפּער מאָריץ, פלײשער אַבֿרהם, קאַץ מאָזעס, אינזש. וואָלפּזאָן עמנואל.

און אַלס דאָקטוירים פון קאָמיטעט: ד״ר דרוקמאַן יוסף, ד״ר שטיין עליאָס.

דער קאָמיטעט, וואָס איז אויסגעוויילט געוואָרן אויף דער ערשטער זיצונג פון צווישן די באַשטימטע מיטגלידער, וועט אויסוויילן אַ פּאָרזיצער, צוויי וויצע־פּאָרזיצערס, אַ קאַסיר, אַ בוכהאַלטער און אַ סעקרעטאַר.

דער ה' פּרעפעקט האָט דעם אויסגעווײלטן קאָמיטעט געגעבן די נייטיקע אינסטרוקציעס וועגן זײַן פונקציאָנירונג און אויפמערקזאַם געמאַכט, אַז אין פאַל ווען דער קאָמיטעט זאָל נישט אויספירן די דאָזיקע אינסטרוקציעס וועט ער באַשטראָפט ווערן און עס וועט קיין שום ייִדן נישט דערלויבט ווערן פערזענלעך אַרײַנצוטרעטן אין קיין אינסטיטוציע פון דער שטאָט אָדער פונעם קרײַז, מחמת אַלע תרעומות וועלן דאַרפן אויפגענומען און באַענטפערט ווערן נאָר דורך דעם באַשטימטן קאָמיטעט.

בײַ דער דאָזיקער געלעגנהייט זענען מצד דעם ה' סובפּרעפעקט אַרויסגעגעבן געוואָרן דעם אויסגעווײלטן קאָמיטעט די אָנווײַזונגען, בנוגע דער באַשפּייזונג פון די ייִדן, וועלכע זענען פאַרבליבן אין שטאָט.

יעדער מין באַשלוס פון אויסגעווײלטן קאָמיטעט וועט מיטגעטיילט ווערן דעם ה' סובפּרעפעקט דורך אַ ספּעציעל־אויסגעאַרבעטן פּראָטאָקאָל.

די מיטגלידער פון קאָמיטעט זענען אַלע בײַגעווען בײַם איבערגעבן אים די מאַכט, האָבן גענומען צו קענטעניש דעם דאָזיקן פּראָטאָקאָל און דערקלערט, אַז זיי זענען מסכים אויף זײַן גאַנצן אינהאַלט.

דער קאָמיטעט וועט אינטערווענירן בײַ דער פּרעפעקטורע פון מאָהילעווער קרײַז, צושטעלנדיק אַ רשימה פון די מיטגלידער מיט זייערע משפּחות, בכדי צו באַקומען די אויטאָריזאַציעס צום פאַרבלײַבן און רעפּרעזענטירן.

עס איז דעריבער אויסגעאַרבעט געוואָרן דער דאָזיקער פּראָטאָקאָל אין דרײַ עקזעמפּלאַרן פון וועלכע איינער ווערט אַרויסגעגעבן דעם אויסגעווײלטן קאָמיטעט, דער צווייטער וועט איבערגעשיקט ווערן דער פּרעפעקטורע פון מאָהילעווער קרײַז, און דער דריטער וועט אויפגעהיט ווערן אין דער פּרימאַריע פון דער שטאָט מאָהילעוו.

מאָהילעווען פּאָליצײַ־סובפּרעפעקט — פּרימאַר פון דער שטאָט מאָהילעוו

(—) ג. קולנעוו — (—) א. איוואַנאָוו

גענעראַל־סעקרעטאַר (—) נ. סקוטעלניקו

מתתיהו קארב

אויטאָריזאַציעס צו פאַרבלײַבן אין מאהילעוו

נומער 163

מעמאָראַנדום אויסצוג 1)

אין דער דאָזיקער אַלגעמיינער ראַם פון ווילקירלעכן און אומרעגל־מעסיקן געלט־זאַמל, גייען אַרײַן אויך די 500.000 לעי וואָס עס האָט באַקומען דער מאהילעווער סובפּרעפעקט, מאַיסעוו.

אַט ווי דאָס איז פאָרגעקומען:

דער עוואַקואירטער ייִד דאַנילאָוו איז געקומען אין דער פּרעפעקטור־רע, באַגלייט פון נאָך אַ ייִדן — יאַנקו מאַלקאַשי — און צוגעשטעלט דעם סובפּרעפעקט מאַיסעוו, בײַ אים אין ביוראָ, אַ ביטע אַז עס זאָל דערלויבט ווערן צו פאַרבלײַבן אין שטאָט אַ גרופּע פון 176 משפחות (646 נפשות); גלײַכצײַטיק האָט ער אָנגעבאָטן אַ האַלבן מיליאָן לעי אַלס מתנה פאַרן זשודעץ.

דער סובפּרעפעקט מאַיסעוו, וועלכער האָט גראָד אין יענעם טאָג פאַרטראָטן דעם פּרעפעקט (לייטנ. קאָלאָנעל באַלעאַנו איז געהאַט גערופן געוואָרן צום גובערנאַטאָר), נעמט צו די ביטע און זאָגט דאַנילאָוון, אַז ער זאָל קומען דעם אַנדערן טאָג.

אַז דאַנילאָוו מיט מאַלקאַשין זענען צום צווייטן מאָל געקומען צום סובפּרעפעקט מאַיסעוו, האָט מען זיי געמאָלדן, אַז זייער ביטע איז באַשטעטיקט געוואָרן.

פאָלגלעך האָבן דאַנילאָוו און מאַלקאַשי איבערגעגעבן דעם האַלבן מיליאָן לעי אין באַנקנאָטן פון צו תק'ערלעך און טויזנטערס; דערויף האָט דאַנילאָוו באַקומען 4 פאָרמולאַרן אויף וועלכע די פאַרבלײַב־דערלויבעניש איז געווען אָנגעשריבן מיט אַ שרײַבמאַשינקע; לויט דעם האָט ער דערנאָך אַרויסגעשריבן אין שטאָט די דערלויבענישן פאַר די 176 ייִדן.

1) דער מעמאָראַנדום איז, זעט אויס, אויסגעאַרבעט געוואָרן בכדי אים צוצושטעלן דעם טראַנסניסטריער גובערנאַטאָר.

די דאָזיקע 176 דערלויבענישן זענען שפּעטער איבערגעגעבן געוואָרן דעם סובפּרעפּעקט מאַיסעוו, וועלכער האָט זיי אומטערגעחתמעט און צוגעשיקט דאַנילאָוון. דאַנילאָוו האָט זיי, פון זײַן זײַט, איבערגעגעבן די באַטרעפֿנ־דיקע ייִדן, וועלכע זענען פאַרבליבן אין מאַהילעוו, ווו זיי געפינען זיך עד היום. די ביטע אין וועלכער די דאָזיקע דערלויבענישן זענען געבעטן גע־וואָרן און אין וועלכער עס איז אויך דערמאָנט, די שפּענדונג פון אַ האַלבן מיליאָן לעי — איז נישט צום געפינען אין דער פּרעפעקטורע. מען האָט דאָרט אָבער יאָ געפונען די רשימה פון די ייִדן פאַר וועמען עס זענען גע־בעטן געוואָרן די אויטאָריזאַציעס.

ווען דאַנילאָוו האָט געזען, אַז דער ציל איז דערגרייכט געוואָרן, האָט ער, לויט די אַלטע ייִדישע דרכים, אויסגענוצט די באַדינגונגען און צוגע־שטעלט אַ נײַע ביטע וועגן נאָך 166 ייִדן, אָנגעבנדיק אין דער דאָזיקער ביטע, אַז ער בעט די דערלויבענישן צו פאַרבלײַבן אין שטאָט אויך פאַר די דאָזיקע ייִדן „לויט די זעלבע באַדינגונגען, וואָס אין דער ערשטער בי־טע". דער סובפּרעפּעקט מאַיסעוו האָט שוין נישט געקענט אָפּזאָגן אויף דער דאָזיקער נײַער ביטע; האָט ער זי באַשטעטיקט, אַרויסגעגעבן די גע־העריקע אויטאָריזאַציעס און די ייִדן זענען פאַרבליבן.

אַז מ'האָט דעם סובפּרעפּעקט מאַיסעוו געפרעגט צי ער האָט באַקומען דעם האַלבן מיליאָן לעי, האָט ער עס געלייקנט.

די ייִדן דאַנילאָוו און מאַלקאַשי באַהויפּטן, שריפּטלעך און מינדלעך, אַז זיי האָבן דאָס דאָזיקע געלט געגעבן.

בײַ אַ קרײַץ־פאַרהער (קאָנפראָנטאַציע) וואָס איך האָב דורכגעפירט צוזאַמען מיטן אַדמיניסטראַטיוון גענעראַל־אינספּעקטאָר, ה' דומיטרו שטעפּאַנעסקו, בײַ וועלכן עס איז בײַגעווען אויך דער ה' פּרעפעקט, לײַט־נאַנט־קאָלאָנעל באַלעאַנו; מאַיסעוו לייקנט אַז ער זאָל האָבן באַקומען דאָס געלט, דאַנילאָוו און מאַלקאַשי באַהויפּטן קאַטעגאָריש און עקשנות־דיק, אַז זיי האָבן דאָס געלט געגעבן. אַזוי ווי דאָס נעמען דאָס געלט איז פאָרגעקומען אין ביורא פון סובפּרעפּעקט מאַיסעוו און עס איז דערבײַ קיינער ניט געווען חוץ די צוויי איבערגעבערס, קען מען מער מיט גאָר־

נישט נישט באַוויזן, אַז דער סובפּרעפעקט מאיסעוו האָט דאָס געלט איינ־געקאַסירט און זיך צוגענומען.

ווען מען נעמט אָבער אין אַכט, אַז ייִדן וועלכע זענען געבליבן אין מאהילעוו האָבן אומצייליקע מאָל געגעבן געלט, דאָס הייסט אַז עס זענען פאַראַן גענוג פּרעצעדענטן; אַז דער פאַלג לשם וועלכן דאָס דאָזיקע געלט איז געגעבן געוואָרן, איז דערגרייכט געוואָרן דערמיט וואָס די ייִדן האָבן באַקומען דערלויבענישן וועלכע זיי האָבן אויסגעשטעלט ביי זיך אין דער היים און זיי זענען פאַרבליבן אין מאהילעוו; דער פאַקט וואָס עס עקזיס־טירט די צווייטע ביטע מיט „די זעלבע באַדינגונגען וואָס זענען פאָרגעזען אין דער ערשטער ביטע"; די מורא פון די ייִדן עפּעס אַ פּיפּס צו טון וועגן וועלכן ס'ניט איז געגעבענעם כּאַבאַר, מיטן אויסנאַם פון דעם איצ־טיקן פאַל בשעת זיי זענען געצוווּנגען געוואָרן זיך מודה צו זיין וועגן דער דאָזיקער מתּנה, נאָך דעם, וואָס עס זענען געפונען געוואָרן געוויסע ידיעות אינעם אינפאָרמאַציע־ביוראָ פון דער זשאַנדאַרמען־לעדזשיונע; האָלט איך פאַר אומעגלעך, אַז די דאָזיקע ייִדן זאָלן פּרוּוון און האָבן דעם מוט — ביי דער לאַגע אין וועלכער זיי געפי־נען זיך — צו מאַכן ליגנערישע דעקלאַראַציעס; אַזוי אַז די אַלע מאָמענטן זענען גענוג זיכערע באַוויזן, וואָס מען קען נישט אָפּלייקענען, אַז דאָס געלט איז געגעבן געוואָרן און אַז דער סובפּרעפעקט מאיסעוו האָט עס גענומען.

די מאָהילעווער זשאַנדאַרמען־לעדזשיונע האָט מיטגעטיילט דער מאָ־הילעווער פּרעפעקטורע, אין שריפטלעכן ראַפּאָרט נומ. 172 פון 30טן נאָ־ווועמבער 1941, וועגן די אומרעגלמעסיקייטן וואָס ווערן באַגאַנגען, אָבער אַלץ פירט זיך דאָך ווי ביז איצט.

מיטטיילנדיק אייך דאָס אַלץ, בעט איך אייך עס צו באַטראַכטן און אָנצונעמען אַ באַשלוס וועגן די מיטלען וואָס דאַרפן אָנגענומען ווערן, היות די אויבנדערמאָנטע אַדמיניסטראַטיווע פונקציאָנאַרן זענען באַגאַנגען די ווייטער־אויסגערעכנטע פאַרברעכנס:

1. — מאַראַליש:

זיי האָבן געטריבן אַ מיאוסן האַנדל און געשאַפן הכנסה־פאָנדן, וועל־

כע זענען א טיפע באַליידיקונג פאַרן נאַציאָנאַלן סענטימענט, דערמיט, וואָס זיי האָבן גורם געווען אַז עס זאָלן נישט אויסגעפירט ווערן די באַפעלן אויסצורייניקן דאָס לאַנד פון די פײַנטלעכע ייִדישע עלעמענטן, וועלכע זענען געפערלעך פאַר דער זיכערקייט פון דער מלוכה.

2. — יורידיש:

א. מיסברויך מיט זייער מאַכט (אַרט. 245-248 פון שטראַף־געזעצבוך)
ב) כאַבאַר (אַרט. 250-251 ש. ג. ב.)
ג. אומבאַרעכטיקטע צונעמעכצער (אַרט. 238-241 ש. ג. ב.)
ד. זיי האָבן עובר געווען אויף די פאַראָרדענונגען, וואָס אין געזעץ וועגן עפנטלעכער בוכהאַלטעריע.

טראַנסניסטריער זשאַנדאַרמען־אינספּעקטאָר
(—) קאָלאָנעל ע. בראַשטעאַנו ל. ס.

די גרויסע עפּידעמיע פון פלעק־טיפוס
נומער 166

אויסצוג פון אַ מאָנאָגראַפיע וועגן שאַרגאַראַדער געטאָ, וואָס עס האָט אויסגעאַרבעט די געטאָ־אָנפירערשאַפט דעם 15טן יאַנואַר 1944, אויף דער פאָדערונג פון רומענישן סאָציאַלן אינסטיטוט.

איינע פון די וויכטיקסטע סיבות פון דער שטערבלעכקייט בכלל און פון דער קרענקלעכקייט בפרט, איז געווען דער אַלגעמיינער טרויעריקער סאַניטאַרער און היגיענישער צושטאַנד בײַ די דעפּאָרטירטע אין דעם דאָזיקן געטאָ. עס זענען דאָרט אפילו ניט אָפּגעהיט געוואָרן די עלעמענטאַרסטע פּרינציפּן פון היגיענע, אָדער פּראָפילאַקטיק. בכדי גענויער צו אילוסטרירן דאָס אויבן געזאָגטע, וועלן מיר באַטראַכטן יעדן איינעם פון די דאָזיקע היגיענע־פּרינציפּן און גלײַכצײַטיק אָנווײַזן זייער עוואָלוציע במשך די צוויי יאָר און דרײַ חדשים וויפל עס גערדויערט שוין די דאָזיקע דעפּאָרטאַציע.

קיין עפנטלעכער אַמט פאַר געזונט־אָפּהיטונג איז בכלל נישט גע-

וועז. די טאָפּאָגראַפיע פון שטעטל שאַרגאַראַד איז אַזאַ מין, אַז אַן אמתע געזונט־אָפּהיטונג איז דאָרט בכלל געווען אוממעגלעך. כמעט אַלע שטיבער זענען געבויט געוואָרן קויט אַן אַלטן סטיל פון וווינציקסטנס 80 יאָר צוריק, אָן אַ פּיצל פרייַ פּלאַץ אַרום און אָן אַ שום אַרכיטעקטאָנישן סדר ניט אינעווייניק און ניט אין דרויסן. די מערסטע זענען געמאַכט געוואָרן פון ליים און דאָס אַליין האָט שוין פאַרשווערט אונדזער־קאַמף פאַרן דערגרייכן אַ מינימאַלע מעגלעכקייט פון געזונט־אָפּהיטונג. קיין קלאָזעטן זענען בכלל נישט געווען, נישט קיין עפנטלעכע און נישט קיין פּריוואַטע. די פּראַקטיק באַפעלקערונג איז געווינט געווען צו צעשפּרייטן דאָס טינוף אַרום די הייזער, אָדער אויף די פרייַע פּלעצער. קיין מעגלעכקייטן דאָס מיסט צו פאַרניכטן איז בכלל נישט געווען און אפילו נישט — עס צו פאַרשיטן אין גריבער. דעריבער זענען די גאַסן כסדר געווען שמוציק.

אזוי בערך זענען אויך געווען די הייזער מיט די שלעכט־געלופטערטע צימערן מחמת 99 פּראָצענט פענצטער זענען שטענדיק געווען פאַרמאַכט, אזוי אַז די אויסלופטערונג פלעג געמאַכט ווערן דורך איין אייַנציקער שויב.

גענוג וואַרעם איז אוודאי נישט געווען, ווייַל מען פלעג הייצן איין הרובע וואָס פלעג דאַרפן אָנוואַרעמען 2־3 צימערן.

אָבער דער הויפּט־פאַקטאָר, וועלכער האָט זייַט ביי זייַט מיט די אויבן־אויסגערעכנטע סיבות גורם געווען צו דער גרויסער עפּידעמיע פון פלעק־טיפוס פון ערשטן ווינטער און וואָס איז בכלל געווען דאָס הויפּט־פּראָבלעם בייַם באַקעמפן די דאָזיקע עפּידעמיע, איז געווען דאָס וואָס כמעט די גאַנצע הונדערט פּראָצענט פון דער געבירטיקער באַפעלקערונג איז געווען אייַנגעטונקען אין פּאַראַזיטן.

ענג־פאַרבונדן מיט דער פאַרלויזיקייט פון דער באַפעלקערונג איז געווען דער הויפּט־גורם פון אַלע עפּידעמיעס: דער עפּידעמישער כאַראַקטער פון אַלע אָנשטעקיקע שלאַפקייטן, ווי אויך דאָס, וואָס עס זענען געווען סאָציאַלע שלאַפקייטן.

אַן אַנדער גאָר־וויכטיק פּראָבלעם איז געווען דאָס פּראָבלעם פון וואַסער צום טרינקען.

אין גאנץ שארגאראד זענען נישט געווען מער ווי 4 קערנעצעס, וועלכע האָבן ניט אַנטשפּראָכן קוואנטיטאטיוו מיט דער גאנצער מאסע דעפּאָרטירטע און פון קיין שום שטאַנדפּונקט אויך נישט קוואליטאטיוו, היות עס זענען ביי זיי נישט אָפּגעהיט געוואָרן די עלעמענטארסטע כללים פון היגיענע: זיי זענען בכלל נישט געווען צוגעדעקט און אויף אזוי־פיל נישט גענוגנדיק ארומגעצוימט, אז דער גאנצער שמוץ פון ארום פלעג אין זיי קענען אריינפליסן. זיי האָבן אויך נישט געהאט קיין באַשטענדיק־צו־געטשעפּעטע עמערס, אזוי אז יעדער איינער האט דארט געקענט אריינ־רוקן זיין אייגענעם עמער און דערמיט כסדר אינפעקטירן דעם ברונעם. וואסערלייטונג איז געווען איינגעפירט נאָר אין עטלעכע שטיבער, אָבער בעת דער מלחמה איז זי סיי־ווי־סיי צעשטערט געוואָרן. עס זענען נישט געווען קיין שום מיטלען פאר קערפּערלעכער היגיענע. די שטאָטישע באָד איז חרוב געוואָרן און עס איז נייטיק געווען א סך צו האָרעווען בכדי זי ווידער אויפצובויען. זיך ריין מאכן דעם קערפּער אין דער היים איז כמעט געווען אוממעגלעך איבער דער ענגשאַפט אין וועלכער די דעפּאָרטירטע האָבן געלעבט.

קיין זייף איז כמעט נישט געווען און אויב מען האט שוין געקענט באקומען א שטיקל איז נאָר פאר איבערגעטריבענע פּרייזן. קיין דעפּאָראַ־זיטאציע־מיטלען זענען נישט געווען. די דעפּאראטיזאציע־אפּאראטן אויף דאמף זענען אינגאנצן געווען קאַליע און ס'איז ניט מעגלעך געווען זיי צו לאָזן אין גאנג. פּעטראָל האט מען געקענט קריגן נאָר צו זייער הויכע פּרייזן; דאָס זעלבע איז געווען מיט האָלץ צום הייצן.

אזוי איז געווען די אַלגעמיינע לאגע פון געטאָ בשעת די דעפּאָר־טירטע זענען אהין אָנגעקומען.

בכדי צו געבן א פול בילד און בכדי צו באשרייבן גענוי דעם סאני־טארן צושטאנד אין געטאָ, דארפן מיר אויך דערמאָנען — פון סאני־טארן שטאַנדפּונקט — דאָס איבערפירן די דעפּאָרטירטע אין געטאָ אריין.

דאָס פּלוצימדיקע ארויסרייסן אזא גרויסע מאסע פון די וווין־ערטער און דאָס ראַפּטעמדיקע עוואקואירן זי, האט גורם געווען א פּסיכישן

„שאַק", וואָס האָט געשפּילט אַ זייער וויכטיקע ראָל בשעת די שווערי־קייטן פון די ערשטע אָרגאַניזיר־פּרווון.

דאָס ערשטע גרויסע פּראָבלעם, וואָס האָט זיך פאַר אונדז געשטעלט בײַ אונדזער אָנקום קיין שאַרגאַראַד, איז געווען דאָס פּראָבלעם פון דירות.

אַרום און אַרום זענען געווען 337 הייזער. דורכשניטלעך האָט יעדעס הויז געהאַט 2-3 צימערן. די גרעסטע טייל זענען געווען קליינע, אָן מעבל און אָן אַ שום צוגעהעריקייטן. בסך הכל זענען געווען 842 צי־מערן, וועלכע האָבן געקענט אַרײַננעמען העכסטנס צו 2 ביז 3 פּערזאָן.

ווען מיר זענען אָנגעקומען קיין שאַרגאַראַד האָבן מיר דאָרט געטראָפן אַן ערך 1800 אָרטיקע יידן. אין דער זעלבער צײַט האָט די צאָל דעפּאָר־טירטע, וואָס זענען אָנגעקומען אין שטעטל שוין געגרייכט צו 7000 נפשות. דעריבער איז דאָס דאָזיקע פּראָבלעם פון ערשטן מאָמענט אָן גע־וואָרן זייער שאַרף. מען האָט נישט געקענט אויסמײַדן דאָס שאַפן זיך פון געמיינזאַמע וווינונגען און דאָס האָט געפירט צו דער גיכער און עקספּלאָ־זיווער אויסשפּרייטונג פון פלעק־טיפוס. די דאָזיקע געמיינזאַמע דירות זענען אַממערסטן געווען פאַרנומען פון דראַהויער יידן, וועלכע זענען אָנגעקומען די לעצטע אין שטעטל און שוין מער ניט געטראָפן קיין פּלאַץ. גלייכצײַטיק איז זײַט בײַ זײַט מיט דעם דאָזיקן פּראָבלעם איז אויך גע־שטאַנען די פראַגע פון דערנערונג.

דערפאַר, ווײַל עס איז דאָ באַזעצט געוואָרן אַזאַ גרויסע מאַסע דע־פּאָרטירטע, איז באַלד געקומען צו אומנאָרמאַלע פּרײַזן פאַר לעבנסמיט־לען, ווײַל עס איז אַנטשטאַנען אַ צו גרויסער נאָכפרעג אין פאַרגלײַך מיטן נאָרמאַלן אָנבאָט.

אַזוי אַרום האָט די באַפעלקערונג, ס'רוב אַ פאַראָרעמטע, זיך מער נישט געקענט איינשאַפן די מינימאַל־נייטיקע באַשפּײַזונג. גלײַך פון אָנ־הייב אָן האָט שוין די מאַסע אָנגעהויבן צו לײַדן פון אונטערדערנערונג. בײַ וואָס צו פאַרדינען איז אַבסאָלוט נישט געווען. די איינציקע מעגלעכ־קייט צו קריגן עפּעס אויף צו עסן איז געווען דאָס אויסבײַטן די מלבושים אויף לעבנסמיטלען.

בײַ אַזעלכע באַדינגונגען, בײַ וועלכע די גאַנצע באַפעלקערונג איז

באַלד פול געוואָרן מיט פּאַראַזיטן; ביַי אַזאַ מאַנגל אין וווינונגען, וואָס האָט געפירט צו ענגשאַפט און צונויפגעמישטקייט; ביַי אונטערדערנערונג; ביַי אַזאַ מין פּסיכישן „שאָק", וואָס איז געקומען פון דעם פּלוצימדיקן דעפּאָרטירט ווערן און בעיקר — איבער דעם ענדעמישן כאַראַקטער וואָס דער פלעק-טיפוס האָט מיט זיך דאָרט פאַרגעשטעלט — האָט זיך אין דער צווייטער העלפט פון חודש נאָוועמבער אָנגעהויבן די גרויסע עפּי־דעמיע פון פלעק־טיפוס, פון ערשטן ווינטער.

אין דעם מאָמענט זענען נישט געווען בנמצא קיין מיטלען פון סעראָ־לאָגישער אונטערזוכונג. אויפן דעם דאָזיקן גרונט און אויך דערפאַר, וויַיל די ערשטע פאַלן זענען נישט געווען קיין טיפּישע, איז די עפּידעמיע דיאַג־נאָסטיצירט געוואָרן ערשט אַרום מיט פון חודש נאָוועמבער. אין שטאָט איז געווען אַ שפּיטאָל פאַר אַנשטעקיקע קראַנקייטן מיט אַן אויפנעמ־פעיִקייט פון 25 בעטלעך.

אַזוי ווי אין נאָוועמבער 1941 איז נאָך געווען זייער שווער פעסטצו־שטעלן די פלעק־פאַלן, קען מען רעכענען אַז די אמתע עפּידעמיע האָט זיך אָנגעהויבן ערשט אין דעצעמבער בעת עס זענען רעגיסטרירט געוואָרן 15 פאַלן, פון וועלכע איינער איז געווען אַ שטערבלעכער.

אויף אַזאַ אופן האָט אונדז די עפּידעמיע אַ פּאַק געטון אינגאַנצן אומאָרגאַניזירט אָן די עלעמענטאַרסטע פּראָפילאַקטישע איינאָרדענונגען און אינגאַנצן אָן מעדיקאַמענטן.

אין יאַנואַר 1942 איז שוין די צאָל איזאָלירטע פאַלן געשטיגן ביז 99 מיט 13 טויטע, דאָס הייסט — 13,13%.

אָבער דאָס שטעלט מיט זיך פאָר נישט מער ווי אַ קליינע טייל פון דער גרויסער מאַסע חולאים, פאַר וועלכע עס האָבן נישט געקלעקט די בעטלעך אין שפּיטאָל און זיי זענען געבליבן ליגן ביַי זיך אין דער „היים". אין דעם חודש האָט מען אָנגענומען די ערשטע באַקעמף-מיטלען. עס ווערן פאַריכט די דעפּאַראַזיטירונגס־אַפּאַראַטן אויף דאַמף. עס האָט ווידער אָנ־געהויבן פונקציאָנירן די שטאָטישע באָד, ווו מען האָט אַריַינגעשטעלט אַ גרויסן דעזינפעקציע־אַפּאַראַט אויף דאַמף פאַר 400 פּערזאָן אַ טאָג. אָבער נעמענדיק אין אַכט, וואָס אַ גרויסע טייל פון דער באַפעלקערונג איז געווען

אײַנגעטונקען אין פּאַראַזיטן, און באַזונדערס דערפֿאַר, וואָס די עפּידעמיע האָט זיך שטאַרק גיך אויסגעשפּרייט, ווײַל מען האָט נישט געקענט איזאָ־לירן די פֿאַרשידענע פֿאַלן, האָבן די דאָזיקע ערשטע מיטלען כמעט נישט געהאַט קיין שום ווירקונג.

אין דעם דאָזיקן חודש הייבן אָן פֿאַרשלאָפֿט צו ווערן די דאָקטוי־רים. אין פֿעברואַר שפּרייט זיך די עפּידעמיע אויס אויף אַן עקספּלאָזיוון אופֿן און עס איז שוין דאָן כמעט נישטאָ קיין הויז אָן קראַנקע. אַנטקעגן דער גרויסער צאָל נישט־איזאָלירטע פֿאַלן, ווערן איזאָלירט בלויז 111 פֿאַלן פֿון וועלכע 14 זענען שטערבלעכע, דאָס הייסט 12%.

אין דעם חודש ווערן פֿאַרשלאָפֿט די מערסטע דאָקטוירים, דאָס הייסט 20 פֿון די 24, וואָס זענען אינגאַנצן דאָ. עס שטאַרבן 12 — דאָס הייסט 52%. מעדיקאַמענטן פֿעלן נאָך אַלץ אויס.

אין מיטן חודש פֿעברואַר ווערט געגרינדעט אַ צווייטער איזאָלי־רונגס־שפּיטאָל, וואָס ווערט אײַנגעאָרדנט און אויסגעהאַלטן דורך דער קאָלאָניע. ער האָט אַן אויפֿנעם־פֿעיִקייט פֿון 100 בעטלעך. עס ווערט איינגעפֿירט אָבליגאַטאָרישע איזאָלירונג, באַזונדערס פֿאַר יענע קראַנקע, וואָס געפֿינען זיך אין די געמיינזאַמע וווינונגען.

די באַפֿעלקערונג ווערט מיט געוואַלד געפֿירט אין דער שטאָטישער באָד, אָבער נישט קוקנדיק אויף אַלע אָנשטרענגונגען, וואָס עס מאַכן די עטלעכע נישט־פֿאַרשלאָפֿטע דאָקטוירים, האַלט די עפּידעמיע אָן אַלץ די זעלביקע פּראָפּאָרץ, מיט אַ טענדענץ צו דערגרייכן די העכסט־מעגלעכע אויסשפּרייטונג.

אין חודש מאַרץ גרייכט די עפּידעמיע צו איר הויכפּונקט מיט 460 איזאָלירטע פֿאַלן און מיט אַ 12־פּראָצענטיקער שטערבלעכקייט. אָבער נעמענדיק אין אַכט די מאַקסימאַלע אויפֿנעם־פֿעיִקייט פֿוןביידע איזאָ־ליר־שפּיטאָלן, זענען נאָך אַלץ געבליבן נישט־איזאָלירטע פֿאַלן.

די עפּידעמיע האַלט ווײַטער אָן במשך דעם חודש אַפּריל. זי הייבט שוין איצט אָן שוואַכער צו ווערן, אָבער מיט אַ נאָך־גרעסערער שטערב־לעכקייט ווי פֿריער; זי גרייכט שוין צו 36 פּראָצענט.

אַלע פאַלן ווערן איזאָלירט. עס ווערן אָנגענומען שטרענגע באַקעמ־פונגס־מיטלען דורך: דאַמף־דעזינפעקציע־אַפּאַראַטן, אָפּשערן, בעדער, פּע־טראַליזירונגען.

אין די נאָענטסטע חדשים ווערט די עפּידעמיע גיך פאַרקלענערט אַזוי אַז אין יוני 1942 איז זי שוין אינגאַנצן אויס.

סך הכל זענען פאַרשלאָפּט געוואָרן במשך די דאָזיקע עפּידעמיעס 2414 פּערזאָן, פון וועלכע עס זענען אויסגעשטאָרבן 1449, דאָס הייסט — אריבער 60 פּראָצענט.

נאָך אַן איבערייס פון 3 חדשים באַווייַזן זיך אין אָקטאָבער 1942 ווידעראַמאָל פאַלן פון פלעק־טיפוס. דאָס מאָל טרעפט אונדז שוין אָבער די עפּידעמיע אָרגאַניזירטע און צוגעגרייטע.

פון מאַי 1942 אָן איז דאָס געטאָ איינגעטיילט געוואָרן אין סעקטאָרן און יעדער סעקטאָר האָט געהאַט זײַן דאָקטאָר און סאַניטאַר. עס ווערן טעגלעך דורכגעפירט זוכונגען אין די הייזער. במשך דעם גאַנצן זומער ווערט די באַפעלקערונג ראַדיקאַל אויסגערייניקט פון פּאַראַזיטן. יעדער פאַרדעכטיקטער פאַל ווערט באַלד איזאָלירט אין שפּיטאָל.

אַזוי, אַז ווען אין אָקטאָבער באַווייַזן זיך די ערשטע פאַלן פון פלעק־טיפוס, איז נישט פאַראַן קיין איין פיבערדיקער, פאַרדעכטיקער אָדער ניט־איזאָלירטער פאַל.

מחמת די דאָזיקע סיבות בלײַבט די עפּידעמיע בײַ אַ נידעריקן ני־וואָ: אָקטאָבער 4 פאַלן און איין טויטער. נאָוועמבער — 9 פאַלן און איין טויטער. דעצעמבער — 7 פאַלן און איין טויטער. יאַנואַר 1943 — 5 פאַלן און איין טויטער און פעברואַר — דער לעצטער פאַל, וואָס ווערט גענעזן.

סך־הכל: 25 פאַלן מיט 4 טויטע — דאָס הייסט 16 פּראָצענט.

דערמיט ווערט אָפּגעשלאָסן די פלעק־טיפוס־עפּידעמיע, וועלכע איז געווען איינע פון די הויפּט־סיבות פון דער שטערבלעכקייט אין דעם דאָ־זיקן געטאָ.

אַן אַנדערע עפּידעמיע, אפשר ניט אַזאַ געפערלעכע פון שטערבלעכ־

קייט־שטאנדפונקט, אָבער נִיט קיין וויכטיקער ווייניקער אלס א פּראָבלעם צום לייזן, איז געווען די עפּידעמיע פון טיפוס און פון פּאראטיפוס.

ווי עס איז שוין אויבן געזאָגט געוואָרן, זענען אויך די דאָזיקע שלאפּקייטן געווען ענדעמישע אין דער דאָזיקער געגנט און זיי האָבן נאָך געפונען א זייער גינסטיקן באָדן אין דער גרויסער מאסע דעפּאָרטירטע, וועלכע זענען געווען אי אונטערדערנערט אי אָפּגעשוואכט פון דער נאָר־וואָס פאַרענדיקטער פלעק־טיפוס־עפּידעמיע.

דאָס ערשטע מיטל וואָס האָט געמוזט אָנגענומען ווערן באלד בײַם אָנהייב אין שייכות מיט דער פּראָפילאקסיס פון דער דאָזיקער עפּידעמיע, איז געווען בנוגע דער פראגע פון טרינק־וואסער.

אין אפּריל 1942 האָבן מיר פאריכט די ברונימער פון דער שטאָט. מיר האָבן זיי אויסגערייניקט און דעזינפעקטירט און געטון אַלץ מעגלעכע, אז זיי זאָלן זײַן וואָס היגיענישער.

מיט גרויס מי זענען אויך פאריכט געוואָרן די עלעקטרישע סטאנציע און די וואסער־לייטונג, א דאנק דער ארבעט און הוצאות פון דער קאָלאָניע.

עס איז געעפנט געוואָרן א זייף־פאבריק. עס איז אויף א פּערפעקט־היגיענישן אופן אײַנגעאָרדנט געוואָרן א וואסער־קוואל. עס זענען אַרויסגעגעבן געוואָרן אינסטרוקציעס דער באפעלקערונג צו טרינקען, אָדער נאָר קוואל־וואסער, אָדער געזאָטענע וואסער. עס ווערט אײַנגעפירט אָבליגאטאָרישע פּאָקן־שטעלן דער גאנצער באפעלקערונג קעגן בויך־טיפוס. עס ווערן אזוי ארום איניעקטירט 2207 פערזאָן. ס'ווערט אײַנגעאָרדנט אן אַפּטייק פאר דער קאָלאָניע מיט אַלע אומבאדינגט־נייטיקסטע מעדיקאמענטן.

איבער דער ספּעציעלער טאָפּאָגראפיע פון דעם דאָזיקן שטעטל, וואָס מיר האָבן שוין פריער דערמאָנט, איז געווען אומעגלעך צו צווינגען די באַפעלקערונג, אז זי זאָל בויען פּריוואטע קלאָזעטן. אויף די ליידיקע פּלעצער ווערן אויפגעבויט 6 עפנטלעכע קלאָזעטן מיט 48 אָפּטיילונגען.

טראָץ דעם גאנצן ווידערשטאנד אויף וועלכן מען האָט זיך אָנגעשטויסן מצד די אָרטיקע איינוווינער, וועלכע האָבן נישט פארשטאנען

למאַי מען באַדאַרף בכלל די קלאָזעטן, האָבן זיי דאָך אָפּגעדינט ביזן ווינ־טער. אַז דער ווינטער האָט געטון אַ נעם און קיין האָלץ איז נישט גע־ווען, האָט די אָרעמסטע טייל פון דער באַפעלקערונג ביסלעכווייַז צעשלעפּט דאָס ביסל געהילץ פון וועלכן די קלאָזעטן זענען געהאַט געמאַכט געוואָרן. די פאַרבליבענע גריבער זענען דעזינפעקטירט און צוגעדעקט געוואָרן. פון דעם דאָזיקן מאָמענט אָן איז איַינגעפירט געוואָרן אַ דינסט פון גענצלעכער מיסט־פאַרניכטונג, וואָס האָט זייער גוט פונקציאָנירט.

אַלע חורבות פון דער שטאָט, וועלכע האָבן זיך געהאַט פאַרוואַנדלט אין אמתע אינפעקציע־קוואַלן, האָט מען דעמאָלירט און סאַנירט. אַ גרוי־סע שול אין וועלכער עס פלעג וווינען אַ גאָר גרויסע צאָל אָרעמלייַט און זי איז שוין דעריבער געהאַט געוואָרן אַ פּערמאַנענטע אינפעקציע־נעסט, האָט מען איצט דעמאָלירט און די איינוווינערשאַפט האָט מען דעפּאַרא־זיטירט און צעשפּרייט איבער די איבעריקע שטאָט־קוואַרטאַלן.

אָבער טראָץ די אַלע מיטלען האָט זיך דאָך די טיפוס־עפּידעמיע באַ־וויזן אין די חדשים יוני און יולי דורך נישט־טיפּישע פאַלן און זי האָט נעגרייכט אין אויגוסט צום הויכפּונקט פון 37 פאַלן. אין די ווייטערדיקע דרייַ חדשים איז די עפּידעמיע פאַרקלענערט געוואָרן און אין נאָוועמבער 1942 איז זי שוין אינגאַנצן געווען אויס.

דאָך האָבן זיך נאָך אין די חדשים דעצעמבער 1942 און יאַנואַר 1943 באַוויזן אָפּגעזונדערטע טיפוס־פאַלן. סך־הכל זענען רעגיסטרירט געוואָרן 92 טיפוס־פאַלן מיט דרייַ טויטע, דאָס הייסט מיט דרייַ און אַ האַלבן פּראָצענט און פון פאַראַטיפוס — 5 פאַלן מיט איין טויטן, אָדער צוויי פּראָצענט. אין די ווינטער־חדשים זענען די טיפוס־ און פאַראַטיפוס־פאַלן געווען אָפּגעזונדערטע און האָבן סך־הכל געגרייכט ביז 12. אין פרי־לינג 1943 איז אינטענסיפיצירט געוואָרן די פּראָפילאַקטישע און היגיע־נע־טעטיקייט. עס ווערן דאַן איניעקטירט 295 פּערזאָן קעגן בויך־טיפוס און עס ווערן אויפסנייַ איניעקטירט 1003 פּערזאָן.

די עפּידעמיע לעשט זיך אינגאַנצן אויס אין נאָוועמבער 1943. זינט דאַן איז מער נישט פאַרצייכנט געוואָרן קיין איין פאַל פון אַן אַנשטע־קיקער קראַנקהייט.

קענען די דערוואַרטונגען האָט די דיזענטעריע נישט דערגרייכט צו דער הויך פון די צוויי פריער געשילדערטע עפּידעמיעס. די איזאָלירטע פאַלן האָבן זיך באַוויזן אין די חדשים יוני און יולי 1942 דערגרייכנדיק אין אויגוסט צו אַ הויכפּונקט פון 11 פאַלן.

אַרום און אַרום זענען רעגיסטרירט געוואָרן אין זומער 1942: 39 פאַלן מיט 8 טויטע, דאָס הייסט אַ שטערבלעכקייט פון צוואַנציק פּראָצענט.

די עפּידעמיע איז אַנטשטאַנען דערפאַר, ווייל עס איז ניט געווען קיין שום איינריכטונג פאַר דער אָפּהיטונג פון פאָלקס־געזונט. אַמהעכסטן איז זי געשטיגן בעתן סעזאָן פון פּרוכטן־קלויב, דערפאַר ווייל דעמאָלט האָט זיך די אָרעמע באַפעלקערונג דאָס רוב דערנערט מיט די דאָזיקע פּרוכטן.

חוץ די אויבן געשילדערטע עפּידעמישע שלאַפקייטן זענען נאָך רע־גיסטרירט געוואָרן אין דעם דאָזיקן געטאָ אַנדערע שלאַפקייטן מיט אַן עפּידעמישן כאַראַקטער: קאַטאַר־געזוכט, גאַסטראָ־ענטעריטיס, פיבער מיט אַ רעצידיוון דויער פון 5 טעג, ניט־דערנערטקייט־שלאַפקייטן און מענסטרואַציע־שטערונגען.

ניט־דערנערטקייט־שלאַפקייטן. —

מחמת די אויבן־אָנגעוויזענע מאָטיוון האָט די באַפעלקערונג, באַ־זונדערס די אָרעמסטע טייל, גיך דערגרייכט צו אַ הויכן גראַד פון וויטאַ־מינען־מאַנגל און צו אַ כוחות־אָפּשוואַכונג. פאַלגלעך האָבן זיך אָנגעהויבן באַוויזן די שלאַפקייטן, וואָס זענען כאַראַקטעריסטיש פאַר אַזאַ מין לאַ־גע: אַ צושטאַנד פון גענצלעכן כוחות־אויסלאָז מיט דעם באַקאַנטן ספּע־ציפישן בילד. נעמלעך: דאָס געשוואָלן ווערן פון הענט און פיס. ווען דאָס האָט זיך אויסגעברייטערט — האָט זיך עס איינגעטיילט אין צוויי גראַדן:

א) הייל־באַרע, דאָס הייסט אַזעלכע וועלכע האָבן זיך ביי אַ בעסע־רער דערנערונג כמעט אינגאַנצן אויסגעהיילט;

ב) אומהייל־באַרע („אירעווערסיבלע") — ביי וועלכע צו די הענט־און־פיס־געשוואָלנקייטן זענען נאָך צוגעקומען גאַסטראָ־ענטעריטיס; אַ

שליימיקער, אײַטערנדיקער, און בלוטנדיקער שטול־גאנג, וועלכע האָבן געפירט צום סוף.

פון דער ערשטער קאטעגאָריע (היילבארע) זענען געווען אַן ערך 1200 פאַלן, וועלכע זענען אין אַ גרויסער מאָס פאַרשווונדן ווען עס איז געגרינדעט געוואָרן דער יִדישער שפּיטאָל, דאָס בית־יתומים, די פאָלקס־קיך און די קאַנטינע.

פון דער צווייטער קאטעגאָריע (אומהיילבארע) זענען געווען אַן ערך 50 פאַלן — אַלע שטערבלעכע.

דער צושטאַנד פון אונטערדערנערטקייט צוזאַמען מיט אַ מאַנגל אין מלבושים און האָלץ, האָט געבראַכט אַ גרויסע צאָל בראַנדן אין די לעצטע פינגער־גלידלעך. די גרעסטע טייל פון די דאָזיקע בראַנדן איז צו דער צײַט אויסגעהיילט געוואָרן. עס זענען אָבער דאָך געבליבן דערפון אַ סך אינוואַלידן. צווישן די „מאַנגל־שלאַפקייטן" זענען ספּעציעל געווען: אָנ־צינדונג פון די יאסלעס („גינגיוויטיס") און מויל־אָנצינדונג („סטאָמאַ־טיטיס").

די מענסטרואַציע־שטערונגען

באַזונדערס דאָס געגצלעכע אָפּשטעלן זיך פון דער מענסטרואַציע, האָבן זיך באַוויזן בײַ אַ גרויסער צאָל פרויען (60%) שוין פון ערשטן מאָמענט אָן פון דער דעפּאָרטאַציע און זיי האָבן געדויערט צווישן דרײַ חדשים און צוויי יאָר.

דאָס איז געווען די הויפּט־סיבה פון די רעדוצירטע געבורטן אין דעם דאָזיקן געטאָ.

פּראָסטיטוציע איז געווען זייער ווייניק אין געטאָ. די ווינציקע פאַלן זענען געשטעלט געוואָרן אונטער אַ סאַניטאַרן קאָנטראָל און האָבן מיט זיך נישט פאָרגעשטעלט קיין סאָציאַלע שלאַפקייט.

קיין פאַרברעכנס זענען אינגאַנצן נישט פאָרגעקומען.

קאָנפליקטן און לאַדעגישן זענען פאָרגעקומען נאָר איבער קליינע באַ־ליידיקונגען צווישן די מיטגלידער פון דער קאָלאָניע. זיי זענען אַנטשטאַ־

נען מחמת דער אַלגעמיינער לײַכט־פֿאַרשטענדלעכער היפּער־נערוועזקייט און זיי זענען געלייזט געוואָרן דורך אַן אויסגלײַך־אינסטאַנץ, וואָס די קאָלאָניע גופא האָט געשאַפֿן.

עס איז ניט פֿאָרגעקומען קיין איין פֿאַל, ווען די קאָלאָניע אַלס גאַנצע אָדער מיטגלידער זאָלן געווען באַדאַרפֿן אָנקומען צו די מאַכט־אָרגאַנען בכלל, אָדער צו דער מיליטערישער מאַכט בפרט.

גייסטיקע שלאַפֿקייטן. —

עס זענען סך־הכל געווען דרײַ פֿאַלן פֿון פּעריאָדישע פּסיכאָזן. איין קראַנקער איז געשטאָרבן און צוויי האָבן זיך אויסגעקורירט.

נומער 170

דער דאָזיקער דאָקומענט איז אַ באַריכט וועגן דעם חודש דעצעמבער 1941 פֿון דער זשאַנדאַרמערישער לעדזשיונע אין מאָהילעוו, אין וועלכער עס ווערט דערציילט, אַז די דאָזיקע לעדזשיונע האָט רעקרוטירט אַגענטן פֿון דער יידישער באַפֿעלקערונג, וואָס איז עוואַקואירט פֿון בוקאָווינע און מאָלדאַווע און וואָס שטעלן צו אינפֿאָרמאַציע וועגן דעם קלאַנדעסטינעם טראַפֿיק פֿון די ייִדן אין טראַנסניסטריע קיין רומעניע.

דאָס אַריבערשטעלן ייִדן צוריק קיין רומעניע איז געמאַכט געוואָרן דורך דײַטשע מיליטערלײַט, וואָס האָבן דערפֿאַר, נאַטירלעך, גענומען באַר. עס ווערט דערמאָנט אַ ייִד מאַרגולים, וואָס האָט מיט דער הילף פֿון דײַטשע סאָלדאַטן אָפּגענאַרט פֿאַרשידענע ייִדן און צוגענומען בײַ זיי געלט אומזיסט. אייניקע ייִדן האָבן יאָ באַוויזן צו אָנקומען קיין רומעניע און זיי האָבן אַפֿילו אַהער געשיקט טעלעגראַמעס, אַז זיי זענען אָנגעקומען קיין בוקאַרעשט. עס ווערט דערמאָנט, אַז חיים קראַפֿט (זאָל דאָס זײַן דער באַוווּסטער פֿירער פֿון די לינקע פּועלי ציון אין טשערנאָוויץ? — רעד.) האָט אָנגעקלאָגט זשאַק מאַרגולים, אַז ער האָט אים באַשווינדלט אויף הונדערט טויזנט לעי און אים פֿאַרזיכערט, אַז ער וועט אים ברענגען קיין רומעניע מיט אַ דערלויבעניש פֿון דער פּרעפֿעקטור. עס ווערט אויך דער־

ציילט, אז ייִדן פארשפרייטן קלאַנגען וועגן דער מלחמה און זיי דערציילן, אַז די ענגלענדער האָבן באָמבארדירט בוקארעשט. עס ווערט אויך אינ־פאָרמירט, אז ייִדן געבן זיך אָן אַלס פאָליציילײַט און זיי פרעסן אויס שפּײַז בײַ די אוקראינער און אנדערע ייִדן ריידן אײַן די אָרטיקע אוקראַי־נער, אַז זיי וועלן האָבן דעם זעלביקן סוף, וואָס זיי און מען וועט זיי אויך אריבערשיקן איבער דעם בוג און טראַנסניסטריע וועט קאָלאָניזירט ווערן פון רומענער. דער דערמאָנטער מארגולים איז איבערגעגעבן געוואָרן דעם קריגס-געריכט.

אין מאָהילעוו זענען דעמאָלט געווען 8733 ייִדן. א געוויסע צאָל ייִדן ספּעציאַליסטן זענען געבליבן צו רייניקן די שטאָט, אויפבויען די הייזער און פאַבריקן, וואָס די פאַרפלייצונג און די מלחמה האָבן צעשטערט. די ייִדישע פּליטים לײַדן מוראדיק פון מאנגל אין שפּײַז און הייצונג. די שטערבלעכקייט שטייגט אַ דאַנק דעם פון טאָג צו טאָג.

נומער 173

א מעלדונג פון 5טן פעברואר ז. י. פון דער ציווילער אדמיניסטראַציע אין טראַנסניסטריע צו דער צענטראַלע פון די רומענישע ייִדן, אַז דאָס געלט, וואָס ווערט באַקומען אַלס הילף פאַר די ייִדן זאָל דעפּאָנירט ווערן אין דער נאַציאָנאַל באַנק פון בוקארעשט און זאָל אויסגעצאָלט ווערן לויט אַ געוויסן קורס און אַז די מעדיקאַמענטן ווערן איבערגעשיקט צו דער פּרעפעקטור פון מאָהילעוו, וועלכע צעטיילט זיי לויט זייער אײַנזען. שויבן ווערן אויך געשיקט קיין מאָהילעוו. אויף צו שיקן קליידער און זאַכן פאַר דער הויז־ווירטשאַפט דאַרף מען אַ באַזונדער דערלויבעניש פון דער רעגי־רונג.

נומערן 174 - 175

נומער 174 איז אַ בקשה פון גענעראַל אינספעקטאָראַט צו דער רע־גירונג פון טראַנסניסטריע צו עוואַקוירן די ייִדן פון מאָהילעווער קרײַז

דורך דער אייזנבאַן ליניע זשמערינקע-אדעס, וואָס וועט לייזן דאָס יידישע פּראָבלעם און פאַרלייכטערן דאָס לעבן פון די אָרטיקע ייִדן. נומער 175 איז אַ מעלדונג פון מיניסטעריום פאַר עקאָנאָמיע, אַז עס איז דערלויבט צו שיקן געוויסע מעדיקאַמענטן קיין טראַנסניסטריע.

נומער 176

דאָס איז אַ בריוו פון פּרעזידענט פון יידישן קאָמיטעט אינזש. ס. יעגנדאָרף צום צענטראַל-קאָמיטעט פון די ייִדן אין רומעניע, ארויסגעשיקט דעם 18טן מערץ ז. י. עס ווערט דאָ באַריכטעט, אַז די יידישע מאַסן האָבן בײַם אָנהויב נישט געהאַט קיין שום אָרגאַניזאַציע און קיין שום פירערשאַפט, ווײַל זיי זענען נישט געווען גרייט צו דער פּלוצימדיקער ענדערונג אין זייער לעבן. די ערשטע קאָנוואָיען מיט ייִדן זענען אָנגעקומען אין אָקטאָבער 1941. קיין דיספּאָזיציעס ווי אַזוי זיי צו באַהאַנדלען זענען נישט געווען. נאָך אַ קורצן אָפּרו אין מאָהילעוו האָבן אייניקע ענערגישערע ייִדן אָרגאַניזירט, אַז די פּליטים פון קימפּאַלונג און סוטשעאַווא זאָלן זיך באַזעצן אין פאַרשידענע שטעטלעך פון מאָהילעווער קרײַז. אַזוי ווי אַ סך אַלטע לײַט און קראַנקע האָבן נישט געקענט ווײַטער'גיין, האָט מען געמוזט אײַנשטעלן אַ לאַגער, ווו זיי צו לאָזן דערווײַל אויף אָפּרו. און די אָרגאַניזאַציע איז וואָס אַמאָל געוואָרן מער זיכערער און זי האָט באַוויזן צו באַהערשן די אומדערהערטע לאַגע. אין יענעם שווערן מאָמענט האָט די מאַכט גערופן דעם מחבר פון אָט דעם בריוו, אַז ער זאָל ווידער אויפבויען איינעם מיט אַ גרופּע ספּעציאַליסטן די עלעקטרישע אוזינע. כאָטש די צאָל ספּעציאַליסטן איז נישט געווען גרויס, איז דאָס געמאַכט געוואָרן און דערנאָך פאָרמירט געוואָרן אַן אַנדער גרופּע פאַרשידענע מאַשינען און צעשטערטע אינסטאַלאַציעס און גיסערייען און געווער און די רעגירונג האָט אים די דאָזיקע אַרבעט פאַרטרויעט. און עס איז אָרגאַנירט געוואָרן אַ גרופּע פון 120 אַרבעטער פאַר דער גיסערײַ. אַנדערע 500 אַרבעטער פון פאַרשידענע פאַכן האָבן געקראָגן אַרבעט. אָן אַ ספּעציעלן ביודזשעט פון בײַשטייערונגען הלוואות איז די גיסערײַ אײַנגעשטעלט

געוואָרן און די קאָלאָניע איז אָרגאַניזירט געוואָרן און נאָך 12 טעג האָט זי געעפנט אַ פאָלקס־קיך. אין דער צײַט, וואָס די קיך האָט עקזיסטירט, האָט זי צעטיילט זיבן און דרײַסיק טויזנט פּאָרציעס עסן און אויסער דעם האָט זי אַרויסגעגעבן פופצן טויזנט פיר הונדערט פּאָרציעס עסן פאַר נויטבאַדערפטיקע אויסער דער קאָלאָניע. און עס איז אָרגאַניזירט געוואָרן דער גאַנצער סאַניטאַרער אַמט מיט מעדיצינישער הילף, מעדיקאַמענטן, עס איז אײַנגעשטעלט געוואָרן אַ בעקערײַ.

עס זענען אָרגאַניזירט געוואָרן אַנדערע גרופּן פאַר אַרבעט. פערצן הונדערט מענטשן האָבן זיך געווידמעט אויפבויען צוריק די שטאָט מאָ־הילעוו. עס איז אָרגאַניזירט געוואָרן בראָש מיט ד״ר דאַנילאָוו אַן אָרגאַ־ניזאַציע פאַר אַלע פּראָבלעמען פון די פּליטים. אַזוי ווי דער מחבר פון בריוו איז געווען פאַרנומען מיט טעכנישע אַרבעטן, האָט די אָר־גאַניזאַציע פון די פּליטים איבערגענומען ד״ר יאָנאַס קעסלער, וועלכער האָט אײַנגעפירט אַ קיך, וואָס זאָל יעדן פּליט געבן איין מאָל אין טאָג אַ וואַרעמען מאָלצײַט פאַר אַ רעדוצירטן פּרײַז. אַ סך האָבן דאָס עסן באַקומען איבגאַנצן אומזיסט. דער פּרעפעקט האָט דעם פּראָיעקט אַקצעפּטירט. עס איז געווען אויסערגעוויינלעך שווער דאָס אַלץ צו אָרגאַ־ניזירן, ווײַל עס האָט געפעלט אַ ביוראָ, שרײַבגעצײַג, פּאַפּיר אא״וו.

און אַזוי אַרום איז געשאַפן געוואָרן אַ מושב זקנים מיט 250 בעטן און מיט אַן אייגענעם מעדיצינישן אַמט. צוליב דעם מאַנגל אין שפּײַז איז די שטערבלעכקייט אין אָט דעם אַנשטאַלט אַ זייער הויכע. עס איז אויך אָרגאַניזירט געוואָרן אַ שפּיטאָל פאַר אַנשטעקנדיקע קראַנקייטן און נאָך גרויסע און שווערע קרבנות זענען אײַנגעשטעלט געוואָרן דרײַ פּאַוויליאָנען און הונדערט קראַנקע ווערן דאָרט געהיילט. פאַר די ניט אַנשטעקנדיקע קראַנקע האָט די אָרגאַניזאַציע איבערגענומען דעם אָרטיקן יידישן שפּי־טאָל און זי האָט אויך אײַנגעאָרדנט געהילף שפּיטאָלן מיט די נעמען „ד״ר לערער“ און „לאַגער“. אויסער דער דערמאָנטער פאָלקס־קיך איז אויך געגרינדעט געוואָרן אַן אָרטאָדאָקסישע קיך, וואָס איז טעגלעך באַ־זוכט געוואָרן פון טויזנט מענטשן. אויך אַ בית־יתומים איז אײַנגעשטעלט

געוואָרן און 50 יתומים האָבן געקראָגן פּלאַץ, אָבער ווײַט נישט אין ריכ־טיקע באַדינגונגען. אויסער די דאָזיקע 50 האָבן טעגלעך געקראָגן עסן נאָך 150 יתומים.

דער מחבר פון בריוו דערציילט אויך וועגן דעם אופן ווי אַזוי עס איז אָרגאַניזירט געוואָרן די אַרבעט. די מיליטערישע מאַכט פלעג סתם כאַפּן ייִדן צו דער אַרבעט און דאָס דאָזיקע האָט געגעבן אַ שלעכטן רע־זולטאַט. זייער אָפט האָט מען גענומען אַלטע און קראַנקע און אומפעיִקע מענטשן, וואָס האָבן נישט געקענט טון די אַרבעט און מען האָט זיי גע־פּלאָגט און קיין נוצן האָט מען נישט געהאַט. די אָרגאַניזאַציע האָט מאָ־ביליזירט אַלע אינטעלעקטואַלן און זיי האָבן דורכגעפירט אַ פאָלקס־ציי־לונג און עס איז פעסטגעשטעלט געוואָרן די צאָל פון די אַרבעט־פעיִקע מענער צווישן אַכצן און זעכציק יאָר. לויט אָט דער פאָלקס־ציילונג זענען דעמאָלט אין שטאָט מאָהילעוו געווען פופצן טויזנט ייִדן און אין קרײַז — דרײַסיק טויזנט. אַלצדינג איז געווען „גוט", אָבער געלט האָט געפעלט. און אינזש. ס. יעגענדאָרף בעט בײַם פּרעזידענט פון צענטראַל קאָמיטעט פון די רומענישע ייִדן, אַז ער זאָל שיקן די געהעריקע הילף און נישט אַנטוישן...

נומער 177

אַרויסגענומען פון דעם מעמאָריום פון פירער פון שאַראָגראָדער געטאָ ד"ר מ. טײַך

דאָס איז אַ קאָשמאַרער באַריכט וועגן דעם ווי אַזוי דער זשאַנדאַר איליוצאַ געפינט אויף דעם וועג צווישן שאַרגאָראָד און דיורנין זעקס ייִדן און ער שיקט זיי איבער אין שטאָט אַרײַן, ווו מען דערשיסט זיי. די זעקס ייִדן האָבן געהייסן: שמיל און סרול טשאַוס פון דאָראָהאָי, סימאָן און ראָזאַ גאָלדנבערג, מאַרקוס ראַוכמאַן און מינא וואַיניש פון ראַדאוץ. דער דערמאָנטער זשאַנדאַר האָט זיי געוואָלט דערשיסן אויף דעם פּלאַץ, אָבער זעענדיק ווי עס קומט אָן פון מאָהילעוו אַ קאַמיאָן, אין וועלכן עס

האָט זיך געפונען אויך דער פּרעטאָר ד י נ ד ע ל ג א נ ו , האָט ער אים מיטגעגעבן די זעקס ייִדן, אַז ער זאָל זיי איבערגעבן דעם שעף פון פּאָסט איליע טשיאָרטוז, אַז ער זאָל זיי דערשיסן, לויט דער אָרדענאַנץ נומער 23. און דער פּרעטאָר, וואָס האָט מאָמענטן, ווען ער איז פּריוואַט־לעך און מאָמענטן, ווען ער איז פּײַנטלעך צו ייִדן, גיט איבער די אומגליקלעכע ייִדן אין די ריכטיקע לאַפּעס און ער הייסט דעם סערזשאַנט — מאיאָר פלאָריאַן ער זאָל זיי אוועקפירן מיט אַ פּאַטרול אויף דעם ייִדישן בית־עלמין. אַ ייִדישע פרוי האָט וועגן דעם געהערט און זי איז געלאָפן צו ד״ר טײַך ער זאָל אינטערווענירן און יענער לויפט באַלד און טוט זײַנס, אָבער ער טרעפט טויבע אויערן און עס איז שוין שפּעט און ביז ער קומט אָן אויף דעם בית־עלמין, זענען די פיר מענער און צוויי פרויען שוין דערשאָסן, ניט אויף דעם ייִדישן בית־עולם, וואָס איז געווען צו־ווײַט פאַר דעם דערמאָנטן סערזשאַנט, נאָר אויף דעם פּוילישן צמענטאַזש. איינער פון זיי איז געווען דערשאָסן אין ביידע אויגן, די אַנדערע — ווהין עס האָט זיך געטראָפן. עס האָבן זיך צונויפגענומען פון דער נאָענט אוקראַינער, וואָס האָבן געוויינט איינענעם מיט די ייִדן. די מאַכט האָט אפילו קיין פּראָטאָקאָל נישט געוואָלט מאַכן וועגן דעם. ווען אַ פערד איז געפאַלן, האָט מען יאָ געמאַכט אַ פּראָטאָקאָל. דעם 2טן אַפּריל האָט אַ זשאַנדאַר מיט דעם צונאָמען ציגאַנו געטראָפן דעם ייִדן אַלעראַנד און אים דערשאָסן. די האַנדלונג פון איליוצאַ, דינדעלגאַנו, טשיאָרטוז און פלאָריאַן האָט געמאַכט „שול״.

נומער 178

אַ מעמאָריום פון דעם פון דער מאַכט באַשטימטן פּרעזידענט פון ייִדישן קאָמיטעט אין מאָהילעוו, אינזש. ס. יעגנדאָרף, צום קאָמאַנדאַנט פון דער זשאַנדאַרן־לעגיאָנע, וועלכער האָט אים געשיקט באַטראַכטן די קאַזאַרמען פון סקאַזינעץ און דאָרטן אײַנאָרדענען אַ לאַגער פאַר אַ געוויסער צאָל ייִדן, בכדי פרײַער צו מאַכן אַביסל אין מאָהילעוו. דער פּרעזידענט פון ייִדישן קאָמיטעט איז געפאָרן דעם 24טן מערץ און דעם 26טן

האָט ער שוין געענטפערט. ער שטעלט צו אַ גענויעם פּלאַן פון די־רות פאַר צוויי טויזנט פינף הונדערט נפשות. פון קיין שויבן פאַר די פענצטער רעדט ער נישט. ער בעט כאָטש ברעטער צו פאַרקלאַפּן די אָפע־נע פענצטער. ער מאָנט דעם נייטיקן מאַטעריאַל און פופציק בעל־מלא־כות. ער ווייזט אָן, אַז אַזאַ גרויסע צאָל מענטשן מוז האָבן אַ שפּיטאָל און אַ סאַניטאַרע אַמבולאַנץ. עס האָט זיך געהאַנדלט וועגן איינאָרדענען אַן אַגראַרע קאָלאָניע און דער אינזשעניער אינפאָרמירט, אַז מענטשן, וואָס וועלן טון אַזאַ שווערע אַרבעט, דאַרפן שפּייז.

נומער 179

דאָס איז אַ ליסטע פון דאָקטוירים, וואָס זענען געווען קרבנות ביים דערפילן זייערע פליכטן אין לאַגער פון שאַראַגראָד, בעת זיי האָבן גע־היילט קראַנקע פון עקזאַנטעמאַטישן טיפוס. 27 דאָקטוירים זענען זיי געווען, 23 זענען קראַנק געוואָרן פון טיפוס און אָט די צוועלף זענען גע־שטאָרבן: אברהם רייכער, פישל סיגעל, אַלברעכט קאָך, זיגפריד קרע־מער, שמחה שעכטער, איזידאָר שייבער, אהרן הערמאַן, יוסף וואוכער, ברונאָ האַרט יוסף קערטה, הערמאַן האָלדענגרעבער און זיגפריד שנאָרך. און אָט די עלף דאָקטוירים זענען געזונט געוואָרן: האָך, מערדלער, פידעל, וויינזנער, סאַלאָמאָנוויטש, דרוקמאַן־העבלער־דרוקמאַן, מאַרגולים, מישעל, וויטמאַן, פוהרער. און אָט די פיר דאָקטוירים זענען געבליבן אומבאַ־רירט פון דער קראַנקייט: שאַפּיראָ, לייבאָוויטש, איטציג, און טאַנער.

נומער 180

דאָס איז אַ קאָנפידענציעלער באַפעל פון דעם גואווערנאַמענט פון טראַנסניסטריע צו דער פּרעפעקטור פון מאָהילעוו, אַז זי זאָל באַלד עוואַ־קואירן 4.000 יידן פון דער דערמאָנטער שטאָט, ווייל זיי שאַפן אַן ענג־שאַפט און די שטאָט איז געוואָרן צוליב דער אומריינקייט פון די אָרימע אַ נעסט פון עקזאַנטעמאַטישן טיפוס. דער באַפעל איז נישט צו שיקן

די ייִדן אין די דערפער פון אַרום, ווי מען האָט געדענקט פריער, ווייל זיי קענען פאַרשפּרייטן די קראַנקייט, נאָר זיי צו אַרײַנזעצן אין די קאַזאַר־מעס. אונטערגעשריבן האָט דעם באַפעל דער גובערנאַטאָר פּראָפעסאָר אַלעקסיאַנו.

נומער 181

א געהיימער באַפעל פון דעם זשאַנדאַרמען אינספּעקטאָראַט פון טראַנסניסטריע צום אַדמיניסטראַטיוון אינספּעקטאָר שטעפאַנעסקו. דער באַפעל איז אַלץ וועגן דער עוואַקואַציע פון די פיר טויזנט ייִדן. דער באַ־פעל הייסט גוט אַכטונג געבן, אַז די ייִדן זאָלן נישט אַנטלויפן, זיי אָרגאַ־ניזירן פאַר אַרבעט אין לאַגער און זיי זאָלן אַליין פאַריכטן די קאַזאַר־מעס און וואָס שייך שפּייַז, זאָל אַ קאָמיסיע באַשטימען די געהעריקע נאָרמע.

נומער 182

דאָ קומען שוין די גענויע אינסטרוקציעס פון דעם דערמאָנטן אינ־ספּעקטאָר שטעפאַנעסקו צום קאָלאָנעל־פּרעפעקט נאַסטוראַש און צום קאָ־מענדאַנט פון דער לעדזשיונע מאַיאָר אָראַשאַנו ווי אַזוי צו עוואַקויִרן די פיר טויזנט ייִדן אין די קאַזאַרמעס פון סקאַזינעץ. דער באַפעל איז געגעבן דעם 25טן מאַי און ער הייסט ביז דעם 26טן, צוועלף אַזייגער האָבן אַ טאַבעלע פון די אַלע פיר טויזנט טשערנאָוויצער ייִדן, גרופּירט לויט די אינסטיטוציעס צו וועלכע זיי געהערן, אָדער לויט זייערע פאַכן. אין דער ליסטע מוזן אַרייַנגיין צען מעדיקער, צען רבנים, צען סאַניטאַ־רע אַגענטן, צען אַקושאָרקעס, 5 דענטיסטן און 50 פאַרשידענע בעל־מלאכות. אויב פון די טשערנאָוויצער אַליין וועלן זיך נישט געפינען די אַלע, זאָלן זיי קאָמפּלעטירט ווערן פון ייִדן פון טשערנאָוויצער קרייַז, אָדער פון אַנדערע טיילן בוקאָווינע. די ערשטע גרופּע פון טויזנט מענטשן וועט זיך צונויפקומען דעם 28טן מאַי 7 אַזייגער פרי אויף דעם שאַרגאָ־

ראָדער שאָסיי, ווו מען וועט דורכפירן אַ נאָמינעלן אַפּעל. די מענטשן וועלן מעגן נעמען מיט זיך אַלץ, וואָס זיי קענען. די אוקראַינישע מיליציע וועט צושטעלן די נייטיקע וועגענער, וואָס זיי וועלן רעקווירירן ביַי דער באַפעלקערונג און אין די קאָלכאָזן. אין די איבערגעלאָזטע דירות וועלן בליַיבן די דאָזיקע ייִדן, וואָס ווערן נישט אַרויסגעשיקט. די פריַיע דירות וועלן איניוּענטירט ווערן. מען וועט די פיר טויזנט ייִדן געבן ערד צו באַ־אַרבעטן און דער ייִדישער קאָמיטעט דאַרף פאַר דעם באַצאָלן פון זעקס הונדערט טויזנט לעי, רומעניש געלט. די עוואַקואירטע וועלן איין מאָל אין דער וואָך מעגן קומען קיין מאָהילעוו, אויב זיי וועלן דערפאַר באַקו־מען אַ דערלויבעניש. דער צענטראַלער קאָמיטעט וועט אויך מעגן פאַר־לאָזן דאָס פּלאַץ איין מאָל אין דער וואָך, בכדי צו באַזאָרגן שפּיַיז. מען וועט אַרומרינגלען די געטאָ מיט שטעכיק דראָט. דער קאָמיטעט וועט שטעלן צו דער דיספּאָזיציע פון געטאָ אַ געוויסע צאָל לאָפּעטעס, ריס־קאַלעס, טראָג־ברעטער, עמערס אאַ"וו.

נומער 183

דאָס איז אַן ענטפער צום קאָמענדאַנט פון דער זשאַנדאַרמען לעגיאָן ־דזשיונע, געשריבן פון פּרעזידענט פון ייִדישן קאָמיטעט, אינזש. ס. יעגענדאָרף, וואָס איז צוגעשטעלט געוואָרן דעם 25טן מאַי. דער קאָמיטעט איז גרייט געווען צוצושטעלן די טאַבעלע פון די ערשטע טויזנט ייִדן, אָבער ער האָט נישט קיין פּאַפּיר אויף וואָס זי צו מאַכן. די טויזנט פּער־זאָן קענען זיך נישט צושטעלן ביז דער אָנגעוויזענער ציַיט, וויַיל די מייסטע פון זיי זענען געווען קראַנק אויף עקזאַנטעמאַטישן טיפוס און זיי זענען נאָך נישט געקומען צו די כחות און אין 24 שעה קענען זיי נישט באַוויַיזן צו קומען. דער וועג דאַרף געדויערן דריַי טעג און מ'קען נישט באַזאָרגן קיין שפּיַיז אויף אַזויפיל ציַיט, וויַיל נישט ער האָט אַלי־מענטן און נישט ער האָט פאַנדן מיט וואָס צו קויפן. צוויי חדשים האָט דער קאָמיטעט שוין נישט באַקומען קיין געלט פאַר הילף. דער קאָמיטעט האָט נישט קיין ציבן, קיין לײַלעכער, קיין קישן, קיין דעקן, וויַיל די אַלע

זאַכן, וואָס די ייִדן האָבן געהאַט, איז ביַי זיי צוגענומען געוואָרן און טראַץ אַלע באַפעלן פון מאַרשאַל אַנטאָנעסקו זענען זיי נישט אומגעקערט געוואָרן. די אַלע כּלים, וואָס מען דאַרף אין לאַגער אַריַין, איז נישטאָ ווו צו קויפן, וויַיל עס פעלט רווישטאָף. דער קאָמיטעט איז גרייט צו אויספאָלגן אַלע באַפעלן פון דער מאַכט, אָבער אָט דער באַפעל מיינט פּשוט אומברענגען די אַלע פיר טויזנט מענטשן. די באַדינגונגען אין וועלכע זיי וועלן דאַרפן וווינען אין קאַזאַרמעס אָן טירן און פענצטער, מיינט פאַרשפּרייטן אַלערליי קראַנקייטן און ספּעציעל בויך־טיפוס. קיין זייף איז אויך נישטאָ. „מיר האָבן באַוויזן אונדזער קרבנות־גרייטקייט צו דערהאַלטן די דיסציפּלין, שריַיבט דער פּרעזידענט, אָבער דעם איצטיקן עוואַקואַציע־באַפעל קענען די ייִדן נישט אויספירן. דערצו איז אין די קאַזאַרמעס פון סקאַזינעץ פאַראַן פּלאַץ נישט פאַר 4.000 פּערזאָן, נאָר פאַר 2.437".

נומער 184

אויף אָט דעם בריוו קומט אַ קאָנפידענציעלער ענטפער פון דער פּרעפעקטור פון מאָהילעווער קריַיז צום זשאַנדאַרמען אינספּעקטאָר, אַז די עוואַקואַציע מוז דורכגעפירט ווערן אין דער אָנגעוויזענער ציַיט. און וואָס איז שייַך די טענות פון ייִדישן קאָמיטעט, איז פּאַפּיר צוגעשטעלט געוואָרן פאַר די טאַבעלן. די עוואַקואַציע זאָל פאָרקומען דעם 29טן מאַי, וועט שוין זיַין ציַיט. דאָס דאַזיקע, וואָס די אַלע ייִדן וואָלטן געגעסן בלײַבנדיק אין מאָהילעוו, זאָלן זיי מיטנעמען אין וועג אַריַין. קיין ליַיבער, האַנטיכער און ציבן דאַרף מען נישט, אויב זיי האָבן טאַקע נישט, אָבער מען דאַרף זיך איבערצייגן, צי זיי האָבן טאַקע נישט.

נומער 187

דער לאַגער אין סקאַזינעץ

דאָס איז אַ באַשריַיבונג פון מ. קאַץ, געוועזענער פּרעזידענט פון

יידישן קאָמיטעט אין מאָהילעוו, וואָס איז אַליין עוואַקואירט געוואָרן קיין סקאַזינעץ.

די אינטערנירטע זענען געווען איינגעטיילט לויט די סאָציאַלע קאַטעגאָריעס. פון איין זייט די פּאַוויליאָנען פון די אָרימע, וואָס זענען געווען אַרומגערינגלט מיט פּלויטן פון שטעכיקן דראָט און פון דער אַנדערער זייט די פּאַוויליאָנען פון די פּאַרמעגלעכערע. דער לאַגער האָט זיך געפונען צוועלף קילאָמעטער פון מאָהילעוו. די בינונים זענען געווען אָן דעכער, אָן פענצטער, אָן טירן און אָן דילן. אַריבערגיין צום שאָסיי איז געווען פאַרבאָטן און פאַר עובר זיין האָט מען געשאָסן. דער מחבר פון באַריכט האָט אַליין אָנטיילגענומען אין דער לויה פון דעם ערשטן יידן, וואָס איז דערשאָסן געוואָרן פאַר דעם דאָזיקן „פאַרברעכן". ער האָט דעמאָלט געזען דעם דאָזיקן טאָל, ווו די דייטשן האָבן פריער מיט אַ יאָר אויסגעראָטן צוואַנציק טויזנט בעסאַראַבער יידן, וואָס מען האָט אַהער צוגעפירט. עס האָבן זיך נאָך געוואַלגערט דאָקומענטן און רענצלעך און מענטשלעכע שאַרבנס און סקעלעטן. מען האָט אויך נאָך געזען קוילן פון מאַשינען געווערן. טעאָרעטיש האָט מען איין מאָל אין דער וואָך געגעבן אַ זופּ פון אַרבעס, אָבער פּאַקטיש איז דאָס געווען אַזאַ מין „עסן", וואָס זאָל גיכער מאַכן אַ סוף צו די מענטשן. די מענטשן האָבן געגעסן גראָז און בלעטער פוןביימער. דער אינזשעניער אָקסמאַן פון טשערנאָוויץ, וועלכן דער באַריכט־אָפּגעבער האָט באַזוכט, האָט געגעסן דעם זעלביקן „מענו". אַלע זענען געווען געשוואָלן פון הונגער. די קלאָזעטן זענען געווען געמיינזאַמע פאַר מענער און פרויען. די פענצטער זענען געווען פאַרשטאָפּט מיט ציגל און עס פלעג גלאָזט ווערן איין שפּאַלט פאַר אַביסל לופט. אַכט יידן זענען דערשאָסן געוואָרן פאַר אַריבערגיין דאָס שטעכיקע דראָט און עטלעכע הונדערט זענען געשטאָרבן פאַר הונגער. דאָס פּראָבלעם וואַסער איז געווען שוידערלעך. מען האָט געטרונקען בלאָטע און מען איז קראַנק געוואָרן. דעם מאַרק האָט מען אַוועקגענומען און ס'איז גישט געווען מיט וואָס זיך צו דערנערן. און ווען אין האַרבסט 1942 האָט אַלעקסיאַנו באַשלאָסן צו אויפלייזן דעם דאָזיקן לאַגער, זענען די יידן געשיקט געוואָרן צו פוס צום בוג אין די דערפער וואַראָשילאָווקע,

טיזוריוו און קראסנא. א העלפט פון די, וואס זענען געווען אין וואראשי־לאקע זענען אומגעקומען פון הונגער און קראנקייטן.

נומערן 188 - 189 - 190

נומער 188 איז א מעלדונג פון דער וואך־דיוויזיע צו דער פרעפעקטור פון מאהילעווער קרייז, געשריבן דעם 12טן יוני 1942, אז מען זאל אננעמען די שטרענגסטע מיטלען צו נישט דערלאזן, אז יידן זאלן ארויסגיין פון די לאגערן. מען זאל מעלדן די שעפן פון די לאגערן און נעמען ביי זיי אונטערשריפטן, אז זיי וועלן דערשאסן ווערן, אויב די יידן, וואס זענען אונטער זייער באפעל, וועלן נישט אויספאלגן די דיספאזיציעס. מען זאל שוין דערשיסן אין יעדער קאלאניע צו איין יידן פון די, וואס זענען געכאפט געווארן מערער מאל צו פארלאזן דעם לאגער.

אין נומער 189 מעלדעט די פרעפעקטור פון מאהילעווער קרייז צו די לעדזשיונעס, מוניציפאליטעטן און פרעטאריעס, אז די אינסטרוקציעס פאר דער ארגאניזירונג פון די געטאס זאלן דורכגעפירט ווערן פינקטלעך. „עס איז נישט די פראגע פון אויספירן א באפעל, נא[illegible]ן רומעניש[illegible]ן כבוד און ווערדע".

190 איז א קאנפידענציעלע מעלדונג פון דער מאהילעווער פרעפעקטור צו דער מאהילעווער זשאנדארמעריע, אז עס איז ארויסגעשיקט געווארן אינסטרוקציעס וועגן דעם ווי אזוי צו ארגאניזירן די געטאס. פאר דער געטא פון סקאזינעץ דארפן ארגאניזירט ווערן 12 שמירה־גווארדיעס.

נומער: 193

דאס איז א קאנפידענציעלער באפעל פון דער פרעפעקטור צו די זשאנדארמעריעס, מוניציפאליטעטן און פרעטאריעס פון זשודעץ, געחתמעט פון פרעפעקט קאלאנעל נאסטוראש. דער באפעל איז צו לייזן די יידישע פראגע אין זשודעץ מאהילעוו, לויט ווי עס איז פריער געפאדערט געווארן און מען טאר נישט עובר זיין אויף קיין פינטל. מען מוז אננעמען

מיטלען צו באזייטיקן אלע יידן פון די אונטערנעמונגען און אויף זייער פלאץ אריינזעצן אוקראאינישע ספעציאליסטן און ארבעטער, אפילו אז מען וועט זיי דארפן ברענגען פון אנדערע ערטער. „מיר טארן נישט טאלע־רירן דאס בלייבן פון די יידן אין די אונטערנעמונגען. ביים אנהויב פון דעם איינפירן פון אונדזער אינדוסטריע האבן מיר זיך גענוויטיקט אין יידישע ספעציאליסטן, היינט האט נישט קיין שום זין זיי צו האלטן, אויב מיר קענען זיי פארבייטן. מיר וועלן דא בלייבן מיט אוקראאינער, אבער נישט מיט קיין יידן". דער באפעל הייסט פארמאכן אלע קאנסור־מאציע לאקאלן, וואס יידן האבן געעפנט און וואס מען וועט געפינען פאר נוצלאז. דער פרעפעקט דערקלערט, אז ער וועט אינגיכן מאכן א פער־זענלעכע אינספעקציע, וועט ער זיך איבערצייגן, צי מען פירט אויס זיינע באפעלן. „עס איז א פראגע פון רומענישער ווערדע צו באזייטיקן די יידן פון די דאזיקע פלעצער, ווו זיי זענען שוין נישט אבסאלוט נייי־טיק".

נומער 194

דאס איז א מעלדונג, געשריבן דעם 15טן סעפטעמבער 1942, פון פרעזידענט פון יידישן קאמיטעט אינזש. ס. יעגענדארף צו דער צענטרא־לע פון די רומענישע יידן. דער דאזיקער בריוו איז געשריבן פארזיכטיק, ווייל די דערמאנטע צענטראלע האט ארויסגערופן פארדאכט און ווייל יע־דער שריפט איז דורכגעגאנגען א צענזור.

דער פרעזידענט פון יידישן קאמיטעט ווייזט אן, דער איינציקער יורידישער אינסטרומענט, וואס רעגלאמענטירט דאס לעבן פון די יידישע פליטים איז די ארדענאנץ נומער 23. דער פרינציפ פון אט דער ארדע־נאנץ איז לעבן קאמונאל אויף דעם אייגענעם חשבון און אויף דער באַ־זע פון ארבעט. ארויסגעגעבן די דאזיקע ארדענאנץ האט דער גובערנאַ־טאר פון טראנסניסטריע פראפ. ג. אלעקסיאנו נאך דעם 11טן נאוועמבער 1941 און באקאנט געמאכט איז זי געווארן ערשט אין דעצעמבער פון זעלביקן יאר. די פליטים האבן איינגעזען, אז נאר דורך נוצלעכער אר־

בעט פאר דער רעגירונג וועלן זיי קענען בלײַבן סטאביל, איינינעם מיט זייערע פאמיליעס אין מאָהילעוו. און אזוי ווי די פאראנטוואָרטלעכקייט איז געווען א בשותפותדיקע, האָט די אויפזיכט געמוזט זײַן א געזעל־שאפטלעכע. אלע פריערדיקע ארבעט־גרופירונגען זענען אויפגעלייזט גע־וואָרן און עס זענען געשאפן געוואָרן נײַע. מען האָט מער נישט געכאפט קיין ייִדן צו דער ארבעט פון דער גאס, ווײַל מען פלעג אָפט כאפן ספע־ציאליסטן צו שווארצע ארבעט און פארקערט. און זײַט די ייִדן האָבן אליין איבערגענומען די אָרגאניזירונג פון דער ארבעט, קענען זיי מיט שטאָלץ מעלדן, אז זיי האָבן זייער חוב דערפילט. נײַנציק פראָצענט פון די ארבעט־פעיִקע ייִדן האָבן זיך געמאָלדן צו דער ארבעט, כאָטש זיי האָבן נישט געהאט קיין שפײַז און קיין קליידונג און זיי האָבן עקאָנאָמיש אויפגעבויט די שטאָט. די לאָקאלע און צענטראלע אויטאָריטעטן האָבן דאָס דאָזיקע אָנערקענט. דער מחבר מעלדעט, אז ער שטעלט צו א טאַ־בעלע פון די ייִדישע לייסטונגען אין דער גיסערײַ־פאבריק, אין די פאבריקן פון צוועקעס, זייף א״א. און פון דער ארבעט פון די פרײַע ייִדישע פראָ־פעסיאָנאלן. פון 15טן דעצעמבער 1941 ביז דעם 1טן אויגוסט 1942 האָבן די ייִדן אין מאָהילעוו געגעבן 28.325 ארבעט־טעג פון קוואליפיצירטע אר־בעטער און פון נישט קוואליפיצירטע — 102.085 ארבעט־טעג. אין דורכ־שניט 700 ארבעטער טעגלעך, אויסער ספעציאליסטן און פרײַע פראָפעס־יעס, וואָס זייער צאָל איז מינדסטנס טאָפלט. און ייִדן האָבן דעמאָלט גע־ליטן פון עקזאנטעמאטישן טיפוס און אנדערע קראנקייטן. אָבער אויב געאַרבעט האָט מען 90 פראָצענט, האָט מען געצאָלט נאָר צען פראָצענט. פופציק פראָצענט פון די ייִדן אין מאָהילעוו זענען טאקע געווען קרבנות פון הונגער, קעלט און עקזאנטעמאטישן טיפוס. און אויב ייִדן האָבן טייל־ווײַז דאָך אויסגעהאלטן, איז עס געווען א דאנק דער אָנשטרענגונג פון קאָמיטעט, וואָס האָט פון די פאָנדן, וואָס ער האָט געזאמלט און פון דער הילף, וואָס ער האָט באקומען פון דער „צענטראלע״ געגעבן די ייִדן ברויט און איין מאָל אין טאָג אפילו אביסל וואַרעמס. אָפט האָט מען פארקויפט קליידער צו באקומען אביסל שפײַז.

און דער בריוו ענדיקט זיך מיט א מעלדונג, אז די מוניציפאליטעט

פון שטאָט שטעלט נישט צו קיין שפּײַז צו צאָלן פאַר דער ארבעט און אויב דאָס דאָזיקע וועט ווײַטער אָנהאַלטן, וועט די סיטואַציע זײַן אַ קאַ־טאַסטראָפאַלע.

נומער 197

אַ פראַגמענט פון באַשולדיקונגס־אַקט, צונויפגעשטעלט פון די עפנט־לעכע פּראָקוראָרן א. בונאַטשיו און דומיטרו סאַראַקו צום ערשטן פּראָ־צעס פון די קריגס־פאַרברעכער. וואָס איז דורכגעפירט געוואָרן פון אַ פאָלקס־טריבונאַל. (דער דאַטום איז נישט אָנגעגעבן) ספּעציעל ווערט דאָ גערעדט וועגן דעם לאַגער אין וואַפּניאַרקע, וואָס האָט אין אויגוסט 1924 געהאַט 101 אינטערנירטע, דעם 16טן סעפּטעמבער ז. י. 150 און איין טאָג שפּעטער — 1135. מען האָט אין יענעם טאָג געבראַכט טויזנט פער־זאָן, אינטערנירטע און פּאָליטישע פּאַראורטיילטע, פון לאַגער אין טירגו זשיו דער תפיסה אין לוגאָזש, אָדער פון דער פרײַהייט. ווען זיי זענען אָנגעקומען האָט זיי דער לאַק. קאָלאָנעל יאָן ק. מורדזשעסקו זיי געוויזן דעם בית־עולם פון לאַגער, בכדי זיי זאָלן אים קענען באַצײַטנס און ער האָט זיי געזאָגט, אַז זיי זענען געקומען „אין לאַגער פון טויט" און אַז פון דאַנען וועלן זיי אַרויס נאָר „אויף פיר לאַפּעס", אָדער „אויף קוליעס".

נומער 200

דאָס איז אַ באַריכט פון מ. קאַץ, געוועזענער פּרעזידענט פון יידישן קאָמיטעט אין מאָהילעוו. ער דערציילט, אַז אין סעפּטעמבער 1942 האָבן די פּליטים פון מאָהילעוו געכאַפּט אַ שווערן קלאַפּ. טויזנטער פון זיי זע־נען געשיקט געוואָרן אין טויטן לאַגער פון פּעטשיאָרא. מען האָט די דאָ־זיקע יידן רעקרוטירט לויט דעם באַרבאַרישן קריטעריום פון די זשאַנ־דאַרן. אויף צו קאָמפּלעטירן די צאָל האָט מען אַרויסגענומען קינדער פון בית יתומים, קראַנקע פון שפּיטאָל, אַלטע לײַט פון די גאַסן, פרויען. על־טערן זענען אָפּגעטיילט געוואָרן פון קינדער און קינדער פון עלטערן. די

דאָזיקע, וואָס ס'איז זיי געלונגען צו אַנטלויפן פון פּעטשיאָרא, דערציילן וועגן די גרויזאַמקייטן פון לאַגער, וואָס האָט זיך געפונען בײַם ברעג פון בוג און איז אַרומגערינגלט געוואָרן פון דרײַ זײַטן מיט שטעכיק דראָט. פון איבער דעם בוג זענען געקומען דײַטשן מיט קאַמיאָנען און אַוועקגעפירט אינטערנירטע איבער דעם וואַסער און זיי דאָרט אויסגעמאָרדעט. קאָמאַנדאַנט פון די זשאַנדאַרן איז דעמאָלט געווען קאַפּיטאַן פּעטעקו און פּרעפעקט — קאָלאָנעל לאָנגהין. די אינטערנירטע האָבן נישט געהאַט וואָס צו עסן און זיי האָבן זיך דערנערט מיט עקסקרעמענטן און שפּעטער מיט מענטשלעכע קאַדאַווערן. די צאָל פון די טויטע אין אָט דעם לאַגער האָט געגרייכט ביז אַכציק פּראָצענט. דעם רעשט פון צוואַנציק פּראָצענט איז געלונגען צו אַנטלויפן.

נומער 201

דער יידישער קאָמיטעט פון מאָהילעוו האָט דעלעגירט ד"ר עמאַנועל פענדריך ער זאָל אינספּעקציאָנירן די דרײַ בתי־יתומים/פון שטאָט און ער האָט צוגעשטעלט דעם דערמאָנטן קאָמיטעט א באַריכט.

דער ערשטער בית־יתומים

דער דאָזיקער בית־יתומים געפינט זיך אויף פּאָקראָווסקאַיאַ גאַס, עק באָלניטשנאַ. דער בנין איז אַ גרויסער, אַ געראַמער, די זאַלן זענען גרויס, אָבער ער איז חרוב ונחרב. נישטאָ קיין שויבן אין די פענצטער. מען האָט דעם בנין נישט געקענט גוט רעפּאַרירן. עס געפינען זיך אין אַנשטאַלט 420 קינדער צווישן דרײַ און זעכצן יאָר. חוץ דעם וווינט דאָרט דער גאַנצער פּערסאָנאַל. דער אַנשטאַלט באַקומט פון יידישן קאָמיטעט הילף אין געלט, ברויט, הייצונג און בכלל שפּײַז, אָבער ער קען נישט געבן קיין עסן מער ווי איין טאָג (אין דער וואָך? צי איין מאָל אין טאָג? — איבערז.), ווײַל ער באַקומט ווייניק. אַ סך טעג באַקומט ער גאָרנישט. די

קינדער ווערן געהאַלטן אין גרויסע, נישט געהייצטע און שלעכט געלופ־טערטע זאַלן. דאָס בעטגעצייג איז נישט ריין און די קינדער האָבן נישט גענוג קליידער צו קענען פאַרלאָזן די בעטן. ביז אָקטאָבער 1942 זענען די קינדער אַנטלויזט און געריייניקט געוואָרן רעגולמעסיק וועכנטלעך, אָבער די ענדערונג פון דער צייט און דער מאַנגל אין הייצונג, האָט די קינדער צוגעשמידט צו די בעטן. זיי קענען אפילו נישט גיין לצורך אין די בית־הכסאס און זיי מאַכן דאָס אין די שלאָפצימערן, וואָס זענען פאַרשטונ־קען. קיין היגיענישע מעגלעכקייטן זענען נישט פאַראַן. אַנטלויזן איז נישטאָ מיט וואָס. פריער פלעג מען טעגלעך רייניקן די צימערן, היינט נישט. אין איין זאַל וווינען 109 קינדער, קען מען זיך שוין אָנשטויסן, וואָס פאַר אַ נעסט פון אינפעקציעס דאָרט איז. די ווענט זענען פעט פון דער חיהשער פאַרע, וואָס הייבט זיך אויף.

די קינדער זענען שוואַך דערנערט. זיי באַקומען אינדערפרי ברויט מיט שוואַרצער קאַווע, אָן צוקער. צו מיטיק מאַמעליגע, אָדער זופּ פון אַרבעס, צו אָוונט־עסן — ברויט מיט מאַרמעלאַד, אָדער נישט געצוקער־טע שוואַרצע קאַווע. די קינדער באַקומען דריי מאָל צו פופציק גראַם ברויט אַ טאָג. ביז מיט אָקטאָבער האָבן די קינדער באַקומען אויך מילך, אָבער צוליב מאַנגל האָט מען אָט דעם אַלימענט אויסגעמעקט. דער פּערסאָנאַל באַקומט די זעלביקע שפּייז. דאָס עסן זעטיקט נישט און האָט נישט קיין וויטאַמינען. די קינדער זענען אונטערדערנערט אויף אַ שרעקלעכן אופן. צוליב דעם, וואָס די קינדער האָבן נישט קיין כוח צו פאַרלאָזן די בעטן, קען קיין רעדע נישט זיין וועגן לערנען מיט זיי עפּעס. ביז סוף אָקטאָבער האָבן פונקציאָנירט אַ קינדער־גאָרטן, פיר פּרימאַרע קלאַסן און אַן אי־בער־פּרימאַרער קורס, וואָס זענען באַזוכט געוואָרן פון 120 יינגלעך און 80 מיידלעך. אַ סך קינדער האָבן פּאַרונקולן און אַלערליי הויט־קראַנקייטן און ביינסעגישן. אינערלעכע קראַנקייטן זענען זעלטן. די אַלע קראַנקייטן שטאַמען פון אומריינקייט, מאַנגל אין שפּייז און וויטאַמינען און פון אָנ־שטעקעניש. די שטערבלעכקייט שטייגט. אין אויגוסט זענען געוועזן זעקס טויטפאַלן. פינף פּראָצענט פון דער גאַנצער צאָל קינדער באַטרעפט די

שטערבלעכקייט. שוידערלעך! די קינדער לעבן דאָ נישט, נאָר זיי שוועבן צווישן טויט און לעבן.

בית־יתומים נומער 2

247 קינדער צווישן 2-15 יאָר געפינען זיך דאָ, לויט דעם עלטער, אין 4 זאַלן. אַ סך קינדער ליידן פון עקזעמע, פורונקול, בײַסעניש א"א קראַנקייטן. די קראַנקע קינדער זענען נישט איזאָלירט פון די געזונטע. דאָס רייניקן לאָזט אַ סך ווינטשן. דאָס בעט־געצייג איז שמוציק, די באָד פונקציאָנירט נישט, דער אַנטלויזונג־אַפּאַראַט אויך נישט. די קינדער האָבן זייער ווייניק קליידער און וועש נאָך ווייניקער. די שפּײַז איז נישט גענוגנדיק. די שטערבלעכקייט איז מוראַדיק. פון 4טן אָקטאָבער ביזן 27טן נאָוועמבער זענען געווען צוואַנציק טויטפאַלן.

בית יתומים נומער 3

דער דאָזיקער אַנשטאַלט איז בײַם אָנהויב געווען אַ שפּיטאָל פאַר קינדער, מיט דער צײַט איז ער געוואָרן אויך אַן אַנשטאַלט פאַר געזונטע קינדער און אויך אַ מושב־זקנים און סתם אַן אַזיל פאַר היימלאָזע. דער אַדמיניסטראַטיווער פּערסאָנאַל באַשטייט פון 36 פּערזאָן. בעת דעם אינספּעקטאָרס באַזוך זענען געווען 129 קינדער, נײַן קראַנקע דערוואַקסענע און 25 היימלאָזע. דער אַלגעמיינער היגיענישער צושטאַנד איז אַ שוידערלעכער. דער בנין, וואָס איז געווען אַ שול, איז חרוב, פאַרוויסט און שמוציק. די קינדער באַקומען די זעלביקע שפּײַז, וואָס דער צווייטער בית־יתומים, אָבער דאָס עסן ווערט אַהין געבראַכט טאָקע פון צווייטן בית־יתומים און ביז עס קומט אָן אַהין, איז עס קאַלט. קיין געשיר איז אויך נישטאָ גענוג, 20 שיסעלעך און לעפל אויף 129 קינדער. דאָס עסן געדויערט 2 שעה. קראַנקע קינדער באַקומען אויך קאַלטע שפּײַז. דאָס איז פּאַקטיש אַ קינדער שפּיטאָל, וווּהין די קינדער ווערן געשיקט אויף היילונג. די גרויסע זאַלן פון ערשטן שטאָק, וווּ די קינדער שלאָפן, זענען נישט געהייצט, נישט געלופטערט און צוליב דעם אַלעמען און צוליב

מאַנגל אין קליידער, מוזן די קינדער כסדר ליגן אין די בעטן. כמעט 90 פּראָצענט פון די קינדער ליַידן פון אינערלעכע און הויט־קראַנקייטן. די קראַנקע ווערן נישט איזאָלירט. די שטערבלעכקייט איז אַ מוראַדיקע, אין אַנדערטהאַלבן חדשים — 26 טויט־פאַלן פון 140 קינדער. אויב די לאַגע וועט נישט פאַרבעסערט ווערן, איז פאַראַן אַ סכנה, אַז אַלע קינדער פון אַנשטאַלט זאָלן אומגעבראַכט ווערן.

נומער 204

אַ פראַגמענט פון דער רעדע פון עפנטלעכן פּראָקוראָר ד. סאַראַקאָ ביַים ערשטן פּראָצעס פון קריגס־פאַרברעכער אין פאָלקס־טריבונאַל. דער פּראָקוראָר באַשריַיבט דעם לאַגער אין וואַפּניאַרקע:

שמוציקע בנינים, אָן פענצטער, אָן טירן, אָן קיין שום היגיענישע מיטלען. די אינטערנירטע קלאָגן זיך, אַז זיי זענען אויסגעהונגערט. אפילו אויב זיי מוזן שטאַרבן, קומט זיי אויך נישט אַזויפיל צו ליַידן. זיי ווילן אַרבעטן צו שאַפן זיך אַן עקזיסטענץ־מעגלעכקייט. דער הער מורדזשעסקו (דער קאָמענדאַנט פון לאַגער) דערקלערט: „איר זענט אהער געקומען שטאַרבן. איך וועל איַיך נישט מאַכן קיין סאַנאַטאָריע". ס'איז זומער, היים, 1.500 מענטשן ווילן וואַסער. זיי ווילן אַליין דורכפירן אַ וואַסער־רער, מען לאָזט זיי נישט, זיי ווילן מאַכן אינטערנאַטן פאַר זייערע קראַנקע, מאַכן בעטן פון ברעטער, אַ שטיקל אייוועלע ווילן זיי מאַכן צו אָנווארעמען עסן פאַר אַ קראַנקן, דאָס לאָזט מען זיי אויך נישט. דורשט נעבן הונגער איז שווידערלעך. די קראַנקע קינדער ווילן וואַסער און בכדי זיי נאָך ערגער צו פּיַיניקן, טראַכט דער הער קאָמענדאַנט אויס אַ שווידערלעכן פּלאַן: מען בויט אויס אַ ראָבינעט דורך וועלכן מען קען לאָזן שטראָמען וואַסער, ווען מען וויל. מען מעלדעט, אַז עס קומט וואַסער. דאָס וואַסער הייבט אָן צו זשומען דורך די רערן. אַלע שטעלן זיך אוים פּשוט ווי משוגעים ביַי דעם איינציקן קראַן. קראַנקע און קינדער שלאָגן זיך פאַר אַ פּלאַץ. אַ שטיק ציַיט הערט זיך דאָס זשומען פון וואַסער אין די רינוועס און דערנאָך הערט עס אויף. מענטשן בליַיבן צעחושט. די געוויינען

הערן זיך אויף א מײַל די ווײַט. דער קאָלאָנעל מורדזשעסקו זאָגט, אַז אויף אַ קילאָמעטער די ווײַט פון לאַגער דאַרף ער צוהאַלטן די נאָז, ווײַל ער קען נישט אַריבערטראָגן דעם ריח פון די טויטע און לעבעדיקע פּגרים און דעם ריח פון דער מיזעריע. דער ה׳ מורדזשעסקו רופט צו זיך די אינטער־נאַטן און ער האַלט פאַר זיי אַזאַ רעדע: „איר זענט אַהער געבראַכט גע־וואָרן צו שטאַרבן. איך וועל דערשיסן די אַלע, וואָס וועלן נישט פאָלגן מײַנע באַפעלן. איך וועל זיי שמײַסן". און ער הייסט באַלד אויסטון די אינטערנירטע אַבסאָלוט נאַקעט אין דער אָנוועזנהייט פון די פרויען און גיט זיי צו 50 שמיץ אין דער פּלייצע, אין דער צײַט, ווען זייערע קער־פּערס זענען נישט געווען ענלעך צו קיין מענטשלעכע גופים, נאָר צו אַ מין געשווילעכץ, וואָס מ׳קען זיך נישט פאָרשטעלן...

נומער 205

אַ פראַגמענט פון באַשולדיקונגס־אַקט פון די עפנטלעכע פּראָקוראָרן א. בונאַטשיו און ד. סאַראַקו בײַם פּריער דערמאָנטן פּראָצעס. עס ווערט דאָ געשילדערט די טראַגעדיע פון וואַפּניאַרקע.

די אינטערנירטע האָבן זיך געפונען אין אַזאַ שוידערלעכן שמוץ, אַז זיי האָבן געהאַט געניגנדיקע מאָטיוון צו גלויבן אין מורדזשעסקוס נביאות, אַז זיי וועלן אַלע שטאַרבן. דערצו איז צוגעקומען דער סאַדיזם פון דעם דערמאָנטן קאָמענדאַנט, וואָס האָט זיי געהאָדעוועט מיט פּוראַזש־אַרבעס און האָט זיי געשטערט צו ברענגען פאַר אייגענע מיטלען שפּײַז פון דרויסן. די אינטערנירטע האָבן אָן אויפהער געמאָנט אַן ענדערונג אין דער באַשפּײַזונג, וואָס פירט צו פאַרגיפטונג און אומקום. די דאָזיקע אַרבעס, וואָס איז באַקאַנט אין דער באָטאַנישער וועלט א״נ „לאַטירוס סאַטיוואוס", ווערט קולטיווירט אין אייניקע געגנטן פון ראַטנפאַרבאַנד, נאָר אַלס דערנערונג־פלאַנץ. פון די אַרבעס באַקומט מען ספּאַזמאַטישן פּאַראַליז, מאָגן־צערודערונגען און נאָך אַנדערע קראַנקייטן. און די אינ־טערנירטע האָבן טאַקע באַקומען ספּאַזמאַטישן פּאַראַליז. 611 אינטערניר־טע האָבן באַקומען די דאָזיקע שוידערלעכע קראַנקייט. און כאָטש די דאָק־

טוירים האָבן דעם העז מורדזשעסקו געוואָרנט, אַז עס דראָט אַ געפאַר דעם גאַנצן לאַגער, האָט ער דאָך נישט דערלויבט צו בײַטן די שפּײַז, בכדי וואָס גיכער צו דערגרייכן זײַן ציל. קיין מעדיקאַמענטן האָט ער אויך נישט דערלויבט צו אַרײַנברענגען אין לאַגער אַרײַן.

נומער 209

אַ פראַגמענט פון דער באַשולדיקונג, וואָס דער עפנטלעכער פּראָ-קוראָר ד. סאַראַקו האָט געהאַלטן בײַם פּראָצעס פון די קריג־פאַרברעכער. דאָ ווערט דערציילט, אַז ווען דער דערמאָנטער קאָמענדאַנט בוראַדעסקו האָט געזען, אַז די אויסראָטונג גייט נאָך אַלץ צו לאַנגזאַם, האָט ער גע־בראַכט אַ באַנדע פון 44 גנבים און פאַרברעכער פון דער באַרימטער רו־מענישער תפיסה אין זשילאַווע. דער לאַקאָטנענט טשאַקיר ווערט זײַנער אַן אינסטרומענט און ער נעמט דורכפירן מיט זיי אַן אויפשטאַנד קעגן די פּאָליטישע אינטערנירטע פון וואַפּניאַרקע. ער דערלויבט די פאַרברעכער אַלצדינג. זיי פאַלן איבער אין זײַן אָנווּזנהייט. די אינטערנירטע קלאָגן זיך. קיינער נעמט נישט אין באַטראַכט זייערע טענות. די אויטאָריטעטן לאַכן, זיי זעען, אַז זייער שפּיצל ברענגט רעזולטאַטן און פירט צום ציל. איינמאָל האָט טשאַקיר אָפּגעאַרבעט דרײַ שעה מיט די פאַרברעכער און ווען ער איז אַוועקגעגאַנגען, האָבן זיי זיך אַ לאָז געטון מיט שטיקער האָלץ, העק און אַנדערע כלים אויף די פּאָליטישע אינטערנירטע (אַזוי רופט דער פּראָקוראָר די ייִדן — די רעד.). דער ציל איז געווען, אַז די ייִדן זאָלן רעבעלירן און מען זאָל דאַרפן ברענגען אַרמיי צו זיי. דאָס דאָזיקע איז דערוויזן געוואָרן, ווײַל בוראַדעסקו איז אייניגעם מיט טשאַקירן און דעם פּלוטאָניער מאַיסע מאַרין (זאָל דאָס זײַן אַ ייִד? — רעד.) זענען אַרײַן אין דער וואַך פון קאַרפּוס און באַפוילן צו שיסן, אָבער די סאָלדאַטן, וואָס זענען געווען מענטשן פון פאָלק, פּויערים און אַרבעטער, האָבן זיך אָפּגעזאָגט צו שיסן. בוראַדעסקו איז ווי משוגע געוואָרן און ער האָט גע־שריגן, אַז ער וועט אַלע אויסשיסן. און איין סאָלדאַט האָט דערקלערט,

אַז זיי האָבן נישט פאַרוואָס צו שיסן און אויב ער וויל דווקא מען זאָל דאָס טון, זאָל ער געבן אַ שריפטלעכן באַפעל.

נומער 211

דאָס איז אַ טאַבעלע וועגן די אַרבעטס־טעג, וואָס די ייִדן האָבן געגעבן דער רעגירונג זײַט דעם 18טן דעצעמבער 1941 ביז דעם 30טן יולי 1943 אין מאָהילעוו, שאַרגאָראָד, מוראַפאַ און דזשורין און וועגן דעם געלט, וואָס זיי האָבן געדאַרפט באַקומען דערפאַר און וואָס זיי האָבן יאָ באַקומען און וואָס נישט. פאַראַן אין אָט דער רשימה אויך, וואָס פאַר אַן אַרבעטן די ייִדן האָבן דורכגעפירט. זיי האָבן געבויט דעם שאָסיי אויף דער ליניע מוראַפאַ־יאַראָשינקאַ, געשניטן טאַבאַק, און געטון נאָך פאַרשידענע אַנדערע אַרבעטן. מען איז די ייִדן געבליבן שולדיק פאַנטאַס־טישע סומען. אויף דער אָנפראַגע וויפל עס האָט געקאָסט דאָס אויס־בויען דעם שאָסיי אויף דער דערמאָנטער ליניע, האָט מען געענטפערט זעכציק מיליאָן לעי, באַצאָלט האָט מען זעקס מיליאָן און לויט אַ ריכטיק געשאַצטן קורס — נאָך ווייניקער. געקומען איז בײַ די צוויי הונדערט פערציק מיליאָן אָרטיקע מטבעות, באַצאָלט האָט מען עפּעס אַריבער 35 מיליאָן...

נומער 212

דאָס איז אַ פאָטאָקאָפּיע פון אַ בריוו, געשריבן אין דײַטש, פון סאַלי מאַיער, פרעזידענט פון די ייִדישע קהילות אין דער שווייץ און דער די־רעקטאָר פון דזשאָינט פאַר אייראָפּע, צו די ה״ה ווילהעלם פישער און ד״ר וו. פילדערמאַן. דעם בריוו האָט ער געשיקט דורך דעם שווייצאַרישן זשורנאַליסט האַנס וועלטי, וועלכער איז געווען, ווי עס האָט זיך דערנאָך אַרויסגעוויזן, אַן אַגענט פון דער געשטאַפּאָ. איידער דער בריוו איז אי־בערגעגעבן געוואָרן צו די אַדרעסאַטן, איז ער פאָטאָקאָפּירט געוואָרן אין דער „ייִדישער״ אָפּטיילונג פון געשטאַפּאָ אין בוקאַרעשט און ס׳איז

אָנגעמערקט געוואָרן ווער דער שרײַבער פון בריוו איז. אין בריוו רעדט זיך וועגן דעם, וואָס די טאַנטע סטעפאַן עסרא־אלאפים (עשרה אלפים — צען טויזנט) איז, לויט דעם באַשטעטיקן פון די אַדרעסאַטן גוט אָנגעקו־מען. בײַ סטעפאַן אַליין געפינען זיך נאָך שלאושים אלאפים (שלושים אלפים — דרײַסיק טויזנט) און ער ווייסט נישט קיין בעסערן וועג צו העלפן ווי דורך דעם אויפהאַלט בײַ סטעפאַנען. אויב איר וועט, זאָגט זיך אין בריוו, נאָך אַמאָל קענען העלפן, מעלדעט מיר וועגן דעם. מיר וועלן די דאָזיקע אַקטן באַצייכענען אַלס „טמורא" (תמורה — באַשטייערונג), ביז איצט האָבן מיר געמאַכט די טראַנזאַקציע „רישאָן" (ראשון — ערש־טע) דערנאָך וועט גיין „שייני" (שני), שלישי אא"וו. דער שרײַבער פון בריוו דערוואַרט אַ מעלדונג פון רויטן קרייץ, וועלכע מעדיקאַמענטן מ'קען שיקן. די דאָזיקע „תמורה" ווערט ספּעציעל געשיקט פאַר טראַנסניסטריע, ווײַל די אַדרעסאַטן אַליין קענען זיך געוויס העלפן. מיין שליח — שרײַבט סאַלי מאיער, האָב איך פולשטענדיק געשענקט מײַן פולסטן פאַרטרויען און איך בעט אײַך צו טון דאָס זעלביקע". אויב די אַדרעסאַטן קענען האָבן אַ פאַרטרויונג־מענטש אין דער שווייץ, זאָל ער זיך בײַם בריוו־שרײַבער מעלדן א"נ „תמורה שני".

נומער 213

אַ פראַגמענט פון אַ באַריכט פון געוו. פּרעזידענט פון ייִדישן קאָמי־טעט אין מאָהילעוו, מ. קאַץ. דער באַריכט־אָפּגעבער דערקלערט, אַז איינע פון די דערגרייכונגען פון קאָמיטעט איז געווען דאָס באַזוכן די קאָלאָניעס אין זשורעץ. צו דער דאָזיקער געלעגנהייט איז אַנטדעקט געוואָרן אין דעם אָרט קאָנטאַקאָוויץ פון שאַרגאָראָדער ראַיאָן אין אָפענעם פעלד אַ פינצ־טערן און לאַנגן שפּײַכלער, אין וועלכן עס זענען געליגן 70 נפשות, מע־נער, פרויען און קינדער, ניט דערנערטע, נאַקעטע און פאַרפאַלענע. די דאָזיקע מענטשן האָבן געלעבט פון בעטלען און זייער אויסזען איז געווען גרוויזאַם. דער פירער פון אָט די מענטשן איז געווען מענדל פישער, געוועז־

זענער באַנקיר אין דאַראַבאַן, זשודעץ דאָראָהאָי, וואָס האָט דאָרט געלעבט אין אַן אומדערהערטער נויט.

אין די קאָלאָניעס גראַביוויץ און האַלטשינץ האָבן די מענטשן זיך דערנערט פון פליישׁ פון געפּגרטע פּערד, וואָס זענען געווען איַינגעגראָבן אין גריבער, צוויי מעטער די טיף. זיי האָבן נישט רעכנונסירט אויף אָט דער „שפּיַיז" אויך נאָכדעם, וואָס די מאַכט האָט דאָס פליישׁ באַגאָסן מיט קאַרבאָל. די דאָזיקע אומגליקלעכע האָבן צוגעזאָגט מער נישט צו נוצן דעם דאָזיקן „אַלימענט", נאָך דעם, וואָס דער געוועזענער פּרעזידענט האָט זיי צוגעשטעלט שפּיַיז, קליידער און געלט פאַר אַ קיך. ער האָט זיי אַרויסגענומען פון „לאַגער" און זיי באַזעצט אין שכנישן דאָרף און פאַר זיי באַצאָלט דירה־געלט פאַר דריַי חדשים. די דאָזיקע פון גראַביוויץ האָבן געוווינט אין אַ באָרדעי אונטער דער ערד און ער האָט זיי פון דאָרט אַרויסגענומען און זיי אויך באַזעצט אין אַ דאָרף. זיי האָבן זיך נישט געקענט אָפּשיידן פון די קברים פון די זיבן הונדערט משפּחה מיטגלידער זייערע, וואָס זענען דאָרט געלעגן, באַגראָבן אין דער נאָענט פון זייער „דירה". אויך זיי האָבן זיך דערנערט פון זעלביקן „שפּיַיז". די זעלביקע נויט האָט דער מחבר פון באַריכט געפונען אין די קאָלאָניעס פון לאַ ווינאָזש, נעמערטשי, פּאַסינקאַ, לוטשינעץ, לוטשינטשיק, אָזאַרינעץ, ווינדיטשען. אומעטום זענען די מענטשן געווען אָפּגעשוואַכט. זיי האָבן געאַרבעט אין די פאַרמען ביַי טאַבאַק, ביַי שטיין־האַקערייען און די מיינסטע האָבן זיך אָפּגעגעבן מיט בעטלען. די הילף, וואָס איז אָנגעקומען פון דער צענטראַלע פון די רומענישע ייִדן איז געווען זייער נישטיק, לגבי דער נויט. אין אַ ראַפּאָרט צו דער דערמאָנטער צענטראַלע האָט געשריבן יוסף זאַנד, דער שעף פון לאַגער אין פּראָמעשאַניצאַ: „אין צוויי יאָר האָב איך באַקומען 500 מאַרק פאַר די זיבעציק פּענסיאָניסטן פון מיַין לאַגער, אין דעם קאָסטן פון די זאַכן, וואָס איך האָב באַקומען זענען געווען עטלעכע פּאָר דאַמען־הויזן, עטלעכע צילינדערס, צוויי פּיזשאַמעס, עטלעכע פּאָר הענטשקעס. שטעלט איַיך פאָר הערשקו קאָן, פון מיַין לאַגער, קען נישט פאַרלאָזן דעם לאַגער, וויַיל ער איז פולשטענדיק נאַקעט, ווי ער דערשיינט איבער די גאַסן פון פּראָמעשאַניצע אָנגעטון אין צילינדער, פראַק, הענטשקעס און דאַמען הויזן"...

נומער 215

דער תמצית פון אַ מעמאָריום פון געוועזענעם פּרעזידענט פון ייִדישן קאָמיטעט אין מאָהילעוו, מ. קאַץ.

דער מעמאָריום איז וועגן דער צײַט, ווען דער טרויעריק־באַרימטער פּרעפעקט פון טולטשין, לאָנגהין האָט געוואָרפן אַ שרעק אויף דער באַפעלקערונג פון מאָהילעווער געטאָ. מען האָט געוווּסט, אַז ער האָט איבערגעגעבן ייִדן צו די דײַטשן איבער דעם בוג אויף אויסראָטונג. ס'איז געווען די רעדע וועגן פיר טויזנט ייִדן. ווען לאָנגהין איז באַשטימט געוואָרן אַלס פּרעפעקט פון מאָהילעוו, האָט ער באַלד אָנגענומען דראַסטישע מיטלען, ווי: טראָגן מגן־דודס, הערמעטיש פאַרמאַכן די געטאָ, אַרויסוואַרפן די ייִדן, וואָס וווינען נאָענט פון קלויסטער פון זייערע דירות, פאַרבאָטן די ייִדן צו האָבן קאָנטאַקט מיט די רעגירונג־פונקציאָנאַרן. ער האָט אײַנגעפירט דאָס שיקן ייִדן אויף אַרבעט אין דער אומגעגנט — טולטשין, טריכאַטי, אָדעס. סובפּרעפעקט איז געווען י. דינדעלעגאַן, אויך אַ זייער שטרענגער. די ייִדן פון שאַראָגראָד האָבן געהאַט אַ סך צו דערציילן וועגן די פאַרברעכנס, וואָס ער האָט באַפוילן צו דורכפירן. דער קאָמענדאַנט פון דער זשאַנדאַרם־לעדזשיונע איז געווען דער מאַיאָר געאָרגע באָטאָראָאַגאַ, וואָס איז געווען דער ערגסטער פון אַלע. ער האָט זיך ספּעציעל אָפּגעגעבן מיט דעם שיקן ייִדן אויף אַרבעט. לויט דער 23טער אָרדענאַנץ האָט מען געדאַרפט שיסן אַ ייִדן, וואָס האָט פאַרלאָזט זײַן פּלאַץ אין געטאָ, אָבער מען האָט נישט געגלויבט, אַז מען וועט דורכפירן אָט דעם פונקט. אָבער באָטאָראָאַגאַ האָט דעם דאָזיקן פונקט שטרענג דורכגעפירט. ער האָט געהייסן שיסן פיר ייִדן און זיי אַרײַנוואַרפן אין דניעסטער. איינער פון זיי איז געווען נאָר פאַרוווּנדעט און ער האָט זיך געמאָלדן צו דעם געוו. פּרעזידענט פון מאָהילעווער ייִדישן קאָמיטעט. ער האָט געהייסן הערש מאַלאַי. דעם צווייטן טאָג האָט זיך געמאָלדן נאָך אַ ייִד פון די זעלביקע פיר, מיטן נאָמען מאַקס דאובער. אָבער דער דערמאָנטער קאָמענדאַנט פון די זשאַנדאַרמען האָט דערקלערט, אַז ער האָט נישט געוווּסט וועגן דעם. ד"ר פילדערמאַן, ווען דער באַריכט־אָפּגע-

בער האָט דערציילט וועגן דעם, האָט זיך געווענדעט צום גענעראַל פּ. וואַ־
סיליו און יענער זאָל געווען האָבן באַפוילן אַ באַלדיקע אויספאָרשונג.

נאָך אַ פאַרברעכן איז פאָרגעקומען אין יולי, אָדער אויגוסט 1943 אין דער קאָלאָניע יארוגא. ד״ר קלאָפּער, דער פירער פון אָט דער קאָלאָ־ניע האָט דערציילט, אַז דריי יידן פון זיין דאָרף, צווישן זיי דער ראַבי־נער ווידער, באַגלייט פון אַ יידישן בעל־עגלה, זענען צוריק מיט דריי טעג אַוועקגעפאָרן קיין מאָהילעוו און מען הערט נישט וועגן זיי. דער מאַ־יאָר באַטאַראַאַגא האָט ווידער געענטפערט, אַז ער ווייסט נישט, אָבער מען האָט זיך דערוווּסט, אַז דער סערזשאַנט מאיאָר וואסיו האָט זיי דער־שאָסן. דער דאָזיקער סערזשאַנט האָט געהערט צו דער צירקומסקריפּציע פון מאָהילעוו. אויך דער פּלוטאָניער מאָקאנו, דער שעף פון זשאַנדאַרמען־אַמט אין ווינדיטשעני, האָט געגעבן אַ באַפעל צו דערשיסן אַן אָרטיקן יידן אָן קיין שום דערלויבעניש. אויך די שעפן פון די אַנדערע זשאַנדאַרם־אַמטן אין מאָהילעווער קרייז זענען באַגאַנגען ענלעכע פאַרברעכנס. אין מאָהילעוו אַליין האָט סערזשאַנט מאיאָר שטעפאַן באַרבולעסקו, אינאיינעם מיט די סערזשאַנטן דאַן, איצעשאַן, לאָנגאַטש, געשלאָגן, געפייניקט און געשאָסן. טאָג ווי נאַכט האָט מען געהערט שיסערייען ביים ברעג פון דעם דניעסטר.

נומער 216

פון אַ מעמאָריום פון געוועזענעם פּרעזידענט פון שאַראָגראַדער יידישן קאָמיטעט ד״ר מ. טייך.

דער געוועזענער פּרעזידענט מעלדעט, אַז די קעפּ פון דער ציווילער און מיליטערישער מאַכט, וואָס האָבן אין די יאָרן 1942 — 1941 אַרויס־געוויזן ברוטאַליטעט, רשעות, סאַדיזם און כמעט צעזאַראָמאַניע ביים דיספּאָנירן פון די יידישע לעבנס, באַהאַנדלענדיק זיי, גלייך ווי זיי וואָלטן אַפילו קיין בהמות נישט געווען, האָבן זיך געביטן אין סוף פון 1943 און אָנהויב 1944, ווען זיי האָבן דערפילט, אַז עס דערנענטערט זיך די מי־ליטערישע קאַטאַסטראָפע און אַז דער טאָג פון חשבון איז נישט ווייט. אַן אויסנאַם האָט אפילו אין אָט דער צייט פאָרגעשטעלט מיט זיך דער

פּרעפעקט קאָל. לאָגהין, וועלכער האָט ביז אין לעצט פאַרבאָטן אַ יידן אַריבערטרעטן די פּרעפעקטור. ער האָט באַשטראָפט קערפּערלעך, האָט טעראָריזירט און ער איז שולדיק אין דעם פאַרשיקן די ייִדן קיין טאַלבאַטי, טולטשין, אָטשאַקאָוו, אָדעס, וואָוואַראָווקאַ א״א. וואָרום אין 1942 האָבן אויך די דײַטשן אין די רומענישע מאַכטהאָבער פון אַנדערע קרײַזן פאַרלאַנגט ייִדן פאַר אַרבעט, אָבער דער דעמאָלטדיקער פּרעפעקט קאָל. נאַסטוראַש האָט געענטפערט, אַז ער דאַרף די ייִדן פאַר דער אַרבעט אין זײַן קרײַז. פאַקטיש האָבן מיר אין יאָר 1942 נישט געהאַט קיין איין קרבן בײַ דער אַרבעט אין יענעם ראַיאָן. אָבער ווען לאָגהין איז געקומען, האָט ער זיך באַמיט, אַז די ייִדן זאָלן איבערהויפּט געשיקט ווערן צו די דײַטשן, וווּ מען האָט זיי צום מיינסטן אומגעבראַכט. אין דעם איז איבערהויפּט שולדיק געווען לאָגהין. אַ דאַנק אָט דעם כוליגאַנישן פּרעפעקט האָבן די ייִדן נישט באַקומען פאַר זייער אַרבעט אפילו דעם לוין פון 1, אָדער 2 מאַרק, ווי עס איז פאָרגעזען געווען אין דער 23טער אָרדענאַנץ. די געשיכטע קען נישט נאָך אַזאַ פאַל, ווען מענטשן זאָלן אַזוי מוזן שקלאָפן און גאָרנישט באַקומען צו דערהאַלטן די נשמה. די אויטאָריטעטן האָבן נישט גענומען ערנסט די אייגענע באַפעלן צו צאָלן. דער פּרעטאָר רוסו האָט דערציילט, אַז אין דער זעלביקער צײַט, ווען לאָגהין האָט דערקלערט דעם מיניסטאָרן ראַט, אַז ער וועט באַצאָלן פאַר דער אַרבעט, האָט ער אים געזאָגט טעלעפאָניש, אַז ער וועט אים שיקן אין לאַגער אַרײַן, אויב ער וועט פּרוּוון געבן געלט די „זשידאַנעס”. זיי האָבן געמאַכט אַ פּעךפידן שפּיל, זיי האָבן די דעלעגאַטן פון רויטן קרייץ דערקלערט, אַז זיי געבן די ייִדן אַ מינימום פון געלט און שפּײַז און פאַקטיש האָבן זיי גאָרניט געגעבן.

טראנסניסטריע

א דאָקומענט, וואָס ווייזט דעם ציניזם פון מאַרשאַל אַנטאָנעסקו

נומער 219

דאָס איז א פראַגמענט פון דעם טאָג־באַפעל, וואָס יאָן אַנטאָנעסקו האָט געשיקט צו דער רומענישער אַרמיי צו דער געלעגנהייט פון ניי־יאָר 1944:

ליבע סאָלדאַטן,

צום פּנים פון אײַערע טאַטן מיט די שטערן הויך קעגן די דאָזיקע, וואָס דראָען אײַך און לגבי דעם אויבערשטן, וואָס וועט אײַך משפּטן, באַשטראָפנדיק אַלע אין דער ריכטיקער צײַט.

אײַער קאַמף איז גערעכט.

אײַער טאַט אין די אָקופּירטע געגנטן און דורך די באַטראָטענע ערטער איז געווען מילד און מענטשלעך.

אומעטום, ווו איר זענט פאַרבײַגעגאַנגען, איז נישט באַרויבט און נישט געשלאָגן געוואָרן.

א מענטש איז פאַר אונדז א מענטש, פון וואָס פאַר א נאַציע ער זאָל נישט זײַן און וואָס פאַר א שלעכטס ער זאָל אונדז נישט געווען האָבן געטון.

אַלע, וואָס זענען אונדז געשטאַנען אין וועג, זענען געהאָלפן געוואָרן און געשוינט געוואָרן ווי מענטשן.

מיר האָבן קײנעם נישט דעפּאָרטירט און איר האָט נישט אײַנגע־שטעקט קיין קינזשאַל אין קײנעמס ברוסט. אין אונדזערע תּפיסות זענען נישט אַרײַנגעוואָרפן און עס ליגן נישט קיין אומשולדיקע מענטשן. דער גלויבן פון יעדן אײנעם און יעדנס פּאָליטישער אני־מאמין איז רעספּעק־טירט געוואָרן. מיר האָבן נישט אויסגעוואָרצלט נישט קיין מענטשן, נישט קיין פאַמיליעס פון זייער אײַנגעזעסנקייט צוליב אונדזערע פּאָליטישע, אָדער נאַציאָנאַלע אינטערעסן.

מאַרשאַל אַנטאָנעסקו

קאָמיסיע פון פאַרלאַג „בעסאַראַבער ייִדן"

אהרן באַרבאַלאַט — — — — — פּאָרזיצער

אברהם וויינשטיין — — — — — טעכנישער סעקרעטאַר

יוסף סאַנדלער — — — — — — קאַסיר

מ י ט ג ל י ד ע ר :

ס. בענדערסקי

פ. קאַטליאַר

ג. סאַפּאָזשניק

ע. דוכאַן

ב. פערדמאַן

מ. וויסנשטיין

כ. פייערמאַן

נחום לעווין

ס. אָרנשטיין

י. דאַווידאָוויטש

י. ברוינשטיין

ב. לערנער

ביכער-סעריע „בעסאַראַבער יידן"

ביז איצט דערשינען:

1) משלים פון אליעזר שטיינבארג

2) טראַנסניסטריע פון מ. קאַרפּ
(פון רומעניש: י. ווײַנשענקער)

אַרײַן אין דרוק:

3) ייִדן אין קעשענעוו פון יצחק קאָרן
(פון העברעיִש: ח. בראַקאַזש)

גייט אינגיכן אַרײַן אין דרוק:

4) בעסאַראַבער רעגנבויגן פון יעקב פיכמאַן

וועגן אַלע ענינים, וואָס האָבן אַ שייכות צו דער ביכער־סעריע „בעסאַראַבער ייִדן", זיך ווענדן צו:

"BESARABER IDEN"

Corrientes 3112 **Buenos Aires**

Este libro se terminó de imprimir
el día 5 de Agosto de 1950, "Año
del Libertador General San Martín",
en los Tall. Gráf. Julio Kaufman,
Corrientes 1976, Buenos Aires.